ІНОЗЕМНІ МОВИ XXI СТОЛІТТЯ:

ПРОФЕСІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ДІАЛОГ КУЛЬТУР

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра філології та перекладу

Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур

Збірник наукових праць

Кривий Ріг
Видавець Роман Козлов
2025

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KRYVYI RIH NATIONAL UNIVERSITY
Mykhailo Tuhan-Baranovskyi
Educatonal and Scientific Institute of Economics and Trade

Department of Philology and Translation

Foreign Languages of XXI Century: Professional Communications and Dialogue of Cultures

Collection of Scientific Works

Kryvyi Rih
Publisher Roman Kozlov
2025

УДК 811-027.63«21»:(316.774-027.561+[366.636:008(100)])(045)
І - 67

Колектив авторів

І-67 Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур : Збірник наукових праць / ННІЕТ імені Михайла Туган-Барановського КНУ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2024. 328 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/

ISBN 978-617-8096-38-0

Збірник містить матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур» та призначений для широкого кола читачів, які цікавляться проблемами вивчення іноземних мов та перекладу в Україні та за кордоном.

The collection of scientific works contains proceedings of the X All-Ukrainian Research and Practical Internet Conference “Foreign Languages of XXI Century: Professional Communications and Dialogue of Cultures” and is designed for a large circle of readers who are interested in the state of learning foreign languages and translation both in Ukraine and abroad.

УДК 811-027.63«21»:(316.774-027.561+[366.636:008(100)])(045)

ISBN 978-617-8096-38-0

© Колектив авторів, 2025
© Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Криворізького національного університету, 2025

ЗМІСТ / CONTENTS

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА / APPLIED LINGUISTICS

Артеменко С. К. Метафора та персоніфікація в описі пейзажу (на прикладі роману Е. Бронте «Грозовий Перевал») 8

Беспалюк С.А . Сучасні тенденції творення неологізмів і роль авторських інновацій 14

Блажиєвська М. В. Порівняльна характеристика емоційно-експресивних конотацій у розмовній лексиці англійської та української мов 19

Бочкар А. О. Узагальнена періодизація розвитку медичної термінології в англійській мові 25

Іванков В. М. Номіналізація в українському перекладі роману «Відлуння» Д. Стіл: практичний аспект 32

Коваленко Р. М. Переклад політичних концептуальних метафор 37

Kononenko V. O. Die Erste Und Die Zweite Lautverschiebung Und Ihre Auswirkungen Auf Die Entwicklung Der Deutschen Sprache 42

Кудимов М. М. Передача реалій в українському перекладі: труднощі перекладу та можливі шляхи подолання 48

Кукіль Д. В. Загальні проблеми перекладу термінологічних одиниць: теоретичний огляд 53

Лисогор М. Ю. Структурно-семантичні аспекти авторських неологізмів у циклі романів Роберта Джордана «Колесо часу» 58

Назарян А. М. Перекладацькі рішення у кіноперекладі серіалу *Sherlock* українською мовою 65

Нєізвєстна А. І. Метафорична актуалізація фінансової неспроможності в сучасній англійській мові 71

Ostapenko D. M. Peculiarities of IT Terminology Rendering in the Process of Translation 81

Павловська М. П. Переклад соціокультурної лексики сучасних серіалів 87

Пархоменко С. В. Особливості застосування лексико-семантичних трансформацій в процесі перекладу роману Альфреда Дебліна «Берлін Александерплац» 94

Порайко С. Ю. Культурні відмінності у перекладі фразеологізмів 101

Савіна Ю. О., Сухорученко А. В. Проблеми перекладу гумористичних елементів у кіноіндустрії: культурна специфіка, мовна гра, інтертекстуальність 106

Сінєгіна Є. А. Класифікація фразеологізмів: типи, принципи та ознаки 112
Смірнов Н. С. Лексико-семантичні способи утворення жаргонізмів 117
Ткаченко І. Д. Ізоморфні та аломорфні характеристики паремій англійської та української мов 123
Чемодурова Є. С. Порівняльний аналіз словотвору прислівників англійської та української мов 128
Шведченко С. О. Специфіка відтворення політичних метафор у англомовних текстах 135
Sharkova M. The Etymology of Proper Names in J. K. Rowling's Novel *Harry Potter* 142

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ / FOREIGN LANGUAGES AS A MEANS OF PROFESSIONAL INTERACTION

Bielievtsev I. I. Foreign Language Role in Delivering 5-Star International Hotels Service Quality 148
Денисенко І. К. Іноземна мова як ключовий інструмент професійної комунікації 152
Kinakh A. O. Confectionery Industry: Current State and Development Prospects 158
Онищенко О. А. Мова професійної комунікації у сфері бізнесу: лексико-стилістичні особливості 163
Pastukhov S. V. Neural Networks of the Near Future and Their Impact on the Work of Concept Artists 168

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ / INNOVATIVE EDUCATION TECHNOLOGIES

Алхімов М. Д. Гейміфікація як інструмент залученості та мотивації студентів 173
Буртан І. В. Освітній міжкультурний дискурс як чинник формування полікультурної компетентності 176
Гіоргадзе С. Б. Використання штучного інтелекту для створення сучасних казок у навчальному процесі 180
Євтушенко К. В. Поняття компетенції в читанні на уроках німецької мови 185
Yevtushenko K. V. Ein Überblick Über Aktuelle Digitale Ressourcen Zur Entwicklung Von Lesefähigkeiten In Deutscher Sprache 188

Зінченко М. П. Цифрові та інтерактивні методи навчання: можливості, виклики та перспективи розвитку 192
Король А. М. Використання ігрових технологій на уроках німецької мови у базовій середній школі 196
Король А. М. Доцільність та результати застосування гейміфікації у викладанні іноземних мов 205
Короткова О. А. Система занять Школи мовленнєвої грамотності викладача у закладі фахової передвищої освіти 216
Ксензова К. А. Роль автентичних текстів у формуванні іншомовної комунікативної компетентності 222
Литвин А. Р. Особливості використання інноваційних технологій навчання 227
Полюхович А. Р. Удосконалення іншомовної комунікативної компетентності на уроках німецької мови з використанням автентичних відеоматеріалів 231

МОВИ І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІ / LANGUAGES AND MEDIA COMMUNICATION

Bohdanovych V. Hate Speech and Ways of Expressing It in Real Life and Social Networks 239
Видрич К. В. Проста мова як інструмент інклюзивної комунікації: соціальні та культурні аспекти безбар'єрності 244
Зінченко В. М. Мова у сучасному медіапросторі: тенденції, виклики та перспективи розвитку масової комунікації 249
Пономаренко Р. Р. Мова і засоби масової комунікації 254
Уголькова М. І. Мовна агресія як інструмент впливу: дефініції, класифікації та функціональні виміри 259

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС / CROSS-CULTURAL DISCOURSE

Герасимова О. І. Дискурсивні стратегії у виступах англомовних та україномовних медіа-особистостей: критичний дискурс-аналіз та порівняльний підхід 265
Денисенко М. В. Поняття характеру та типологія образів дітей у художньому творі 270
Клімчук С. Р. «Сміх крізь сльози»: комічно-сатиричні засоби як дзеркало менталітету нації 277

Kulakevich K. V. Linguistic Aspects of Hate Speech 281
Мелікова С. О. Дискурсні стратегії в англійській та українській мовах: теоретичні засади, порівнльний аналіз і культурні чинники формування 285
Михальченко К. І. Особливості англійського мовленнєвого етикету в ситуаціях усної міжкультурної комунікації 292
Ніколенко К. В. Особливості гендерної комунікації у міжкультурному дискурсі: філософський аспект 297
Пархоменко В. О. Важливість перекладу у міжкультурній комунікації 302
Поліщук В. О. Порівняльна характеристика зоологізмів англійської та української мов 308
Уголькова М. І. Ознаки жанру (на прикладі творів Стефана Цвейґа «Вулиця у місячному сяйві» та Зіґфріда Ленца «Син диктатора») 317
Yarush O. O. English Language and Gender: How Linguistic Choices Reflect Social Norms 321

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА / APPLIED LINGUISTICS

УДК (81’373.4:7.047):821.111Бро8Гро(045)

Артеменко С. К., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

МЕТАФОРА ТА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ В ОПИСІ ПЕЙЗАЖУ (на прикладі роману Е. Бронте «Грозовий Перевал»)

Стаття присвячена використанню метафори та персоніфікації у створенні пейзажних замальовок у творі Е. Бронте «Грозовий Перевал» англійською та українською мовами. Автор аналізує такі види метафор, як лексичні (мертві, стерті), індивідуально-авторські та загальномовні. Персоніфікація у творі можна класифікувати за типом дії, яку Е. Бронте приписує неживим явищам або частинам природи: звукова, зорова, фізична / рухова активність; дія, перенесена з людей / тварин на природні явища; дія, перенесена з одного явища на інше. Автор доводить, що використані в обох текстах мовні засоби виконують однакову низку функцій: передають емоції, створюють образність, роблять текст більш живим, підсилюють виразність висловлювання, розкривають характер персонажів та відображають індивідуальний стиль письма. В той же час, вони можуть відрізнятися у структурі, способах вираження та мовних особливостях, що зумовлено різними лексичними ресурсами української та англійської мов.

Ключові слова: метафора, персоніфікація, пейзаж, образність

Лінгвостилістика як галузь мовознавства досліджує особливості використання мови, особливо те, як лінгвостилістичні засоби працюють у тексті. Вона поєднує аналіз структури мови з розглядом її функцій, звертаючи особливу увагу на те, як саме мова використовується в різних типах текстів, зокрема і у художньому.

Особливе значення лінгвостилістичні засоби відіграють у створенні пейзажних замальовок. Завдяки фонетичним (алітерація, асонанс, епіфора, рима, анафора, звуконаслідування і т.д), лексичним (антонім, синонім, омонім, паронім, лексичний повтор і т.д), синтаксичним (інверсія, еліпсис, паралелізм, полісиндетон, асиндетон та ін.) та стилістичним (тропи: метафора, епітет, порівняння, персоніфікація, гіпербола та ін.) засобам автори яскраво, емоційно та образно змальовують природу.

У романі Емілі Бронте «Грозовий перевал» пейзаж оживає завдяки широкому спектру лінгвостилістичних засобів. До найпоширеніших у творі можна віднести метафору та персоніфікацію.

Метафори твору можна поділити на лексичні (мертві, стерті), індивідуально-авторські та загальномовні. Частіше у творі можна зустріти лексичні метафори. Вони сприймаються у прямому значенні, оскільки ми більше не усвідомлюємо образного переносу дії. До таких лексичних метафор можна віднести: *afternoon set in* («Yesterday afternoon set in misty and cold» [5, с. 11]), *strong winds had blown* («…and strong winds had blown some nearly horizontal» [5, с. 291]), *a high wind blustered* («A high wind blustered round the house… yet it was not cold» [5, с. 54]), *the wind brought rain* («…the wind… brought rain first, and then sleet and snow» [5, с. 216]), *summer drew to an end* («Summer drew to an end, and early autumn» [5, с. 290]), *dark night coming down* («…dark night coming down prematurely…» [5, с. 18]).

Також зустрічаються індивідуально-авторські метафори, створені Бронте: *gaunt thorns all stretching their limbs* («…and by a range of gaunt thorns all stretching their limbs one way…» [5, с. 4]), *a long line of mist winding* («…with a long line of mist winding nearly to its top…» [5, с. 119]), *long grass undulating in waves* («…but close by great swells of long grass undulating in waves to the breeze…» [5, с. 314]) та рідше загальномовні, тобто ті, що широко поширені у мові, але не втратили свого переносного значення: *summer was its prime* («Summer was already past its prime» [5, с. 329]), *wealthy soil* («…yet, notwithstanding, evidence of a wealthy soil that might yield luxuriant crops under other and favourable circumstances» [5, с. 250]), *the sunbeams piercing the chinks of the shutters* («I saw, by the sunbeams piercing the chinks of the shutters, Miss Catherine still seated near the fireplace» [5, с. 109]).

У творі переважають лексичні метафори, оскільки вони вже вкорінилися у мові, стали звичними як для автора, так і для читача, а тому легко сприймаються. Вони допомагають сформувати основу, тоді як загальномовні та індивідуально-авторські додають виразності, емоційної глибини та індивідуальності авторському стилю. Загальномовні метафори створюють атмосферу достовірності та природності, тоді як авторські – оживляють пейзаж та уособлюють природу, додають відтінків у тексті. Більшість з них також прості за структурою, бо утворюються за допомогою простого словосполучення, і реалізуються у двочленній конструкції: сполучення дієслів з іменниками (afternoon+set in, winds+had blown, a high wind+blustered) у різних часах, хоча трапляються і розширені («A high wind blustered round the house, and roared in the chimney» [5, с. 54]). Можна також помітити, що лексичні метафори вжиті у минулому часі, тоді як в індивідуально-авторських метафорах Бронте використовує дієприкметник. Це можна пояснити тим, що лексичні метафори

використовуються для звичайного опису подій або станів, вказуючи на факти («Summer drew to an end, and early autumn» [5, с. 290]), тоді як індивідуально-авторські створюють динамічну, образну картину – завдяки дієприкметнику ми ніби бачимо процес у русі («…and by a range of gaunt thorns all stretching their limbs one way…» [5, с. 4]).

Також у «Грозовому перевалі» використовується персоніфікація, оскільки при описі природи автори часто переносять ознаки та якості живих істот на предмети або явища. Їх можна класифікувати за типом дії, яку авторка приписує неживим явищам або частинам природи:

- ***звукова активність***: *a wind roared* («A high wind… roared in the chimney…» [5, с. 54]), *the turf and paths were rustling* («…when the turf and paths were rustling with moist, withered leaves…» [5, с. 290]), *the full, mellow flow of the beck came soothingly on the ear* («…and the full, mellow flow of the beck in the valley came soothingly on the ear» [5, с. 200]), *murmur, which drowned that music* («It was a sweet substitute for the yet absent murmur of the summer foliage, which drowned that music about the Grange when the trees were in leaf» [5, с. 200]);
- ***зорова активність***: *the moon looked over the high wall* («…and the moon looked over the high wall of the court…» [5, с. 117]);
- ***фізична / рухова активність***: *the clouds had touched the swells* («It wanted to get to its nest, for the clouds had touched the swells, and it felt rain coming» [5, с. 156]), *that morrow did creep over* («And dreary, and chill, and dismal, that morrow did creep over!» [5, с. 216]), *the soft wind breathing through the grass* («…watched the moths fluttering among the heath and harebells, listened to the soft wind breathing through the grass…» [5, с. 428]), *the sough that runs from the marshes* («(for very soon after you pass the chapel, as you may have noticed, the sough that runs from the marshes joins a beck which follows the bend of the glen)» [5, с. 119]), *the air made me shiver* («..and the air made me shiver through every limb» [5, с. 11]), *sky and hills mingled* («…and sky and hills mingled in one bitter whirl of wind and suffocating snow» [5, с. 18]).

Також їх можна класифікувати за приналежністю дії:

- ***дія, перенесена з людей / тварин на природні явища***: *to look over, to creep over, to tempt, to breathe, to roar*;
- ***дія, перенесена з одного явища на інше***: *to rustle, to mingle* (так, наприклад, «to rustle» зазвичай відноситься до листя – «leaves», але у творі це дієслово використано для «the turf and paths». Дієслово «to mingle» використовується для опису поєднання елементів, явищ або у контексті соціальної взаємодії, а у творі – для «sky and hills»).

В українському тексті також використані і метафори, і персоніфікації. Серед українських метафор так само можемо виділити лексичні: *спустився*

туман («Вчора по обіді на землю спустився туман і відчутно похолоднішало» [1]), *виє вітер* («…нібито лежу в дубовому ліжку і виразно чую, як виє вітер і мете сніг» [1]), *спустилася ніч* («На землю спустилася непроглядна ніч, а небо й довколишні пагорби заметіль перетворила в одну суцільну пелену зі снігу» [1]), *гув вітер* («Надворі гув сильний вітер, моторошно завиваючи у димар» [1]), *вітер шумить* («А цей вітер, як він шумить у ялинах! [1]). Також загальномовні: *сонце вигравало* («Сонце вигравало на сірій верхівці каменя жовтим, нагадавши мені світлі літні дні» [1]), *хмари нависли* («…бо хмари нависли над вершиною пагорба, і відчувала, що збирається дощ» [1]), *заступали хмари* («…а холодну небесну блакить заступали темно-сірі хмари» [1]), *курився туманець* («…спитав він, востаннє озираючись на долину, звідки курився легкий туманець і кучерявою хмарою розповзався по небесній блакиті» [1]) та індивідуально-авторські у перекладі: *земля дзвеніла* («Суха земля, скута морозом, дзвеніла під ногами» [1]), *заметіль перетворила* («…а небо й довколишні пагорби заметіль перетворила в одну суцільну пелену зі снігу» [1]), *брижиться трава* («…і поруч брижиться під вітром висока трава, мов хвилі» [6]).

Як і в англійському, в українському тексті є прості метафори («заступали темно-сірі хмари», «хмари нависли», «спустилася ніч»), а також розширені («Суха земля, скута морозом, дзвеніла під ногами» [1], «…спитав він, востаннє озираючись на долину, звідки курився легкий туманець і кучерявою хмарою розповзався по небесній блакиті» [1]).

В українських та англійських метафорах є певні відмінності, що зумовлені особливостями мов. Так, наприклад, метафора «Yesterday afternoon set in misty and cold» [5, с. 11] в українському тексті має іншого виконавця дії «Вчора по обіді на землю спустився туман» [1], що звучить більш природно та гармонійно для художнього тексту. Метафора «…dark night coming down prematurely…» [5, с. 18] в англійському тексті виражена через дієприкметник, тоді як в українському – через звичайне речення – «спустилася непроглядна ніч». Це можна пояснити особливостями уживання дієприкметнику в українській мові (у дослівному перекладі метафора звучить як «темна ніч, яка настала передчасно», проте метафора «спустилася непроглядна ніч» звучить жвавіше і літературно та не навантажена зайвими словами). Така ж ситуація спостерігається у метафорі «вітер шумить у ялинах». В англійському тексті метафора «…the ground bare, and the road hard and dry» [5, с. 138] – буквальний опис без образності. Тут констатується фізичний стан дороги й землі (вона *тверда, суха, відкрита*), без використання метафоричних засобів, тоді як в українському варіанті це розширена метафора – «Суха земля, скута морозом, дзвеніла під ногами» [1]. Це усвідомлений авторський стиль – стриманий і реалістичний, але в українському тексті вона звучить більш емоційно та насичено. Англійський текст тяжіє до

стриманості й конкретності, тоді як український переклад часто вдається до образності, емоційності та поетичності.

Наступний лінгвостилістичний засіб – ***персоніфікація***. Персоніфікації в українському тексті також класифікуються за типом дії:

- ***звукова активність***: *шурхотіло листя, вітер завивав*;
- ***зорова активність***: *місяць зазирав*;
- ***фізична / рухова активність***: *рівчаки ховалися, повітря змушувало тремтіти, сонце ховалося, хмаринки біжать, примули й крокуси сховались, влетів порив вітру, непевні тіні причаїлися по кутках, можуть викохати її дощі та сонце*.

Її також можна класифікувати за приналежністю дії:

- ***дія, перенесена з людей / тварин на природні явища***: *ховатися\сховатися\причаїтися, викохати, бігти, шурхотіти, вбиратися, влітати, скаженіти, змушувати, зазирати*;
- ***дія, перенесена з одного явища на інше***: *гудіти*.

Як і в ситуації з метафорами, персоніфікації не завжди однаково виражені в порівнювальних мовах. Наприклад, англійська персоніфікація «…the grass as green as showers and sun could make it…» [5, с. 413] виражена без емоцій, як звичайне речення, в той час український еквівалент виражений більш художнім, насиченим та поетичним способом – «…трава – така зелена, якою лишень можуть викохати її дощі та сонце…» [1]. Така ж ситуація простежується у метафорі «сонце ховалось за хмари» – «devoid of sunshine». Англійський оригінал зберігає стриманий, фактичний стиль, уникаючи стилістичних прикрас. У фразі «…the primroses and crocuses were hidden under wintry drifts» [5, с. 216] використано пасивний стан – це вказує на те, що дія виконується над «the primroses and crocuses». Український еквівалент – «…примули й крокуси сховались під білими заметами…» [1] використано в активному стані – це вказує на персоніфікацію квітів – вони діють самостійно, ніби живі. У той час англійський пасивний варіант «were hidden» не наділяє квіти здатністю діяти. Більш поетичним є також персоніфікація «…коли дерева навколо вбираються в зелені шати…» [1] – «…which drowned that music about the Grange when the trees were in leaf» [5, с. 200]. Отже, як і у випадку з метафорами, у персоніфікаціях Бронте присутня стриманість та низька емоційність або її відсутність. Українські персоніфікації яскравіші, більш образні та емоційні.

Отже, метафори в обох текстах діляться на лексичні, загальномовні та індивідуально-авторські. Найчастіше зустрічаються лексичні. В обох текстах більшість метафор прості за структурою. При перекладі з англійської мови метафори можуть втрачати свою образність в українському тексті. Також в

англійському тексті індивідуально-авторські метафори здебільшого вжиті у дієприкметнику.

Персоніфікація в обох текстах класифікується за типом дії, яка приписана природним явищам (зорова, звукова та фізична активність) та за приналежністю дії (дія, перенесена з людей / тварин на природні явища та дія, перенесена з одного явища на інше). Як і метафори, персоніфікації можуть мати відмінності при перекладі (наприклад, в українському тексті вони виражені емоційніше).

Ці використані в обох текстах мовні засоби виконують однакову низку функцій: передають емоції, створюють образність, роблять текст більш живим, підсилюють виразність висловлювання, розкривають характер персонажів та відображають індивідуальний стиль письма. В той же час, вони можуть відрізнятися у структурі, способах вираження та мовних особливостях, що зумовлено різними лексичними ресурсами української та англійської мов.

Список використаних джерел:

1. Бронте Е. Буремний перевал. 1847. LitArchive. URL: https://litarchive.in.ua/buremnyy-pereval-emili-bronte
2. Гуменюк І. Мовні засоби вираження емотивності в англійськомовних пейзажних описах. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. Випуск 7. 2024. С. 36–41
3. Єщенко Т. Семантико-стилістичні типи метафор: теоретичний аспект. URL: http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/movoznavstvo28.pdf#page=224
4. Карпінська Л. Л. Роль мовно-виражальних засобів у описах природи І. Нечуя-Левицького й особливості його художнього стилю. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 7, Т. 2. С. 123–127
5. Макаренков О. Л. Особливості художньої репрезентації пейзажних замальовок в україномовних перекладах поезій Г. Гейне. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* Вип. 65. 2024. С. 251–258
6. Bronte E. Wuthering Heights. 1847. Planet Ebook. 428 p.

Sofiia Artemenko. Metaphor and Personification in the Landscape Description (on the example of "Wuthering Heights" by E. Bronte)

The article deals with the use of metaphor and personification in creating landscape sketches in the work of E. Bronte "Wuthering Heights" in English and Ukrainian. The author analyzes such types of metaphors as lexical (dead, erased), individual-authorial and general linguistic. Personification in the work can be classified by the type of action that E. Bronte attributes to inanimate phenomena or parts of nature: sound, visual, physical / motor activity; action transferred from people / animals to natural phenomena; action transferred from one phenomenon to another. The author proves that the linguistic means used in both texts perform the same functions: convey emotions, create imagery, make the text more alive, enhance the expressiveness of the statement, reveal the personality of the characters and reflect the individual writing style. At the same time, they may differ in structure, ways of expression and linguistic features, which is due to different lexical resources of Ukrainian and English languages.

Key words: metaphor, personification, landscape, imagery

УДК 808.1+81’373.43(045)

Беспалюк С. А.,
вчитель української мови та літератури
Криворізький ліцей «Кредо» Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ І РОЛЬ АВТОРСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

Стаття присвячена дослідженню природи неологізмів та особливостей їх функціонування в сучасній мові, зокрема увагу зосереджено на специфіці авторських неологізмів. У роботі розглядається динамічний характер лексичної системи, що безпосередньо залежить від суспільних, культурних, історичних та технологічних процесів. Проаналізовано підходи до визначення неологізмів, їх класифікації та чинників виникнення, окреслено їх основні ознаки — новизну, актуальність, тимчасовість і номінативну функцію. Особлива увага приділена авторським неологізмам (оказіоналізмам), які створюються в межах конкретного контексту та слугують засобом індивідуалізації мовлення. На основі праць О. Стишова, Л. Пустовіт, С. Єрмоленко, О. Турчак та інших дослідників охарактеризовано їх сутність, специфічні риси (контекстуальна залежність, експресивність, індивідуальність, ненормативність) і відмінність від загальномовних неологізмів. Стаття узагальнює теоретичні підходи до вивчення новотворів та підкреслює їхню роль у збагаченні мовної системи й відображенні творчої манери автора.

Ключові слова: неологізм, авторський неологізм, оказіоналізм, новотвор, лексична інновація, мовна динаміка, контекстуальна залежність, номінативна функція, експресивність, індивідуальний стиль автора, лексикон, узус

Будь-яка мова характеризується певним динамічним характером. Однією з її особливостей виступає інтегративний зв’язок із процесами та явищами, що відбуваються в суспільстві. Відповідно, їх розвиток зумовлює появу нових лексичних одиниць, які відображають культуру, традиції, спосіб життя, менталітет та багато інших аспектів, притаманних конкретній нації чи соціальній групі. Усі події у світі також пов’язані з виникненням нового пласту лексики. Тож можемо говорити про неологізми, що з’являються в мовній системі в той чи інший період її розвитку. Розгляд таких лексичних одиниць привертав увагу багатьох учених. Зокрема, дослідженням даної теми займалися Г. Вокальчук, О. Пономарів, А. Нелюба, Н. Клименко та О. Селіванова. Їх роботи зосереджені на розкритті змісту цього поняття, функціонуванні неологізмів у різних мовленнєвих стилях, характеристиці їх головних ознак, а також особливостях творення.

Метою статті є комплексне дослідження природи неологізмів та авторських неологізмів, з’ясування їхніх основних ознак, функцій і ролі в

розвитку сучасної мови. Особлива увага приділяється зіставленню поглядів різних учених та встановленню спільних і відмінних рис у трактуванні авторських неологізмів. В умовах інтенсивних соціальних трансформацій та активних глобалізаційних процесів мова зазнає безперервного оновлення, що актуалізує необхідність детального вивчення мовних новотворів і механізмів їх функціонування.

Однією з груп неологізмів можна вважати авторські неологізми. Тлумачення цього поняття, а також поділ за функціями й класифікаціями авторських неологізмів представлені в роботах таких учених, як О. Стишов, Л. Пустовіт, С. Єрмоленко, О. Сеньків та О. Турчак. Їх дослідження різняться характером висловлювання, наданням визначальних рис такого пласту лексики, описом її властивостей та визначенням динаміки розвитку. Однак роботам цих науковців притаманні спільні загальні тенденції і конкретні розглянуті аспекти, що дає змогу окреслити сферу функціонування й природу індивідуально-авторських новотворів як важливого компоненту лексичної інновації.

Неологізмом може бути слово, вислів або певна фразеологічна одиниця, що виникає на одному з етапів розвитку мови. Оскільки лексика пов’язана з усіма сферами нашого життя, то варто говорити про її змінну природу (як і природу всіх речей у нашому світі). Розвиток конкретних галузей породжує утворення нових лексичних одиниць. Нові винаходи науки, економічні та фінансові тенденції, вагомі історичні події, соціальні зміни та інші подібні приклади відображаються на збагаченні лексичного складу будь-якої мови. Відповідно потреба надання назви новим явищам, предметам, термінам і поняттям у різних сферах і є чинником появи неологізмів. Отже, функція таких мовних одиниць може бути, перш за все, номінативною.

Природа неологізмів також історично змінна. Тобто такі одиниці можна віднести до розряду пасивного словника. Вони характеризуються тим, що не одразу входять до активного слововжитку. Зникнення деяких неологізмів відбувається майже одночасно з моментом виникнення. Інші ж з часом стають загальновживаними лексичними одиницями. Їх можуть заносити до словників, і вони втрачають свою головну ознаку – новизну, як і самі терміни, явища або поняття, для позначення яких їх було введено [5]. Таким чином, неологізми можна розглядати як живий інструмент адаптації мови до постійно змінюваних умов суспільного життя.

Зокрема, О. Стишов називає неологізми «словами, словосполученнями, фразеологізмами, окремими їх значеннями, що з’явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови» [6, с. 32]. Це визначення акцентує увагу на

залежності мовного розвитку від зовнішніх чинників і на тісному зв'язку між мовною інновацією та еволюцією суспільства.

Як було встановлено вище, неологізм є новою мовною одиницею, що з'являється внаслідок розвитку певної сфери нашого життя, і однією з його ознак є новизна. Цей фактор також передбачає наступну характерну рису – актуальність. Неологізм виникає в мові в певний період і завжди відображає сучасні потреби людства, культурні, історичні чи технологічні зміни. Тобто на певний момент часу його присутність у мові необхідна. Однак варто згадати про своєрідну «тимчасовість» таких лексичних одиниць. Як уже було зазначено вище, неологізми з часом потрапляють до загальновживаного лексикону і навіть стають частиною словників або ж узагалі зникають. Деякі з них поступово переходять у розряд звичних елементів мовлення, тоді як інші – особливо пов'язані зі сферою технологій – швидко застарівають, формуючи окремий шар пасивної лексики. Це ще раз підкреслює те, що розвиток неологізмів завжди корелює з темпами розвитку суспільства.

Поняття авторського неологізму дещо вужче і зазвичай вживається для надання назви поняттю, явищу чи предмету, яке вже має словесне позначення в мові. Водночас такі лексичні одиниці з моменту появи не мають мети закріпитися в мовному вжитку. Наприклад, С. Єрмоленко розглядає дані слова та вирази як такі, що не потрапляють до словників та спеціально створюються для контексту. Їх основним призначенням є відображення або доповнення мінімального контексту, певної мовленнєвої ситуації [4]. Художні тексти, особливо поетичні, активно використовують подібні новотвори, адже вони дають можливість автору розширювати образну палітру твору та втілювати власну індивідуальну манеру мовлення.

О. Турчак у своїй роботі зазначає, що для позначення такої лексики також використовують термін «оказіоналізм». Говорячи про переклад латинського слова «occasio» українською як «випадок», дослідниця звертає увагу на відповідність подібних слів і фраз певним «випадковим» ситуаціям. Тобто це вкотре демонструє відсутність даних мовних одиниць в узусі, а також їх чітко виражену специфіку. Тож під час проведення подальшого аналізу можемо використовувати і такий термін [7].

Поняття авторського неологізму та його особливості функціонування також розглядали О. Сеньків, Л. Пустовіт, Г. Вокальчук, О. Стишов та Н. Поліщук. Можемо простежити різні думки щодо потрактування даного терміна і визначення слів, які можуть бути віднесеними до такої категорії. Часто природа авторського неологізму відображається у співвіднесенні його з неологізмом, канонічним і потенційним словом. Деякі дослідники виокремлюють не тільки індивідуально-авторські слова, але й варіанти, створені

автором для позначення загальномовних лексичних одиниць. Однак спільною для багатьох є тенденція вважати, що авторськими неологізмами є мовні одиниці, які не закріпилися в сучасній літературній мові, не мають усталеного значення й не пов'язані з основним словниковим складом. Саме нерегулярність і нестандартність надають їм особливої експресії та стилістичної виразності, що сприяє глибшому розкриттю авторського задуму.

Авторський неологізм є більш характерним для художнього стилю (рідше – публіцистичного). Це безпосередньо створена автором мовна одиниця, яка відображає його стиль і творчу манеру. Вище зазначена інформація дає змогу виокремити головні ознаки авторського неологізму. По-перше, він характеризується повною залежністю від контексту, його існування поза контекстом майже неможливе. По-друге, йому притаманна ненормативність, що зумовлена свідомим відхиленням від мовної нейтральності з метою здійснення певного впливу на читача. По-третє, така лексична одиниця є експресивно забарвленою. До того ж можна виокремити індивідуальну належність, нерегулярність та незвичність авторських неологізмів. Вони здатні створювати унікальні асоціативні ряди, які неможливо передати засобами загальноприйнятої лексики.

Висновки. Проведений аналіз підтверджує, що неологізми становлять важливу й динамічну частину лексичної системи мови, оскільки їх поява зумовлена соціально-культурними, науковими, історичними та технологічними змінами. Неологізми виконують насамперед номінативну функцію, забезпечуючи назви нових предметів, явищ і понять, однак їхня природа нестала: одні одиниці швидко зникають з ужитку, інші з часом переходять до активного лексикону та фіксуються словниками.

Авторські неологізми, на відміну від загальномовних, мають контекстуальну та індивідуально-авторську природу. Вони не орієнтовані на входження до узусу, характеризуються експресивністю, ненормативністю, творчою зумовленістю й чіткою прив'язаністю до художнього або публіцистичного контексту. Аналіз наукових джерел показує, що хоча трактування авторських неологізмів різними дослідниками має певні відмінності, спільним є розуміння їх як одиниць, створених з метою посилення образності, уточнення смислу або відтворення авторського стилю.

Таким чином, неологізми та авторські новотвори відіграють значну роль у розвитку мовної системи, відображаючи динамічні зміни суспільства та збагачуючи виражальні можливості мови. Подальші дослідження цього феномену сприятимуть глибшому розумінню механізмів мовної еволюції та індивідуальної творчої діяльності мовців.

Список використаних джерел:
1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб. для ВНЗ. Тернопіль : Нова Книга, 2002. 576 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2006. 240 с.
3. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології. *Вісник Запорізького державного університету*. Запоріжжя, 2002. № 3. С. 78–83
4. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ : Довіра, 1999. 413 с.
5. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. 248 с.
6. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква : Авторитет, 2019. 198 с.
7. Турчак. О. М. Оказіоналізми у мові української преси 90-х років ХХ ст. Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, 2005.

Svitlana Bespaliuk. Current Trends in the Creation of Neologisms and the Role of Authorial Innovations

This article is devoted to the study of the nature of neologisms and the peculiarities of their functioning in the modern language, with a particular focus on the specifics of authorial neologisms. The work examines the dynamic nature of the lexical system, which directly depends on social, cultural, historical and technological processes. Approaches to the definition of neologisms, their classification and factors of origin are analysed, and their main features – novelty, relevance, temporality and nominative function – are outlined. Particular attention is paid to authorial neologisms (occasionalisms), which are created within a specific context and serve as a means of individualising speech. Based on the works of O. Styshov, L. Pustovit, S. Yermolenko, O. Turchak and other researchers, their essence, specific features (contextual dependence, expressiveness, individuality, non-normativity) and differences from general language neologisms are characterised. The article summarises theoretical approaches to the study of neologisms and emphasises their role in enriching the language system and reflecting the author's creative style.

Key words: neologism, author's neologism, occasionalism, neologism, lexical innovation, language dynamics, contextual dependence, nominative function, expressiveness, author's individual style, lexicon, usuas

УДК 81-115:(81.111+ 811.161.2)(045)

Блажиєвська М. В., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНИХ КОНОТАЦІЙ У РОЗМОВНІЙ ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Статтю присвячено порівняльній характеристиці емоційно-експресивних конотацій у розмовній лексиці англійської та української мов. Автор аналізує приклади з оригінальних філософських тестів про життєвий шлях та життєві цінності, медичних описів, наукових робіт, професійний вибір, текстів про міжособистісну взаємодію та особистісний розвиток; аналізує емоційні конотації відповідно контексту та символізму. Результати аналізу підтверджують, що в англійській мові емоційно-експресивні конотації часто виражаються через метафоричні переноси та ідіоматичні вирази, тоді як в українській мові більшу складову відіграють демінутивні суфікси та специфічні розмовні конструкції.

Ключові слова: конотація, експресивність, розмовна лексика, метафоричний перенос, ідіоматичний вираз, демінутивний суфікс

Лексика повсякденного вжитку є фундаментальним компонентом розмовного регістру мовлення, що відображає базові потреби та щоденні комунікативні ситуації мовців. За визначенням А. Іванова, лексика повсякденного вжитку – це «сукупність слів та виразів, що використовуються носіями мови у щоденному спілкуванні та відображають побутові реалії життя» [1, с. 51].

Стилістичні характеристики лексики повсякденного вжитку визначаються її функціональним призначенням. А. Іванов підкреслює, що ця лексика характеризується стилістичною зниженістю порівняно з літературною нормою. Для повсякденної лексики характерна експресивність та емоційність [1, с. 12].

Конотативні значення в лексиці розмовного регістру являють собою складне та багатогранне лінгвістичне явище, що потребує всебічного теоретичного осмислення. За визначенням Є. Матвієнко, конотація – це «додаткове значення мовної одиниці, що накладається на її основне, денотативне значення та виражає емоційно-оцінні відтінки» [3, с. 31].

Структура конотативного значення включає кілька компонентів, які взаємодіють між собою. Г. Онищак виділяє емоційний, оцінний, експресивний

та стилістичний компоненти конотації [4, с. 89]. Кожен з цих компонентів має свої особливості реалізації в розмовному мовленні. Емоційний компонент відображає почуття та емоції мовця. Оцінний компонент виражає ставлення мовця до предмета мовлення. Стилістичний компонент вказує на належність слова до певного стилістичного регістру.

В англійській мові емоційно-експресивні конотації часто виражаються через метафоричні переноси та ідіоматичні вирази, тоді як в українській мові більшу складову відіграють демінутивні суфікси та специфічні розмовні конструкції. Для проведення аналізу було відібрано понад 50 прикладів з оригінальних текстів та їх перекладів.

Філософські роздуми про життя часто містять глибокі емоційно-експресивні конотації: *Life is suffering – Життя – це страждання*. В обох мовах використовується метафоричне ототожнення через дієслово-зв'язку "бути". Емоційна насиченість створюється завдяки використанню абстрактного іменника з негативною конотацією. Цей вираз демонструє універсальність емоційно-експресивних засобів в обох мовах. Філософська глибина досягається через лаконічність форми.

Особливу увагу привертають метафори, пов'язані з часом: *The hourglass of life incessantly trickles – Пісочний годинник життя невпинно сиплеться*. Персоніфікація часу створює потужний емоційний ефект в обох мовах. Прислівник "incessantly/невпинно" підсилює драматичність образу. В українському перекладі зберігається метафорична образність оригіналу. Емоційна конотація підтримується контекстом філософських роздумів.

У філософських роздумах емоційність створюється через метафоричні образи: *real existence is continuous – справжнє існування безперервне*. Прикметник "справжнє" містить оцінну конотацію в обох мовах. Абстрактний іменник набуває філософського значення. Предикативний прикметник створює образ нескінченності. Весь вираз відображає глибину філософської думки.

Метафоричні образи природи створюють особливу емоційну атмосферу: *baptized in the dance of time – охрещений у танці часу*. В обох мовах зберігається поетична образність через поєднання релігійної та танцювальної метафорики. Персоніфікація часу підсилює емоційний ефект. Використання пасивного стану підкреслює підпорядкованість людини часу. Весь образ створює філософське осмислення людського буття.

У роздумах про життєвий шлях зустрічаються філософські метафори: *rise above any situation – піднятися над будь-якою ситуацією*. Просторова метафора зберігає своє значення в обох мовах. Дієслово руху вгору символізує духовне зростання. Універсальність твердження підкреслюється займенником "будь-якою". Емоційна конотація пов'язана з подоланням труднощів.

Емоційність виражається через протиставлення: *This stage is temporary – Цей етап тимчасовий*. Вказівний займенник підкреслює конкретність моменту. Предикативний прикметник містить конотацію минущості. Метафора життєвого етапу зберігається в обох мовах, а філософський контекст поглиблює емоційне наповнення.

У роздумах про життєві цінності емоційність виражається через заперечні конструкції: *don't waste it living someone else's life – не витрачай його, живучи чужим життям*. Імперативна форма підсилює емоційний вплив в обох мовах. Метафора "витрачання життя" зберігає негативну конотацію. Протиставлення "свого" і "чужого" створює додаткову експресивність. Філософський контекст надає висловлюванню особливої ваги.

У медичних описах емоційні конотації особливо яскраві: *the worst stench – найжахливіший сморід*. Використання прикметника в найвищому ступені порівняння підсилює емоційне враження. Лексичний вибір належить до зниженого стилістичного регістру в обох мовах. Емоційна реакція передається через опис фізичного відчуття. Негативна конотація підтримується контекстом.

gangrene-rotted tissue – тканина, уражена гангреною. Складний прикметник в англійській мові створює сильніший емоційний ефект. Український переклад пом'якшує враження через описову конструкцію. Медична термінологія поєднується з емоційно забарвленими означеннями. Контекст підсилює негативну конотацію.

Feeling the tug of nausea – Відчуваючи напад нудоти. Фізичне відчуття передає емоційний стан в обох мовах. Дієприслівникова конструкція створює ефект безпосередності переживання. Метонімічний перенос підсилює емоційний вплив. Медичний контекст додає драматизму ситуації.

calls for an AKA – вимагає ампутації вище коліна. Медичний термін створює контраст з емоційним контекстом. Дієслово "вимагати" підкреслює невідворотність рішення. Професійна термінологія пом'якшує емоційний вплив. Весь вираз відображає складність ситуації.

We hurt to heal – Ми завдаємо болю, щоб зцілити. Антитеза створює потужний емоційний ефект в обох мовах. Інфінітивна конструкція мети підкреслює необхідність дій. Медичний контекст надає особливого значення виразу, а філософське узагальнення поглиблює емоційний вплив.

При описі емоційних реакцій використовуються соматичні метафори: *watery eyes – вологі очі*. Фізіологічний прояв емоцій передається через прикметник у обох мовах. Метонімічний перенос створює образ емоційного стану. Лаконічність виразу підсилює його емоційний вплив. Медичний контекст додає особливого драматизму.

could only dream of using – міг лише мріяти про використання. В обох мовах підкреслюється недосяжність бажаного через модальну конструкцію. Дієслово "мріяти" додає емоційної забарвленості науковому контексту. Прислівник "лише" підсилює емоційний ефект. Весь вираз демонструє суб'єктивне ставлення автора.

the exciting world of research – захопливий світ досліджень. Епітет передає емоційне ставлення до наукової діяльності. Метафора "світу" створює образ безмежних можливостей. В українському перекладі зберігається емоційна піднесеність. Науковий контекст не заважає експресивності виразу.

При описі наукової роботи емоційні конотації створюються через епітети: *limitless discoveries – безмежні відкриття*. Прикметник з просторовою семантикою набуває метафоричного значення в обох мовах. Множина іменника підкреслює масштабність можливостей. Позитивна конотація підтримується науковим контекстом. Емоційність виражає захоплення дослідницькою діяльністю.

Опис наукових досягнень містить емоційно забарвлені конструкції: *my goal this summer was – моєю метою цього літа було*. Присвійний займенник підкреслює особисту залученість. Часова локалізація конкретизує значущість моменту. Іменник "мета" містить конотацію цілеспрямованості. Науковий контекст набуває особистісного забарвлення.

У описі наукових досліджень емоційні конотації проявляються через оцінні судження: *using equipment that a high school student could only dream of – використовуючи обладнання, про яке учень старшої школи міг лише мріяти.* Модальна конструкція підкреслює винятковість ситуації. Дієслово "мріяти" додає емоційного забарвлення. Порівняння підкреслює значущість можливості. Контекст наукової роботи набуває особистісного значення.

spurred the lab to expand – спонукало лабораторію розширити. Дієслово містить конотацію активного впливу. Метонімічний перенос персоніфікує наукову установу. Інфінітив мети підкреслює результативність. Науковий контекст набуває динамічного характеру.

Опис професійного становлення містить емоційно забарвлені конструкції: *solidifying my commitment – зміцнюючи мою відданість*. Метафора фізичного зміцнення переноситься на абстрактне поняття в обох мовах. Дієприслівникова конструкція додає динамічності виразу. Присвійний займенник підкреслює особистісний характер переживання. Емоційність підтримується контекстом професійного вибору.

Міжособистісна взаємодія на емоційні конотації проявляються особливо яскраво: *I trust you, Doc – Я довіряю вам, лікарю*. Використання скороченої форми звертання в англійській мові створює ефект близькості. В українському

перекладі ця конотація частково втрачається через формальне звертання. Емоційність підтримується ситуацією довіри. Простота конструкції підкреслює щирість висловлювання.

Професійний вибір емоційності виражається через модальні конструкції: *I not only want to help – Я не просто хочу допомагати*. Емфатична конструкція підкреслює силу бажання в обох мовах. Заперечення з підсилювальною часткою створює додаткову експресивність. Дієслово "допомагати" містить позитивну емоційну конотацію. Весь вираз демонструє альтруїстичну мотивацію.

Емоційність досягається через метафоричні образи: *hit me square in the face – вдарив мені прямо в обличчя*. Фразеологічний зворот зберігає експресивність в обох мовах. Просторова метафора підкреслює раптовість враження. Дієслово фізичної дії передає емоційний вплив. В українському перекладі зберігається розмовний характер виразу.

Опис життєвих принципів містить емоційно забарвлені твердження: *I want to live my life daily – Я хочу проживати своє життя щодня*. Тавтологічна конструкція підсилює емоційний ефект в обох мовах. Присвійний займенник підкреслює особистісний характер твердження. Прислівник часу додає особливого значення моменту. Філософський контекст поглиблює емоційне наповнення.

У описі професійного зростання емоційність виражається через градацію: *this situation proved – ця ситуація довела*. Вказівний займенник підкреслює важливість конкретного досвіду. Дієслово містить конотацію переконливості в обох мовах. Емоційність підтримується контекстом професійного вибору. Весь вираз відображає момент усвідомлення.

При описі міжособистісної взаємодії емоційні конотації проявляються в діалогах: *sincerely – щиро*. Прислівник способу дії містить позитивну емоційну конотацію в обох мовах. Вставна конструкція підкреслює достовірність висловлювання. Контекст довірливої розмови підсилює емоційний ефект. Простота виразу підкреслює його щирість.

Опис особистісного розвитку насичений емоційними конструкціями: *broadened my understanding – розширило моє розуміння*. Метафора фізичного розширення переноситься на ментальний процес. Присвійний займенник підкреслює особистісний характер досвіду. Дієслово містить позитивну конотацію в обох мовах. Контекст професійного становлення підсилює значущість змін.

У описах багато емоційно забарвлених порівнянь: *They left like birds – Вони відлетіли, немов пташки*. Використання природних образів створює поетичну атмосферу в обох мовах. В українському варіанті додається демінутивний

суфікс, що підсилює емоційність. Дієслово "відлетіли" має додаткову конотацію завершеності. Метафоричний образ польоту символізує швидкоплинність життя.

Філософські роздуми про майбутнє насичені емоційними конотаціями: *I want to make mistakes – Я хочу помилятися*. Парадоксальність твердження створює емоційний ефект в обох мовах. Використання дієслова "хотіти" підкреслює свідомий вибір. Позитивна конотація надається традиційно негативному поняттю. Весь вираз демонструє нестандартність мислення автора.

I am certain that this is the field for me – Я впевнений, що це моя галузь. Конструкція з особистим займенником підкреслює суб'єктивність оцінки. Предикатив "впевнений" містить позитивну конотацію. Присвійний займенник в українському перекладі додає емоційності. Контекст професійного вибору підсилює значущість твердження.

У описі життєвих принципів емоційність виражається через метафори: *rise from the ashes – повстати з попелу*. Міфологічний образ фенікса створює потужний емоційний ефект. Дієслово руху вгору символізує відродження. Просторова метафора зберігається в обох мовах. Контекст надає особистісного значення загальновідомому образу.

Емоційні конотації проявляються через оцінні судження: *the hardest part about what we do – найважча частина того, що ми робимо*. Прикметник у найвищому ступені підкреслює значущість моменту. Узагальнене "ми" створює відчуття професійної спільноти. Емоційність підтримується контекстом складного вибору. Весь вираз відображає професійну рефлексію.

Особистісні зміни емоційності виражаються через дієслова: *encouraged me – надихнуло мене*. Дієслово містить позитивну емоційну конотацію в обох мовах. Прямий додаток підкреслює спрямованість впливу. Простота конструкції підсилює щирість вираження. Контекст професійного становлення поглиблює емоційне значення.

Роздуми про життєві цінності насичені емоційними конотаціями: *to live without regrets – жити без жалю*. Інфінітивна конструкція виражає життєвий принцип. Заперечення створює особливий емоційний ефект. Абстрактний іменник містить сильну емоційну конотацію, а філософський контекст надає виразу особливої глибини.

Таким чином, порівняльна характеристика емоційно-експресивних конотацій у розмовній лексиці англійської та української мов показала, що в англійській мові емоційно-експресивні конотації часто виражаються через метафоричні переноси та ідіоматичні вирази, тоді як в українській мові більшу складову відіграють демінутивні суфікси та специфічні розмовні конструкції.

Список використаних джерел:
1. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської і української мов : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Вінниця : Нова книга, 2011. 224 с.
2. Єфімов Л. П. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : підручник. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
4. Карпіловська Є. А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика : підручник. Донецьк : Юго-Восток, 2006. 188 с.

Mariia Blazhyievska. Comparative Characteristics of Emotional-Expressive Connotations in the Collocal Vocabulary of English and Ukrainian Languages

The article deals with the comparative characteristics of emotional-expressive connotations in the colloquial vocabulary of the English and Ukrainian languages. The author analyzes examples from original philosophical tests about life path and life values, medical descriptions, scientific works, professional choice, texts about interpersonal interaction and personal development; analyzes emotional connotations according to context and symbolism. The results of the analysis confirm that in the English language emotional-expressive connotations are often expressed through metaphorical transfers and idiomatic expressions, while in the Ukrainian language diminutive suffixes and specific colloquial constructions play a greater role.

Key words: connotation, expressiveness, colloquial vocabulary, metaphorical transfer, idiomatic expression, diminutive suffix

УДК 81'06:(81'276.6:61)-043.86:811.111(045)

Бочкар А. О., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Воробйова Л. В.

УЗАГАЛЬНЕНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена комплексному аналізу розвитку англійської медичної термінології та факторів, що зумовили її сучасну систему. У роботі описано з п'яти основних періодів розвитку: давньоанглійський, середньоанглійський, період Ренесансу, науковий та сучасний періоди, а також особливості кожного з них. Обґрунтовано критерії періодизації, а саме: історичний, лінгвістичний, семантичний, науково-технічний, соціокультурний та функціонально-комунікативний), які дозволяють комплексно проаналізувати передумови та особливості розвитку кожного з періодів.

Ключові слова: англійська медична термінологія, періодизація, термінотворення, інтернаціоналізація, запозичення, медичний дискурс

Медична термінологія англійської мови займає ключову позицію в сучасній професійній комунікації. Вона забезпечує точність та однозначність в процесі міжнародного обміну науковою інформацією. Наразі саме медичні документи англійською мовою, які включають протоколи лікування, клінічні дослідження, наукові публікації, виступають орієнтиром та основою для лікувальної практики по всьому світу. До того, як стати мовою міжнародного наукового дискурсу, англійська мова пройшла довгий та непростий шлях систематизації медичної терміносистеми.

Англомовна медична термінологія бере свій початок з прадавніх часів античності, під час перших спроб опису проявів хвороб, лікарських властивостей речовин природного походження, метою чого було фіксація та збереження знань, які б допомогли вивести лікування на новий рівень [4, с. 110].

Англійська медична термінологія – це складна динамічна система, що сформувалася під впливом історичних подій, наукових проривів, людських потреб та міжкультурної взаємодії. Розвиток англійської медичної термінології тісно пов'язаний із загальною історією англійської мови та медичними досягненнями відповідних епох [2, с. 82–84]. Кожна епоха мала власні передумови термінотворення та специфіку термінів, які відповідали вимогам на момент їх появи.

Узагальнена авторська періодизація, що запропонована в цій статті, ґрунтується на наступних критеріях, які дають змогу описати процеси формування та трансформації англомовної медичної термінології більш системно:

Історичний. Цей критерій передбачає аналіз термінів у контексті загальної історії медицини та традицій, які домінували на той час. У різні історичні епохи домінували різні культури, розвиток яких впливав на розвиток медицини як науки. Наприклад, грецька мова стала основою для медицини античності, що вплинуло на формування медичних термінів, особливо в галузі анатомії, класифікації хвороб та фармакології [3, с. 143]. Динаміку розвитку можна легко простежити в хронології появи запозичень та закріплення термінів, на позначення понять тогочасних відкриттів, змін лікувальних традицій тощо;

Лінгвістичний або структурно-морфологічний. Цей критерій розкриває розвиток медичної термінології через призму мовознавства. Основна тенденція еволюції спостерігається в змінах словотвірних моделей. Лінгвістичний критерій описує внутрішньомовний розвиток терміносистеми, оскільки відбувається зміна способів творення термінів: перехід від греко-латинських основ до англомовних; поява нових словотвірних моделей; зміна продуктивності суфіксів, префіксів, композитів; формування акронімів та абревіатур у сучасний період;

Семантичний. Цей критерій напряму пов'язаний з розвитком медицини як науки, оскільки описує зміну змісту та обсягу понять в процесі збільшення та вдосконалення медичних знань. Окремі поняття зазнали уточнення та розширення, старі терміни зазнали переосмислення, а нові відкриття в галузі медичних технологій чи методів діагностики зумовили появу цілком нових термінологічних одиниць;

Науково-технічний. Цей критерій зумовлений розвитком не лише самої медицини, а і суміжних наук, біології, фармації, техніки, вплив яких спонукає до створення нових термінів, що відображають нові відкриття; науково-технічний прогрес спричинив появу нових медичних технологій (геноміка, МРТ, телемедицина тощо), що призвело до масштабного оновлення терміносистеми та появи великої кількості термінів;

Соціокультурний. Цей критерій враховує вплив глобалізаційних та етичних факторів на формування англомовної медичної термінології та включає явища інтернаціоналізації медичної термінології, стандартизації термінів на рівні міжнародних організації, таких як ВООЗ, врахування етичних норм професійного дискурсу, вплив глобальних суспільних процесів, зокрема в галузі медичної освіти, професійної мобільності та міжкультурної комунікації. Соціокультурний критерій розглядає розвиток термінології не лише як лінгвістичний процес, а як соціально зумовлене явище, що постійно трансформується;

Функціонально-комунікативний. Цей критерій пов'язує розвиток терміносистеми з її роллю в процесі комунікації та відображає трансформацію медичних термінів в залежності від комунікативної ситуації. Так, функціонально-комунікативний критерій враховує розширення функцій термінів в міждисциплінарному дискурсі та комунікації поза наукою, інтеграцію термінології в новітніх цифрових медичних технологіях, універсальність термінів в контексті міжнародного обміну науковими знаннями.

Умовна узагальнена авторська періодизація розвитку англійської медичної термінології дозволяє виокремити п'ять основних періодів:

1-й період – *давньоанглійський* (500–1149 рр.);

2-й період – *середньоанглійський* (1150–1449 рр.);

3-й період – *період Ренесансу* (1450–1699 рр.);

4-й період – *науковий* (1700–1849 рр);

5-й період – *сучасний* (1850- дотепер), що вміщує два етапи:

I етап *рання сучасність* (1850–1949 рр.);

II етап *пізня сучасність* (1950 рр. – дотепер).

Охарактеризуємо визначені періоди. Перший Давньоанглійський період (500–1149 рр.) відзначався переважно використанням германських слів для

позначення частин тіла, таких як *bladder, bone, blood, heart, knee, tongue, ear.* Упродовж першого періоду у рамках розгляду медичної термінології відбулося формування перших медичних текстів англосаксонською мовою, зокрема Leechbook of Bald та Lacnunga, що містили народні лікувальні практики, травники й магічно-лікувальні формули. Визначною подією цього періоду може вважатись християнізація Англії в VII ст., яка спричинила вплив латини як мови церкви та монастирської медицини, що спричинило появу перекладів, рукописів, рецептів. Тому одночасно з'являлися в медичній науці запозичення з латини та християнських традицій (*calf, leg, skin, ill, sick*);

Другий *Середньоанглійський період* (1150–1449 рр.) збігався з нормандським завоюванням 1066 р., що призвело до інтенсивного проникнення французьких медичних термінів у медичну лексику, таких як наприклад: *joint, vein, remedy, gout*, а епідемії додали такі терміни: *epidemic, infection, dysentery*. Великого значення також набули переклади латинських медичних трактатів на англійську мову, зокрема твори Галена, Авіценни, Гіппократа. Другий період характерний також розвитком університетської медицини у Європі. Сприянню рецепції термінів у британській інтелектуальній традиції можна завдячити університетам у містах Салерно, Болонья, Париж. Упродовж другого періоду спостерігається формування змішаної англо-французько-латинської терміносистеми, але без повної структурної стабільності.

Третій *Період Ренесансу* (1450–1699 рр.) характеризувався науковими відкриттями та перекладом медичних трактатів. Однією з вихідних подій цього періоду може вважатися видання Vesalius "De humani corporis fabrica" у 1543 р., що започаткувало появу нової анатомічної термінології. Відродження класичних наук, відновлення інтересу до грецької медичної лексики збільшило частку греко-латинських термінів. На відміну від першого періоду, у медичній термінології третього періоду почала формуватись стандартизація термінів у латиномовних трактатах, що поширювалися Європою. Стосовно термінотворення, цей період можна вважати початком формування системи спеціалізованих морфем, таких як от наприклад*: osteo-, neuro-, cardio-, -itis, -osis, -tomy.* Латинські терміни адаптувалися до англійської мови, наприклад: *hepatic, cardiac, lumbal, sacral*, а з італійської мови в англійській мові з'явилися запозичення, такі як: *malaria, scarlatina, influenza*;

Четвертий *Науковий період* (1700–1849 рр.) сприяв розвитку академічної медицини, що підтверджується заснуванням медичних навчальних закладів і наукових медичних журналів. Так, в 1785 році першим спеціально побудованим медичним коледжем в Англії став Медичний коледж Лондонської лікарні, а в 1843 році Джоном Абернеті було засновано Медичний коледж Святого Варфоломія, для допомоги мешканцям лондонського Сіті. Яскравою вихідною

подією цього періоду можемо вважати систематизацію хвороб, зокрема Вільямом Калленом у 1772 році, що сприяло появі нових нозологічних термінів Науковому періоду також притаманне формування експериментальної медицини. До характерних подій цього періоду також можна віднести тривалі дослідження Вільяма Гарвея перш ніж було сформулювано поняття про циркуляцію крові в організмі. Упродовж Наукового періоду спостерігається поява термінів академічної медицини, що позначають методи лікування та анатомічні поняття: *inoculation, chickenpox, ptosis, lithotripsy, submaxillary, mastoid*;

П'ятий *Сучасний період* (1850-дотепер) у розвитку англійської медичної термінології охоплює найбільш інтенсивну та системну фазу формування медичної лексики, яка за своїм обсягом, швидкістю оновлення та ступенем міжнародної стандартизації істотно перевищує всі попередні історичні етапи. Починаючи з середини XIX століття, розвиток медичної термінології перебуває у тісному зв'язку з науковими відкриттями, технологічним прогресом, інституціоналізацією медичної науки та глобалізацією наукової комунікації. Умовно цей період поділяють на два етапи: *ранню сучасність* (1850–1949 рр.) та *пізню сучасність* (1950 рр. – дотепер), кожен з яких характеризується появою нових тематичних груп термінів, розширенням структурних моделей та уніфікацією термінологічних стандартів.

І етап 5 періоду *Рання сучасність* (1850–1949 рр.) знаменує собою перехід від класичних, переважно анатомо-описових термінів до системної наукової термінології, сформованої під впливом мікробіологічних і фізіологічних відкриттів, становлення лабораторної медицини та розвитку хірургічної практики. На цьому етапі вперше з'являється значна кількість термінів, що віддзеркалюють нові концепти патогенезу, етіології та морфології хвороб.

Однією з найважливіших подій стало виникнення мікробіології як окремої науки, представниками якої є Л. Пастер і Р. Кох, що сприяло формуванню нових терміносемантичних груп на позначення мікроорганізмів, інфекційних факторів та методів профілактики: *bacterium, virus, vaccine, toxin*. Ці лексеми швидко інтегрувалися в англомовну медичну терміносистему, оскільки відображали якісно новий підхід до розуміння захворювань – від міазматичних до бактеріологічних теорій.

Вагому роль відіграли також дослідження патологічної анатомії та цитології, зокрема клітинної теорії Р. Вірхова, які призвели до появи нової наукової номенклатури для опису структурно-функціональних змін у клітині та тканинах. Саме у цей період стабілізуються терміни зі значенням патологічних станів, сформовані на основі греко-латинських морфем: *-itis, -osis, -oma*, які залишаються ключовими у сучасному медичному термінотворенні.

Водночас стрімкий розвиток хірургії – зокрема впровадження антисептики завдяки Д. Лістеру, анестезії та перших реконструктивних операцій – спричинив активне використання словотворчих моделей з компонентами *-ectomy, -otomy, -plasty, -stomy*. Це надало англомовній медичній термінології значного приросту хірургічних назв, що відображали не лише інструментальні процедури, а й нові способи лікування.

Окрім того, у другій половині XIX – на початку XX ст. активно розвиваються такі галузі, як неврологія, педіатрія, дерматологія, психіатрія, що зумовило тематичне розширення термінології та появу нових класифікаційних, описових і діагностичних термінів. Зростання міжнародної наукової комунікації сприяло необхідності уніфікації термінів, що призвело до створення перших систематизованих медичних словників та енциклопедій, таких як Dorland's, Stedman's, які стали важливим інструментом стандартизації та нормування термінів.

Таким чином, рання сучасність характеризується формуванням фундаментальних терміносемантичних груп, які визначили структуру медичної лексики для наступних етапів розвитку.

II етап 5 періоду *Пізня сучасність* (1950 рр. – дотепер) є найдинамічнішим у розвитку англійської медичної термінології, адже він пов'язаний із стрімким технологічним прогресом, міждисциплінарністю науки та глобалізацією стандартів медичної практики. Основними чинниками, що визначили обличчя термінології цього часу, стали розвиток молекулярної біології, генетики, біохімії, медичної інформатики та доказової медицини.

Відкриття структури ДНК у 1953 р., становлення молекулярної генетики та розширення експериментальних біологічних методів призвели до появи великої кількості термінів на позначення генетичних структур, процесів і методів: *gene, genome, DNA sequencing, mutation, oncogene*. У свою чергу, розвиток імунології та біотехнологій спричинив появу термінів *antibody, immunotherapy, monoclonal antibodies, recombinant proteins*, які формують окрему і надзвичайно об'ємну терміносистему.

Важливим чинником стало посилення інституціоналізації медичної науки, наслідком чого стало створення та міжнародне поширення систем класифікації хвороб і медичних понять: *ICD, MeSH, SNOMED CT*. Ці класифікації забезпечили уніфікацію термінів, закріпивши стандартизовані дефініції та структури понять, що зробило англійську медичну термінологію основною платформою глобальної наукової комунікації.

Паралельно відбувався розвиток медичних технологій і процедур, що зумовило появу великої кількості термінів у галузях нейровізуалізації, мікрохірургії, роботизованої хірургії, радіології: *MRI, CT scan, microsurgery,*

laparoscopic surgery, neuroimaging. Особливістю цього етапу стало поширення абревіатур, акронімів та скорочень, які забезпечують компактність і високу інформативність термінів.

Окремим напрямом розвитку термінології стало формування лексики доказової медицини, починаючи з 1990-х рр., включно з термінами *evidence-based practice, clinical trial, randomized controlled trial, meta-analysis*. Паралельно відбувалося становлення термінології цифрової медицини, телемедицини, біоінформатики та штучного інтелекту (*machine learning, diagnostic algorithms, digital health, teleconsultation*).

У результаті пізня сучасність формує гібридну медичну терміносистему, що поєднує традиційні греко-латинські моделі зі значною кількістю англомовних науково-технічних компонентів (*bio-, nano-, data-, -omics*), що відображає специфіку сучасної міждисциплінарності.

Після тривалого процесу історичного розвитку англійська термінологія стала систематизованою та інтернаціоналізованою системою, в якій можна прослідкувати еволюцію наукової медичної мови. За даними сучасних досліджень, близько 89% англійських медичних термінів наразі є інтернаціональними. Це спричиняє внутрішній поділ медичної термінології на загальновживану та спеціалізовану [1, с. 334]. Перша категорія є більш відомою для пересічних громадян та є основою повсякденної медичної комунікації. Спеціалізована, тобто професійна, термінологія, своєю чергою, частіше використовується в науковому медичному дискурсі. Саме ця лексика тяжіє до історичних понять та ґрунтується на запозиченнях з класичних мов. Широке використання запозичень із латинської та грецької мов мало значний вплив на інтернаціональність термінів і дозволило створити чіткі моделі термінотворення, які й сьогодні забезпечують зрозумілість і універсальність термінів у глобальному професійному контексті.

Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасна англомовна медична термінологія склалася в результаті тривалого безперервного розвитку, що охоплює кілька історичних етапів давньоанглійський (500–1149), середньоанглійський (1150–1449), ренесансний (1450–1699), науковий (1700–1849) та сучасний (1850–дотепер). Формування термінології зумовлене низкою критеріїв – історичних, лінгвістичних, семантичних, науково-технічних, соціокультурних та функціонально-комунікативних, які впливали на процес термінотворення в різні епохи. Таким чином, представлена періодизація дозволяє простежити розвиток медичної терміносистеми та її становлення як цілісної універсальної системи, яка грає провідну роль в міжнародному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Н. В. Англомовна медична термінологія: аналіз, історія становлення та особливості. *III International science conference on e-learning and education*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Лісабон, 2-5 лют., 2021 р. Лісабон, 2021. С. 334–338
2. Стегніцька Л. В. Розвиток і становлення англійської медичної термінології в аспекті мовної періодизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 40. С. 81–85
3. Суходолова А. Вплив давньогрецької мови на формування міжнародної медичної термінології. *XIV International scientific and practical conference «Transformations of the individual and society: challenges of the future»*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Токіо, 8-11 квіт., 2025 р. Токіо, 2025. С. 141–144
4. Шерстюк О. О., Свінцицька Н. Л., Білаш В. П., Гринь В. Г. та ін. Історія питання становлення міжнародної анатомічної термінології. *Біологія та екологія*. 2022. №8. С. 110–115

Alona Bochkar. Generalized Periodization of Medical Terminology Development in the English Language

A comprehensive analysis of the development of English medical terminology and the factors that have shaped its modern system is presented in this article. The characteristics of each of the five main periods of development are described: Old English, Middle English, the Renaissance period, the scientific period, and the modern period. The criteria for periodization (historical, linguistic, semantic, scientific and technical, sociocultural, and functional and communicative) are explained, allowing for a comprehensive analysis of the conditions and features of each period

Key words: English medical terminology, periodization, term formation, internationalization, borrowing, medical discourse

УДК 81’25:821.111Сті8Від(045)

Іванков В. М., здобувач ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

НОМІНАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ВІДЛУННЯ» Д. СТІЛ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено застосуванню граматичної трансформації номіналізації в перекладі роману «Відлуння» (Echoes) украхнською мовою, виконаного Є. Кононенко. Автор обгрунтовує застосування транспозиції загалом та номіналізації зокрема. Різні типи номіналізації ілюструються прикладами з роману: 1) міжмовна номіналізаційна трансформація за моделлю «особове чи допоміжне дієслово → іменник або прикметник»; 2) міжмовна номіналізаційна трансформація, що базується на усуненні англійських дієслів-зв’язок; 3)

міжмовна номіналізаційна трансформація, що передбачає усунення дієслівних форм у перекладному тексті; 4) міжмовна трансформація за моделлю «неособова дієслівна форма → іменникова форма». Значна увага приділяється відтворенню прикметників, займенників та інших частин мови іменниками в перекладі.

Проведене дослідження підтверджує, що грамотне використання граматичних трансформацій є необхідною умовою для досягнення високого рівня еквівалентності та збереження авторської інтенції.

Ключові слова: граматичний аспект, морфологічна трансформація, транспозиція, номіналізація, адекватність

Граматичний аспект перекладу полягає у забезпеченні адекватного відтворення граматичних значень вихідного тексту у мові перекладу. Він потребує глибокого розуміння словотвору, морфології, синтаксису та функціональних можливостей обох мов. Перекладач використовує трансформації, лексичні заміни та адаптації стилю, щоб забезпечити природність і точність перекладу.

Морфологічний аспект перекладу полягає у передачі граматичних категорій вихідного тексту на рівні словозміни та формотворення у мові перекладу. Він охоплює правильне відтворення частин мови та їх морфологічних характеристик.

Основна функція морфологічного аспекту перекладу полягає у забезпеченні **граматичної узгодженості, семантичної точності** та **стилістичної адекватності** [1]. У художньому тексті морфологія нерідко виконує додаткові функції: передає відтінки значення, емоційне забарвлення, ритм речення та індивідуальні мовні особливості персонажів.

Морфологічні перекладацькі трансформації є невід'ємною складовою морфологічного аспекту перекладу і полягають у зміні граматичних форм вихідного тексту для досягнення адекватності перекладу. Вони застосовуються у тих випадках, коли прямий морфологічний еквівалент у мові перекладу відсутній або його використання призводить до втрати смислу, стилістичної виразності чи природності тексту.

Найпоширенішою трансформацією цього виду є **транспозиція.** Вона представляє собою різновид трансформацій, що застосовуються в процесі перекладу у зв'язку з відмінностями мовних та комунікативних характеристик англійської та української мов. Сутність цієї трансформації полягає у заміні слова однієї лексико-граматичної категорії словом іншої категорії, що забезпечує досягнення високого рівня адекватності перекладу [4].

К. Недбайло виокремлює різновиди переходів слова залежно від цільового класу або функції слова, серед яких слід зазначити *субстантивацію (номіналізацію), ад'єктивацію, вербалізацію, адвербіалізацію* та

прономіналізацію. Така класифікація дозволяє більш детально аналізувати механізми лексико-граматичної трансформації та їх роль у досягненні семантичної та функціональної адекватності перекладу [3].

Розглянемо використання трансформації номіналізації у процесі перекладу роману Даніели Стіл «*Echoes*» [6] українською мовою («*Відлуння*»), виконаного Є. Кононенко [5].

Н. Іваницька зазначає, що дієслівність є однією з визначальних характеристик англійського мовлення. Водночас українська мова вирізняється більшою номінативністю порівняно з англійською, унаслідок чого під час перекладу дієслова нерідко трансформуються в іменникові форми [2]. Дослідниця окреслює низку типів номіналізації, що можуть бути проілюстровані прикладами з роману «Відлуння»:

1) міжмовна номіналізаційна трансформація за моделлю «особове чи допоміжне дієслово → іменник або прикметник» [2]:

He was the only one who made a serious effort to speak to her, and find out what she ***was thinking*** [6]. *– Тільки він міг вести з нею серйозні розмови й направду цікавився її* ***думкою*** [5].

He ***hesitated*** *and then nodded* [6]. *– Він кивнув після деякого* ***вагання*** [5].

Theirs was a family ***steeped*** *in tradition* [6]. *– У цьому полягало* ***дотримання*** *сімейної традиції* [5].

They both agreed that they ***loved*** *Italy* [6]. *– Вони були солідарні у своїй* ***любові*** *до Італії* [5].

... many young people they ***knew*** [6] *– ... стількох молодих людей з-поміж їхніх* ***знайомих*** [5]

... one who ***owned*** *a rival bank* [6] *– … один з яких є* ***власником*** *банку* [5]

She didn't need ***to go to university*** [6]. *–* ***Навчання*** *їй не потрібне* [5].

There were some lines one ***didn't cross*** [6]. *– Існували певні життєві шляхи,* ***перетину*** *з якими й бути не могло* [5].

2) міжмовна номіналізаційна трансформація, що базується на усуненні англійських дієслів-зв'язок:

as they got ***to know*** *each other* [6] *– їхньому* ***знайомству*** [5]

Jacob ***was intending …*** [6] *– Батько мав* ***намір*** [5]

it didn't appear to be ***swollen*** [6] *– ознак* ***розтягнення*** *нібито не видно* [5]

She was in no hurry ***to be married*** [6] **–** *Вона не квапилася* ***заміж*** [5]

3) міжмовна номіналізаційна трансформація, що передбачає усунення дієслівних форм у перекладному тексті:

without being inappropriately ***familiar*** [6] *– без самовпевненої* ***фамільярності*** [5]

she said, ***smiling*** [6] *– відповіла вона* ***з посмішкою*** [5]

ever since she ***had been*** *a little girl [6] – від* раннього **дитинства** [5]

Brigitte said that ***sounded*** *boring* [6] – *Бригіта казала, що це нудно* [5]

to fight for something she ***believed in*** [6] – *боротися й відстоювати свої* ***переконання*** [5]

He's just ***being*** *friendly* [6] – *Просто вияв дружби* [5]

4) міжмовна трансформація за моделлю «неособова дієслівна форма → іменникова форма»:

looking angry and upset [6] – *з відчаєм та люттю* [5]

Найбільшу частку номіналізації за даною моделлю складають приклади перекладу **герундія** іменником:

Horst was going to have to stop ***playing*** [6] – *Хорст має облишити* ***розваги*** [5]

Horst and Brigitte were far too busy ***playing*** *and* ***having*** *fun*. [6] – *У Хорста й Бригіти в голові були самі* ***розваги***. [5]

about ***going*** *to university* [6] – *про* ***навчання*** *в університеті* [5]

Іменник застосовувався і при перекладі **інфінітива**:

I should be able ***to get leave*** *again at Christmas* [6] – *На Різдво в мене знову буде* ***відпустка*** [5]

Доволі часто в перекладі роману «Відлуння» спостерігаємо відтворення прикметника іменником:

Her parents were rigidly ***patriotic*** [6] – *Її батьки були сповнені радикального* ***патріотизму*** [5]

He looked instantly ***apologetic*** *and* ***concerned***. [6] **–** *У його голосі чулося щире* ***вибачення*** *й* ***занепокоєння*** [5]

She nodded, looking surprisingly ***determined***. [6] – *Вона кивнула з дивовижною* ***рішучістю***. [5]

He looked ***sympathetic*** *and* ***kind***. [6] – *Він дивився на неї* ***зі*** *щирим* ***співчуттям***. [5]

he asked hopefully [6] – *спитав він із* ***надією*** *в голосі* [5]

was ***relieved*** *to see* [6] – *і* ***з полегшенням*** *побачив* [5]

how ***vulnerable*** *her brothers were* [6] – ***в*** *якій* ***небезпеці*** *зараз її брати* [5]

Наступні приклади переходу інших частин мови до розряду іменників також свідчать про застосування номіналізації:

it was ***late*** *August – був* ***кінець*** *серпня, the bleak times* ***ahead – наближення*** *тяжких часів, felt* ***different*** *from them – відчувала свою* ***відмінність*** *від них,* ***rabbinical*** *life – рабинів,* ***aristocratic*** *circles – аристократія,* ***divisional*** *headquarters – штабі* ***дивізії****, he was suddenly so* ***pleased*** *– Він раптом відчув велику* ***радість,*** *she felt* ***sorry*** *– мало не відчула* ***жаль****, how* ***awful*** *it would be – яке буде* ***лихо****, was a good one – був добрий шлюб, which her father said* ***was foolish*** *–*

та батько називав це ***дурницею****, he was far better looking – мав значно кращу* ***зовнішність,*** *looked highly* ***suspicious*** *– ставилася* ***з*** *великою* ***підозрою****, about* ***nothing*** *– про різні* ***дрібниці****, might have been* ***grateful*** *– вона б відчула* ***вдячність****, looked* ***angelic*** *– просто як* ***ангел****, you're* ***strange*** *– ти* ***дивачка****, obviously – без сумніву, he was entirely* ***correct*** *and* ***pleasant*** *– Антуан був сама* ***тактовність*** *і* ***приємність*** [6; 5]

Розглянемо наступний приклад:

It smarted for a minute but didn't seem serious, as ***he*** *quickly reached a hand out and caught* ***her*** *before she fell.* [6] *– На якусь мить вона відчула сильний біль, але все швидко минуло.* ***Чоловік*** *швидко підхопив* ***дівчину****, щоб вона не впала.* [5]

Авторка перекладу передала займенники за допомогою іменників, уточнюючи їхнє значення відповідно до контексту.

Аналогічними є наступні приклади з твору:

as she walked pensively behind ***them*** *– вона задумливо простувала позаду* ***батьків****,* ***they*** *had a large handsome house –* ***сім'я*** *мала великий гарний будинок, either of* ***them*** *– кожен із* ***дітей****,* ***he*** *would be a scholar –* ***чоловік*** *буде вченим, she had confessed* ***it*** *– розповідала про* ***свою мрію****,* ***he*** *smiled – посміхнувся* ***брат****, glancing at* ***him*** *– розглядаючи* ***незнайомця****,* ***he*** *nodded – її* ***співрозмовник*** *кивнув,* ***he*** *was unfailingly polite –* ***Антуан*** *був бездоганно чемним,* ***she*** *had every intention of fighting –* ***дівчина*** *мала намір битися, we'll work* ***it*** *out – ми владнаємо це* ***питання***, *had made advances* ***to her*** *– підбирається* ***до її дочки****,* ***she*** *assumed –* ***Моніка*** *думала,* ***she*** *was just young –* ***дочка*** *їй здавалася молодою, as* ***she*** *knew – і* ***Беата*** *це знала* [6; 5]

Отже, проведене дослідження підтверджує, що грамотне використання граматичних трансформацій є необхідною умовою для досягнення високого рівня еквівалентності та збереження авторської інтенції, а також підкреслює важливість комплексного підходу до граматичного аспекту перекладу художньої літератури.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що переклад є багаторівневим процесом, де поєднуються **семантична точність, граматична адекватність, стилістична відповідність та культурна адаптація**. Використання трансформацій дозволяє перекладачу відтворити оригінальний текст у нових мовних та соціокультурних умовах, забезпечуючи при цьому збереження його смислового, естетичного та прагматичного потенціалу. Переклад, таким чином, виступає не лише технічним перенесенням значень, а й творчим актом міжкультурної комунікації, який вимагає від перекладача високого професіоналізму та глибокого розуміння обох мовних систем.

Список використаних джерел:
1. Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27, том 2. 2020. С. 57–6
2. Іваницька Н. Б., Іваницька Н. Л., Нечипоренко В. О. Міжмовна транспозиція номіналізації у художньому дискурсі. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky.* № 9. 2021. С. 69–73
3. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську : (на матеріалі художніх текстів) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філ. наук : 10.02.16. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. URL: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00600610_0.html/
4. Ostapenko S. Grammatical transformations application in the Ukrainian translation of "Coraline" by Neil Gaiman. *Актуальні питання іноземної філології.* № 17. 2022. С. 48–53
5. Стіл Д. Відлуння / пер. з англ. Є. Кононенко. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2007. 352 с.
6. Steel D. Echoes. Random House, 2004. 336 p.

Vladyslav Ivankov. Nominalization in the Ukrainian Translation of D. Steel's Novel "Echoes": Practical Aspect

The article deals with the use of grammatical transformation of nominalization in the Ukrainian translation of the novel *Echoes* by Ye. Kononenko. The author justifies application of transposition in general and nominalization in particular. Different types of nominalization are illustrated with examples from the novel: 1) interlingual nominalization transformation according to the model "personal or auxiliary verb → noun or adjective"; 2) interlingual nominalization transformation based on the omission of English linking verbs; 3) interlingual nominalization transformation involving the omission of verbal forms in the translated text; 4) interlingual transformation according to the model "non-personal verbal form → nominal form." Considerable attention is paid to the reproduction of adjectives, pronouns, and other parts of speech with nouns in translation.

The study confirms that the competent use of grammatical transformations is a necessary condition for achieving a high level of equivalence and preserving the author's intention.

Key words: grammatical aspect, morphological transformation, transposition, nominalization, adequacy

УДК 81'25: 81'373.612.2:(81'276.6: 321.02)(045)

Коваленко Р. М., здобувачка ВО
Національний технічній університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: Короткова С. В.

ПЕРЕКЛАД ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МЕТАФОР

У статті розглядається роль метафори, одним із шляхів якого постає дескриптивний аналіз політичного дискурсу взагалі та концептуальної метафори зокрема. Пояснюється, чому теорія дискурсивного розуміння метафори займає значне місце у межах дескриптивного

методу, в якій метафора постає не засобом аргументації, а соціальним феноменом, відбиттям спільних для певної групи людей уявлень, що впливають на моделювання й побудову соціальної реальності. Розкриваються різні способи адекватного перекладу метафори.

Ключові слова: метафора, переклад, контекст, дескриптивний метод, політичний дискурс, адекватність перекладу.

Як свідчать лінгвістичні дослідження, принципи й перспективи аналізу концептуальної метафори в межах політичного дискурсу були прописані у праці Дж. Лакоффа та М. Джонсона «Metaphors We Live by».

Е. Будаєв та А. Чудінов вважають, що найбільшим внеском у вивчення політичної метафори є теорія блендінгу. Прихильники теорії концептуального інтегрування, або блендінгу, демонструють її сутність на прикладі досить відомої свого часу у Сполучених Штатах Америки метафори, що має переклад: «Якби Клінтон був Титаніком, то потонув би айсберг». У цій інтегрованій ситуації здійснено концептуальне змішення двох вихідних ментальних просторів, де президент порівнюється з надійним судном, а певний конфлікт – з айсбергом. У цій ситуації запозичено як фреймову структуру «Титанік», що окреслює подорож океаном до пункту призначення та зіткнення з чимось величезним, небезпечним та, відповідно, неприємним, так і каузальну структуру й структуру події за сценарієм «Клінтон», сутність якого містить вислів «Клінтон уцілів, а не потонув, не зазнав поразки».

Науковець Р. Андерсон, наприклад, зазначає, що метафора постає чинником, що має великий вплив на суспільні процеси. Його теорія дотична до думок Дж. Лакоффа та М. Джонсона стосовно прагматичного потенціалу концептуальної метафори.

Отже, метафору взагалі розуміють як «номінативний засіб або стилістичний троп, в якому слова й вирази вживаються в перенесеному значенні на ґрунті подібності явищ, що іменуються». Традиційне потрактування розширюється у контексті розуміння концептуальної метафори. Це розуміння є одним із складників теорії концептуальної метафори, яка має на меті пояснення мовних і мовленнєвих явищ з урахуванням їхнього зв’язку з системою мислення.

Прибічники цієї теорії (Й. Вальтер, Й. Хельмиг, Р. Хюльссе) вважають, що сам дискурс породжує метафори, які стають «агентами дискурсу», а індивідуально-когнітивним особливостям політичного дискурсу (політичної комунікації) приділяють мінімум уваги.

У працях суто лінгвістичного спрямування метафору розглядають лише як мовний (стилістичний) засіб, який може бути компонентом відповідного дискурсу, наприклад політичного. Утім, сьогодні вивчення політичних метафор має лінгвокогнітивне спрямування, пов’язане з появою і еволюціонуванням теорії концептуальної метафори як механізму мислення, який є підґрунтям

мовної метафори. Постулати цієї теорії використовують у сучасних працях, пов'язаних із дослідженням концептуальних метафор у межах політичного дискурсу, сприяючи поглибленню розуміння й потрактування політичної метафори як когнітивного механізму ідеологічного впливу.

Отже, у відповідності до теорії когнітивної метафори, «за метафорою як фактом мови й мовлення стоїть метафора як когнітивний механізм, призначений для обробки інформації про абстрактні об'єкти, що перцептивно не сприймаються, шляхом їх порівняння з об'єктами конкретними, що мають перцептивну основу».

На переконання С. Жаботинської, «в концептуальній метафорі наявна взаємодія не лише окремих концептів, а й цілих доменів, або широких поняттєвих галузей, що містять різні суміжні концепти». У ній задіяні цільовий і вихідний концепти, або домени. Наслідуючи думку С. Жаботинської, ми звертаємо увагу на градацію та цільове призначення концептуальних метафор. Отже, наприклад, цільовий концепт (домен), який сприймається за допомогою метафори, є концептуальним референтом. Використаний для зіставлення вихідний концепт (домен) є концептуальним корелятом. «Референт і корелят мають належати до різних поняттєвих просторів, тобто мають бути розведеними у думці». У процесі зіставлення референта й корелята застосовують перехресне картування, про яке оглядово згадано у попередньому розділі. Ця методика полягає у проекції певних характеристик корелята на певні характеристики референта. Метафоричне картування, у свою чергу, містить інференці – складники корелятивного домена, які експліцитно не виявлені у мовній формі, але можуть бути зрозумілими завдяки їй.

Характерні риси референта, що репрезентовані внаслідок застосування метафори, а також критерії їхнього вибору пов'язані з явищем висвітлення або приховування. Це означає актуалізацію, або висвітлення, одних властивостей референта й водночас приховування якихось інших його властивостей. Тому розуміння різних характеристик референта вимагає декількох корелятів. Внаслідок цього декілька корелятивних концептів (доменів), що мають відношення до спільного референта, утворюють діапазон метафори. Кожен корелятивний концепт може взаємодіяти з цілою низкою референтних концептів, а не лише з якимось одним з них. Декілька референтних концептів, що мають відношення до спільного корелята, формують спектр метафори. Внаслідок взаємодії референтного й корелятивного концептів виникає велика кількість метафоричних висловлювань, дослідження яких і вимагає певного механізму опрацювання матеріалу.

Як зазначає І. Іванова, «концептуальна метафора або метафоричні концепти… є наслідком репрезентації (conceptual mapping) знань про певну

концептуальну галузь в термінах іншої концептуальної галузі (conceptual domain)». Відповідно до теорії концептуальної метафори, метафоричній концептуалізації підлягають абстрактні сфери, зокрема час, простір, життя людини, її соціальний статус, особисті стосунки, емоції, мисленнєва діяльність, економічна галузь, політична царина. Всі вони об'єктивуються в мові через певні відомі завдяки емпіричному досвіду ситуації або події.

Згідно з законом збереження метафори у процесі перекладу потрібно за будь-яких умов намагатися зберегти метафоричний образ. Його інтерпретація впливає на прагматику, а також на відповідність намірів (інтенції) автора і на врахування соціально-культурних, психологічних та ін. відмінностей між представниками двох певних мовних культур. Тому переклад політичних концептуальних метафор вимагає акцентування уваги на наявності цілої низки його прийомів. Способи перекладу метафор досліджуваного зразка запропонувала Т. Казакова, серед яких виокремила:

1) повний переклад, який використовується для метафоричних одиниць, коли в мові оригіналу і в мові перекладу збігаються не лише певні сполучення, а також і наявні традиції відбиття певної емоційно-оціночної інформації, що є основою певної конкретної метафори;

2) переклад із заміщенням, який використовується у випадках асоціативної або лексичної невідповідності між елементами метафори в мові оригіналу і мові перекладу;

3) додавання / опущення (експлікація / імплікація), яке застосовується у випадках, коли певна міра збігу в мові оригіналу і мові перекладу кардинально відрізняється, і тому потрібна експлікація змісту, закладеного в тексті оригіналу, або, навпаки, імплікація втіленого в тексті оригіналу;

4) традиційна відповідність (еквівалентність) використовується стосовно метафор фольклорного, біблійного, античного походження, коли в мові оригіналу і мові перекладу наявні традиційно різні способи відбиття метафоричної схожості;

5) структурне трансформування (модифікування) застосовується за розрізнення традиційного граматичного оформлення метафори в мові оригіналу і мові перекладу;

6) паралельна відповідність є характерною для перекладу текстів, які були побудовані на базі поширеної метафори, коли потрібно структурне перетворення або заміна вихідної метафори, а образ необхідно зберігати згідно з характером інформації, що передається.

На думку А. Немировської, «адекватний переклад метафори досягається за використання різних прийомів перекладу, оскільки адекватність перекладу визначається сформованістю певних когнітивних структур у свідомості

перекладача й тим, як він може ними оперувати». Перекладачу потрібно усвідомлювати той факт, що абсолютний збіг концептуальних систем неможливий, тому часто замість метафори у процесі перекладу слід застосовувати тлумачення, трактування, порівняння або переклад описовими конструкціями. Прийом перекладу, який обирає фахівець, має не лише зберегти прагматичний складник, але й допомогти запобіганню перекладацьких помилок.

Політичний дискурс в цілому, інтерв'ю зокрема, та концептуальні метафори в межах цього дискурсу віддзеркалюють процеси активного розвитку будь-якої сучасної мови. Різні мови мають у своєму арсеналі інколи тотожні, а інколи різні концептуальні метафори. Концептуальна метафора є багатошаровою мовною структурою, тому перекладач має враховувати всі інформативні рівні кожної конкретної метафори, адекватно розподілити значення, що містить окрема метафора. Отже, у процесі перекладу політичних концептуальних метафор перекладач повинен правильно обрати прийом (комплекс прийомів) перекладу, передусім зрозумівши когнітивну структуру відповідної метафори в мові оригіналу.

Список використаних джерел:

1. Жаботинська С. А. Концептуальна метафора: процедура аналізу для множинних даних. *Актуальні проблеми металінгвістики* : зб. статей за матеріалами VII Міжнародної наукової конференції. Черкаси, 2011. С. 3–6
2. Anderson R. D. (Jr.). Mataphor of dictatorship and democracy: change in the Russian political lexicon and transformation of Russian politics. *Slavic Review*. 2001. Vol. 60. № 2. P. 312–335
3. Lakoff G. The political mind: Why you can't understand 21st-century politics with an 18thcentury brain. New York : Viking, 2008. 292 p.
4. Newmark P. The translation of metaphor. *Babel*. № 16. 1981. P. 93-100

Rostyslava Kovalenko. Political Conceptual Metaphors Translation

The article examines the role of metaphor, one way of which is the descriptive analysis of political discourse in general, and the conceptual metaphor in particular. It explains why the theory of discursive understanding of metaphor occupies a significant place within the framework of the descriptive method, in which metaphor is seen not as a means of argumentation, but as a social phenomenon, a reflection of shared representations common to a specific group of people, which influence the modeling and construction of social reality. The paper also explores various ways of adequate translation of metaphor.

Key words: metaphor, translation, context, descriptive method, political discourse, adequacy of translation.

UDC 81’34:811.112.2(045)

Kononenko V. O., Studentin
Technische Universität „Dniproer Polytechnikum“,
Dnipro, Ukraine
Wissenschaftliche Betreuerin: Makhonina N. G.

DIE ERSTE UND DIE ZWEITE LAUTVERSCHIEBUNG UND IHRE AUSWIRKUNGEN AUF DIE ENTWICKLUNG DER DEUTSCHEN SPRACHE

Der Artikel befasst sich mit den wichtigsten Entwicklungsstadien des phonetischen Systems der deutschen Sprache, insbesondere mit den Phänomenen der ersten und zweiten Konsonantenverschiebung. Die erste Konsonantenverschiebung (das sogenannte Grimm'sche Gesetz) markierte den Übergang vom protoindoeuropäischen zum protogermanischen Sprachsystem, was zur Herausbildung charakteristischer phonetischer Merkmale aller germanischen Sprachen führte. Die zweite Konsonantenverschiebung, die im 5. bis 8. Jahrhundert stattfand, war entscheidend für die Abgrenzung der hochdeutschen Dialekte von den anderen westgermanischen Sprachen und trug zur Etablierung der deutschen Sprache als eigenständiges Sprachsystem bei. In der Arbeit wird die Bedeutung beider Konsonantenverschiebungen für die Entwicklungsgeschichte der deutschen Phonetik sowie ihr Einfluss auf die Herausbildung der sprachlichen Identität und der literarischen Norm der modernen deutschen Sprache hervorgehoben.

Schlüsselwörter: deutsche Sprache, germanische Sprachen, Sprachgeschichte, Phonetik, erste Lautverschiebung, zweite Lautverschiebung, Grimm'sches Gesetz, Dialekte, phonetische Veränderungen

Die deutsche Sprache hat eine sehr lange und komplexe Entstehungs- und Entwicklungsgeschichte. Die Einteilung der Geschichte der deutschen Sprache umfasst vier Phasen: Die althochdeutsche Phase dauerte von etwa 750 n. Chr. bis zum 11. Jahrhundert; darauf folgte die mittelhochdeutsche Phase von 1050 bis 1350; danach kam die neuhochdeutsche oder, wie einige Wissenschaftler sie nennen, die frühneuhochdeutsche Phase, die bis 1650 andauerte. Seit diesem Jahr beginnt die moderne deutsche Phase oder die neuhochdeutsche Phase [2].

Es gibt jedoch Veränderungen, die die deutsche Sprache bereits vor der Entstehung des Althochdeutschen beeinflusst haben. Eine solche Veränderung ist die erste Konsonantenverschiebung, die die protoindoeuropäische Sprache von der protogermanischen Sprache trennte. Einigen Quellen zufolge fand diese Veränderung zwischen dem Ende des ersten Jahrtausends v. Chr. und dem 5. Jahrhundert n. Chr. statt, also vor Beginn der zweiten Konsonantenverschiebung. Die erste Konsonantenverschiebung fand jedoch noch vor dem Entstehen der Schrift in den deutschen Gebieten statt, weshalb es nicht möglich ist, den Zeitraum dieser

Veränderungen genau zu bestimmen. Das heißt, die erste Konsonantenverschiebung veränderte das proto-indoeuropäische Konsonantensystem zum Urgermanischen [3].

Die indoeuropäische hypothetische Ursprache, auch als proto-indoeuropäische Sprache bezeichnet. Es handelt sich um ein Sprachsystem, das den Grundstein für die germanischen, romanischen und slawischen Sprachen, insbesondere die deutsche Sprache, legte. Der Zeitpunkt, zu dem diese Sprache existierte, konnte nicht genau bestimmt werden, aber es wird angenommen, dass sie um 3500 v. Chr. entstand und bis fast zum ersten Jahrhundert n. Chr. existierte. Der geografische Verbreitungsradius dieser Ursprache lag an der Küste des Schwarzen Meeres (dem heutigen Gebiet der Ukraine). Direkte Beweise für die Existenz dieser Sprache konnten bisher nicht gefunden werden, aber dank des Vergleichs der Lexik und Morphologie der Nachfolgesprachen wurden die wahrscheinlichen Ursprünge dieser Sprachen untersucht. Eine große Anzahl von Wörtern der modernen indoeuropäischen Sprachen stammt aus protoindoeuropäischen Wurzeln, jedoch haben diese Wörter ständige Lautveränderungen erfahren. Noch mehr Ähnlichkeiten lassen sich in den frühen Formen der heutigen indoeuropäischen Sprachen feststellen. Ebenso viele Ähnlichkeiten wurden auf grammatikalischer Ebene festgestellt. Die Systematisierung der protoindoeuropäischen Sprache wurde von Jacob Grimm am ausführlichsten beschrieben.

Jakob Grimm (1785–1863) war ein deutscher Sprachwissenschaftler, Schriftsteller, Philologe und Historiker. Er war einer der Begründer der Germanistik als eigenständige Wissenschaft. Heute ist er vor allem für die Märchen bekannt, die er gemeinsam mit seinem Bruder Wilhelm geschrieben hatte, doch sein Beitrag zur Erforschung der deutschen Sprache ist von weitaus größerer Bedeutung. Er war einer der ersten, der sich systematisch mit der Entwicklung der germanischen Sprachen im Kontext der indoeuropäischen Sprachfamilie befasste. Sein Werk „Deutsche Grammatik" (1819–1837) wurde zur Grundlage für die wissenschaftliche Erforschung der Geschichte der deutschen Sprache. Darin stellte er erstmals die vergleichend-historische Methode vor – eine Methode zur Erforschung von Sprachen durch den systematischen Vergleich ihrer phonologischen, grammatikalischen und lexikalischen Merkmale [2; 4].

Es war Jacob Grimm, der 1822 die erste Konsonantenverschiebung oder, wie sie besser bekannt ist, das Grimm'sche Gesetz, genauer beschrieb. Die Entdeckung dieses Gesetzes geht jedoch auf Friedrich Schlegel im Jahr 1806 und Rasmus Christian Rask im Jahr 1818 zurück, wobei Johann Arnold Kanne dieses Phänomen bereits zuvor im Prinzip beschrieben hatte. Dieses Gesetz beschreibt die systematischen Veränderungen der Konsonanten, die beim Übergang vom Proto-Indoeuropäischen zum Proto-Germanischen stattfanden. Die erste Konsonantenverschiebung verlief kettenartig, d. h. die Veränderung eines Lautes führte zu einer Reihe von Veränderungen anderer

Laute, um einen „Lautkonflikt" zu vermeiden. Es wurden drei Phasen dieser Konsonantenverschiebung unterschieden [4]:

In der ersten Phase wurden die proto-indoeuropäischen stimmlosen Verschlusslaute zu stimmlosen Frikativlauten:

- Proto-IE: *p* > Urgerm: *f*;
- Proto-IE: *t* > Urgerm: *þ*;
- Proto-IE: *k* >Urgerm.: *h*;
- Proto-IE: k^w >Urgerm.: h^w.

Diese Prozesse in der ersten Konsonantenverschiebung lassen sich mit folgenden Beispielen illustrieren:

1. *agriech. pṓs (πούς), lat. pēs* ging über in *got. fōtus* und später zu *dt. Fuß, engl. foot.* (Änderung p→f)

2. *urindoeuropäisch: peter* ging über in *lat. pater, esp. padre, fr. père*, aber *engl. father und dt. Vater.* (Änderung p→f)

3. *urindoeuropäisch: pisk* ging über in *alt-engl. fisc* und später *engl. fish* (Änderung p→f)

4. *griech. trítos (τρίτος)* wurde zu *got. þridja* und später zu *ahd. thritto (dt. dritte)*, *engl. third* (Änderung t→þ [θ])

5. *griech. kíon (κύων)* wurde zu *got. hunds* und später zu d*t. Hund, nl. hond, engl. hound* (Änderung von k→h)

6. *ur-indoeuropäisch: kemtom* wurde zu *dt. hundert* und *engl. hundred*. (Änderung von k→h)

7. *lat. quod* ging über in *ahd. hwaz* und später in *dt. was* (Änderung von k^w→h^w)

In der zweiten Phase wurden die urindoeuropäischen stimmhaften Verschlusslaute zu stimmlosen Verschlusslauten:

- Proto-IE: *b* > Urgerm.: *p*;
- Proto-IE: *d* > Urgerm.: *t*;
- Proto-IE: *g* > Urgerm.: *k*;
- Proto-IE: g^w > Urgerm.: k^w,

was an folgenden Beispielen zu sehen ist:

1. *lit. dubùs* wurde zu *got*. *diups* und später zu *engl. deep* und *dt*. *tief* (Änderung von b→p)

2. *urindoeuropäisch: dwō* wurde zu *engl*. *two* (Änderung von d→t)

3. *lat. decem* wurde zu *nd. teihn* und später zu *dt. Zehn* und *engl. ten* (Änderung von d→t)

4. *lat. gelū* wurde zu *got. kalds* und später zu *dt. kalt, nl. koud, engl. cold* (Änderung von g→k)

5. *lit. gývas* wurde zu *ahd. quek* und später zu *dt. keck und engl. quick* (Änderung von g^w→k^w)

Später gingen diese Laute in fast allen germanischen Sprachen in den einzigen Laut *w* über.

In der dritten Phase wurden die proto-indoeuropäischen stimmhafte aspirierte Verschlusslaute zu stimmhaften Frikativkonsonanten, die sich schließlich in stimmhafte Verschlusslaute verwandelten:

- Proto-IE: b^h > Urgerm.: $\beta > b$;
- Proto-IE: d^h > Urgerm.: $ð > d$;
- Proto-IE: g^h >Urgerm.: $ɣ > g$;
- Proto-IE.: g^{hw} > Urgerm.: $ɣ^w > g^w$.

Die letzte Phase der ersten Konsonantenverschiebung lässt sich anhand folgender Beispiele zeigen:

1. *ur-indoeuropäisch:* b^h*rāter* und *lateinisch frāter* ging über in *got. broþar* weiterhin in *dt. Bruder (*Änderung von b^h→b)

2. *wal. dôr* ging über in *nd. döör* und *got. daúr* (Änderung von d^h→d)

3. *lat. hostis* ging über in *got. gasts* (Änderung g^h→g)

4. *ur-indoeuropäisch:* $d^h\bar{e}$ ging über in *asächs. dōn* und *nd. doon* weiterhin in *dt. tun* und *engl. do* (Änderung g^h→g)

Das Grimm'sche Gesetz hat auch einige Ausnahmen hinsichtlich der Veränderung von Konsonanten in Wörtern. Beispielsweise werden indoeuropäische stimmlose Plosive nicht zu Frikativen, wenn ihnen ein Frikativ *[s]* vorausgeht, z.B. vor *st*: *lat. est, got. ist*; auch vor *sp*: *lat. spuere, got. speiwan* (heute *speien*); und vor *sk*: *lat. scindere, got. skaidan.* Außerdem wird in einigen Buchstabenkombinationen aus zwei Plosiven der erste zu einem Frikativ, während der zweite unverändert bleibt: urindoeuropäisch: *pt* > urgerm.: *ft*, zum Beispiel: *lat. captus, got. hafts*; urindoeuropäisch: *kt* > urgerm.: *ht*, z.B.: *lat. octo, got. Autau* [1].

Die 1. Konsonantenverschiebung dauerte ungefähr bis zum 5. Jhdt. n. Chr., und unmittelbar darauf folgte die zweite Konsonantenverschiebung. Diese verliefen jedoch nicht gleichzeitig und gleichmäßig.

Die zweite Lautverschiebung, die man noch als germanische Lautverschiebung bezeichnet, da sie nur die deutschen Dialekte betraf und nichts mit anderen germanischen Sprachen zu schaffen hatte, fand im Althochdeutschen statt [4]. Wenn man den Beginn dieser Lautverschiebung ins 5. Jhdt. n. Chr. datiert, liegt er noch vor der ersten schriftlichen Fixierung germanischer Sprachformen.

Die Lautverschiebung bezeichnet die phonetischen Veränderungen, denen die Konsonanten im Althochdeutschen unterlagen. Die zweite Konsonantenverschiebung verlief entlang der Benrather Linie [2; 4], von West nach Ost, heute mehr oder weniger am Mittelgebirgsrand: vom heutigen Aachen über Düsseldorf (am Rhein), dann über Magdeburg (an der Elbe) und bis nach Frankfurt an der Oder. Diese Linie erhielt ihren Namen aufgrund der Stadt Benrath in der Nähe von Düsseldorf. Am stärksten betraf

diese Lautverschiebung die südlichen Dialekte des Althochdeutschen, nämlich das Bayerische und das Alemannische, und breitete sich allmählich nach Norden aus [2].

Die zweite Lautverschiebung betraf die germanischen stimmlosen Plosive *p, t, k* und die stimmhaften Plosive *b, d, g.* Je nach ihrer Position im Wort veränderten sie sich etwas unterschiedlich [2].

Innerhalb oder am Ende eines Wortes nach den Vokalen *p, t, k* wurden sie zu *ff, zz, hh*, was in einigen Quellen [2] als die erste Phase bezeichnet wurde. Typische Beispiele sind folgende: Das niederdeutsche *slapen* klang im Althochdeutschen bereits wie *slaffan* (heute *schlafen*); auch das altsächsische *etan* wurde zu *ezzan* (essen) und das altsächsische *makon* zu althochdeutschen *mahhon* (heute: *machen*). Manchmal konnten *ff* oder *hh* auch nur als ein *f* oder *h* auftreten, in süddeutschen Dialekten fiel *hh* mit dem bereits existierenden *ch* zusammen.

Am Wortanfang oder in der Mitte nach *r, l, m, n* und in der Verdopplung *p, t, k* gingen in die Affrikate *pf (ph), tz (z)* und *kh (ch)* über, die zweite Phase der zweiten Konsonantenverschiebung:

asächs. *plegan* – ahd. *pflegan* (heute im Deutschen: *pflegen)*
asächs. *tiohan* – ahd. *ziohan* (heute im Deutschen: *ziehen)*
asächs. *herta* – ahd. *herza* (heute im Deutschen: *das Herz)*
asächs. *holt* – ahd. *holz* (heute im Deutschen*: das Holz)*
asächs. *korn* – ahd. *khorn* (heute im Deutschen: *das Korn)*
nd. *Tied* – ahd. *Zeit.*

Nach einigen Angaben fand die erste Phase der Lautverschiebung von *p, t, k* zu *ff, zz, hh* etwa im 5. bis 6. Jhdt. n. Chr. statt, während die zweite Phase von *p, t, k* zu *pf (ph), tz(z), kh(ch)* bereits im 8. Jhdt. stattfand. Wie bereits erwähnt, verlief die zweite Lautverschiebung in den Dialekten des Althochdeutschen ungleichmäßig, so dass beispielsweise die Umwandlung von *p, t, k* zu *ff, zz, hh* am vollständigsten war, während *p* zu *pf (ph)* nur in den süddeutschen Dialekten und *k* zu *kh* nur im Bayerischen und Alemannischen auftrat, während es in anderen Dialekten unverändert blieb [2].

Die dritte Phase der Lautverschiebung hat einen engeren geografischen Radius als die beiden vorherigen und charakterisiert die Veränderung der stimmhaften Konsonanten *b, d, g* zu den stimmlosen Konsonanten *p, t, k*. Der zeitliche Rahmen dieser Veränderung lässt sich auf das 8. bis 9. Jhdt. n. Chr. datieren. Allerdings hat sich nur die Veränderung von *d* zu *t* in der heutigen deutschen Schriftsprache durchgesetzt, während alle anderen Veränderungen nur im südbayerischen Dialekt Österreichs und in den Dialekten der Schweiz zu finden sind. Man kann vermuten, dass nach dem Werner Gesetz [1] die dritte Phase den Laut zu seinem Ursprung zurückgeführt hat, was man anhand der Gesetze der Veränderung von stimmhaften Lauten zu stimmlosen Lauten in der proto-indoeuropäischen Sprache erkennen kann:

asächs. *dōn* (nd. *doon) :* ahd. *tuon* (heute im Deutschen: *tun)*

asächs. *mōdar* (nd. *Moder) :* ahd. *muotar* (heute im Deutschen: *Mutter)*

asächs. *rōd* (nd. *root) :* ahd. *rōt* (heute im Deutschen: *rot)*

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass der Einfluss der ersten Lautverschiebung nicht übersehen werden kann. Durch sie entstanden grundlegende Unterschiede zwischen dem Germanischen und den anderen indogermanischen Sprachen, etwa im Lautbestand und in der Wortstruktur. Die erste Lautverschiebung bildete somit die Voraussetzung für die spätere Entwicklung des Deutschen und bereitete den Boden für die zweite Lautverschiebung, die das Lautsystem endgültig prägte. Die zweite Lautverschiebung im Althochdeutschen hatte einen erheblichen Einfluss auf die Entwicklung der modernen deutschen Sprache im Laufe der Jahrhunderte. Dieses Phänomen trennte im 5. bis 8. Jhdt. die hochdeutschen Dialekte von anderen westgermanischen Sprachen – vor allem vom Altenglischen, Altsächsischen und Altniederländischen [4]. Gerade Benrather Linie verdeutlicht diese Trennung zwischen den unteren und oberen Dialekten der deutschen Sprache jener Zeit. Letztendlich legte gerade die Verschiebung der Konsonanten den Grundstein für die weitere Entwicklung des Deutschen als eigenständiges Sprachsystem. Dank der zweiten Lautverschiebung erhielt die deutsche Sprache ein einzigartiges Lautsystem [2], dass sie von anderen germanischen Sprachen unterscheidet. Das war ein wichtiger Faktor für die Bildung der sprachlichen Identität der Deutschen und trug zur Standardisierung der Sprache in späteren Jahrhunderten bei, als auf der Grundlage der hochdeutschen Dialekte die moderne deutsche Literaturnorm entstand.

Verzeichnis der Quellenangaben:

1. Erste Lautverschiebung in Schülerlexikon Lernhelfer [Електронний ресурс]. Lernhelfer – das Lernportal für alle Schulfächer von der 5. Klasse bis zum Abitur. URL: https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/deutsch/artikel/erste-lautverschiebung/
2. Die zweite Lautverschiebung erklärt. [di.t͡svi.bl̩] [Електронний ресурс]. Der Zwiebel – Wordpress-блог. URL: https://derzwiebel.wordpress.com/2023/04/11/hochdeutsch-vs-englisch-niederlandisch-die-zweite-lautverschiebung/**.**
3. Jacob Grimm 1785–1863 [Електронний ресурс]. Deutsches Historisches Museum. URL: https://www.dhm.de/lemo/biografie/jacob-grimm.
4. Karaszi, Noula. Grimm's Law: A Journey Through Language and Perspectives [Електронний ресурс]. ResearchGate, 2020. DOI: 10.13140/RG.2.2.31109.77288.
5. Zweite Lautverschiebung in Schülerlexikon Lernhelfer [Електронний ресурс]. Lernhelfer – das Lernportal für alle Schulfächer von der 5. Klasse bis zum Abitur. URL: https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/deutsch/artikel/zweite-lautverschiebung
6. Винятки з першого пересуву приголосних [Електронний ресурс]. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/7297832/page:2/
7. Гриценко Т. Ю. Історія германських мов: навчальний посібник. Київ : Либідь, 2006. 240 с.
8. Левицький В. І. Історія німецької мови : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2007. 214 с.

Вероніка Кононенко. Перший та другий пересув звуків та їх вплив на розвиток німецької мови

У статті розглядаються процеси, які визначили фонетичну систему сучасної німецької мови, зокрема перший та другий пересув приголосних. Перший пересув приголосних (так званий закон Грімма) ознаменував перехід від праіндоєвропейської до прагерманської мовної системи, що призвело до формування характерних фонетичних рис усіх германських мов. Другий пересув приголосних, що відбувся у V–VIII століттях, став визначальним для відокремлення верхньонімецьких діалектів від інших західногерманських мов і сприяв становленню німецької мови як окремої мовної системи. У роботі розкривається значення обох пересувів приголосних для історії розвитку німецької фонетичної системи, а також їхній вплив на формування мовної ідентичності та літературної норми сучасної німецької мови.

Ключові слова: німецька мова, германські мови, історія мови, фонетика, перший пересув приголосних, другий пересув приголосних, закон Грімма, діалекти, фонетичні зміни

УДК 81’25:811.161.2(045)

Кудимов М. М., здобувач ВО
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: Черкащенко О. М.

ПЕРЕДАЧА РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У статті розглянуто особливості перекладу англомовних реалій у публіцистичних текстах та основні труднощі, з якими стикаються перекладачі під час передачі безеквівалентної лексики українською мовою. Проаналізовано типові помилки, зокрема буквальне калькування, надмірну адаптацію та втрату національного колориту. Окрема увага приділена культурним, лексичним і стилістичним чинникам, що впливають на вибір оптимальної перекладацької стратегії. На основі прикладів з англомовних медіа (BBC, The Guardian) показано, що комбінування методів дає можливість зберегти зміст і культурну специфіку оригіналу. Робота підкреслює важливість культурної компетентності перекладача для забезпечення точності та читабельності перекладу.

Ключові слова: реалії, переклад публіцистики, калькування, описовий переклад, транскрипція, культурна специфіка, безеквівалентна лексика, перекладацькі стратегії

У сучасному медіапросторі публіцистичні матеріали відіграють ключову роль, а розвиток новітніх технологій забезпечує швидкий та необмежений доступ до журналістських текстів з різних країн світу. Основним завданням публіцистики є інформування аудиторії про значущі соціальні, політичні й культурні події, що робить такі тексти актуальними та привабливими у міжкультурному контексті. Люди природно прагнуть до пізнання інших традицій

і звичаїв, тому іноземна публіцистика часто викликає значний інтерес. Оскільки англійська мова є найбільш поширеною у світі, чимала частина публіцистичних матеріалів створюється саме англійською. Це, в свою чергу, зумовлює актуальність перекладу таких текстів, адже не кожен читач володіє англійською настільки, щоб вільно сприймати потрібну інформацію.

Однією з найбільш складних проблем у перекладі публіцистичних текстів є передача реалій – слів і висловів, що відображають унікальні культурні явища певного народу та не мають прямих аналогів іншими мовами. Переклад реалій потребує не лише мовної компетентності, а й глибокого знання історії, культури, традицій і політичного устрою країни оригіналу. Невдала передача безеквівалентної лексики часто стає причиною змістових спотворень або нечіткого розуміння тексту читачем.

В англомовних публіцистичних матеріалах реалії охоплюють широкий спектр понять: назви інституцій та урядових структур, офіційних посад, національних і релігійних свят, історичних подій, географічних об’єктів, елементів політичного устрою, побутових реалій та соціокультурних понять, притаманних англомовним країнам. Кожна з цих категорій містить важливу фонову інформацію, без розуміння якої неможливо точно відтворити зміст оригіналу. Як зазначають науковці, недостатня обізнаність перекладача з культурним, історичним та соціальним контекстом функціонування реалій може спричинити неточності, смислові викривлення або хибні асоціації в української аудиторії [2]. Це особливо помітно під час перекладу матеріалів, де національно марковані елементи виконують важливу інформативну чи стилістичну функцію. Тому перекладач має не лише розпізнати реалію, а й обрати найбільш адекватний спосіб її передачі українською мовою, забезпечивши збереження змісту, інтонації та культурних конотацій оригінального тексту.

Переклад англомовних реалій на українську нерідко ускладнюється як об’єктивними відмінностями між культурами, так і суб’єктивними чинниками – браком досвіду, часу або знань. Як слушно зауважувала Р. Зорівчак, реалія є своєрідним «підводним каменем» перекладу, оскільки містить «традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації» та не має прямого відповідника іншими мовами [1]. Тож перекладач повинен враховувати не лише лексичне значення слова, а й його культурні конотації, зберігаючи зміст і водночас колорит.

Серед найпоширеніших труднощів – неправильний вибір стратегії перекладу, що особливо відчутно під час роботи з усталеними назвами, культурно маркованими виразами та метафоричними топонімами. Недостатнє розуміння контексту або прагнення до надмірної буквальності може зумовити калькування, яке формально зберігає структуру оригіналу, але не передає його

реального значення. Наприклад, вираз *The Big Apple* не можна перекладати як «велике яблуко», адже це стала метафорична назва Нью-Йорка. Подібну проблему становить і топонім *Silicon Valley*, що має передаватися як «Кремнієва долина» (не «Силіконова долина»), оскільки слово silicone в англійській мові позначає зовсім іншу речовину й не має стосунку до високих технологій. Помилки такого типу не лише дезорієнтують читача, але й спотворюють зміст, створюючи хибні уявлення про предмет обговорення. Тому перекладачеві необхідно не просто володіти мовною компетенцією, а й уважно враховувати культурний контекст, прагматичне значення та комунікативну функцію реалій у тексті.

Ще одна поширена проблема – втрата національного колориту, що виникає тоді, коли перекладач надмірно «нейтралізує» або спрощує реалію, підміняючи її загальним описом. У таких випадках зникає культурна специфіка, яка є важливою частиною смислу оригінального тексту. Наприклад, *Boxing Day* недоцільно передавати як «День боксу» чи просто «26 грудня», адже такі варіанти не відображають соціально-культурного змісту свята, пов’язаного з історичною британською традицією дарувати подарунки та допомагати нужденним після Різдва. Подібне «спрощення» або «узагальнення» не лише позбавляє текст важливих етнокультурних ознак, а й робить його менш інформативним для українського читача. Тому у випадку з подібними реаліями доцільно застосовувати транскрибування («Боксинг-дей»), доповнюючи його коротким поясненням, або ж подавати описовий варіант – «день подарунків, що відзначається у Великій Британії» [3]. Такий підхід дозволяє зберегти культурну ідентичність оригінального поняття й водночас забезпечити його зрозумілість реципієнту.

Протилежною є проблема некоректної адаптації, коли перекладач надмірно намагається знайти в українській культурі відповідник явищу іншомовної реалії і замінює його чимось більш знайомим, але фактично неточним, який лише частково відповідає змісту. Наприклад, звертання *Sir* у художньому тексті, яке інколи перекладають як українське «пан», аби наблизити його до місцевої культурної моделі. У певних випадках це допустимо, однак якщо йдеться про лицарський титул перед ім’ям, як у *Sir Lancelot*, то варіант «пан Ланцелот» звучатиме недоречно; тут правильніше використати транскрипцію «сер». Некоректна адаптація також часто стосується побутових реалій: наприклад, англійський *pub* перекладають як «бар». У результаті зникає відтінок традиційності британського пабу, адже слово «бар» викликає зовсім інші сучасні асоціації. Хоча зміст начебто передано вірно, національна специфіка тексту втрачається. Таким чином, перед тим як замінити іноземну реалію українським аналогом, перекладачеві слід запитати себе: чи не втратить читач важливу

інформацію або атмосферу оригінального тексту? Якщо аналог надто узагальнює або зміщує акценти, доцільніше залишити оригінальну назву й надати пояснення.

Одним із цікавих прикладів та помітних випадків є термін *Brexit* – політична реалія, яка не просто позначає вихід Великої Британії з Європейського Союзу, а має глибокий історичний, соціальний та емоційний контекст. У багатьох українських медіа публіцистичних перекладах слово *Brexit* використовують як транскодування «Брекзит», що дозволяє зберегти саме політико-культурну марку. У наукових і журналістських текстах також часто дають описовий переклад, пояснюючи це як «вихід Великої Британії з ЄС» або «британський референдум про вихід із ЄС». Такий підхід поєднує транскрипцію з описом: з одного боку – збереження терміну як культурної реалії, з іншого – забезпечення зрозумілості для аудиторії, яка може не мати глибоких знань про тему. Це демонструє комбіновану стратегію, яка водночас оберігає культурний колорит та інформативність.

Ще один приклад – організаційний або інституційний реалій: *Crown Prosecution Service (CPS)* – британський державний орган, відповідальний за кримінальне переслідування у Англії та Уельсі. У перекладі українською ця назва часто передається як «Королівська прокурорська служба» (або «Королівська прокуратура»), щоб зберегти концепцію «корони» як символу державної влади, а водночас пояснити функцію служби. Таке рішення поєднує пряме позичення (частина *Crown*) з описовим перекладом («прокурорська служба»), що дозволяє читачеві зрозуміти як юридичний статус установи, так і її роль у системі правосуддя.

Однозначного універсального способу подолання проблем перекладу реалій не існує – усе залежить від конкретної лексичної одиниці, її контексту та жанрових особливостей тексту. У теорії перекладу описано низку прийомів, які дозволяють адекватно передавати реалії іншомовного тексту, і вони вже були згадані раніше в роботі. Таким чином, перекладач може обирати та використовувати різні методи – від прямого запозичення форми до повного опису семантичного значення. Кожен із цих прийомів має свої переваги та обмеження. Транскрипція дає змогу зберегти національний колорит оригіналу та уникнути об’ємних пояснень; водночас вона може ускладнювати сприйняття тексту, особливо для менш обізнаного читача. Описовий переклад забезпечує повну зрозумілість змісту, проте розмиває стислу образність та експресивність оригіналу. Використання приблизного аналога з української культури може викликати у читача потрібну емоційну реакцію, однак існує ризик хибного співставлення іншомовної реалії з місцевим явищем, що спотворює сприйняття тексту.

Вибір стратегії перекладу реалії повинен здійснюватися з урахуванням лексичних, стилістичних та культурних чинників. Перекладач має чітко усвідомлювати значення реалії, те, що вона позначає, а також асоціації, які вона викликає у носіїв мови оригіналу. Стилістично слід брати до уваги жанр і тон тексту: іноді доцільнішим є нейтральний опис, а іноді – збереження екзотичності для відтворення авторського стилю та атмосфери. Культурний аспект вимагає поставити себе на місце читача: чи відома йому реалія? Чи не спричинить незнайоме слово непорозуміння або відчуття дисонансу?

На практиці ефективним є застосування комбінованих підходів: поєднання транскрипції з описовим поясненням, введення приблизного українського аналога з одночасним зазначенням оригінальної назви в дужках, або переклад реалії з короткою зноскою для читача. Усі ці прийоми є виправданими, якщо вони сприяють досягненню головної мети – забезпеченню зрозумілості та точності перекладу. Адекватний переклад реалії означає, що читач не лише зрозуміє зміст, який мав на увазі автор, а й відчує ті самі культурні й стилістичні відтінки, що були закладені в оригіналі.

Переклад англомовних реалій у публіцистичних текстах є складним і багатогранним процесом, що вимагає від перекладача не лише мовної майстерності, а й глибокого розуміння культурного контексту. У публіцистиці реалії виконують функцію передання національного колориту та автентичності, тому під час їх перекладу важливо дотримуватися балансу між змістовою точністю й доступністю для цільової аудиторії.

У межах сучасної перекладацької практики найефективнішими стратегіями виявилися транскрипція, калькування, описовий переклад, комбіновані способи та використання семантичних аналогів. Вибір методу залежить від типу реалії, її пізнаваності, жанру тексту й рівня обізнаності читача. Особливої уваги потребують абревіатури, власні назви, культурно-історичні поняття, які часто вимагають або розшифрування, або пояснення.

Аналіз матеріалів BBC, The Guardian та українських ЗМІ показав, що найбільші труднощі пов’язані з буквальним калькуванням, втратою національного колориту або надмірною адаптацією. Натомість обґрунтований вибір перекладацької стратегії дозволяє зберегти інформативність і культурну цінність оригіналу, забезпечивши читабельність тексту.

Отже, успішний переклад англомовних реалій у публіцистичних текстах ґрунтується на комплексному підході, що враховує лексичні, стилістичні та культурні чинники. Головною метою перекладача є передання змісту й стилю оригіналу без втрати його національної специфіки, забезпечуючи повноцінне та коректне розуміння тексту українським читачем.

Список використаних джерел:

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів: Львівський університет, 1994. 204 с.
2. Ischenko I. Difficulties while translating realia. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2012. № 1(3). С. 273–278
3. День подарунків відзначають 26 грудня. Історія та традиції свята. ACC, 2019 URL: https://acc.cv.ua/news/storystorynka/tsikavo/den–podarunkiv–vidznachayut–26–grudnya–istoriya–ta–tradiciyi–svyata–53124
4. D'Arcy M. Commons Speaker: Who is Sir Lindsay Hoyle? BBC, 2019. URL: https://www.bbc.com/news/uk–politics–50293806
5. Eby M. The rise of the sober bar. BBC, 2019. URL: https://www.bbc.com/worklife/article/20190510–can–you–have–any–fun–at–a–bar–with–no–booze

Mykhailo Kudymov. Rendering Realias in Ukrainian Translation: Translation Difficulties and Possible Ways to Overcome Them

The paper considers the peculiarities of translating English realias in journalistic texts and the main difficulties translators encounter when rendering non-equivalent vocabulary into Ukrainian. It analyses typical mistakes, such as loan translation, excessive adaptation and loss of national colour. Particular attention is paid to cultural, lexical and stylistic factors which influence the choice of the optimal translation strategy. Based on examples from English media (BBC, The Guardian), it is shown that combining methods makes it possible to preserve the content and cultural specificity of the original text. The work emphasises the importance of the translator's cultural competence in ensuring the accuracy and readability of the translation.

Key words: realias, translation of journalism, calquing, descriptive translation, transcription, cultural specificity, non-equivalent vocabulary, translation strategies

УДК 81'25:(81'276.6:6)(045)

Кукіль Д. В., здобувачка ВО
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, україна
Науковий керівник: Висоцька Т. М.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД

Стаття присвячена теоретичному огляду загальних проблем перекладу термінологічних одиниць. Наголошено, що ефективний переклад термінів вимагає не лише високої мовної компетентності, але й глибокого розуміння спеціальної сфери знань, контексту та концептуального змісту терміна. Розглянуто поняття еквівалентності та адекватності у лінгвістичній теорії перекладу, їх взаємозв'язок і відмінності. Проаналізовано основні стратегії та прийоми перекладу термінів, зокрема використання еквівалентів, калькування, транскрипції, транслітерації, описового та приблизного перекладу. Окрему увагу приділено

проблемам запозичень, міжмовної омонімії та «фальшивих друзів перекладача». Підкреслено важливість попереднього аналізу тексту, співпраці перекладача з фахівцями галузі та роботи з термінологічними джерелами для забезпечення точності й однозначності фахового перекладу. Стаття узагальнює ключові підходи до відтворення термінів та визначає чинники, що впливають на якість перекладу спеціалізованих текстів.

Ключові слова: термінологія, переклад термінів, еквівалентність, адекватність, запозичення, калькування, «фальшиві друзі перекладача»

Ефективний переклад термінів вимагає від перекладача не лише знання мови, але й глибокого розуміння терміна в його комплексності, врахуванням значення всіх його компонентів. Типовий підхід до перекладу термінів полягає в наступному: «поняття – український термін», замість «іншомовний термін – український термін» [2].

Для забезпечення точності та адекватності перекладу термінів важливо мати високий рівень мовної інтуїції та глибокі знання термінології рідної мови. Повне розуміння контексту та сутності тексту виявляється ключовим елементом у перекладі будь-якого науково-технічного матеріалу. Механічне відтворення термінів без глибокого розуміння відповідних явищ та процесів, про які йдеться в оригінальному тексті, може призвести до серйозних помилок у перекладі.

Саме тому, в процесі перекладу, лінгвіст-перекладач повинен активно взаємодіяти не лише із спеціалізованою літературою відносно конкретної галузі, але й співпрацювати з фахівцями з цієї галузі. Ця взаємодія з експертами гарантує не лише точність та адекватність перекладу, але й допомагає відтворити контекст та особливості термінології у найбільш правильний і відповідальний спосіб.

Проблеми адекватного передавання термінології, специфіки її відтворення засобами іншої мови завжди цікавили перекладачів. Дослідники говорять про необхідність максимально точного відтворення змісту термінів при перекладі у зв’язку з тим, що ці одиниці слугують основними засобами кодифікації та передавання фахової інформації [1].

Можливість здійснення подібного перекладу зумовлена багатьма факторами. Це й форма та зміст самого терміна, й наявність чи відсутність еквівалентного термінологічного відповідника в мові перекладу, й контекст її застосування, і володіння перекладачем знаннями про сферу перекладу, його вміння та навички добирати правильний спосіб перекладу тієї чи іншої одиниці зі спеціальним значенням для творення адекватних текстів іншомовними засобами.

Спираючись на роботи Ю. Найди, М. Бейкера, Дж. Кетфорда [3], слід зазначити, що поняття еквівалентності є ключовим у перекладі, при цьому часто воно тлумачиться як «рівноцінність текстів оригіналу і перекладу», як «основне

завдання перекладу», а в ролі синонімів наводяться поняття рівноцінності, адекватності, тотожності.

Українські вчені- філологи Колесник та Предко зазначали, що еквіваленти є постійними лексичними одиницями, які мають таке ж саме значення, що й слово у оригінальному тексті.

Оскільки основне завдання перекладача – досягнення комунікативної еквівалентності, то адекватний переклад має на увазі певний (відповідний цьому конкретному випадку) рівень еквівалентності, при цьому еквівалентний переклад далеко не завжди є адекватним. Крім того, не слід забувати, що будь-яка еквівалентність завжди умовна, тому що ступінь зближення з оригіналом залежить від багатьох факторів: від майстерності перекладача, від особливостей зіставлення мов та культур, характеру перекладних текстів тощо, а еквівалентність перекладу оригіналу можна було б визначити як редуковану відносну еквівалентність.

У ряді випадків термін «адекватність» трактується як взаємозамінний з терміном «еквівалентність», як, наприклад, у Дж. Кетфорда, що визначає перекладацьку еквівалентність *(translation equivalence)* як адекватність перекладу [3].

Таким чином, можна констатувати, що поняття «адекватність» та «еквівалентність» є взаємопов'язаними, але нетотожними. Обидва терміни мають оцінно–нормативне значення в теорії перекладу.

Під еквівалентністю розуміють «змістовну близькість текстів оригіналу та перекладу» [5]. Оскільки важливість максимального збігу між цими текстами видається очевидною, еквівалентність, зазвичай, розглядається як основна ознака й умова існування перекладу. Оскільки терміни, як правило, є носіями основної інформації у фахових текстах, точний переклад цих одиниць є обов'язковою умовою правильності перекладу подібних текстів загалом. У зв'язку з цим говорять про формальну еквівалентність при перекладі термінів як носіїв їх денотативної інформації [6].

Адекватний переклад – це переклад, який відповідає нормам мови перекладу та є зрозумілим і наділеним правильним змістом.

Основними способами перекладу англомовних термінів Л. Білозерська, Н. Возненко, С. Радецька вважають:

– їх передавання іншомовними термінологічними відповідниками;

– калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови;

– транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу;

– транслітерацію – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу;

– описовий переклад, за допомогою якого лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке дає їй пояснення або визначення;

– приблизний переклад – переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові перекладу слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном;

– підбір українського відповідника [7].

Головним прийомом перекладу термінів є переклад лексичного еквівалента. Цей прийом передбачає виявлення в мові перекладу відповідного еквівалента терміна мови оригіналу. Такі терміни відіграють важливу роль при перекладі, оскільки є опорними пунктами в тексті, від яких залежить розкриття значення інших слів. За умов наявності термінологічних відповідників переклад термінів здійснюється, у першу чергу, саме за їх допомогою [4].

Чимала кількість сучасних термінів, як в англійський мові, так й в українській мові є запозиченнями. Українська мова є найбільший помітною у цій мовній парі, бо спеціальна термінологія представлена англіцизмами, тобто термінами, які запозичені з англійської мовами. Це значно спрощує процес пошуків еквівалентів, так як еквівалент в українській мові часто є таким самим словом, що й в англійській мові, адаптованим під вимоги української граматики й актуальні норми української мови. Проте, з іншого боку, багато мовознавців активно ведуть дискусії, щодо доцільності використання англіцизмів в українській мові, пропонуючи українській терміни – відповідники. Але, якщо використання суто українського відповідника не узгоджено в середині наукової спільноти, це може створити явище синонімії серед термінів у середині галузі, коли декілька термінів можуть бути відповідниками одного англійського терміну (чи терміну з будь- якої іншої мови). Це є неприпустимим з точки зору основних вимог до наукових термінів, так як тільки один термін має позначати одне поняття в середини наукової галузі.

Також перекладач має пам’ятати про «фальшивих друзів перекладача» (також відомі як «міжмовні омоніми»), які можуть зустрітися при перекладі термінів. Іноді, слова, які здаються зрозумілими для перекладача при дослідженні тексту, можуть мати зовсім не те очікуване значення.

Недосвідчений перекладач, який не ґрунтовно вивчає контекст використання термінів у реченнях й не уважно попередньо досліджує текст перед початком перекладу, а просто поверхово переглядає їх, ризикує не помітити наявність таких термінів і перекласти їх найпростішим шляхом, не зрозумівши суті їх використання. Це особливо часто відбувається навіть при перекладі

загальнонаукових термінів, так як перекладач може зосередити свою увагу на перекладі специфічних аграрних термів.

Варто також нагадати про надзвичайну важливість попереднього перегляду тексту. Окрім того, що неуважний перекладач може пропустити при перекладі «фальшивих друзів перекладачів», він може не зрозуміти контекст використання окремих термінів, тим самим не маючи можливості адекватно їх перекласти. Це, безумовно, ускладнить процес пошуку відповідників чи обрання ефективного і точного методу при перекладі цих термінів.

Залежно від вибору варіантного відповідника у сфері їх вживання виділяють дві групи полісемантичних слів. До першої групи належать терміни, що мають різні еквіваленти в різних сферах використання одного терміна. Терміни цієї групи не становлять значних труднощів при перекладі, вони, зазвичай, подаються в термінологічних словниках із позначкою сфери їх використання.

Значну проблему становлять слова, що належать до другої групи неоднозначних термінів. Це стосується тих випадків, коли термін має декілька еквівалентів у межах однієї сфери. Словник не завжди має одне визначення терміна в певній сфері його вживання. Дуже часто перед перекладачем постає складний вибір необхідного, єдино правильного еквівалента серед декількох визначень одного слова. У такому випадку слід звертатися до контексту.

Список використаних джерел:

1. Білоус Б. С. Лінгвістичні та перекладацькі аспекти конверсії в сучасному інтернет–дискурсі. Суми : СумДУ, 2020. 65 с.
2. Васенко Л. А. Фахова українська мова : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
3. Карабан В. І. Посібник–довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Київ : Політична думка, 1997. 300 с.
4. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу. Київ : Національний університет імені Тараса Шевченка, 1992. 223 с.
5. Томіленко Л. М. Морфологічний спосіб творення нових іменників–термінів у словнику англійської мови в 20–ти томах. *Мовознавство.* 2009. № 2. С. 69–78
6. Циткін Ф. А. Термінологія і переклад (до основ порівняльного термінознавства). Львів : ЛДУ, 1988. 162 с.
7. Чайка О., Остапенко Я. Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис.* 2020. № 2 (16). С. 103–110

Daria Kukil. Key Challenges in Translating Terminological Units: a Theoretical Overview

The article provides a theoretical overview of key challenges in translating terminological units. It emphasizes that effective term translation requires not only high linguistic competence but also a deep understanding of the professional domain, context, and conceptual content of the term.

The study examines the notions of equivalence and adequacy in translation theory, highlighting their relationship and distinctions. It analyzes the main strategies and techniques for term translation, including the use of equivalents, calquing, transcription, transliteration, descriptive and approximate translation. Special attention is given to issues of borrowings, interlingual homonymy, and “false friends of the translator.” The importance of preliminary text analysis, collaboration with subject-matter experts, and the use of terminological resources is stressed to ensure precision and unambiguity in specialized translation. The article summarizes key approaches to term rendering and outlines factors influencing the quality of specialized text translation.

Key words: terminology, term translation, equivalence, adequacy, borrowings, calquing, false friends of the translator

УДК 81’373.43:821.111Джо8Кол(045)

Лисогор М. Ю., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Удовіченко Г. М.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ У ЦИКЛІ РОМАНІВ РОБЕРТА ДЖОРДАНА «КОЛЕСО ЧАСУ»

У статті досліджується явище авторських неологізмів у циклі романів Роберта Джордана «Колесо часу», зосереджуючись на їх формуванні, функціонуванні та класифікації в рамках наративної структури циклу. Особлива увага приділяється лексичним, семантичним, словотворчим та стилістичним механізмам, за допомогою яких письменник конструює складну термінологічну систему, що лежить в основі вигаданого світу. У дослідженні визначено ключові групи авторських неологізмів, включаючи семантичні інновації, морфологічно похідні одиниці, культурно марковані концепти та експресивні утворення, що сприяють створенню світобудови.

Ключові слова: авторський неологізм, література фентезі, функціонування авторських неологізмів, семантика, словотворення, морфологічно похідні одиниці

Однією з груп неологізмів можна вважати авторські неологізми. Тлумачення цього поняття, а також поділ за функціями і класифікаціями авторських неологізмів представлені в роботах таких вчених як О. Стишов, Л. Пустовіт, С. Єрмоленко, О. Сеньків та О. Турчак. Їх дослідження різняться характером висловлювання, наданням визначальних рис такого пласту лексики, описом її властивостей та визначенням динаміки розвитку. Однак роботам цих науковців притаманні спільні загальні тенденції і конкретні розглянуті аспекти.

Авторські неологізми розкривають стиль самого автора, передають відповідні характеристики явищ та предметів та опосередковують розширення лексико-семантичного потенціалу мови. Їх розгляд є найбільш актуальним саме в контексті художньої літератури, адже твір є широким простором для введення нових унікальних понять, явищ, подій, героїв і предметів. Відповідно виникає необхідність у створенні слів і виразів для їх номінації. Враховуючи те, що однією з найголовніших функцій авторських неологізмів залишається семантична, такі лексичні одиниці допомагають сформувати образи та символи у художньому тексті [3; 4].

Ґрунтуючись на теоретичних засадах, можна стверджувати, що авторські неологізми становлять вагому складову фентезійних творів. Потреба у цілій низці лексичних одиниць, які б сформували, описали та пояснили новий світ, стала поштовхом до введення цих мовних одиниць і в цикл романів «Колесо часу».

Дана серія американського письменника Роберта Джордана характеризується власною онтологією, своєрідною тривалістю, цікавою магічною системою, різноманітністю героїв і деталізованим уявним світом. Автор максимально реалістично змальовує життя людства під час певного історичного проміжку (Третьої Епохи). Це той період, коли модель людського існування визначається та підтримується Колесом Часу, яке формує Візерунок, вплітаючи в нього нитки – долі людей. Тут простежуємо і вічну для літератури та філософії буття тему – противагу добра та зла. Вагомою складовою такого світу є люди, фантастичні істоти, явища, сили та інші елементи.

Саме завдяки авторським неологізмам можливою є **номінація** предметів, осіб і явищ. Це одна з найголовніших функцій такої лексики, адже вона формує ономастичну структуру світу Роберта Джордана. Можемо побачити, що автор дав назву багатьом новим поняттям. Серед них можна виокремити слово *Trolloc*, що використовується для позначення неіснуючих в реальному світі істот, які служать Мороку. Номінативну функцію виконує також авторський неологізм *Myrddraal*. Ця лексична одиниця називає істоту, дещо вищу по статусу, ніж попередню. Загалом, у даному циклі романів присутня велика кількість подібних авторських неологізмів: *Ta'veren, Tel'aran'rhiod, ter'angreal, sa'angreal, Ogier, Blight, Stedding* та інші.

Процесу створення нового світу досить часто притаманне певне підґрунтя та вже наявні в реальному житті концепції. Роберт Джордан вигадував власну реальність, звертаючи увагу на велику кількість ідеологічних систем, філософських напрямів і міфологічних мотивів. Під час створення цього світу, автор брав за основу метафізичні теорії дуальності та балансу даосизму, циклічну природу часу, що зустрічається в індуїзмі та буддизмі, елементи

азійської міфології, а також дуалістичні концепції Бога та Сатани, притаманні зороастризму. Тож у циклі романів «Колесо часу» можна виокремити безліч авторських неологізмів, які виконують **алюзивну функцію**.

Це можна простежити на прикладі імені одного з персонажів. Роберт Джордан вводить в текст дівчину на ім'я *Min*. Вона відрізнялася серед інших вмінням бачити образи та події майбутнього. У даному випадку можемо згадати про римську богиню мудрості *Minerva,* яку часто порівнювали з совою. Цілком ймовірно, що автор вирішив наблизити власну назву до міфології і таким чином підкреслити характеристику цього героя.

У романах також присутні дві основні сили – *Saidin* і *Saidar*. Одна з них підвладна чоловікові, іншою здатна керувати жінка. Це своєрідна алюзія на дуальність чоловічого і жіночого начал у світі. Тут можемо згадати концепцію Інь і Ян, яка походить від традиційної китайської філософії.

У «Колесі часу» простежуємо численні алюзії на Біблію. Наприклад, *Tarmon Gai'don,* за задумом автора, є останньою битвою, а також відсилає читача до битви Армагеддон з Одкровення Ісуса Христа, яке дав Йому Бог, щоб показати рабам Своїм, що повинно статися невдовзі. Якщо в Біблії це битва великого дня Бога Вседержителя, коли жоден народ не втече від Божого покарання, то в романі це вирішальна битва світла та темряви. Подібним є введення в текст лексичної одиниці *Forsaken,* що позначає Відступників, тих що стали на бік Морока і почали служити йому. Таке ім'я в «Колесі часу» отримали тринадцять Айз Седай Епохи Легенд, які прийняли це рішення задля власного безсмертя. Подібна ситуація нагадує підкорення Сатані спочатку безгрішних ангелів і є однією з найбільш відомих елементів Біблії.

Оскільки авторські неологізми формують вагому частину усього пласту лексики художнього твору, то досягнення емоційності та створення образності можна вважати ключовою їх роллю. Для такого метафоричного розвитку мовних одиниць Роберт Джордан використав чимало означень, які допомогли надати звичайним словам експресивності та унікальності. Цього вдалося досягти завдяки оригінальним комбінаціям, що утворили абсолютно нові лексичні одиниці. Тож можна говорити про **епітетну функцію** авторських неологізмів.

Наприклад, введення слова *Darkfriend* у фентезійний текст дозволило перетворити звичайне *friend* з широкою семантикою у вужчу за значенням мовну одиницю, якої не існує в узусі. Такий авторський неологізм позначав друзів Морока в романах. Таким чином бачимо, якою суттєвою для стилістичного навантаження тексту є дана зміна.

Подібним прикладом виступає *Dragon Reborn*. Саме слово *dragon* увійшло в англійську мову на початку XIII століття і походить від латинського *draco*. Тобто дана мовна одиниця існує в мові вже дуже давно. Можемо простежити її

використання у численних легендах, казках та творах літератури фентезі. У фольклорі багатьох культур світу це слово позначає чарівну істоту. Хоча така лексична одиниця і не присутня в узусі, для читача вона не стане новою. А в словосполученні *Dragon Reborn* вона набуває зовсім інакшого, характерного саме для конкретного твору значення.

Епітетну функцію виконують і наступні лексичні одиниці: *Age of Legends* (постійний епітет, що позначає назву історичного періоду, характерного саме для цього твору), *Wolfbrother* (метафора, яка надає характеристику такій людині), *Child of the Light* (використання епітета для надання певної релігійності героям), *dreamwalkers* (поетичний епітет, роль якого полягає у висвітленні особливостей героїв).

Особливості функціонування авторських неологізмів у жанрі фентезі значною мірою пояснюються і способом їх формування. Наприклад, лексичні одиниці, утворені через цілеспрямоване поєднання звукових елементів, здатні підкреслити емоцію, яку заклав письменник. Така **фонетична група** авторських неологізмів характеризується поєднанням, яке непритаманне загальновживаній лексиці. Завдяки цьому досягається звучання «магічне» або таке, що вирізняє властивості певного предмета чи явища. Це простежуємо на прикладі слова *Shai'tan*, яке постає одним із синонімів для номінації Морока (темної сили в романі). За приміткою самого письменника дана лексична одиниця вимовляється як *SHAY-ih-TAN* [7, с. 3533]. Відповідно спостерігаємо цікаве поєднання шиплячих, а також наявність апострофа (у світі Роберта Джордана це часто є ознакою магічного чи метафізичного маркування). До того ж розглянута лексична одиниця є дещо схожою на лайку, що більшою мірою розкриває характер цього персонажа/сили.

Формування авторських неологізмів на основі звуків також є характерною ознакою більшості імен. У такому разі підкреслюється як характер самого персонажа, так і певні культурні ознаки, що надає можливість визначити походження героя: *Elayne, Moiraine, Nynaeve* (наявність м'яких звуків), *Ishamael Sheriam, Shaiel* (використання шиплячих), *Ordeith, Galad, Ingtar, Dain Bornhald* (характерні тверді звуки).

Для досягнення вдалої звукової структури Роберт Джордан часто створює ефект фонетичної парадигматичності. Своєрідна симетричність форм простежується у багатьох поняттях, введених автором в текст. Серед них можемо виокремити дві, вже раніше розглянуті в контексті алюзії, сили *Saidin* і *Saidar*. Подібне явище спостерігаємо на прикладі назв магічних артефактів *angreal, sa'angreal, ter'angreal*. Їм притаманна певна інваріантність та поєднання складних голосних.

Загалом, можемо стверджувати, що представлена група авторських неологізмів є надзвичайно широкою. Лексичні одиниці, сформовані за допомогою незвичних фонетичних поєднань, надають особливого звучання предметам та явищам, описують характер і призначення героїв та характеризують атмосферу конкретного місця.

Ще одну структурно й функційно об'ємну групу авторських неологізмів формують мовні одиниці, утворені за допомогою поєднань афіксів та основ. Така **словотвірна група** лексичних одиниць може включати назви будь-яких предметів, понять, сил та явищ. Інколи саме завдяки цьому способу творення автору вдається сформувати абсолютно нові поняття з двох (вже існуючих у лексичному складі мови) основ. Зокрема, аналізуючи словосполучення *Shadowspawn Lands*, бачимо, що слово *Shadowspawn* утворене з двох компонентів (shadow та span), значення яких відоме читачу. Однак в реальному світі не існує місця або земель з подібною характеристикою. Відповідно Роберт Джордан, поєднавши дві основи, створив прикметник, який характеризує конкретні землі і таким чином сформував нове поняття. Подібними є наступні приклади: *Artur Hawkwing, Heartstone, Dragonmount, Wolfbrother, Whitecloaks, Darkfriend, dreamwalker, Darkhound.*

Значну складову представленої групи формують авторські неологізми, утворення яких відбулося завдяки доданим префіксам, суфіксам і закінченням. Можемо простежити дану тенденцію у використанні таких слів як: *forger, Warder, Ogier, Questioner* (утворення за допомогою суфікса -er), Avendesora (суфікс -or), *stedding, stilling, bonding, linking, weaving* (додавання закінчення ing, найчастіше для позначення процесу).

Виокремлюємо також **граматичну групу** слів. Вони часто відрізняються нетиповою для стандартної мови морфологічною формою. Деякі з таких авторських неологізмів можна порівняти (на основі коренів) з попередньою групою. Наприклад, слово *weaving* за умови додавання закінчення *ing* позначає сам процес плетіння Сили, але на граматичному рівні простежуємо дієслово *unweave*, що характеризується граматичною інновацією і відповідно набуває нетипової форми. Аналогію спостерігаємо в словах *bond* (дія, що позначає магічний зв'язок), *channel* (направляти Силу), *skim* та інших.

У контексті аналізу цієї групи авторських неологізмів варто розглянути питання нестандартної множини мовних одиниць. Роберт Джордан часто вводить етноніми, яким не притаманна зміна числа, може штучно створити множину, яка не вживається згідно мовних стандартів, а також інколи досягає варіативності категорії числа. Такі особливості демонструють наступні приклади: *Aes Sedai, Asha'man, sul'dam, damane, Myrddraal, Ogier, Seanchan, Trolloc – Trollocs.*

До того ж уявний світ у циклі романів «Колесо часу» насичений ще деякими словами та виразами, яким притаманні інші нетипові та морфологічно модифіковані форми. Письменник утворює незвичні прикметникові одиниці, прислівники та суфіксальні означення.

Окрім вище зазначених класифікаційних груп, у структурі матеріалу простежуємо окрему **семантичну групу** авторських неологізмів. Тут у фокусі нашої уваги перебуває не звучання, структура чи граматичні особливості мовної одиниці, а її смисловий зміст. Таке явище може поставати дещо метафоричним та закладеним на підсвідомому рівні, його важко простежити, базуючись лише на зовнішніх характеристиках слова чи виразу. Це ті лексичні одиниці, яким автор у своєму творі надає нового семантичного відтінку. Водночас зазначаємо, що йдеться про жанр фентезі, а тому тут доречно говорити про нове значення для слів або виразів, які вже існують у загальновживаній лексиці. Наприклад, поняття *dreamwalker* може стосуватися людини, яка ходить під час сну через сомнамбулізм. Однак в романах «Колесо часу» це слово набуває іншого значення, а саме позначає того, хто здатний потрапити до Світу Снів. Схожим є приклад авторського неологізму *Warder*. Сама лексична одиниця за значенням характеризується захисною функцією, але у фентезійному творі *Warder* є Охоронцем представниць Айз Седай. Ця людина пов’язана з ними магічною силою.

Деякі мовні одиниці наділяються письменником метафоричним значенням. Тобто читач не може буквально сприймати ці слова. Водночас аналіз такого явища дозволяє виокремити можливість як підвищення рівня емоційності, так і зворотній процес. Наприклад, *Heartstone* – лексична одиниця, якої не існує в узусі, але помилково (завдяки особливостям словотвору) можна визначити її значення як «камінь серця» або «серцевий камінь». Проте це лише позначення надміцного матеріалу. Подібне метафоричне значення отримали наступні авторські неологізми: *The Blight, Two Rivers, Questioners, stedding, shielding, linking.*

У контексті розгляду проблеми щодо функціонування та цілей використання авторських неологізмів у циклі романів «Колесо часу» можемо звернути увагу на **фразеологічну групу** даних лексичних одиниць. У світі Роберта Джордана цю групу формують переважно вигуки та крилаті фрази героїв. Вони є наскрізними у всіх романах. Виокремлюємо найбільш поширені з них: *Shadow take it!; for the Empress!; Tai'shar Manetheren!; Burn me!; Blood and ashes!; The Light bless you; The Wheel weaves as the Wheel wills; Peace favor your sword; under the Light, I swear it; By the Light and my hope of salvation; Death is lighter than a feather, duty heavier than a mountain.* Багато з них відрізняються філософським характером, деякі виражають здивування або обурення героїв.

Автор також вводить вигуки для відображення героїчного піднесення персонажів та відтворення атмосфери, притаманній певній країні чи королівству (навіть уже неіснуючих за сюжетом). У результаті відзначаємо, що подібні авторські неологізми надають тексту унікальності та певної «інакшості», тож виступають однією з найвагоміших складових романів.

Аналіз наведених прикладів дає підстави стверджувати, що авторські неологізми у розглянутому циклі «Колесо часу» розкривають особливості характеру, роду діяльності, знань та навичок, притаманних героям творів. Вони створюють образність та формують загальне сприйняття такого образу персонажа читачем.

Список використаних джерел:

1. Джордан Роберт. Колесо Часу. Велике полювання / пер. з англ. Г. Михайловської та Т. Дитини. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2021. 680 с.
2. Джордан Роберт. Колесо Часу. Око Світу / пер. з англ. Г. Михайловської. Тернопіль : Видавництво Богдан, 2024. 784 с.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ : Довіра, 1999. 413 с.
4. Колоїз Ж. В. Лексичні оказіоналізми як засіб створення актуалізованого контексту. *Рідний край.* 2002. № 1(6). С. 30–34
5. Турчак О. М. Оказіоналізми у мові української преси 90-х років XX ст. Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет, 2005.
6. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/
7. Robert Jordan. The Wheel of Time. URL: https://dn790009.ca.archive.org/0/items/jordan-c-robert-the-wheel-of-time-complete-works-13-book/JordanC%20Robert%20-%20The%20Wheel%20Of%20Time%20Complete%20Works%2013%20book.pdf

Mariia Lysohor. Structural and Semantic Aspects of Auttorial Neologisms in Robert Jordan`s Series “The Wheel of Time”

This article examines the phenomenon of authorial neologisms in Robert Jordan’s “The Wheel of Time” series, focusing on their formation, functioning, and classification within the narrative structure of the epic cycle. Special attention is given to the lexical, semantic, word-formation, and stylistic mechanisms through which the writer constructs a complex terminological system that underpins the fictional world. The study identifies key groups of authorial neologisms, including semantic innovations, morphologically derived units, culturally marked concepts, and expressive formations that contribute to create world-building.

Key words: authorial neologism, fantasy literature, functioning of authorial neologisms, semantics, word formation, morphologically derived units

УДК 81’25:791*Sherlock(045)

Назарян А. М., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ РІШЕННЯ У КІНОПЕРЕКЛАДІ СЕРІАЛУ *SHERLOCK* УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

В статті йдеться про труднощі кіноперекладу та способи їх подолання. На прикладі англомовного серіалу «Шерлок» та його україномовного перекладу автор аналізує додаткові елементи, що потребують передачі в перекладі (смс повідомлення, текст банерів, реклам, статей та журналів), які відображаються на екрані і зазвичай зберігають свою оригінальну мову. Автор пропонує різні види стратегій задля подолання труднощів, що виникають в процесі аудіовізуального перекладу: точний переклад, близький переклад, адаптація, заміна, додавання, вилучення. Значна увага приділяється застосуванню перекладацьких трансформацій задля відтворення всіх граней вихідного тексту в перекладі.

Ключові слова: кіноперекладознавство, субтитранізація, стратегія, трансформація

Кіноперекладознавство – це особливий вид перекладу, який об’єднує в собі всі технології та методи задля досягнення гідної адаптації. У спеціалістів кіноперекладознавства є так звана «необмежена» кількість часу, щоб знайти та інтерпретувати зміст оригіналу, на відміну, наприклад, від усного перекладача, який не має можливості повернутись назад у розмові та змінити чи конкретизувати вже надане значення. Важливо наголосити, що кіноперекладознавство не можна назвати легшим ніж усний, – вони займають рівноправно одне з вищих рівнів складності у перекладознавстві.

Головна задача кіноперекладознавства базується не тільки на передачі змісту та сюжету оригіналу на цільову мову, адже треба не тільки визначати найкращі відповідники, а й оцінювати переклад на основі задуму, ідеї режисера та продюсера, брати до уваги середовище, культурні характеристики і переносити їх на іншу мову для іншої аудиторії. Процес кіноперекладознавства характеризується не тільки трансформацією вихідного тексту, а вимагає й відтворення всіх граней у вихідному тексті. Створений переклад перетворює, формує та оживляє оригінальний зміст в його адаптованому варіанті.

Однак у роботі А. Павельєва та І. Єщенко висвітлюється протилежна думка, «Оскільки фільм – це насамперед гра акторів під певний музичний супровід, завдання перекладача полягає в тому, щоб точно передати тонкощі перекладеного діалогу, не спотворюючи задум режисера та не вкладаючи власну

інтерпретацію в репліки персонажів. Кіноперекладне передбачає переробку авторського задуму чи нав'язування власної інтерпретації, а має передати лише точний та смисловий супровід подій, що відбуваються на екрані.» [1]. Автори не вважають, що визначення науковців невірним чи недійсним, проте зауважують, що досягнення найкращого результату під час кіноперекладу, художнього перекладу чи звичайного текстового здійснюються за допомогою сприйняття та розуміння бачення автора роботи. Не розуміючи основи, на якій ґрунтується твір, неможливо досягнути якісного перекладу. Це спричинено наявністю широкої кількості синонімічних відповідників та значень кожного слова чи словосполучень у всіх мовах. Тільки після дослідження та ознайомлення з автором оригінального тексту чи сценарієм, режисером та продюсером фільму можливий якісний кваліфікований переклад.

В кіноперекладі існує багато додаткових елементів, що потребують передачі, такими елементами можуть бути смс повідомлення, текст банерів, реклам, статей та журналів, які відображаються на екрані і зазвичай зберігають свою оригінальну мову.

Розглянемо даний аспект на прикладі англомовного серіалу «Sherlock» [2] та його україномовного перекладу [4].

Необхідно зазначити, що в серіалі є варіанти перекладу, коли візуальна заміна мови оригіналу може бути здійснена на мову перекладу, проте в більшості випадків глядачі отримують субтитранізований чи аудіо переклад: на екрані з’являються повідомлення на телефоні, комп’ютері, і під час озвучування актори дубляжу додають додаткову звукову стрічку, де вони вимовляють зміст висвітленої інформації, або зміст переноситься на субтитри. Такий приклад кіноперекладу можемо побачити в сцені, де доктор Ватсон проглядає свій онлайн блог і в українському перекладі надпис на екрані *The personal blog of Dr. John H. Watson* має аудіозований відповідник – *Особистий блог доктора Джона Ватсона*. З перекладацької точки зору були використані наступні зміни: синонімічна заміна, транслітерація, розшифрування абревіатури, вилучення абревіатури Н., яка є middle name/середнім іменем та адаптивне транскодування імені та прізвища. Розглянемо кожну зі змін окремо.

Почнемо з першої, синонімічна заміна *personal* на *особистий*. Зміст цієї трансформації полягає у можливості вибору відповідників значення, які зафіксовані за цим словом у словнику. Слово *personal* має в українському перекладі два відповідники «особистий» та «персональний»; перекладачі серіалу обрали перший відповідник, що є доречним за контекстом.

Наступна заміна – транслітерація слова *blog – блог.* Дане слово є інтернаціоналізмом і не потребує українського відповідника. За кембриджським словником *blog* має два варіанти перекладу – «блог» та «щоденник в Інтернеті».

Другий варіант є застарілим та не використовується широким загалом, тому перекладачам використали транслітерований відповідник.

Наступний крок – розшифрування абревіатури «*Dr.».* В українській мові *Доктор* є єдиними способом передачі. В українському мовленні не існує скороченого варіанту слова *Доктор* ні в усному ні в писемному мовленні, проте для англійської мови скорочення «*Dr.»* є широко застосованою одиницею мови, так само як *BA – бакалавр* (гумонітарних наук) або перший науковий ступінь, *MA – магістр* (гуманітарних наук) та *PhD – доктор філософії* або *кандидат наук*.

Наступна заміна – декомпресія, тобто вилучення абревіатури «H.», яка має лише одне пояснення – це відсутність middle name (другого імені або середнього імені) в українському суспільстві.

Та остання заміна – адаптивне транскодування імені та прізвища, зміст якої полягає у вилученні чи додаванні відмінкових закінчень до слів John Watson – Джон**а** Ватсон**а**, що є відповідником родового відмінку і отримує закінчення -а.

Під час заставки на екрані відбувається знайомство у вигляді вступних титрів з відображенням імен головними акторами, продюсером, режисером та низкою членів знімальної груми. Англомовні імена були збережені і вони не були продубльовані українською чи перекладанні на українську на екрані. Однак такі елементи як назва серіалу *Sherlock – Шерлок* на початку заставки та останній титр *Based on the works of Sir Arthur Conan Doyle – За мотивами оповіданнь Артура Конан Дойла*, мають накладений звуковий ряд дубляжу в українському перекладі.

Назва епізоду *«A study in pink» – «Етюд у рожевих тонах»*, яка також спливає на екрані має аудіовізуальний ефект в українському дубляжі, тоді як в оригіналі назва лише з'являється у текстовому форматі. У перекладі наявна декомпресія – додавання одиниць «*pink – рожевих тонах»* та заміна нейтрального слова *«study»* на аристократичне *«етюд»,* яке має низку значень залежно від галузі використання.

Пізніше під час прес-конференції було додано різноманітні звукові рядки для повідомлень, які отримують відображення на екрані. Проте, слід виокремити наступний елемент: коли в оригіналі з'являється повідомлення у текстовому форматі Шерлока Холмса *«You know where to find me, SH» – «Ви знаєте, де мене шукати, ША»*. Як бачимо, цього разу українські спеціалісти перекладу серіалу вирішили оминути відтворення абревіатури «SH – Sherlock Holmes»; вони відтворили лише звукове поєднання букв «S» та «H», що має звук «Ш(А)» і таким чином не передали абревіатуру символів Шерлока Холмса. Вважаємо, що під час цієї адаптації слід було відтворили хоча б прізвище героя – Шерлок, і таким чином отримати аудіовізуальний варіант *«Ви знаєте, де мене шукати, Шерлок».*

Пізніше, знову зустрічаємо некоректне відтворення символів головного героя. Після першої зустрічі з Шерлоком після повернення додому Ватсон отримав повідомлення від героя. Тут при дубляжі знову було додано додаткові аудіорядки, коли на екрані англомовної версії з'явився текст: *«Messages – Recieved. Messages – Sent. If brother has green ladder arrest brother. SH»,* яке було продубльовано як: *«Повідомлення отримані. Надіслані. Якщо в брата є зелена дробина заарештуйте брата. ША».* Після цього Ватсон забиває в пошуковий рядок запит «Sherlock Holmes», цю дію було також продубльовано як «Шерлок Холмс».

Під час передачі сесії Доктора Джонсона у психолога в перекладі було виявлено одну невідповідність, яка недоречно та неповністю відтворює зміст оригіналу українською мовою: *«You just wrote, "Still has trust issues"» – «Ви щойно написали, "Не довіряє"».* Такий переклад не відображує тривалий процес лікування та тривалості страждань героя. Вилучення одиниці *still*, яку можна перекласти як «все ще/досі», і яка грає в цьому діалозі значну роль, створює уявлення в українського глядача, що герой тільки звернувся за допомогою до терапевта, а не відвідує та працює з нею вже тривалий час.

Переклад наступної фрази також зазнав змін *«"And you read my writing upside down" – «А ви побачили аж звідти»,* що знову передає недоречно тривалість періоду, впродовж якого герой відвідував психолога. Саме це непорозуміння вплине на порушення його ментального стану, цінності його процесу лікування та його покращення після знайомства з головним героєм Містером Холмсом. В перекладі цієї сцени можна помітити ще одну невідповідність, причиною якої є декомпресія, тобто вилучення одиниць мовлення, проте щоб оцінити цю трансформацію нам потрібно розглянути частину діалогу повністю.

«John, you are the soldier and it's going to take you a while to adjust to civilian life. And writing a blog about everything that happens to you will honestly help you» – «Джон, ви солдат, потрібен час, щоб звикнути до нормального життя. Ведіть блог, пишіть про все цікаве що з вами відбувається, запевняю це допоможе».

В цій цитаті спостерігаються невеличкі зміни, проте вони не несуть в собі значного порушення у перекладі та досить доречно передають його зміст. Лише додавання слова *цікаве*, що є декомпресією, відрізняє переклад від оригіналу. Надалі висвітлюємо продовження мовлення героїв: *«Nothing happens to me» – «А нічого не відбувається»*, де спостерігається вилучення одиниці *те,* тобто її компресієя, що в свою чергу неповністю передає стиль життя та глибину синдрому ПТСР (Посттравматичний стресовий розлад) Доктора Ватсона. З точки зору адекватності, український переклад передає ключовий зміст відповіді героя,

проте вилучення займенника *«те»,* яке можна перекласти як *«зі мною/ біля мене»,* не передає відчаю та депресивного погляду на життя Пана Ватсона.

Розглянувши ці приклади, які належать до одного зв'язку в діалозі, можемо визначити, що відбулося вирівняння одиниць та налагоджується змістовий фон розмови.

Ще однією хаактерною ознакою кіноперекладу є те, що як і у будь-якому іншому перекладі тут важливо додавати описові деталі до етноспецифічних назв невеличких міст, районів. Одним в видів перекладу таких виразів є їх заміна на відповідні місця країни мови перекладу; прикладами цього може бути заміна назв вулиць Берліну чи іншого міста на відповідні в Україні, таких як Андріївський узвіз, площа Поштова і т.д. Втім, частіше доречним буде все-таки збереження назв оригіналу: зазвичай ті чи інші локації мають роль у сюжеті фільму чи серіалу. В нашому випадку заміна назв площ, алей та вулиць Лондона на українські відповідники буде недоречною. Це можна обґрунтувати тим, що сюжетну цінність та вплив місцезнаходження й локацій Лондона не можливо надати іншому місту чи країні. В першій серії зустрічаємось наступний приклад: *«He went to Waterloo, I am sorry» – «Вибач, водій поїхав до Ватерло».* Не дивлячись на те, що в українському перекладі була збережена оригінальна назва міст, на нашу думку слід додати невеличкий додатковий елемент, який покращить орієнтування глядача в місті, яке вони не відвідували раніше. Пропонуємо використати наступний варіант перекладу: *«Вибач, водій поїхав до району Ватерло».*

Отже, у процесі кіноперекладу оригінальний матеріал модифікується та зазвичай доповнюється, тобто заполюються лакуни, за допомогою наступних стратегій кіноперекладу:

1.Точний переклад: переклад слова, фрази або речення з оригінального фільму на мову перекладу без будь-яких доповнень, скорочень або спотворень. У цій стратегії ігноруються відмінності між одниною та множиною, відмінності у формулюванні, невеликі відмінності у структурі речень між мовою перекладу та мовою оригіналу, а також нульовий підмет, і все це вважається точним перекладом.

2. Близький переклад: дуже схожий та відповідний перекладу, але можуть бути деякі доповнення та/або скорочення.

3. Адаптація: використання зовсім іншого виразу або інших слів для передачі того самого реального значення або переклад оригінального значення за допомогою зовсім іншого виразу, але з тим самим значенням, що й оригінал.

4. Заміна: переклад оригінального значення на мову перекладу за допомогою непов'язаних слів. Іншими словами, виникає заміна з повністю новими значеннями.

5. Додавання: додавання деяких речень, яких немає в оригінальному тексті, до мови перекладу.

6. Вилучення: вилучення речень, які є в оригінальному тексті, замість їх перекладу на мову перекладу. Іноді деякі речення не потрібно згадувати, або перекладач не повинен їх перекладати. Більше того, особливо для дубляжа, необхідно вилучити речення через швидкість фільму [5].

Проте, аналіз вихідного перекладу не обмежується лише цими стратегіями, крім них можна зазначити перекладацькі трансформації, вибір яких базується на основі різноманітних лексичних, стилістичних, граматичних прошарках.

Список використаних джерел:

1. Павельєва А. К., Єщенко І. Р. Кіноперекладяк особливий вид художнього перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2024. № 69, Т. 2. С. 23–26

2. Шерлок [телесеріал]; дубляж українською мовою студії «1+1». Україна: Eneyida.tv, 2010–2017. URL: https://eneyida.tv/1229-sherlok.html

3. Chiaro D. Issues in audiovisual translation. *The Routledge companion to translation studies*. Routledge, 2009. С. 141–165

4. Sherlock [TV series]. United Kingdom: BBC One; 2010–2017 URL: https://www.imdb.com/title/tt1475582/

5. Tekin B. M. An assessment of audio-visual translation strategies in subtitling and dubbing of “Frozen” into Turkish. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 2019. № 15. P. 342–352

Anzhelika Nazaryan. Translation Strategies in the Film Translation of the Series “Sherlock” into Ukrainian

The article deals with the difficulties of film translation and ways to overcome them. Using the example of the English-language TV series “Sherlock” and its Ukrainian-language translation, the author analyzes additional elements that require translation (SMS messages, text of banners, advertisements, articles and magazines), which are displayed on the screen and usually retain their original spelling. The author offers various types of strategies to overcome difficulties that arise in the process of audiovisual translation: exact translation, close translation, adaptation, replacement, addition, omission. Considerable attention is paid to the use of translation transformations to reproduce all facets of the source text in translation.

Key words: film translation, subtitling, strategy, transformation

УДК 336: 811.111’06 (045)

Нєізвєстна А. І., здобувачка ВО
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

МЕТАФОРИЧНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ НЕСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття аналізує метафоричну актуалізацію фінансової неспроможності в сучасній англійській мові. Автор виділяє тематичні підгрупи метафор фінансової неспроможності, аналізує механізми актуалізації цього феномену, визначає референційні джерела утворення метафор фінансової галузі, описує основні прийоми відтворення англійських метафор фінансової неспроможності українською мовою. Об’єктом дослідження є англійські метафори фінансової неспроможності, предметом – способи актуалізації даного позамовного феномену та способи перекладу українською мовою. Матеріалом дослідження слугують дані суцільної вибірки із словників англійської мови.

Ключові слова: актуалізація, метафоризація, фінансова неспроможність, переклад

Будь-яка мова – це універсальна система знаків, потенційно здатна відобразити все, що складає реальний світ, описати будь-які предмети і явища оточуючої дійсності. Проте різні мови одні й ті ж предмети і явища відтворюють по-різному. Мова відображає дійсність, створює власну картину світу, специфічну й унікальну для кожної культури.

Матеріальні цінності суттєво змінилися у XXI столітті. Стрімкий економічний розвиток чергується з раптовими фінансовими кризами. Вагому роль у визначенні соціального успіху людей відіграють матеріальні цінності. У сучасному суспільстві поняття гроші (money), багатство (wealth), прибуток (profit), винагорода (reward), добробут, благополуччя (well-being) стають нероздільними.

Природньо, що за таких умов поняття фінансової неспроможності виходить на перший план, що і обумовлює актуальність даної наукової розвідки.

Метою дослідження є аналіз метафоричної актуалізації фінансової неспроможності в сучасній англійській мові.

Традиційно метафора розглядалась головним чином в термінах стилістики та риторики як засіб досягнення образності та впливу на аудиторію. Однак з розвитком філософської та лінгвістичної науки вчені дійшли висновку, що метафоризація є природною здатністю людини (що підтверджується багаточисельними дослідженнями І. Канта, Х. Блуменберга, І. Річардса, Х. Вайнріха, М. Редді, С. Пеппер та ін.). Сучасна когнітивна лінгвістика вважає

метафору формою мислення, а метафоричну модель засобом пізнання та пояснення дійсності.

Процес метафоризації передбачає порівняння, зіставлення, і, як результат, виявлення спільних характеристик у різнорідних сутностях, що в свою чергу дає нам можливість по-новому подивитись на вже знайомі об'єкти. Ще Ш. Баллі писав: «Метафора – це не що інше, як порівняння, у якому розум під впливом тенденції зближення абстрактного поняття та конкретного предмета поєднує їх в одному слові» [6]. Поштовхом до утворення метафори слугує потреба людини більш точно реалізувати у своїй свідомості «абстрактний» концепт, як вже існуючий, так і ще відсутній [1].

Метафора виконує когнітивну, номінативну, художню та смислоутворюючу функції і є одним із основних засобів пізнання об'єктів дійсності.

Проблеми взаємозв'язків мови і мислення, мови та культури, впливу суспільних процесів на мовні явища є основними в сучасній лінгвістиці. Сьогодні можемо говорити про своєрідне домінування «трьох К» у мовознавстві – когніції, комунікації, культури [1, с. 26]. Вивчення мови крізь призму психомисленнєвих та соціокультурних процесів лежить в основі багатьох сучасних наук (соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології).

Окреслимо спочатку межі позамовної дійсності, які виражає фінансова неспроможність. Так, за даними технічної енциклопедії явище фінансової неспроможності присутнє в економіці будь-якої країни з ринковою орієнтацією відносин. Виникає остання у результаті економічного дисбалансу, коли витрати перевищують рівень прибутку. Вказується, також, що банкрутство – це завжди фінансова неспроможність, тоді як фінансова неспроможність не завжди означає банкрутство. Фінансова неспроможність як правило супроводжується припиненням платежів за борговими зобов'язаннями через відсутність коштів; фінансовий крах, розорення. Важливою умовою успішного протікання тих чи інших економічних процесів є платоспроможність юридичних осіб або організацій учасників.

У результаті аналізу виділено наступні тематичні групи метафор, що виражають фінансову неспроможність у англійській мові.

Найчисельнішу групу метафор неплатоспроможності формують вирази, що позначають **погіршення матеріального становища**. Зовнішнім показником матеріального статку є вигляд людини, її одяг, побутові умови:

*This coat **has seen better days**. I need a new one* [8];

*Tom's house needs paint. It looks **down at heel*** [9].

Обмеженість коштів, нездатність оплатити свої потреби актуалізується за допомогою дієслова *short.* Процес концептуалізації відбувся завдяки наявності в предиката семи «обмежений, недостатній»:

*Browns **had a thin time** of it when the children were small and Mr. Brown was poorly paid* [12];

*Usually at the end of the month, I'm **short of money*** [10].

Фундаментальна економічна категорія, яка означає кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець готовий купити одиницю товару є ціна [4]. Виникнення дисбалансу у ринкових відносинах продавець-ціна-покупець є причиною фінансової неспроможності. Окрему групу формують англійські метафори, що позначають **завищення цін.** Наприклад:

*Do I look as though I can afford a house that **costs the earth**?* [7].

Для надання більшої експресивності, непомірно завищені ціни актуалізуються як травма, несумісна з життям. Таким чином, опосередковано вказується на неспроможність покупців купити товар за такою ціною. У контексті буквально вказано на те, що люди швидше помруть з голоду, ніж здійснять покупку:

*It is no use buying raw commodities at **cut-throat prices** if the result is to impoverish prospective customers* [12];

*It **cost an arm and a leg**, so I didn't buy it* [8].

До цієї ж групи віднесено вирази із протилежним значенням – купити **дешево, «за дарма»**. У даному випадку ці вирази мають негативну конотацію – аби продати, працювати у мінус:

*Flats to rent here are no longer **two a penny*** [9];

*In Italy, the peaches are **dirt cheap*** [10].

Як згадувалось вище, **банкрутство** – це завжди фінансова неспроможність. Точніше – це процес, у якому індивід чи організація, нездатна розрахуватися із боргами [3]. До складу цієї групи увійшли наступні приклади:

*Our profits have **hit rock bottom**. This is our worst year ever* [9];

*Look, John, I'm **in a tight spot**. Can you lend me £20? – I'm in a spot too. I need £300* [10].

Цікавим є приклад: *No wonder Jack's **in Queer Street**. He spends more than he earns* [10].

Цей вираз вживається стосовно осіб, котрі мають певні складнощі, в основному фінансові. В англійській мові таке положення асоціюється із вулицею Карей, де свого часу знаходилися Лондонські суди для банкрутів.

Окрему групу метафор складають вирази, що позначають **невдалу покупку, продаж** товару, угоду у бізнесі:

*Buying a car without test driving it is like buying a **pig in a poke*** [7];

I made some bad investments last year, and it looks as though I may ***go broke*** *this year* [12];

The show was so bad we felt we ***hadn't got our money's worth*** [9].

Попадаючи у скрутне матеріальне становище люди часто звертаються за допомогою, беруть у борг, тобто **позичають** будь-що:

Go to the bank and ask for the loan again. This time try not to come away ***empty-handed*** [8].

Неплатоспроможність у більшості випадків стає причиною появи боргів, що в англійській мові порівнюється з падінням, бігом, які номінують швидке переміщення у просторі на значні відстані. Таким чином, підкреслюється раптовість та швидкість появи цієї проблеми, а також її глобальність:

Big four soccer clubs continue ***to run into debts*** [9].

Наслідком погіршення фінансового становища є **економія,** тобто бережливість, ощадливість при витрачанні будь-чого. До цієї групи відносимо вирази:

For the last two years, we have had ***to get by on a shoe-string*** [9];

Bob has to ***pinch and scrape*** *all the time because of his low wages* [12].

Єдиним виходом із важкого фінансового становища є економія, тобто бережливість, ощадливість у використанні прибутків:

... our coals and candles were painfully economized – ***the pair of candles reduced to one****, and that most sparingly used* [8].

Економія концептуалізується за допомогою дієслова *to cut*, яке номінує процес (роз)ділення об'єкта із застосуванням гострих предметів:

We ***cut*** *our* ***expenses to the bone*** *and are still losing money* [7].

У даному прикладі вживання саме цього предикату надає експресивності виразу, оскільки використання такого методу зміни структури об'єкта дозволяє чітко визначити межі та результат (від)різання. Вибір предиката зумовлений специфікою екстралінгвістичного явища.

Нерозумне використання, даремне витрачання грошей, майна має назву **марнотратство**. Це поняття об'єднало у окрему групу англійські метафоратичні вирази, що позначають фінансову неспроможність. В англійській мові таке екстралінгвістичне явище виражається за допомогою дієслів *to splash, to pour, to throw.* Таким чином, марнотратство за аналогією порівнюється з розливанням, розкиданням. Перенесення із сфери конкретного до сфери абстракного відбулося завдяки наявності у предикатів семи «недбалий, хибний»:

The Browns are always ***throwing good money after bad****. They bought a plot of land which turned out to be swamp, and then had to pay to have a filled in* [12];

Jack ***splashed out on a new*** *car that he couldn't afford* [10].

Часто погіршення матеріального становища стає причиною аморальних та протиправних дій суб'єкта, таких як **обман, крадіжка** і т. д. До цієї групи відносяться наступні приклади:

*Mary is also enjoying her **ill-gotten gains**. She deceived an old lady into leaving money to her in her will* [8];

*Jane was sent to jail for **cooking the books** of her mother's shop* [7].

Наступним етапом нашого дослідження є визначення референційних джерел утворення метафор на позначення фінансової неспроможності в англійській мові.

Дослідження останніх років свідчать, що «перенесення структури концептуальної області (домена) цілі на область джерела ("a mapping of the structure of a source model onto a target model") відбувається у результаті проходження явищ та подій позамовної дійсності крізь призму світосприйняття окремої людини, зокрема як представника певного мовного колективу, і, природно, виражає думку загалом.

Історичні та крос-культурні дослідження довели, що метафора має історично та культурно специфічні джерела утворення, тобто джерела, які не є універсальними, а пов'язані із особливостями історичного та культурного розвитку.

В результаті проведеного аналізу джерел утворення метафор, що позначають фінансову неспроможність встановлено, що їх можна поділили відповідно до сфери-джерела на 2 групи: «Людина та природа», «Засоби та результати людської діяльності». Виділені нами сфери-джерела включають наступні референційні субкатегорії: I – Людина та природа: 1) антропоморфізми (соматизми); 2) природа: а) фауна, б) простір, в) форма; II – Засоби та результати людської діяльності: 1) будівлі, 2) артефакти.

Людина, яка є частиною навколишнього середовища, завжди намагалася порівнювати його із собою, зі своїми образами, думками й приписувала явищам світу, що оточував її, ті властивості, які мала сама, відповідно ототожнюючи себе з природою та вказуючи на свій емоційний і фізичний стани. Це підтверджує і аналіз інвентаризованих нами метафоратичних виразів, який показав, що сферою-джерелом до утворення більшості з них є референційна субкатегорія «природа».

Так, невдала покупка порівнюється із тваринами pup, pig, etc.:

*The salesman **sold** Jane **a pup** when he persuaded her to buy the second-hand washing-machine. Water pours out of it* [9].

Певна кількість метафор фінансової неспроможності утворені на основі асоціативних зв'язків із об'єктами природи: *hill, rock*, etc. При чому погіршення

матеріального становища за аналогією порівнюється із стрімким рухом донизу, підніжжя гори, пагорбу:

This industry ***is going downhill****. We lose money every year* [7].

З іншого боку завищена ціна порівнюється із небесами, або земною кулею:

Prices go ***sky-high*** *whenever there is inflation* [10].

Продуктивними виявились і просторові джерела. Так, наприклад фінансова неспроможність постає як зниження положення у просторі або втрата форми, наприклад *to fall into debts, to fall behind, to leave flat, etc.*:

Many people hurry to say that they will never ***fall into debts*** [12];

The robber took all my money and ***left me flat*** [7].

В окремих випадках фінансова неспроможність може виражатись через фізіологію людини, так звані соматизми. Зокрема спина символізує незахищеність, звідси фінансові проблеми актуалізуються через фізіологічну обмеженість переміщення у просторі:

How can I bargain when ***I've got my back to the wall****?* [8].

Часто вирази, що містять соматизми базуються на асоціативному зв'язку із позамовними явищами, що виражають нерелевантну дію:

Why should you ***pay through the nose****?* [10];

I think that the new shop assistant ***has her hand in the till****. There is cash missing every morning* [9].

Джерелом утворення досліджуваних метафор є також артефакти. Артефакт, з латинської *artefactum*, «штучно зроблений» – явище, процес, предмет, властивість предмету або процесу, поява якого в спостережуваних умовах за природних причин неможлива або є малоймовірною; це продукт людської діяльності, об'єкт матеріальної культури. Поява артефакту є ознакою цілеспрямованого втручання у процес або наявність якихось неврахованих чинників. Ця референційна субкатегорія досліджуваних метафоратичних виразів апелює до елементів одягу, котрі актуалізуються як показники матеріального добробуту, і, відповідно відсутність або свідоме зменшення останніх – фінансову неспроможність:

Things are beginning to cost more and more. It looks as though we'll all have to ***tighten our belts*** [10];

We would like a bigger house, but we must ***cut our coat according to our cloth*** [8].

Переклад будь-яких мовних засобів виразності являє собою процес міжкультурної комунікації, діалог культур. Успішність відтворення згаданих засобів залежить від точності сприйняття та вміння віднаходити адекватні відповідники, прийнятні у цільовій аудиторії перекладачем. Труднощі, які виникають у зв'язку із перекладом метафор зумовлені тим, що остання є

одиницею культури певної мови. Причиною виникнення таких проблем є наступні фактори: відсутність адекватного еквіваленту у мові перекладу, різниця норм та систем цінностей культур, контраст в реаліях мов. Однак для забезпечення успішного діалогу, і максимального розуміння культури іншої країни, вагоме значення має переклад метафор.

На сьогодні виділяють наступні прийоми перекладу метафорики з точки зору наявності або відсутності вимушених структурних або семантичних перетворень при перекладі: повний переклад, що передбачає збереження у тексті перекладу семантики та структури метафори, а лексичне значення словосполучень викликає однакові асоціації у представників обох мов; заміна на рівна лексичного оформлення; заміна на рівні морфологічного оформлення; заміна на рівні синтаксичного оформлення; додавання або уникання лексичних одиниць, що оформлюють образ.

В більшості випадків метафори та їхній переклад значно відрізняються як структурою висловлювання, так і актуалізованим образом. Це очевидно обумовлено тим, що мовна картина світу кожної окремої особистості як представника певної групи зокрема та цілої нації в цілому являє собою продукт сприйняття оточуючої дійсності крізь призму певної системи норм та цінностей [11].

Пізнаючи навколишню дійсність, людина, як суб'єкт мовленнєвої діяльності, постійно «проектує» її в мову через порівняння та ототожнення абстрактного з конкретним. В цьому власне і полягає механізм метафори, що за своєю суттю споріднений з механізмом аналогії. Вчені дійшли висновку, що метафоризація є природньою здатністю людини, метафора формою мислення, а метафорична модель знаряддям пізнання та пояснення дійсності.

Однак серед аналізованих нами метафор спостерігаються випадки, коли прямий переклад можливий завдяки співпадінню образних конотацій, які надають носії обох мов певній лексиці. В такому випадку можна зазначити прийом так званого калькування метафор. Причиною виникнення цього феномену є однакове структурування знань у різних мовах, насамперед тих фрагментів, які є спільними в концептуальних картинах світу [11].

Так, наприклад, метафора «опинитись у скрутному фінансовому положенні»:

I'm sure now he ***has his back*** *to the wall because he has lost his job* [9]. *– Я впевнений зараз* ***він припертий до стіни*** *через те, що втратив роботу.*

Даний приклад свідчить про те, що у носіїв обох мов, англійської та української, фінансові проблеми асоціюються з безвихіддю, незахищеністю, обмеженістю переміщення у просторі.

Ще одна ілюстрація спільності мовних засобів, соматизмів, що використовуються для актуалізації відсутності матеріальних засобів існування:

Go to the bank and ask for the loan again. This time try not to come away ***empty-handed*** [8]. – *Іди до банку та попроси знову позику. Цього разу спробуй не повернутись* ***з порожніми руками***.

Подібну негативну конотацію, спільну для обох мов, спостерігаємо у прикладі: *This coat* ***has seen better days***. *I need a new one* [12]. – *Це пальто* ***бачило кращі часи***. *Мені потрібне нове.*

Ще один приклад, в якому при перекладі зберігається семантика та сруктура метафори, і лексичне значення слів викликає однакові асоціації у представників обох мов. Це метафори, котрі ілюструють «економію» як наслідок фінансових проблем, коли раціональне використання коштів за аналогією порівнюється із струнокою фігурою:

Things are beginning to cost more and more. It looks as though we'll all have to ***tighten our belts*** [7]. – *Товари починають коштувати все дорожче. Виглядає так, що ми всі будемо змушені* ***затягнути пояси***.

Однак в більшості випадків при перекладі метафор перекладач змушений звертатись до різного ступеня варіювання та зміни вихідного тексту.

Так, наприклад, *Big four soccer clubs continue* ***to run into debts*** [9]. – *Чотири великі футбольні клуби продовжують* влазити у борги – ілюструє метод лексичної заміни. У зв'язку із різницею сприйняття навколишньої дійсності у носіїв англійської та української мови борги як наслідок неплатоспроможності актуалізуються по-різному, однак суміжними категоріями, а саме переміщенням у просторі на значні відстані. Тим самим ілюструється глобальності цієї проблеми.

За тим самим принципом перекладається метафора: *Buying a car without test driving it is like* ***buying a pig in a poke*** [1]. – *Купувати машину без тест драйву це те саме, що* ***купувати кота у мішку***.

Заміна обумовлена тією обставиною, що лексична семантика відображає «свідомість» етносу, в якій закріплена пам'ять та історія народу, його досвід пізнавальної діяльності, світогляд та психологія.

The company ***went broke*** *cause no one did buy its production* [12]. – *Компанія* ***прогоріла****, збанкрутувала тому, що ніхто не купував її продукцію.*

Згаданий вище перекладацький прийом використовується в даному випадку з огляду на неможливість буквального перекладу конструкції *went broke* як незрозумілий для україномовного реципієнта, тому у контексті вводиться синонім – «*прогоріла*».

Наведемо ще приклади, котрі ілюструють вибір лексичного матеріалу, що зумовлений різницею «образних аналогово-асоціативних уявлень про світ, що існують в національній свідомості даного етносу та експлікується у мові»:

We would like a bigger house, but we must ***cut our coat according to our cloth*** [9]. *– Ми хотіли б більший будинок, однак ми мусимо* ***по своєму ліжку простягати ніжку****.*

I can't buy that car – it ***costs an arm and a leg*** [10]. *– Я не можу купити цю машину – вона* ***коштує як космічний корабель****.*

Інколи перекладач звертається до використання прийому так званої деметафоризації. Суть даного прийому полягає у відмові від передачі образного значення метафоричного вираження і наступний переклад тільки його буквального значення. Такий прийом перекладач використовує у випадку неможливості підібрати адекватний еквівалент.

Такий перекладацький прийом спостерігаємо у прикладі *No wonder Jack's in* ***Queer Street****. He spends more than he earns* [8]. *– Не дивно, що Джек переживає великі фінансові труднощі. Він витрачає більше ніж заробляє.*

Queer street перекладається шляхом опису, оскільки даний позамовний феномен є специфічним для англомовної спільноти. Свого часу на вулиці Карей знаходилися Лондонські суди для банкрутів.

Так само в українській мові неможливо віднайти адекватний еквівалент метафори оскільки остання містить притаманні виключно англійській мові зворот *leave someone flat:*

Paying all my bills ***left me flat*** [8]. *– Коли я оплатив усі рахунки, у мене не залишилося ані центу.*

За тим самим принципом перекладені наступні метафори:

They didn't ***pinch pennies*** *on the new opera-house* [71]. *– На будівництво оперного театру не шкодували грошей.*

Don't buy any more of that low-quality material. That's just ***pouring money down the drain*** [12]. *– Не купуй більше той матеріал низької якості. Це просто марна трата грошей.*

Підбір перекладацького еквіваленту застосовується в тих випадках, коли актуалізовану в оригінальній формі ідею неможливо передати тим самим образом. В таких випадках підбирається інший, більш або менш еквівалентний варіант в мові перекладу.

Наприклад: *In Italy, the peaches are* ***dirt cheap*** [8]. *– В Італії персики дешеві* ***як дірки від бублика****.*

Usually at the end of the month, I'm ***short of money*** [12]. *– Зазвичай у кінці місяця у мене* ***у кишені гуде****.*

*Browns **had a thin time** of it when the children were small and Mr. Brown was poorly paid* [12]. – *Брауни **годували злидні**, коли діти були малі і Містеру Брауну мало платили.*

Отже, проведений аналіз показав, що фінансова неспроможність у метафорах англійської мови актуалізується за допомогою дієслів, у семантиці яких наявна сема «швидко переміщатися у просторі» – *to go, to run*; «недбалий, хибний» – *to throw, to splash*; «обмежувати» – *to tight, to cut, to reduce*; прикметників із семою «обмежений» – *thin, little, short*; «позбавлений (форми, вмісту)» – *flat, empty*; прислівників, що вказують на рух донизу, позаду – *down, behind*. В англійській мові сферами-джерелами утворення метафор фінансової неспроможності виступають людина, світ природи, світ результатів людської діяльності. Висока продуктивність метафоратичних виразів наведених вище типів пояснюється тим, що антропоморфна сфера, предметна (артефакт), є основними моделями, які створюють базис для інтерпретації досліджуваного феномену. З іншого боку, подібна обробка мовного матеріалу важлива тому, що в основі відношення до абстрактного імені лежать уявлення про його абстрактну сутність, яка склалась в даній культурі та передана традицією.

Аналіз перекладацьких трансформацій чітко показує різницю у сприйнятті екстралінгвістичних явищ носіями різних мов. Так, в англійській мові раціональне використання грошей із сімейного бюджету асоціюється з елементами одягу, тоді як в український з меблями. Завищені ціни у мовній свідомості англійців за аналогією порівнюється з кінцівками, а в українців – з вартістю недосяжно дорогого предмету. Історичними джерелами утворення метафор, які ілюструють бідність в англійській мові є фізичні характеристики об’єкту, в українській – фольклор, міфологія. По-різному актуалізується також невдала покупка. В семантиці лексичних одиниць, за допомогою яких виражається набуття боргів, присутня спільна сема «рухатись у просторі на великі відстані», однак образна складова відрізняється.

Проведений аналіз показав, що 80 % метафор, що актуалізують фінансову неспроможність, підпали під перекладацькі трансформації. Прийом лексичної заміни застосований у 15% метафор; деметафоризація має місце у 28%; пошук еквіваленту здійснений у 37% інвентаризованих прикладів.

Список використаних джерел:

1. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. К.: Логос, 2004. 282 с.
2. Копиця В. Є. Концепт “гроші” в англійській та українській лінгвокультурах. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apif/2009_3/Kopicja.pdf
3. Пимонова Т. Г. Вербалізація субконцепту POVERTY в структурі англомовного концепту WEALTH-POVERTY. URL: http://www.nbuv.gov.ua

4. Романюга Н. В. Відтворення метафоричної образності при перекладі української прози англійською мовою (на матеріалі оповідання В. Винниченка “Голод”). *Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка* .(38). 2008. С. 217–220
5. Струк О. В. Асоціативне поле концепту ГРОШІ. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. *Філологічні науки*. 2009. № 16. С. 98–101
6. Чернишенко І. А. Ціннісні концепти "БАГАТСТВО" та "БІДНІСТЬ" у фразеологічних картинах світу англійської та української мов. *Мова і культура.* 2008. Вип. 10. Т. V(105). С. 154–161
7. American Heritage Dictionary of Phrasal Verbs. Published by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: https://ahdictionary.com
8. Collins Cobuild Dictionary of Phrasal Verbs. 2nd edition. London: Harper Collins Publishers, 2006. 512 p.
9. English Dialect Dictionary. Ed. By Joseph Wright. URL: https://books.google.com.ua
10. Idioms and Slang Dictionary. URL]: https://itunes.apple.com
11. Lakoff G. Metaphors We Live by. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 280 p.
12. Magnuson W. Canadian English Idioms. Sayings and Expressions. Prairie House Books Calgary, Alberta, Canada, 1993. 112 p.

Anastasiia Nieizviestna. Metaphorical Actualization of Financial Insolvency in Modern English

The article analyzes the metaphorical actualization of financial insolvency in modern English. The author identifies thematic subgroups of financial insolvency metaphors, analyzes the mechanisms of this phenomenon actualization, determines the reference sources of financial sphere metaphors formation, describes the main methods of reproducing English metaphors of financial insolvency into Ukrainian. The object of the study is English metaphors of financial insolvency, the subject is the methods of actualization of this extralinguistic phenomenon and methods of their translation into Ukrainian. The material of the study is data from a continuous sample of English dictionaries.

Key words: actualization, metaphorization, financial insolvency, translation

UDC 81’25:(81'276.6:004)(045)

Ostapenko D. M., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine
Scientific supervisor: Ostapenko S. A.

PECULIARITIES OF IT TERMINOLOGY RENDERING IN THE PROCESS OF TRANSLATION

The article deals with the issue of use, creation and translation of IT terms. The author analyzes examples of such ways of reproducing terms as lexical equivalent, descriptive translation, lexical counterpart selection, transcoding. Considerable attention is paid to the peculiarities of complex terms and their rendering in the Ukrainian language, namely: translation with preservation of the original structure, reception of semantic development, transmission with a change in the

original structure, combination of methods. The focus of attention is also on the application of lexical-semantic transformations (compression, decompression, permutation, transliteration, calque) for the accuracy and adequacy of the terms translation.

Key words: term, IT field, descriptive translation, lexical equivalent, transcoding

The current rapid development of all branches of science and technology and the emergence of various new technologies and methods have inevitably led to a significant expansion of various international professional contacts, which require special attention to the choice of means of communication. Such a means of communication is a language for special purposes.

In professional/specialized fields of science or technology, scientific and technical terms as linguistic signs are an essential component of scientific and technical texts and are one of the main chellenges in translation. These difficulties arise due to ambiguity, the lack of translation equivalents, and national variations in terms [5].

Terminology related to the IT sector is becoming particularly important today, as the proportion of people working in the information sector, compared to the manufacturing sector, is steadily growing worldwide. The widespread computerization of the information sector has led to the use of computers by a wide range of non-specialists, which has contributed to the penetration of IT-related terms into various fields.

Nowadays, there is a tendency to use terms from the field of computer technology, including the IT sphere, even if a person has no direct connection to it.

Translating IT texts involves many details. The main difficulty in translating computer industry texts, namely the translation of terminological units, lies in revealing and conveying foreign-language realities using the Ukrainian language [3]. The main aspect in overcoming these difficulties when IT terminology translating is the translator's complete understanding of them.

There are a number of scholars who have addressed various aspects of terminology translation, for example: L. Bilozerska (“Terminology and Translation” [1]), V. Karaban (“Translation of English Scientific and Technical Literature” [5]), A. Diakov (“Fundamentals of Terminology Formation” [4]), I. Korunets (“Introduction to Translation Studies” [6]), and many others.

The **purpose** of this work is to study the main methods of rendering IT terminology in the process of translation into Ukrainian.

Translation of IT terminology from English into Ukrainian

According to V. Karaban, “in order to translate a term correctly, it is important to know its word-formation and morphological structure, as well as its semantic differences from common words” [5].

The difficulties of translating terms include problems with choosing an adequate dictionary equivalent or translation option for terms when translating polysemous

terms, peculiarities of using common words as terms in the field of programming, the correct application of one or another method of translating terminological vocabulary, determining the limits of acceptable lexical transformations in translation, translating neologisms, abbreviations, homonymous terms, foreign terms, etc. [9].

"Technical terms are fixed phrases that have a specific terminological meaning, for example: *spiking neural network – імпульсна нейронна система, back propagation – алгоритми зворотного поширення, computation power – обчислювальні можливості*" [7; 8].

The main problem in translating texts is created by technical terms and phrases, due to their variability, lack of dictionary equivalents, and ambiguity.

The following methods of reproducing IT terminology are used to ensure successful and accurate transmission of information:

1) ***lexical equivalent***: *memory* – пам'ять, *software* – програмне забезпечення, *router* – маршрутизатор, *link* – зв'язок, *network* – мережа, *error* – помилка, *keyboard* – клавіатура, *desktop* – робочий стіл [7; 10];

2) ***descriptive translation***: *activity* – опрацювання запиту, *audit trail* – програма записування та формування звітів, *baud* – бод (одиниця швидкості передавання інформації), *computer crime* – незаконне користування комп'ютером, *coustic coupler* – гніздо для під'єднання телефонів, *drill* – практичне опрацювання, *file handler* – програма опрацювання даних, *magnetic core* – запам'ятовувальний пристрій на магнітних осердях, *media* – носії (даних), засоби інформації, *monitor* – керівна програма, *pixel* – елемент зображення, *power failure* – вихід з ладу системи живлення, *word wraps* – автоматичний перехід до нового рядка [7];

3) ***alternative counterpart***: access – доступ, звертання, *audit* – ревізія, перевірка, *branch* – перехід, розгалуження, відгалуження, *capacity* – обсяг, місткість, продуктивність, *chain* – ланцюжок, послідовність, *character* – символ, знак, літера, *chart* – схема, креслення, діаграма, графік, *circuitry* – схеми, електричні кола, *code* – код, система кодування, програма, команда, *compiler* – компілятор, транслятор, *data* – дані, інформація, *deletion* – вилучення, усунення, витирання, *facility* – засіб, обладнання, пристрій, *field* – поле, ділянка, сфера, *icon* – піктограма, графічний символ, зображення, *key* – ключ, клавіша, шифр, *list* – список, перелік, *technique* – метод, методика, техніка [7];

4) ***transcoding***: *acoustic modem* – акустичний модем, *address* – адреса, *algorithm* – алгоритм, *archival copy* – архівна копія, *arithmetic function* – арифметична функція, *byte* – байт, *block* – блок, *coaxial* – коак сіальний, *computer* – комп'ютер, *demodulation* – демодуляція, *file* – файл, *forth* – форт, *hollerith code* – код голлеріта, *information* – інформація, *interactive* – інтерактивний, *interpretation* – інтерпретація, *joystick* – джойстик, *microfilm* – мікрофільм,

modulation – модуляція, *module* – модуль, *multiplexer* – мультиплексер, *pascal* – паскаль, *program* – програма, *register* – регістр, *teleconference* – телеконференція [7].

In addition to the main methods of term reproduction, the use of lexical-semantic transformations in the translation of programming terminology can also be pointed out, namely:

1) ***decompression***: *bit* – двійковий розряд, *cell* – комірка пам'яті, *character pattern* – точкова матриця символу, *character printer* – пристрій посимвольного друку, *computer security* – захист комп'ютерних даних, *downtime* – час простою, *feedback* – зворотний зв'язок, *flowline* – лінія зв'язку, *garbage* – зайві дані, *integrated software* – інтегральний програмний комплекс, *keypunch* – клавішний перфоратор, *link* – лінія зв'язку, *wand* – ручний сканер [7];

2) ***compression***: *back-end processor* – післяпроцесор, *interpreter program* – інтерпретатор, *librarian program* – бібліотекар, *page frame* – сторінка, *punched card* – перфокарта, *ram disk* – псевдодиск [7];

3) ***calquing***: *bubble memory* – бульбашкова пам'ять, *cache memory* – кеш-пам'ять, *flexible disk* – гнучкий диск, *graphic display* – графічний дисплей, *hard disk* – твердий диск, *library program* – бібліотечна програма, *membrane keyboard* – мембранна клавіатура [7];

4) ***transliteration***: *cobol* – кобол, *concentrator* – концентратор, *cursor* – курсор, *fortran* – фортран, *laser* – лазер, *menu* – меню, *microprocessor* – мікропроцесор, *modem* – модем, *operand* – операнд, *robot* – робот, *scanner* – сканер, *terminal* – термінал, *transistor* – транзистор [7];

5) ***permutation***: *access time* – тривалість доступу, *assembly language* – мова асемблера, *automated data processing* – автоматичне опрацювання даних, *call-back modem* – модем зворотного зв'язку, *coding scheme* – система кодування, *computer screen* – екран комп'ютера, *control unit* – пристрій керування, *data base* – база даних, *data encryption* – шифрування даних, *data item* – елемент даних, *key field* – поле ключа, *operation code* – код операції [7].

Translation of complex IT terms

V. Karaban notes that "complex terms are fixed word combinations that have a specific terminological meaning" [5]. Multi-component complex terms are formed on the basis of attributive and infinitival complex syntactic constructions [5]. The most productive way to form IT terms is compounding (combining two or more stems): «downtime», «feedback», «hardcopy», «internet host».

There are several types of compounding: pure compounding of stems; fusion; mixed compounding with elements of affixation [2].

The most productive type of word formation is that in which one of the components is a technical term and the others are commonly used lexical units. This type includes multi-word attributive phrases [2].

Translating complex terms is a difficult process consisting of two basic procedures: analytical and synthetic [5]. The analytical procedure (translation of individual components) plays an important role in phrases translating. To do this, it is necessary to correctly identify the components of a complex term, since they may include not only words, but also phrases that are part of the complex term [5]. In the synthetic procedure, the components of a complex term are placed in a certain order according to the established semantic relations between the signified (main) component and the signifying (secondary) lexical elements [8].

There are several ways to translate complex terms:

1) ***translation with preservation of the original structure*** (i.e., complex attributive phrases are translated with adjectives in preposition to the noun as the designated component [8]: *reference data type* – посилальний тип даних, *compound statemant* – складена інструкція, *parallel computer* – паралельний комп'ютер, *permanent memory* – постійна пам'ять, *protected area* – захищена область, *quick-reference guide* – коротка інструкція-довідник, *scalable font* – маштабований шрифт, *segmented memory* – сегментована пам'ять, *selective compression* – селективне ущільнення, *sparse file* – розріджений (неповний) файл, *spelling error* – орфографічна помилка[7 ; 10];

2) ***semantic development technique***, for example: *physical address* – абсолютна адреса, *audit trail* – контрольний журнал, *split bar* – лінія розбиття, *main storage* – оперативна пам'ять, *life time* – термін служби, *stacking order* – накладення вікон, *wave file* – аудіофайл [7 ; 10];

3) ***transfer with a change in the structure*** of the original using nouns in postposition to the designated component: *call-back modem* – модем зворотного зв'язку, *coding check* – перевірка програми, *coding scheme* – система кодування, *command-line interface* – інтерфейс командних рядків, *activation record* – запис активації, *active matrix screen* – РК-екран з активною матрицею, *actual color* – діючий колір, *break key* – клавіша призупинення, *computer basics* – ази роботи з комп'ютером [7 ; 10];

4) ***decompression*** (adding words): *abnormal program* – програма аварійного завершення, *activity* – опрацювання запиту, *application* – прикладна програма, *pattern* – точкова матриця символу, *active threat* – активне зловмисне втручання, *adapter* – перехідний пристрій, *analog computer* – аналогова обчислювальна машина [7; 10];

5) ***compression*** (omission of words): *central processing unit* (CPU) – центральний процесор, *chain printer* – принтер, *disk drive* – дисковод [7; 10];

6) ***descriptive translation***: *audit trail* – програма записування та формування звітів, *bar code scanner* – пристрій читання штрихового коду, *baud* – одиниця швидкості передавання інформації [7; 10];

7) ***combining methods***: *charge-coupled device* (CCD) – пристрій з електрично зв'язаними компонентами, *public key digital signature* – цифровий підпис з використанням відкритого ключа, *beep codes* – система звукового кодування помилок, *briefcase computer* – портативний комп'ютер, *cascading menu* – каскадне (вторинне) меню, *conditional text* – умовний текст, *cursor keys* – клавіши керування курсором [7; 10].

Therefore, there are many difficulties in solving the problem of adequate translation of technical terms, in our case IT terminology. Various methods of their rendering are used to convey them accurately. In the course of our work, we processed approximately 1,500 terms from the field of programming. Based on the results of our analysis of the words we selected, we identified the following methods of reproducing IT terminology: lexical equivalent; descriptive translation; alternative counterpart; transcoding. It is determined that the most commonly used technique in translation is transcoding, and the least commonly used is lexical equivalent. Also, the use of lexical-semantic transformations in the process of rendering IT terms in Ukrainian should be highlighted: decompression; compression; calquing; transliteration; permutation. When translating complex terms, the following translation methods are used: translation with preservation of the original structure; semantic development; translation with a change in the original structure; decompression, compression, descriptive translation, and a combination of methods. However, it is impossible to approach the translation of highly specialized texts in the field of programming solely from a linguistic point of view in order to obtain a satisfactory result. Professional experience is required to understand the material and translate it adequately.

References:

1. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напряму підготовки. Вінниця : Нова Книга, 2010. 232 с.

2. Василенко О. Особливості формування англійської комп'ютерної лексики. *Актуальні питання іноземної філології*. № 10. 2019. С. 40–45

3. Грицик Н. Комп'ютерна технологія та основні способи її перекладу. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280

4. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. К. : КМ Academia, 2000. 216 с.

5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2004. 315 с.

6. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.

7. Рибко Н. В., Насонова Н. А. Глосарій та англо-український словник технічних термінів з комп'ютерної техніки. Вінниця: ВНТУ, 2006.60 с.

8. Рудницька Т. Г., Слободянюк А. А. Особливості перекладу складних технічних термінів у галузі інформаційних технологій. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV20189/44.pdf
9. Ткач П. Б., Литвиненко Д. В. Специфіка відтворення термінів у навчальних матеріалах із програмування. 2018. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/42018/24.pdf
10. Третяк М. О. Англо-український словник комп'ютерних термінів. Старобільськ, 2011. URL: https://naurok.com.ua/anglo-ukra-nskiy-slovnik-komp-yuternih-terminiv-84543.html

Дмитро Остапенко. Особливості відтворення ІТ термінології в перекладі

В роботі розглядається питання вживання, творення та перекладу термінів ІТ сфери. Автор аналізує приклади таких способів відтворення термінів, як лексичний еквівалент, описовий переклад, вибір лексичного відповідника, транскодування. Значна увага приділяється особливостям складних термінів та їх передачі українською мовою, а саме: перекладу зі збереженням структури оригіналу, прийому смислового розвитку, передачі зі зміною структури оригіналу, комбінуванню способів. Фокус уваги також зосереджено на вживанні лексико-семантичних трансформацій (компресії, декомпресії, пермутації, транслітерації, калькуванню) задля точності та адекватності перекладу термінів.

Ключові слова: термін, ІТ сфера, описовий переклад, лексичний еквівалент, транскодування

УДК 81'25:791'06(045)

Павловська М. П., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Рибалка Н. В.

ПЕРЕКЛАД СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНИХ СЕРІАЛІВ

Дана стаття присвячена дослідженню способів перекладу соціокультурної лексики, а саме ідіом та фразеологічних виразів, які зустрічаються у сучасних серіалах.

У статті розглядаються такі способи перекладу ідіом та фразеологізмів, як підбір абсолютного еквіваленту; описовий переклад ідіоматичних і сталих виразів та переклад ідіом шляхом вибору близьких еквівалентів, ідіоматичних аналогів або близьких (за значенням) аналогів і проводиться їх аналіз на прикладі таких серіалів, як «Бріджертони: Історія королеви Шарлотти», «Спадкоємці» та «Ганнібал» .

Ключові слова: ідіоми, переклад, серіал, трансформації, фразеологізми

Фундаментальна мета будь-якого перекладача – це збереження та точне відтворення сенсу, закладеного автором першоджерела. Переклад літературних

шедеврів, синхронний переклад під час важливих переговорів чи адаптація кінопродукції – кожен з цих напрямків перекладацької діяльності має свої унікальні аспекти й нюанси, які виникають через різноманітні фактори, включаючи особливості формату оригіналу та специфіку роботи з певною лексикою.

Соціокультурна лексика – це слова, які відображають унікальні культурні особливості, традиції, спосіб мислення та цінності певного суспільства. Сюди входять слова, що позначають специфічні реалії, а також сленг, жаргонізми, ідіоми, фразеологізми та іншу вузько вживану лексику.

Вдале відтворення таких лексичних одиниць – це справжня майстерність, що вимагає кмітливості та здатності тонко відчувати стилістичні та часові відтінки тексту. Переклад соціокультурної лексики в контексті кіносеріалів додає ще один рівень складності. Адже недостатньо просто підібрати правильний переклад; необхідно сформулювати речення так, щоб воно не лише зберігало зміст, але й було успішно озвучене акторами, природно вписуючись у відеоряд [4].

Тему аспекту перекладу соціокультурної лексики та роботи з перекладом англомовних фільмів та серіалів на українську мову досліджували такі вчені, як Е. Пім, С. Лін, П. Куджамакі, Ґ. Томпсон-Вохлґемус, Ю. Поліщук, С. Черевань, В. Демецька, О. Федорченко, Т. Лукьянова та інші. Проте дані питання все ще залишаються актуальними, зокрема через свою обширність, та потребують розгляду у якомога більш детальній варіації застосування у перекладацькій діяльності.

Оскільки лексика, яку включає у себе соціокультурний аспект, є досить різноманітною та налічує велику кількість розгалужень, то й варіації способів перекладу різняться між вченими-мовознавцями та їх класифікаціями. Проте, звичайно, розглянувши їх, можна виділити спільні риси та методики, у яких вчені погоджуються або до яких частіше звертаються. Деякі перекладацькі методи є універсальними, інші ж використовуються виключно у роботі із вузьким переліком мовних одиниць.

І. Корунець у своїй книзі «Теорія та практика перекладу» визначає такі способи перекладу ідіом, фразеологізмів та сталих виразів як:

1. Підбір абсолютного еквіваленту (By Choosing Absolute/Complete Equivalents);

2. Переклад ідіом шляхом вибору близьких еквівалентів (Translation of Idioms by Choosing Near Equivalents);

3. Переклад шляхом вибору ідіоматичних аналогів (Translation by Choosing Genuine Idiomatic Analogies);

4. Переклад ідіом шляхом вибору близьких (за значенням) аналогів (Translating Idioms by Choosing Approximate Analogies);

5. Описовий переклад ідіоматичних і сталих виразів (Descriptive Translating of Idiomatic and Set Expressions). [3, с. 188–194]

Ідіоми або фразеологічні вирази – це сталі сполучення слів або словосполучень, що мають певну будову, лексичний склад і значення. Ці вирази часто функціонують як цілісні одиниці, де загальне значення не може бути отримано шляхом простого додавання окремих значень слів, які їх складають. Натомість їхній зміст зазвичай складає образні чи метафоричні поняття, об'єднані та узгодженні між собою, що виходить за рамки буквального тлумачення кожного компонента. Ці вирази є важливою частиною мови, оскільки вони передають значення, які часто є культурно специфічними та неочевидними поза повним контекстом словосполучення [1].

Ідіоми відіграють вирішальну роль у тому, щоб зробити мову більш яскравою та виразною, допомагаючи мовцям ефективніше передавати складні ідеї, емоції чи нюанси. Ідіоми часто відображають цінності, гумор і світогляд культури, з якої походять. У багатьох випадках ідіоми настільки глибоко вкорінюються в мові, що їх використовують без особливих роздумів чи усвідомлення їхнього переносного значення. Вони також служать містком між поколіннями, оскільки старіші ідіоматичні вирази передаються та адаптуються, даючи кожному новому поколінню відчуття зв’язку з минулим, а також залишаючи простір для мовних інновацій [5].

Переклад ідіом, сталих виразів та фразеологізмів – це делікатний процес, що потребує балансування та вимагає від фахівця не лише виключні знання в сфері лінгвістики, але й культурну чутливість і певну творчість. Перекладачі повинні працювати над тим, щоб зберегти значення, тон і емоційний вплив ідіом на контекст, одночасно гарантуючи, що вони сформовані доступно для цільової аудиторії – глядачів, що не є носіями англійської мови. Ця лексика є широковживаною в медіа-просторі, адже у серіалах ідіоми часто є невід’ємною частиною розвитку персонажа, гумору чи посилань на поп-культуру. Наприклад, у комедійному серіалі «Друзі» персонажі часто використовують ідіоматичні вирази, які жартівливо пов’язані з їх особистістю та ситуаціями, у яких вони опинилися. Для ефективного перекладу цих ідіом потрібно вловити гумор і тон персонажа на додаток до їх буквального значення.

В своїй же роботі ми розглянемо більш детально способи перекладу цих лексичних одиниць на прикладі таких серіалів, як «Бріджертони: Історія королеви Шарлотти» (1), «Спадкоємці» (3) та «Ганнібал» (2).

Першим у класифікації за І. В. Корунцем методом перекладу є **підбір абсолютного еквіваленту**, що застосовується, коли мова перекладу вже має у

вжитку абсолютний відповідник до лексичної одиниці мови оригіналу [3]. Наприклад: *«Do we need **to sweeten** the offer?» – «**Підсолодити** пропозицію?»* (3)

В даному випадку перекладач використовує абсолютний еквівалент, бо як в мові оригіналу, так і в мові перекладу дієслова «підсолодити» та «to sweeten up» обидва вживаються в переносному значенні, аби підкреслити певну привабливість угоди або зміни, щоб зробити її більш вигідною, додавши додатково якесь заохочення, бонус чи нові переваги. Ця фраза зазвичай використовується в бізнесі, під час переговорів або навіть у повсякденних розмовах, коли хтось хоче переконати когось погодитися з якоюсь пропозицією.

Подібним чином підібрано абсолютні еквіваленти і у наступному прикладі: *«**To make that clear**, we shall expand the guest list for the wedding.» – «**Щоб це прояснити** ми розширимо список гостей на весіллі.»* (1)

Переклад ідіом шляхом вибору близьких еквівалентів слугує способом перекладу, коли ідіома або фразеологізм не мають абсолютного еквіваленту в мові перекладу, але існує близький за походженням, значенням та структурою відповідник [3]. Якщо нехтувати уважністю, то недосвідчений перекладач дуже легко може пропустити ті малі нюанси, що роблять еквівалент близьким, а не абсолютним. Тому, аби краще розуміти сутність обох способів та вміти відрізняти їх використання іншими, розберемо їх структуру на основі прикладів:

1. *«He`s tough, he`s wily, but he`s always **true to his word**.» – «Він буває жорстоким і хитрим, але він завжди **дотримує свого слова**.»* (3)

При перекладі наведеної у прикладі ідіоматичної конструкції «he`s always true to his word» фахівець використовує її український близький еквівалент – «він завжди дотримує свого слова». Обидві ідіоми мають ідентичне значення та схоже походження у своїх рідних мовах та навіть мають спільну структуру, але відрізняються одним компонентом: в оригіналі (англійською мовою) ми маємо вираз «(to be) true», абсолютним еквівалентом до якого в українській мові було б «(бути) вірним», проте в варіанті перекладу ми бачимо «дотримуватися». Ця відмінність і робить цей ідіоматичний вислів близьким, а не абсолютним еквівалентом до англомовного та відрізняє між собою цей і наведений вище способи перекладу.

2. *«Wouldn`t you rather **be up front feeding the horse**?» – «Може ти б краще **була спереду і годувала цього коня**?»* (3)

3. *«**Long live the King**.» – «**Хай живе король**.»* (1)

В останньому прикладі спостерігаємо використання перекладачем ідіоматичного еквіваленту до сталого виразу «Long live the King.». Обидва вирази мають спільне історичне значення та ідентичне за контекстом вживання й лиш трохи відрізняються у своїй структурі.

Переважна більшість англійських ідіоматичних виразів мають відповідники зі схожими значеннями в українській мові. У деяких випадках лексично відповідні ідіоматичні вирази в мові оригіналу можуть також містити комбінації образів та мотивів, які легко впізнають носії мови перекладу, а також подібні або ідентичні структурні форми. Ці ідіоматичні вирази, як правило, легко перекладати з однієї мови на іншу. Насправді такі вислови часто мають дуже схожі конотативні (метафоричні) значення як англійською, так і українською мовою. Спільні або подібні характеристики цих ідіоматичних виразів служать основним доказом їх справжньої аналогії, а способом перекладу ідіом за допомогою таких аналогів є **переклад шляхом вибору ідіоматичних аналогів** [3]. Багато подібних ідіоматичних виразів часто можуть мати два і більше аналогічних за змістом варіантів у мові перекладу. Вибір аналогії залишається за перекладачем і визначається стилем тексту. Розглянемо приклади використання цього способу:

1. *«**Have you no sense**?» – «**Ви розум маєте?**»* (1)

Ідіома в даному прикладі перекладена завдяки підбору до неї відповідного ідіоматичного аналогу, що зберігає всю її конотативну змістовність та нагадує структуру словесного виразу мови оригіналу.

2. *«It is my **sworn duty** to take care of you, Your Majesty, at all times.» –«Мій **святий обов'язок** завжди дбати про Вас, Ваша Величносте.»* (1)

Переклад ідіом шляхом вибору близьких (за значенням) аналогів. Певні ідіоми та фразеологізми в мові оригіналу можуть бути унікальними у своїх компонентах або виразності їх комбінації, створюючи специфічну образність характерну для цієї мови. На жаль, деякі такі ідіоми є занадто специфічними й не мають навіть близьких за структурою чи формою аналогів у мові перекладу, не кажучи вже про абсолютні еквіваленти, в такому випадку перекладач може скористатися виразами мови перекладу, які мають схоже значення чи вживаються у подібному контексті [3], наприклад:

1. *«Everyone has thought about killing someone, one way or another, be it your own hand or **the hand of God.**» –* «*Нам усім бодай раз хотілось когось убити, так чи інакше, нашими руками чи **волею випадку.***» (2)

2. *«So **what`s the bid**?» –«**Скільки ти дав**?»* (3)

3. *«Still **cleaning up your mess**, pal.» –«Досі **виправляю твої провали**.»* (3)

4. *«PPG Bank have **got their nose in**.» –«**У справу вліз** банк Пі-Пі-Джи»* (3)

5. *«I talked to my mom who talked to my grandfather and said that I can come to you and **iron it out**.» –«Я говорив з мамою, вона говорила з дідусем і він сказав, що можна прийти до Вас і Ви **все залагодите**.»* (3)

6. *«So you`ve **ripped up** 18 months of corporate strategy?» – «І тому ти **спустив в унітаз** півтора року корпоративної стратегії?»* (3)

7. *«So, **shut up**, do your duty to our country, and be happy.» – «Тож, **стули рота**, виконуй обов'язок перед державою і живи щасливо.»* (1)

8. *«**Make haste**, Aghata.» – «**Не барися**, Агато.»* (1)

Описовий переклад ідіоматичних і сталих виразів – це спосіб, який включає у себе передачу суті ідіоми або фразеологізма одним або декількома простими словами [3]. Наприклад: *«And there`s **gossip getting soft floated**.» – «І взагалі **пліткують**.»* (3)

У поданій вище репліці діалогу серіалу мовець використовує ідіому «gossip getting soft floated» (буквальний переклад: «плітки м'яко розлітаються»), щоб зазначити наявність чуток, що ходять офісом. Перекладач же, використовуючи засоби описового перекладу, передає значення цього речення одним словом: «пліткують».

Схожими прикладами є також наступні:

1. *«This is part of the whole thing. This is **the secret sauce**.» – «Це **важливо**.»* (3)

2. *«They stuck me in L.A. with **Old Father Time**.» – «Мене посадили в Лос-Анджелесі з **нашим вічним стариганом.**»* (3)

3. *«Son, **it`s your call.**» – «Синку, **вирішувати тобі.**»* (3)

4. *«OK. OK. **Give me room. Give me room**.» – «Так, народ, **відійдіть. Відійдіть.**»* (3)

5. *«Might be **rustling up another bid**.» – «Він **також хоче їх купити**.»* (3)

6. *«**Word`s out**. We gotta move.» – «Вже **ширяться чутки**, треба щось робити.»* (3)

7. *«Just **to get the full picture.**» – «**Щоб розібратися.**»* (3)

8. *«I trusted my father. That`s a **black mark**?» – «Я довіряв батьку. Тепер це **погано?**»* (3)

9. *«I`m sorry **if it`s a crush.**» – «Вибачте, **якщо заважаю**.»* (3)

10. *«It is treasonous to interrupt **my beauty sleep**.» – «Це так підступно переривати **мій нічний сон.**»* (1)

11. *«**Sorrows, sorrows. Prayers.**» – «**Поплачь, поплачь. Помолися.**»* (1)

12. *«**Our heads grieve** more for the future of the monarchy itself.» – «**Наші голови заполонили думки** про майбутнє самої монархії.»* (1)

13. *«I **can work on those.**» – «**Я це можу прийняти.**»* (1)

14. *«I will **not stand for it**.» – «Я цього **не терпітиму.**»* (1)

Таким чином, можна констатувати, що соціокультурний контекст є невід'ємною складовою мови, з якою стикається кожен перекладач. Оскільки

телесеріали часто орієнтовані на міжнародну аудиторію, їх переклад вимагає гнучкості. Перекладачу доводиться адаптувати жарти, культурні реалії та загальну атмосферу, щоб вони були зрозумілі та близькі цільовій аудиторії. Особливої уваги потребують регіональні діалекти чи акценти, які також потребують ретельної адаптації. Це свідчить про те, що якісний переклад – це не лише точність слів, а й збереження духу та задуму оригіналу, забезпечення зрозумілості, зв'язності та культурної відповідності. Саме для досягнення цієї мети розроблені спеціальні перекладацькі трансформації, що дозволяють створити для глядача цілісне та автентичне враження, де перекладений твір сприймається природно і справляє той самий ефект, що й оригінал.

Список використаних джерел:

1. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія: на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою. Львів: Вища школа, 1983. 127 с.
2. Капуш А. В. Лінгвокультурні та соціокультурні аспекти перекладу у сфері фахової комунікації. *Наукові записки*. 2009. № 81(4). С. 158–161
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу: Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
4. Прокопенко А. В., Сіроштан Т. О. Труднощі перекладу англомовного кінематографічного тексту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. *Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31(70). № 4. С. 76–80
5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. Київ: Либідь, 2007. 247 с.
6. Pym A., Shlesinger M., Jettmarová Z. Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting. Benjamins Translation Library, 2008. 255 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Телесеріал «Бріджертони: Історія королеви Шарлотти (Queen Charlotte: A Bridgerton Story)». URL: https://www.netflix.com/ua/title/81476183
2. Телесеріал «Ганнібал (Hannibal)». URL: https://www.netflix.com/gg/title/70241956
3. Телесеріал «Спадкоємці (Succession)». URL: https://tv.kyivstar.ua/ua/series/67067368e4b062a197b21deb-2018-spadkoemtsi-sezon-1

Mariia Pavlovska. Translation of Socio-Cultural Lexicon in Modern TV Series

This article is devoted to the study of methods for translating socio-cultural vocabulary, namely idioms and phraseological expressions found in modern TV series. The article considers such methods of translating idioms and phraseological expressions as the choosing absolute/complete equivalent; descriptive translation of idiomatic and set expressions and the translation of idioms by choosing near equivalents, idiomatic analogues or approximate (in meaning) analogues and analyzes them using the example of such TV series as “Queen Charlotte: A Bridgerton Story”, “Succession” and “Hannibal”.

Key words: idioms, translation, TV series, transformations, phraseological expressions

УДК 81’25Деб08Бер(045): 821.112. 2

Пархоменко С. В., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Рибалка Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ АЛЬФРЕДА ДЕБЛІНА «БЕРЛІН АЛЕКСАНДЕРПЛАЦ»

Стаття присвячена дослідженню використання перекладацьких трансформацій, застосованих у процесі перекладу художнього твору. У статті висвітлюється пояснення та проводиться аналіз застосування лексико-семантичних трансформацій у процесі перекладу німецького роману Альфреда Дебліна «Берлін Александерплац» українською мовою.

Ключові слова: лексико-семантичні трансформації, німецька мова, переклад, роман

Процес перекладу художньої літератури завжди характеризується підвищеною складністю, особливо коли мова йдеться про твори, що відзначаються експериментальним стилем. Перекладачеві важливо не тільки перекласти текст, а й зберегти його унікальність, колорит; передати можливі почуття автора і найголовніше – уникнути міжкультурних непорозумінь і спотворення понять. Така особливість перешкоджає поширенню іноземної літератури, зокрема німецької, на території України. Незважаючи на ці труднощі, український читач поступово отримує змогу ознайомитися з новими іменами та творами, що сприяє формуванню культурного діалогу та розширенню літературного простору [5].

Роман Альфреда Дебліна «Берлін Александерплац» (1929) є одним із найвпливовіших зразків модерністської прози XX століття. В українській літературі він став відомим завдяки роботі Романа Осадчука – фахівця у галузі художнього перекладу, який зробив значний внесок у популяризацію німецькомовної літератури в Україні. Він є досвідченим перекладачем, який працює з творами європейських модерністів, намагаючись зберегти їхній стиль та авторську інтонацію. Його переклад роману «Берлін Александерплац» вирізняється уважністю до мовних особливостей, відтворенням складних синтаксичних конструкцій і передачею ритму оригінального тексту.

Робота Романа Осадчука над перекладом роману Альфреда Дебліна супроводжується низкою складнощів, зумовлених його експериментальною формою, стилістичною багатогранністю та особливостями мовлення персонажів.

Оповідь відзначається фрагментарністю, різкими змінами ритму та поєднанням різних мовних рівнів, що ускладнює збереження цілісності тексту в перекладі. Міський сленг і соціокультурні реалії Берліна 1920-х років часто не мають точних відповідників в українській мові, що потребує адаптації або додаткового тлумачення.

Синтаксис роману також є викликом для перекладача. Деблін активно використовує довгі складносурядні речення та внутрішні монологи без чітких розділових знаків, що може ускладнювати сприйняття тексту. Крім того, перекладач стикається і з лексичними труднощами, адже в тексті присутні архаїзми, професіоналізми та екзотизми, які потребують точного відтворення або інтерпретації. Не менш складним процесом є й передача іронії, грубого гумору та звуконаслідувань, що вимагає творчого підходу для збереження експресивності мови оригіналу, тому робота з художніми текстами, в силу своєї специфіки, часто зумовлює використання перекладацьких трансформацій.

У даній статті ми розглянемо лексико-семантичні трансформації – трансформації, що мають відношення до усіх видів перекладу окремих лексичних одиниць (тобто слів, словосполучень та фразеологізмів) та, на прикладі обраних речень, проаналізуємо їх використання під час перекладу обраного роману, опираючись на класифікацію, представлену А. Науменко, Л. Науменко та Л. Гордєєвою [3], які виокремлюють наступні види лексико-семантичних трансформацій:

- Вибір варіантного відповідника – це трансформація, що «застосовується при перекладі полісемантичних (багатозначних) слів і потребує звернення до контексту», тобто це вибір перекладачем словникового значення слова, яке найбільше відповідає поданому тексту.
- Контекстуальна заміна також опирається на специфіку контексту першоджерела перекладу, проте відрізняється від вибору варіантного відповідника тим, що зумовлює перекладача використати при адаптації лексичної одиниці мови оригіналу одиницю мови перекладу, яка не є її прямим або варіантним відповідником за словником, проте точно передає значення слова у контексті, в якому його вжив автор.
- Калькування полягає у передачі сенсу лексичної одиниці мови оригіналу за допомогою відтворення її структурної моделі у мові перекладу, при цьому не зберігаючи орфографічні або звукові особливості цього слова або словосполучення.
- Описовий переклад – це спосіб передачі смислової частини лексичної одиниці, яка не має прямого лексичного відповідника у мові перекладу, шляхом використання словосполучення або речення, що описує значення даної лексичної одиниці. Ця трансформація найчастіше використовується при роботі

із термінологією, ідіомами, фразеологізмами, неологізмами та безеквівалентною лексикою.

- Транскодування – це переклад шляхом відтворення фахівцем графічної та/або звукової форми слова однієї мови засобами іншої. Ця трансформація у свою чергу поділяється на чотири підвиди залежно від способу й засобів передачі: *транслітерація, транскрибування, мішане та адаптивне транскодування*.

- Антонімічний переклад – це використання у мові перекладу протилежної за значенням форми слова мови оригіналу, негативного на позитивне й навпаки, при цьому сенс й значення слова у контексті речення залишаються незмінними. Ця трансформація має наступні підвиди:

1) *Негативація* – трансформація, при якій слову, що не має у своїй структурі заперечувальні семи, надають негативне забарвлення шляхом їх додавання у мові перекладу;

2) *Позитивація* – трансформація, при якій лексичну одиницю, що мала у своїй структурі семи заперечення, перекладають прибираючи дані семи;

3) *Анулювання двох негативних компонентів* – це «спосіб перекладу лексичної одиниці з двома формально вираженими семами заперечення в мові оригіналу словом/словосполученням без формально виражених сем заперечення в МП».

- **Компресія** – це спосіб перекладу лексичної одиниці мови оригіналу шляхом повного прибирання або зменшення її компонентів.

- **Декомпресія** полягає у додаванні до лексичної одиниці мови оригіналу мінімум ще однієї лексеми або навіть групи лексем у мові перекладу.

- **Пермутація** – це спосіб перекладу словосполучень, що полягає у зміні їх порядку при передачі та адаптації з мови оригіналу до мови перекладу.

- **Транспозиція** – це трансформація, при застосуванні якої лексична одиниця мови оригіналу у мові перекладу змінює частину мови, до якої належала.

- **Конкретизація значення** – це трансформація, застосовуючи яку перекладач використовує лексичну одиницю з вузьким семантичним значенням для передачі лексичної одиниці мови оригіналу, що має більш широке значення.

- **Генералізація значення** полягає у перекладі вузько направленого поняття мови оригіналу більш широкою у своєму значенні лексичною одиницею мови перекладу [3].

Ознайомившись із поняттями лексико-семантичних перекладацьких трансформацій, розглянемо та проаналізуємо перше речення: *"Der Entlassene **saß** allein."*, яке в перекладі трансформується в *"Колишній в'язень **залишився** сам."*. У цьому випадку заміна слова "saß" (сидів) на "залишився" є прикладом

контекстуальної заміни, де перекладач не обмежується дослівним перекладом, а вибирає слово, яке краще передає емоційний стан персонажа та атмосферу сцени. Вибір слова "залишився" вказує на відчуття самотності, що має значення не лише фізичного становища, але й внутрішнього стану героя, що є важливим для розуміння його психологічного портрету.

Друге речення: "*Es braust ein Ruf wie Donnerhall, wie Schwertgeklirr und Wogenprall.*" – "*Неначе грім той клич звучить, як дзвін мечів, прибій шумить.*" – містить одразу декілька трансформацій. У першій частині речення *"Es **braust ein Ruf** wie Donnerhall…"* спостерігається **пермутація** – зміна порядку слів на рівні словосполучення. В оригіналі маємо словосполучення ***"шумить клич"***, а в перекладі конструкція перетворюється на ***"клич звучить"***. Таким чином, зміна порядку слів та їхньої взаємодії у реченні сприяє кращій передачі ритму та стилістичних особливостей оригіналу. Додатково маємо **синонімічну заміну** слова ***der Ruf***, яке, окрім варіанту у перекладі, має словниковий відповідник *"заклик, репутація, авторитет, крик"*. Так само, питальне слово ***wie*** (*"як"*), для збереження ритму та уникнення повторів, перекладене словом ***"неначе"***. Не оминаємо і **контекстуальну заміну**, адже дієслово ***"brausen"*** не має такого варіанту перекладу, як ***"звучати"***, *а* слово ***"Donnerhall"*** ("громовий гул") перекладається за допомогою **генералізації** вужчим за змістом словом ***"грім"***, що посилює образність і робить його чіткішим.

У другій частині речення: *"...wie Schwertgeklirr und Wogenprall." – "як дзвін мечів, прибій шумить."* – перекладач використовує **пермутацію** для перекладу слова ***Schwertgeklirr***, де частини вихідного слова перекладені двома словами (***"дзвін мечів"***), які переставлені місцями, а це в свою чергу ще й додатково **декомпресія**.

Розберемо третє речення: *"Er fuhr mit der Elektrischen, blickte seitlich hinaus, die roten Mauern waren sichtbar zwischen den Bäumen, es regnete buntes Laub." – "Він їхав трамваєм, визирав у віконце, червоні стіни в'язниці проглядали крізь дерева, падало барвисте осіннє листя."*

У першій частині речення ***"Er fuhr mit der Elektrischen…" – "Він їхав трамваєм…"*** перекладач застосовує **вибір варіантного відповідника**, обираючи слово ***"трамвай"*** як аналог розмовного німецького ***"die Elektrische"***. Такий підхід дозволяє адаптувати зміст для україномовного читача, не втрачаючи стилістичних особливостей оригіналу.

Далі, у фразі ***"…die roten Mauern waren sichtbar zwischen den Bäumen…" – "…червоні стіни в'язниці проглядали крізь дерева…"*** використовується **декомпресія**, адже у перекладі додається слово ***"в'язниці"***, якого немає в оригіналі, проте воно логічно випливає з контексту. Це робить зміст речення чіткішим, передаючи інформацію, що в оригіналі подається імпліцитно.

Остання частина ***"…es regnete buntes Laub." – "…падало барвисте осіннє листя."*** також містить **декомпресію**: додане слово ***"осіннє"*** допомагає краще передати атмосферу описуваної сцени, хоча в оригіналі воно прямо не згадується.

У наступному реченні: *"Die Mauern standen vor seinen Augen, sie betrachtete er auf dem Sofa, betrachtete sie unentwegt." – "Червоні стіни все ще стояли у нього перед очима, він розглядав їх сидячи на канапі, розглядав, не відриваючись."* перекладач застосовує також декілька трансформаціїй. В оригіналі не зазначено, що стіни були саме ***"червоні"***, однак перекладач відновлює цю деталь, посилаючись на попередній контекст, а це є елементом **декомпресії** – додавання слів, що допомагає зберегти цілісність образу. Так само додано ***"все ще"*** для посилення експресивності. Окрім того можна відмітити поєднання **калькування** та **контекстуальної заміни** у перекладі слова ***unentwegt ("не відриваючись")***, де збережено структуру із заперечною часткою не, а також змінено за контекстом, оскільки прямий відповідник *"безперервно, неперервно, непохитний, постійний"*.

У реченні *"Es ist ein großes Glück, in diesen Mauern zu wohnen, man weiß, wie der Tag anfängt und wie er weiter geht." – "То велике щастя – жити в цих стінах, знаєш, як починається день і як він минає."* перекладач застосовує у першу чергу **компресію**, адже конструкція ***"Es ist ein großes Glück…"*** передається як ***"То велике щастя…"*** з опущенням формального звороту "ist" – "є". Аналогічно і зі сталою конструкцією із застосуванням неозначенно-особового займенника man: ***"man weiß" - "знаєш".***

Далі спостерігається **пермутація**: оригінальна структура *"...man weiß, wie **der Tag anfängt** und wie er weiter geht."* трансформується в більш ритмічний та узгоджений український варіант *"...знаєш, як **починається день** і як він минає."*, що зберігає зміст, але адаптує порядок слів і дещо змінює ритміку речення.

У монолозі *"Franz, du möchtest dich doch nicht verstecken, du hast dich schon die vier Jahre versteckt, habe Mut, blick um dich, einmal hat das Verstecken doch ein Ende" – "Франце, ти ж не збираєшся далі ховатись, ти вже ховався чотири роки, ану сміливіше, роззирнися довкола, колись треба покінчити з тим переховуванням"* вираз *"...**habe Mut,** blick um dich…",* який передається як *"...**ану сміливіше,** роззирнися довкола…"* є прикладом **транспозиції** – перехід від іменника *"Mut"* (сміливість), до прислівника *"сміливіше"*. Тобто, виключаючи використання транспозиції, вираз мав би такий переклад: *"май сміливість, роззирнися довкола"*.

Переклад *"...einmal hat das Verstecken doch ein Ende"* як *"...колись треба покінчити з тим переховуванням"* демонструє **вербалізацію**, адже німецький зворот ***"hat ein Ende"*** перекладається не буквально, як "мати кінець", а за змістом

(***"покінчити"***) – як заклик до дії. Така трансформація передає прагматичну функцію репліки, зберігаючи її оригінальний інтонаційно-емоційний вплив. В той же час цей самий приклад включає в себе і наявність **компресії**.

Задля збереження природності вираження думки українською мовою, у фрагменті *"…du* ***möchtest*** *dich doch* ***nicht verstecken****…" –* *"...ти ж* ***не збираєшся*** *далі* ***ховатись****..."* – перекладач застосував **негативацію** до слова ***möchten***, але **позитивацію** до ***nicht verstecken – ховатися***.

Речення *"Die Gefangenen müssen sich des Morgens auf das Zeichen zum Aufstehen sofort erheben, das Lager ordnen, sich waschen, kämmen, die Kleider reinigen und sich ankleiden." – "За сигналом до підйому в'язні мусять негайно встати, заправити постіль, вмитися, причесатися, почистити вбрання і вдягнутися."* при перекладі демонструє використання **компресії**. Складне підрядне речення в оригіналі наповнене деталями, натомість як у перекладі передано більш стисло і динамічно, через перелік дій. Деякі частини фрази, які в оригіналі мають граматичну вагу (наприклад, уточнення *"des Morgens"*, тобто *"вранці"*), у перекладі не виокремлюються, а вбудоване у загальний зміст.

Останнє речення, що ми розглянемо для аналізу, звучить так: *"Ein großes Glück, in diesen Mauern zu wohnen, mir haben sie in den Dreck gefahren, ich hab schon fast gemordet, war aber bloß Totschlag, Körperverletzung mit tödlichem Ausgang, war nicht so schlimm, ein großer Schuft war ich geworden, ein Schubiack, fehlt nicht viel zum Penner." – "Жити в цих стінах - то велике щастя, мені добряче вліпили, майже як за справжнє вбивство, але ж то було незумисне, просто тілесні ушкодження зі смертельними наслідками, не так уже й страшно, а зробили з мене великого злочинця, зарізяку, ледь не покидька."*

У фразі ***"…mir haben sie in den Dreck gefahren…"*** маємо складний розмовний зворот, який буквально означає щось на кшталт *"мене затягнули в багно"* або *"мене втоптали в бруд"*. У перекладі ж він звучить як ***"…мені добряче вліпили…"*** – це яскравий приклад **контекстуальної заміни**, де значення зберігається подібним, але форма адаптована під емоційно виразний розмовний український варіант.

Фраза ***"…ich hab schon fast gemordet, war aber bloß Totschlag, Körperverletzung mit tödlichem Ausgang…"*** у перекладі передається як ***"…майже як за справжнє вбивство, але ж то було незумисне, просто тілесні ушкодження зі смертельними наслідками…"***. Тут спостерігаємо **декомпресію** – переклад розгорнутий, із додатковим поясненням (***"незумисне"***), що не було прямо виражене в оригіналі, але випливає з контексту. Водночас у цьому ж фрагменті діє **компресія**: семантично насичене німецьке ***"war aber bloß Totschlag"*** *("це було лише вбивство без умислу / кваліфікований різновид*

убивства") у перекладі передано коротшим та більш узагальненим ***"але ж то було незумисне"***, що скорочує юридичну деталізацію оригіналу.

Далі, у словосполученні ***"Körperverletzung mit tödlichem Ausgang"*** застосовано **калькування**: ***"Körperverletzung"*** передано як ***"тілесні ушкодження"***, що є стандартизованим відповідником і зберігає структуру оригінального терміна. Окрім того, зустрічаємо тут ще й **контекстуальну заміну**: іменник ***"Ausgang"*** *("вихід, результат")* перекладено словом ***"наслідки"***, що точніше відповідає юридичній логіці українського слововжитку і стилістично природніше звучить у контексті кримінального опису.

У заключній частині ***"ein großer Schuft war ich geworden, ein Schubiack, fehlt nicht viel zum Penner"***, переклад ***"а зробили з мене великого злочинця, зарізяку, ледь не покидька"*** демонструє вибір **варіантних відповідників** і **конкретизацію**. Слово ***"Schuft"*** (*покидьок*) і ***"Schubiack"*** (розмовне, зневажливе – *негідник/злочинець*) перекладено як ***"злочинець"*** і ***"зарізяка"***, що передає образ персонажа в українських лексичних реаліях, а ***"Penner"*** (бомж) – як ***"покидьок"***, тобто зі зміщенням фокусу з соціального статусу на моральний.

Як бачимо з наведених прикладів, роман "Берлін Александерплац" Альфреда Дебліна поєднує складну наративну структуру, фрагментарність викладу, численні стилістичні нашарування та інтертекстуальні елементи. Його переклад українською мовою вимагає не лише високого рівня мовної компетенції, а й глибокого розуміння стилістичних та культурних особливостей оригінального тексту.

Проведений аналіз обраного абзацу твору показав, що досягнення перекладацької адекватності було можливим завдяки системному застосуванню лексико-семантичних трансформацій, які дозволили відтворити складну образність, емоційно-психологічну напругу, а також індивідуально-авторський стиль Дебліна українськими мовними засобами. Таким чином, переклад "Берлін Александерплац" є не просто перенесенням змісту з однієї мови в іншу, а результатом складного інтерпретаційного процесу, який засвідчує творчий потенціал перекладача як співавтора художнього тексту.

Список використаних джерел:

1. Деблін А. Берлін Александрплац. Історія Франца Біберкопфа. URL: https://uabooks.co.ua/ebook/berlin-aleksanderplats/?
2. Лисенко Г. Л. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям): підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. 204 с.
3. Науменко Л. П, Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2011. 136 с.
4. Огуй О.Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу. Чернівці: Рута, 2004. 256 с.

5. Савчук Г. В., Дашкова К. В. Особливості перекладу художньої літератури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. № 35, Том 2. 2018. С. 79–81 URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v35/part_2/22.pdf
6. Döblin Alfred. Berlin Alexanderplatz. URL: https://germanistiksofia.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/10/alfred-docc88blin-berlin-alexanderplatz-die-geschichte-vom-franz-biberkopf-suhrkamp-1980.pdf

Sofiia Parkhomenko. Lexical-Semantic Transformations Application Peculiarities in the Translation of Alfred Deblin's Novel «Berlin Alexanderplatz»

The article is devoted to the study of the translation transformations application in the process of translating artwork. The research highlights the explanation and analysis of the lexical-semantic transformations usage in the process of translating Alfred Deblin's German novel "Berlin Alexanderplatz" into Ukrainian.

Key words: lexical-semantic transformations, German language, translation, novel

УДК 81’25:81'373.7(045)

Порайко С. Ю., здобувачка ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

КУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти перекладу культурно-маркованих фразеологічних одиниць. Аналізуються поняття фразеології, її культурна специфіка та роль у відображенні мовної картини світу. Висвітлюються основні проблеми, що виникають у процесі перекладу культурно-специфічних фразеологічних одиниць, зокрема явища лакун та безеквівалентності, що ускладнюють досягнення повної еквівалентності між мовами. Аналізуються методи подолання цих труднощів, зокрема повні аналоги, описовий переклад, калькування, контекстуальна заміна та комбіновані стратегії. Особливої уваги набувають методи досягнення еквівалентності перекладу, що забезпечують адекватну передачу семантики, прагматики та культурного підтексту фразеологічних одиниць. У практичній частині аналізуються приклади перекладу англійських фразеологічних одиниць українською мовою, порівняно різні методи перекладу та визначено їхні переваги та обмеження. У роботі спираються на сучасні дослідження українських перекладачів і зосереджуються на поглибленні розуміння закономірностей перекладу культурно забарвлених мовних одиниць у міжкультурній комунікації.

Ключові слова: фразеологізм; культурна специфіка; переклад; еквівалентність; безеквівалентність; описовий переклад; повний аналог; культурно-марковані одиниці; міжкультурна комунікація

Мова є складним явищем, що має як матеріальну, так і ідеальну природу. Вона виступає когнітивним і культурним механізмом, що розкриває і розшифровує навколишнє середовище. Іншими словами, мова втілює засоби сприйняття і відображення навколишнього світу. Мовна картина світу складається з сукупності простих уявлень про дійсність, які закріплені на різних рівнях мовної системи: лексико-семантичному, фразеологічному та граматичному. Н. Венжинович справедливо стверджує, що сьогодні зростає усвідомлення того факту, що основна інформація про світ надходить до нас через мову загалом і її невід'ємну фразеологічну складову зокрема. Якщо її ретельно дослідити, вона відкриє багато прихованих або давно втрачених знань, матеріальних і духовних цінностей суспільства. Тому сучасна лінгвістика вивчає ментальність народу через мову, зокрема, досліджуючи фразеологізми. Це дозволяє виявити комплекси культурних традицій та проаналізувати, як міфологічні знання проявляються в метафорах і значенні фразем. Важливо пам'ятати, що фразеологізм - це частина колективного несвідомого, успадкована носієм мови від попередніх поколінь, а не особистий досвід [2].

Фразеологічні одиниці є позитивною особливістю природної мови, виконуючи насамперед номінативну функцію, тому в більшості випадків вони збігаються зі словами: і слова, і фразеологічні одиниці експлікують певне поняття і слугують для позначення предметів і явищ, а також їхніх характеристик [5]. Однак, як зазначає О. Важеніна, фразеологічна одиниця не може бути сприйнятою як слово чи сполучення слів, а отже, не всі фразеологічні одиниці можна класифікувати як словосполучення та речення. Кожна фразеологічна одиниця є культурним текстом. Крім того, фразеологічна одиниця є результатом процесу інтерпретації дійсності, а не її номінації. Слово є знаком, а фразеологічна одиниця – символом [1].

Отже, досьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення «фразеології». Зокрема вважається, що фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці, тобто про стійкі сполучення слів з ускладненою семантикою. Українські тлумачні словники подають тлумачення фразеології, як «розділ мовознавства, що вивчає усталені звороти мови, фразеологізми».

Переклад фразеологізмів, що мають культурну специфіку, є одним із найскладніших завдань для перекладача, оскільки ідіоми часто містять історичні, етнокультурні та прагматичні знання, які відсутні в іншій мовній культурі. Теоретично це проявляється у вигляді таких явищ, як лакуни та безеквівалентність: лакуна – це «порожнеча» в системі понять мови перекладу щодо певного культурного явища в мові оригіналу, а безеквівалентність – це неможливість знайти лексико-семантичний еквівалент, який би повністю відтворював значення та коннотації оригіналу. Ці явища змушують перекладача

виходити за межі прямого еквівалента і використовувати компенсаторні або пояснювальні стратегії [7].

Практичні виклики можна розділити на три взаємопов'язані групи. Перша – семантична та культурна: фразеологізм може містити посилання на місцеві реалії (звичаї, історичні факти, народні образи), які є незнайомими для читачів цільової культури; у таких випадках дослівний переклад стає або незрозумілим, або стилістично невідповідним. Друга група – стилістична та функціональна: фразеологічна одиниця відіграє певну роль у тексті (іронія, емоційне забарвлення, інтонація автора); збереження цієї функції в перекладі часто є важливішим за буквальне значення. Третя група – комунікативно-прагматична: реакція аудиторій з різних культур на однакові мовні вирази може відрізнятися (що впливає на прийнятність перекладу) [4].

Підручники пропонують основні техніки подолання лакун і безеквівалентності: (1) заміна фразою з цільової культури, яка виконує ту саму комунікативну функцію (еквівалентна функція); (2) калька або дослівний переклад з додаванням пояснювальних маркерів; (3) описовий переклад (парафраз); (4) запозичення з адаптацією (транслітерація або часткова адаптація) у випадках, коли збереження оригіналу є важливішим за зрозумілість; (5) вилучення або модифікація в текстах, де втрата інформації є прийнятною для збереження стилістичної цілісності. Вибір стратегії визначається типом тексту (літературний, науковий, медійний), роллю фразеологічної одиниці в тексті та очікуваною культурною компетентністю цільової аудиторії [7].

З методологічної точки зору підручники також наголошують на комплексному підході: ефективний переклад (особливо літературний) поєднує лінгвістичний аналіз вихідного тексту з культурними коментарями та тестуванням на цільовій аудиторії (польові або редакційні виправлення). Практичні вправи, наведені в підручниках, демонструють, як один і той самий вихідний текст може вимагати різних стратегій у художньому творі, журналістському матеріалі та науковій статті [7].

Проблема досягнення еквівалентності є центральною в сучасних перекладацьких дослідженнях, оскільки рівень еквівалентності визначає адекватність відтворення змісту, стилю та прагматики оригінального тексту. Серед найпоширеніших способів відтворення еквівалентності перекладу українські дослідники виділяють повні аналоги та описові переклади, які відображають різні стратегії передачі змісту та форми іноземного мовного виразу [6–8].

Під повною еквівалентністю розуміється пошук одиниці в мові перекладу, яка повністю відтворює як значення, так і образну основу вихідного елемента. Такий переклад забезпечує не тільки семантичну, а й емоційну, стилістичну та

культурну еквівалентність між мовами [7]. На думку Л. Овсієнко, еквівалентно-повний переклад є найвищим рівнем відповідності оригіналу та перекладу, оскільки він передає значення без втрати змісту та зберігає прагматичну функцію виразу [6].

Водночас, як зазначає О. Тарасенко, кількість реальних повних аналогів у перекладацькій практиці є обмеженою, оскільки мовні системи та культурні контексти рідко збігаються повністю [8]. Через це перекладачам часто доводиться використовувати інші техніки компенсації або трансформації.

Описовий переклад використовується, коли немає повного аналога або коли елемент вихідного тексту не має прямого відповідника в культурі реципієнта. Суть цього методу полягає у розкритті значення іноземної мовної одиниці за допомогою пояснення, інтерпретації або перефразування. Цей метод дозволяє точно передати денотативне значення, але зазвичай призводить до втрати образності або емоційного забарвлення [6].

За Тарасенком, описовий переклад є доречним при передачі нееквівалентних лексичних одиниць, реалій та культурно-специфічних понять, де головним завданням перекладача є забезпечення зрозумілості для читача. У таких випадках іноді використовується комбінована стратегія - опис супроводжується транскрипцією або калькою, що підвищує інформативність тексту [8].

Порівняння обох методів демонструє, що повний аналог забезпечує природність та стилістичну адекватність перекладу, але його застосування обмежується фактичною подібністю мов. З іншого боку, описовий переклад гарантує точність змісту, але знижує виразність та зменшує образний потенціал тексту. Оптимальний підхід полягає у свідомому виборі стратегії відповідно до функціонального типу тексту, жанру та очікувань цільової аудиторії.

Переклад фразеологічних одиниць становить окрему методологічну проблему в перекладознавстві через їх семантичну та когнітивну цілісність і високий рівень національної та культурної маркованості.

У літературі виділяють такі способи перекладу фразеологізмів:

– повний фразеологічний еквівалент – збереження образності та прагматичної функції;

– частковий еквівалент – передача основного значення з втратою образних нюансів;

– калька – дослівний переклад складових;

– описовий переклад – пояснення змісту словами;

– контекстуальна заміна – вибір іншого ідіоматичного виразу в мові перекладу з подібним прагматичним ефектом;

– опущення – видалення ідіоматичного виразу, якщо він шкодить тексту [7].

Фразеологізм зі значенням «жити безтурботно, у достатку» (паралель: англ. *to live in clover*). Варіанти передачі: а) повний еквівалент – «жити як вареник у маслі» (збережено образ і позитивну оцінку); б) опис – «жити без турбот, у достатку»; в) контекстуальна заміна - «жити на широку ногу». Вибір варіанта має базуватися на жанровій функції тексту та очікуванні реципієнта [7].

Культурно-специфічні фразеологічні одиниці (з локальними топонімами, етнолексикою) зазвичай передаються описом або комбінованим прийомом (транскрипція/калька + ремарка), аби уникнути втрати інформації та викривлення прагматики [6].

Отже, перед перекладом кожної фразеологічної одиниці: 1. Проведіть компонентний аналіз (образ, конотації, прагматична роль). 2. Пріоритетом має бути збереження функції висловлювання: якщо функція є образно-стилістичною, слід підібрати фразеологічний еквівалент; якщо основною метою є інформування, слід віддати перевагу описовому перекладу. 3. Запишіть альтернативні варіанти та причини вибору в табличному додатку (приклад з корпусу, тип перетворення, оцінка).

Список використаних джерел:

1. Важеніна О. Фразеологічна одиниця як культурний текст. *Фраземіка української мови: сучасний погляд*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 35–36
2. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови в контексті сучасної лінгвокультурології. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 108 с.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі: підручник. Вінниця : Нова Книга, 2018. С. 125 –135
4. Король І. М. Лакуни та безеквівалентність у перекладі культурно-специфічних фразеологізмів. *Мова і культура*. Київ : ВЦ КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С. 104–111
5. Лесюк М. П. Українська фразеологія: теорія і практика: навчальний посібник. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. 44 с.
6. Овсієнко Л. О. Фразеологізми як одиниці міжкультурної комунікації. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство*. Київ : КНЛУ, 2018. С. 248–249
7. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства: конспект лекцій. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 112 с.
8. Тарасенко О. Ю. Основи теорії перекладу: навчальний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. С. 29–30

Sofiia Poraiko. Cultural Differences in Translation of Idioms

The article examines the theoretical and practical aspects of translating culturally marked phraseological units. It analyzes the concept of phraseology, its cultural specificity, and its role in reflecting the linguistic picture of the world. It highlights the main problems that arise in the process

of translating culturally specific phraseological units, in particular the phenomena of lacunae and non-equivalence, which complicate the achievement of complete equivalence between languages. Methods for overcoming these difficulties are analyzed, in particular, full analogues, descriptive translation, calquing, contextual replacement, and combined strategies. Particular attention is paid to methods of achieving equivalence in translation that ensure adequate transmission of the semantics, pragmatics, and cultural subtext of phraseological units. The practical part analyzes examples of translation of English phraseological units into Ukrainian, compares different translation methods, and identifies their advantages and limitations. The work draws on contemporary research by Ukrainian translators and focuses on deepening the understanding of the patterns of translation of culturally colored language units in intercultural communication.

Key words: phraseological unit, cultural specificity, translation, equivalence, non-equivalence, descriptive translation, complete analogue, culturally marked units, intercultural communication

УДК 81’25:(791:7.049.2)(045)

Савіна Ю. О., к.філол.н., доцент кафедри перекладу
Сухорученко А. В., здобувачка ВО
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У КІНОІНДУСТРІЇ: КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА, МОВНА ГРА, ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ

Стаття присвячена аналізу основних проблем перекладу гумористичних елементів у кіноіндустрії. Розглядаються труднощі, пов’язані з культурною специфікою, мовною грою, алюзіями, невербальними елементами та темпоритмом реплік. Особливу увагу приділено проблемі передачі національних реалій, каламбурів, соціально й культурно маркованих жартів, а також гумору, що ґрунтується на діалектах, фонетиці чи політичних контекстах. Пропонуються можливі стратегії перекладу – адаптацію, компенсацію, заміну та пояснювальний переклад і наголошується на необхідності високої культурної компетентності та творчого підходу перекладача.

Ключові слова: гумор, кіноперекладу, мовна гра, культурна специфіка, інтертекстуальність, аудіовізуальний переклад, каламбур, адаптація, компенсація

Гумор у художньому дискурсі завжди був складним об’єктом для перекладу, адже він ґрунтується не лише на вербальних структурах, а й на культурних кодах, які не завжди піддаються безпосередньому перенесенню в іншу мову. Перекладач стикається з необхідністю передати не тільки зміст висловлювання, але й ефект, який воно справляє на аудиторію. Це завдання

ускладнюється тим, що гумор має багатошарову природу, поєднуючи когнітивні, культурні та комунікативні виміри.

Однією з головних проблем перекладу гумору є культурна специфіка. Висловлювання, яке викликає сміх у представників однієї культури, може залишатися абсолютно незрозумілим для представників іншої. Наприклад, національні стереотипи, алюзії на історичні події або політичні реалії часто втрачають свій ефект у перекладі. Перекладач у такій ситуації повинен шукати нові засоби, здатні викликати аналогічну реакцію у глядачів [1, с. 163].

Культурна специфіка гумору особливо проявляється в аудіовізуальних творах. У кіно та серіалах глядачі стикаються з великою кількістю деталей, які мають значення лише в межах однієї культури: це може бути манера поведінки персонажів, їхня мова тіла, жаргон чи навіть інтонаційні особливості. Переклад таких елементів вимагає не просто лінгвістичних знань, а й культурологічної компетентності.

Ще одним аспектом культурної специфіки є гумор, пов’язаний із побутовими реаліями. Наприклад, жарт про звичні для американців види їжі чи бренди може бути незрозумілим для українського чи польського глядача. У таких випадках перекладач має вирішити, чи варто зберегти оригінальне посилання, чи замінити його локальним еквівалентом. Це дилема між вірністю оригіналу та ефективністю перекладу [8, с. 12].

Не менш складним є гумор, що виникає на основі соціальних або релігійних алюзій. У певних культурах жарти на релігійну тематику можуть вважатися прийнятними, тоді як в інших вони будуть сприйматися як образливі. Тому перекладач мусить не лише знайти відповідники, а й оцінити потенційну реакцію аудиторії. Тут виникає питання етичної відповідальності перекладача.

Окремо слід виділити проблему перекладу гумору, заснованого на мовній грі. Гра слів є одним із найяскравіших засобів створення комічного ефекту, однак вона майже завжди «прив’язана» до конкретної мови. Каламбури, омоніми, пароніми та інші лінгвістичні явища створюють труднощі для перекладача, адже прямий переклад позбавляє висловлювання гумористичного забарвлення [10, с. 111].

У випадку мовної гри перекладач часто змушений вдаватися до компенсації. Це означає, що замість буквального відтворення оригіналу він шукає нову гру слів у цільовій мові. Таким чином зберігається сам ефект сміху, хоча зміст може змінюватися. Проте така стратегія завжди пов’язана з ризиком, адже аудиторія отримує іншу інформацію, ніж передбачав автор.

Іноді мовну гру перекласти взагалі неможливо. Тоді перекладач має зробити вибір: залишити текст без змін, що призведе до втрати гумористичного ефекту, або адаптувати його настільки, що оригінал буде невпізнаваним. У будь-

якому випадку переклад каламбурів вимагає високої творчості та мовної інтуїції [7, с. 98].

Ще однією проблемою є гумор, заснований на фонетичних особливостях. Наприклад, у комедіях часто використовуються імена чи слова, які звучать комічно для носіїв мови оригіналу. Для іншомовної аудиторії цей ефект зникає. Відповідно, перекладач мусить або підібрати схожий ефект у цільовій мові, або пожертвувати комічністю заради точності.

Інтертекстуальність як джерело гумору також створює численні труднощі. Багато жартів у кіно чи літературі спираються на відсилання до інших творів, культурних текстів чи відомих особистостей. Якщо глядач не знайомий із цим контекстом, гумор стає незрозумілим. У цьому випадку перекладачеві доводиться вирішувати, чи варто залишати алюзію без змін, чи адаптувати її до реалій нової культури [2].

Наприклад, у популярних серіалах часто зустрічаються жарти з посиланнями на американські телешоу, політиків чи культурні події. Для української аудиторії такі алюзії можуть бути невідомими. Перекладач може замінити їх більш знайомими аналогами, але тоді втрачається зв'язок із оригінальною культурою. У результаті знову постає питання балансу між точністю і зрозумілістю.

Особливу складність становлять алюзії на класичні твори літератури чи кіно. Якщо у глядача немає потрібної підготовки, гумор не буде зрозумілим. Тому іноді перекладач змушений використовувати додаткові пояснення або жертвувати жартом. Однак у сфері аудіовізуального перекладу пояснення виглядають недоречними, що ще більше ускладнює завдання [11, с. 26].

Інтертекстуальний гумор часто має подвійний ефект: він одночасно створює комічність і формує відчуття «причетності» для тих, хто розпізнає алюзію. Тому його втрата у перекладі означає не лише зниження комічності, а й обмеження комунікативного потенціалу твору. У цьому сенсі перекладач мусить бути добре обізнаний у культурі мови оригіналу.

Ще однією проблемою є різний рівень сприйняття гумору в різних культурах. Наприклад, іронія чи сарказм у англомовному середовищі часто сприймаються як невід'ємна частина комунікації, тоді як в інших культурах вони можуть вважатися образливими. Перекладач має враховувати ці відмінності, аби уникнути негативної реакції [12, с. 417].

Гумор також часто спирається на невербальні елементи: інтонацію, паузи, жести. У перекладі, особливо у субтитрах, ці елементи практично неможливо передати. Це створює додаткові обмеження, які впливають на комічний ефект. Внаслідок цього дубляж чи озвучення іноді є більш ефективними у передачі гумору, ніж субтитрування.

Ще однією проблемою є темпоритм гумористичних сцен. Жарт може бути побудований на несподіваному ритмі мовлення чи паузі перед punchline. У перекладі, особливо при дубляжі, зберегти цей ритм надзвичайно складно. Якщо переклад не враховує темпоритм, жарт втрачає свою силу.

Слід також зазначити, що гумор нерідко пов'язаний із соціальними контекстами. Наприклад, жарти про представників певних професій чи соціальних груп можуть бути зрозумілими лише в межах конкретного суспільства. Переклад таких жартів може призвести до непорозуміння або навіть до культурного конфлікту.

Проблеми виникають і тоді, коли гумор побудований на порушенні табу. У деяких культурах теми, пов'язані зі статтю, смертю чи релігією, можуть бути предметом жартів, тоді як в інших вони вважаються неприйнятними. Перекладач має враховувати межі толерантності своєї аудиторії, щоб уникнути негативної реакції [3, с. 112].

Окремої уваги заслуговує питання перекладу сленгу та жаргонізмів, які часто використовуються як засіб створення комічного ефекту. Проблема полягає в тому, що жаргон швидко застаріває, і його переклад може виглядати штучним. Крім того, жаргон має сильну культурну маркованість, яка у перекладі зазвичай втрачається.

Гумор може будуватися і на особливостях граматики чи синтаксису. Наприклад, у деяких випадках жарт виникає з неправильного вживання мовних конструкцій персонажем. У перекладі такі ефекти важко відтворити, оскільки граматичні правила різних мов суттєво відрізняються.

Ще однією проблемою є багатозначність. Багато жартів спираються на подвійне значення слова або вислову. Якщо у мові перекладу це слово не має такої багатозначності, жарт втрачає сенс. У таких випадках перекладачеві доводиться шукати інші способи створення комічності [6].

У художньому дискурсі гумор часто має функцію характеристики персонажів. Тому його втрата у перекладі може спотворити образ героя. Якщо персонаж у оригіналі постає як дотепний, але у перекладі його жарти не викликають сміху, глядач формує зовсім інше уявлення про нього. Це впливає на сприйняття всього твору.

Варто також згадати про гумор, заснований на візуальних ефектах, який у перекладі передати практично неможливо. Наприклад, у комедіях часто зустрічаються написи чи вивіски, що мають комічний ефект. Якщо переклад не передбачає дублювання цих написів, гумор втрачається. Це свідчить, що переклад гумору у кіно вимагає комплексного підходу.

Ще однією проблемою є переклад діалектів. У оригіналі діалект може створювати комічний ефект, але у цільовій мові знайти адекватний відповідник

важко. Перекладач може використати інший діалект, але це завжди ризиковано, адже воно може спотворити соціальну характеристику персонажа.

У багатьох випадках гумор базується на очікуваннях аудиторії. Наприклад, глядач очікує серйозного завершення фрази, але натомість чує жарт. У перекладі цей ефект часто втрачається, оскільки змінюється структура речення. Тому перекладач мусить відтворювати не тільки зміст, а й комунікативну стратегію автора [5, с. 29].

Найтиповіші проблеми, з якими стикаються перекладачі при відтворенні гумористичних елементів, а також можливі підходи до їх вирішення, подані у таблиці 1.

Таблиця 1 – Типові проблеми перекладу гумористичних елементів

Тип проблеми	**Приклад**	**Складність для перекладача**	**Можливі стратегії вирішення**
Культурна специфіка	Жарти на основі національних традицій чи реалій	Можуть бути незрозумілими без фонових знань	Адаптація, заміна культурних реалій
Мовна гра	Каламбур на основі омонімії	Неможливість збереження подвійного значення	Використання іншого виду гри слів
Інтертекстуальність	Алюзія на відомий фільм чи літературний твір	Втрата ефекту при відсутності у аудиторії відповідних знань	Пояснювальний переклад, заміна інтертекстуальності локальною
Контекстуальна залежність	Жарти, що спираються на невербальні елементи	Сприймаються лише у конкретній ситуації	Поєднання тексту і візуального матеріалу, компенсація

Додаткові труднощі виникають тоді, коли гумор побудований на політичному контексті. Жарти про сучасних політиків чи партії швидко втрачають актуальність, і для іншої культури вони можуть бути незрозумілими. У таких випадках перекладачеві доводиться обирати між актуалізацією та збереженням історичного контексту.

Проблеми перекладу гумору також пов’язані з різними жанрами. У ситкомах комічний ефект часто створюється завдяки швидкому обміну репліками, тоді як у сатирі важливішим є підтекст. Це означає, що перекладач мусить володіти не лише мовними, а й жанровими компетенціями [4, с. 122].

Не можна оминути увагою й проблему часу. Гумор дуже чутливий до змін у суспільстві, тому жарт, який був актуальним двадцять років тому, сьогодні може виглядати застарілим. Перекладачеві доводиться враховувати часовий контекст і робити переклад релевантним для сучасної аудиторії.

Окремою проблемою є переклад грубого або «чорного» гумору. У різних культурах ставлення до такого гумору різниться, і перекладач мусить вирішити, наскільки доречно залишати його у перекладі. Неправильне рішення може викликати негативну реакцію та навіть призвести до цензурних обмежень.

Таким чином, переклад гумору є надзвичайно складним процесом, у якому поєднуються мовні, культурні, соціальні та психологічні чинники. У кожному випадку перекладач має приймати рішення, яке часто не має однозначно правильного варіанта. Саме тому переклад гумору вимагає не лише мовної компетентності, а й творчого підходу, культурної обізнаності та інтерпретаційної гнучкості. Підсумовуючи, можна стверджувати, що основними проблемами перекладу гумору є культурна специфіка, мовна гра та інтертекстуальність. Вони створюють численні виклики для перекладача, який мусить не лише відтворити зміст, а й забезпечити той самий емоційний ефект.

Список використаних джерел:

1. Chiaro D. Translation, Humour and Literature/ London: Bloomsbury Publishing, 2010. 256 p.
2. Бідасюк Н. М. Проблема перекладу пісень у кінофільмах. *Філологічний дискурс*. 2017. Вип. 5. С. 186–194
3. Габідулліна А. Р., Жарикова М. В. Лінгвістична природа гумору: навчальний посібник. Слов'янськ, 2021. 141 с.
4. Грінченко Н. О. Стратегії адекватного перекладу назв англомовних кінофільмів, що містять культурно-специфічні компоненти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія.* 2018. №1(69). С. 121–123
5. Гудманян А. Г., Плетенецька Ю. М. До проблем кіноперекладу, як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологія.* 2012. № 25. С. 28–30
6. Єрмоленко А. Дивись українською: чому український дубляж найкращий у світі – тернистий шлях до кінотеатрів і всесвітнього визнання. *Elle.* 2022. URL: https://elle.ua/ludi/novosty/divis-ukranskoyu-chomu-ukranskiydublyazhnaykrashchiy-u-svt/.
7. Журавель Т. В. Компаративний аналіз видів кіноперекладу. Ad Orbem Per Linguas. *До світу через мови* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. С. 97–99
8. Кушнірова Т. В., Мацько А. В. Основні етапи розвитку українського кіноперекладу. *International Humanitarian University Herald. Philology.* 2023. Т. 3, № 62. С. 11–14
9. Лукьянова Т. Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.* 2011. № 68. С. 183–188
10. Мельник А. П. Кіноперекладяк особливий тип аудіовізуального перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія.* 2015. Вип. 58. С. 110–112
11. Пислару К. В. Особливості субтитрування як виду кіноперекладу (на матеріалі американського телесеріалу "The Morning Show") : дис. ... освітнього ступеня «магістр». Миколаїв, 2022. 106 с.

12. Стоянова Т. В., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2020. № 31. С. 401–418

Yuliia Savina, Anhelina Sukhoruchenko. Problems of Translating Humorous Elements in the Film Industry: Cultural Specifics, Language Play, Intertextuality

The article is devoted to analyzing the main problems of translating humorous elements in the film industry. It considers the difficulties associated with cultural specificity, wordplay, allusions, non-verbal elements, and the tempo of dialogue. Particular attention is paid to the problem of conveying national realities, puns, socially and culturally marked jokes, as well as humour based on dialects, phonetics, or political contexts. Possible translation strategies are proposed – adaptation, compensation, replacement, and explanatory translation – and the need for high cultural competence and a creative approach on the part of the translator is emphasised.

Key words: humour, film translation, language play, cultural specificity, intertextuality, audiovisual translation, pun; adaptation, compensation

УДК 81'373.7-028.67(045)

Сінєгіна Є. А., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Удовіченко Г. М.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ТИПИ, ПРИНЦИПИ ТА ОЗНАКИ

У статті розглянуто проблему класифікації фразеологізмів, яка вже тривалий час перебуває в центрі уваги мовознавства. Узагальнено основні підходи до систематизації фразеологічних одиниць за різними принципами: семантичним, граматичним, структурним, походженням, функціонально-стилістичною роллю та функціональним типом. Особливу увагу приділено семантичній класифікації Ш. Баллі, де виділено фразеологічні зрощення, єдності, сполучення та вирази. Проаналізовано граматичну класифікацію І. Салати, а також структурні та стилістичні моделі, запропоновані іншими дослідниками. Наголошено на значенні класифікації фразеологізмів для глибшого розуміння мовної системи, збереження культурної спадщини та розвитку порівняльного мовознавства. Зроблено висновок, що різноманіття підходів свідчить про багатовимірність фразеології як окремого розділу мовознавства.

Ключові слова: фразеологізм, класифікація, семантика, граматична структура, фразеологічна одиниця, ідіома

Вже багато років проблема класифікації фразеологізмів перебуває в епіцентрі уваги мовознавства. Вона є своєрідним науковим знаряддям систематизації різноманітного мовного матеріалу за єдиним принципом, котрий дозволяє виявити спільні та відмінні риси мовних одиниць, що утворюють фразеологічну систему певної мови [3, с. 83].

Метою статті є комплексний аналіз проблеми класифікації фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві, з'ясування теоретичних засад різних підходів до систематизації фразеологізмів та виявлення їхнього значення для розуміння структури фразеологічної системи мови. Основна увага зосереджена на визначенні спільних і відмінних рис між підходами, що дає змогу глибше зрозуміти механізми розвитку фразеологічної системи та її роль у відображенні культурних і мовних процесів.

При дослідженні класифікацій фразеологізмів можна помітити, що значна частина відмінностей пов'язана з різним розумінням того, що є сукупністю фразеологічних одиниць. Через це одна класифікація може мати в собі більший або менший набір фразеологічних одиниць, ніж інша.

Розглядаючи *семантичну класифікацію* Шарль Баллі ширше, можна виділити три основні категорії фразеологізмів:

- фразеологічні зрощення – це складніші за структурою ідіоматичні вирази, що зберігають своє значення, попри буквальне позначення їх компонентів (наприклад, «скочити в гречку»);
- фразеологічні єдності – одиниці з цілісним, неподільним значенням, що визначається значенням їхніх компонентів (наприклад, «burn the midnight oil»);
- фразеологічні сполучення – більш універсальні фразеологізми, які можна легко пояснити за значенням їх окремих компонентів (наприклад, «to eat humble pie») [3, с. 208].

Саме фразеологічні сполучення позначають спільну ідею за допомогою набору стійких виразів, і через ці вирази утворюється єдине ціле. На відміну від них, фразеологічні єдності – невідокремлені вирази, в яких окремі елементи вже втратили своє оригінальне значення [11].

Деякі дослідники також виділяють четверту категорію фразеологізмів, а саме – *фразеологічні вирази*. До них належать стійкі словосполучення, що поєднують часто вживані фразеологічні звороти, які не тільки мають семантичну подільність, але й повністю складаються зі слів з незалежними від них значеннями [2, с. 40].

Ідіоми також можна віднести до списку категорій, оскільки до них належать як фразеологічні зрощення, так і фразеологічні єдності, котрі характеризуються семантичною цілісністю та здатністю співвідноситися за значенням з окремими словами [1, с. 15].

Фразеологічні одиниці поділяються відповідно власній основній функції під час спілкування на:

- номінативні фразеологічні одиниці («above the salt»);
- комунікативні фразеологічні одиниці («добре слово краще за цукор і мед»);
- номінативно-комунікативні фразеологічні одиниці («bite off more than you can chew»);
- фразеологічні одиниці, що не мають номінативні або комунікативні харакеристики («Holy macaroni!») [3, с. 354].

У різних лінгвістичних дослідженнях наголошується на важливості розуміння семантичної зв'язності фраз, що відображає, як певні вирази можуть зберігати своє значення, всупереч змінам окремих їх компонентів з проходженням певного періоду часу [7, с. 84].

У роботі І. Салати виокримлено іншу класифікацію фразеологічних одиниць в основу якої покладено *граматичний принцип морфологічного підходу*. З даною класифікацією фразеологізми поділяється на:

- іменникові фразеологізми (наприклад, «a piece of cake»);
- дієслівні фразеологізми (наприклад, «пекти раків»);
- прикметникові фразеологізми (наприклад, «солодкий як мед»);
- прислівникові фразеологізми (наприклад, «як чорт у суху грушу»);
- вигукові фразеологізми (наприклад, «Holy guacamole!») [2, с. 40].

Фразеологічні одиниці також можна класифікувати на основі їх *походження*, а саме:

- професійно-виробничі процеси (наприклад, «з того ж тіста»);
- народні традиції та звичаї (наприклад, «дай гарбуз» або «лизати цукерку»);
- релігійні вірування та магія (наприклад, «сіль землі»);
- казкові та міфічні вислови (наприклад, «на вербі груші»);
- іноземні запозичення (наприклад, «яблуко розбрату»).

Фразеологічні одиниці також класифікуються на основі їхньої *структури*:

- фразеологічні одиниці побудовані за типом речення («too many cooks spoil the broth»);
- фразеологічні одиниці побудовані за типом словосполучення («a piece of cake») [11].

Так само фразеологічні одиниці, котрі побудовані за типом речення класифікуються в науковій праці Л. Власенко за такими моделями:

- іменник + прикметник (наприклад, «манна небесна»);
- прийменник+прикметник+іменник (наприклад, «on a silver platter»);

- дієслово + іменник (наприклад, «заварити кашу»);
- дієслово + іменник + прийменник (наприклад, «дати хліб у руки») [10, с. 4].

Фразеологічні одиниці за їх *функціонально-стилістичною роллю* в мові поділяються на:

- розмовні вирази (наприклад, «сидіти на одному сухому хлібі»);
- вульгаризми (наприклад, «to pig out»);
- народні приказки (наприклад, «крутитися наче курка в решеті»);
- літературні фрази (наприклад, «the bread of life»);
- фразеологічні архаїзми та історизми («to dine with Duke Humphrey);
- міжстилістичні фразеологічні звороти (наприклад, «ні сало, ні впало») [11].

У науковій роботі А. Буріменко виокристано класифікацію фразеологічних одиниць за їх *функціональними типами*, де виокремлюють такі типи, як:

- образно-експресивні стійкі словосполучення – до яких належать метафори, гіперболи, тавтологічні сполуки (наприклад, «гарбуза давати»);
- еліптичні сполучення – до яких належать скорочені стійкі вирази («spill the beans»);
- термінологічні фразеологізми – до яких належать терміни з різних галузей мистецтва, науки тощо (наприклад, «варити воду»);
- афористичні фразеологізми – до яких належать узагальнення та висновки (наприклад, «не проживеш без хліба та води»);
- контекстуальні фразеологізми – до яких належать залежні від ситуації та змісту стійкі вирази (наприклад, «посидіти на каші»);
- ідіоми – до яких належать усі стійкі вирази, що втратили власну структуру (наприклад, «big cheese») [6, с. 67].

З розвитком фразеології та перетворенням вільних фразеологічних сполучень слів на стійкі вирази, їхнє значення стає все більш абстрактним, тому дослідникам важливо забезпечити їх правильне класифікування для забезпечення розуміння мовних структур, збереження відображення культури та використання у спілкуванні. Саме завдяки внеску різноманітних вчених, зокрема відомому мовознавцяю як Ш. Баллі, що визначив фразеологію як окремий розділ мовознавства, ми маємо сучасну інформацію про класифікацію фразеологізмів [10, с. 11].

Висновки. Проблема класифікації фразеологізмів залишається однією з найактуальніших у сучасному мовознавстві, адже вона забезпечує систематизацію та глибше розуміння багатогранності мовної структури. Розгляд

різних підходів до класифікації – семантичного, граматичного, структурного, етимологічного, функціонально-стилістичного та функціонального – свідчить про багатовимірність і складність фразеологічної системи.

Кожен підхід розкриває окремий аспект фразеологізмів: семантична класифікація (Ш. Баллі) підкреслює ступінь зв'язаності компонентів, граматична (І. Салата) – морфологічну природу виразів, структурна – їх синтаксичну побудову, а функціонально-стилістична – роль у мовленні та культурному контексті. Це доводить, що фразеологізми є не лише мовними одиницями, а й важливими носіями національного світобачення та культурних традицій.

Таким чином, класифікація фразеологічних одиниць є необхідною умовою для глибшого аналізу мовних процесів, збереження культурної спадщини й розвитку міжмовних досліджень. Подальше вдосконалення систем класифікації сприятиме точнішому визначенню меж між різними типами фразеологізмів і забезпечить більш повне розуміння ролі фразеології у формуванні мовної картини світу.

Список використаних джерел:

1. Баран Я., Зимомря М. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : Ужгор. держ. ун-т, 1999. 175 с.
2. Буріменко А. В., Салата І. А. Класифікація фразеологізмів на позначення погоди в англійській мові. *Велика українська енциклопедія*. Кривий Ріг, 2018. С. 38–46
3. Венжинович Н. Ф. Фразеологія у системі сучасної лінгвістичної парадигми. 2021. С. 79–86
4. Власенко Л. В., Тригуб І. П. Фразеологічні одиниці та їх класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* № 39, Т. 3. 2019. С. 10–13
5. Класифікація фразеологізмів. Dovidka.biz.ua. URL: https://dovidka.biz.ua/klasifikatsiya-frazeologizmiv/
6. Колегаєва І. М. Образ їжі у дзеркалі англійської і української фразеології. *Записки з романо-германської філології.* 2022. № 1 (48). 63–80
7. Кочерган М. П. Методика зіставного мовознавства. *Основи зіставного мовознавства*. Київ, 2006. С. 76–105
8. Кравчук М. В. Підходи до класифікації фразеологічних одиниць. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць.* 2018. С. 207–210.
9. Мороз О. А. Семантика та структура номінативних фразеологічних одиниць з компонентом «власне ім'я». *Цифровий репозитарій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2011. № 8. С. 353–360
10. Рацун О. В. Структурні особливості фразеологічних одиниць на позначення роботи та неробства в англійській мові. *Наука, технології, інновації: тенденції розвитку в Україні та світі: Матеріали Міжнародної 40 студентської наукової конференції..* 2020. С. 7
11. Семантична класифікація фразеологізмів. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Семантична_класифікація_фразеологізмів

Yelyzaveta Siniehina. Classification of Phraseological Units: Types, Principles and Characteristics

The article discusses the problem of classification of phraseological units, which has long been the focus of linguistic research. The main approaches to the systematisation of phraseological units according to various principles are summarised: semantic, grammatical, structural, origin, functional-stylistic role and functional type. Particular attention is paid to the semantic classification of Sh. Balli, which distinguishes between phraseological fusions, units, combinations and expressions. The grammatical classification of I. Salatoy, as well as structural and stylistic models proposed by other researchers, are analysed. The importance of the classification of phraseological units for a deeper understanding of the language system, the preservation of cultural heritage and the development of comparative linguistics is emphasised. It is concluded that the diversity of approaches testifies to the multidimensionality of phraseology as a separate branch of linguistics.

Key words: phraseological unit, classification, semantics, grammatical structure, phraseological unit, idiom

УДК 81'276(045)

Смірнов Н. С., здобувач ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ СПОСОБИ УТВОРЕННЯ ЖАРГОНІЗМІВ

Стаття досліджує лексико-семантичні способи утворення жаргонізмів. Автор розглядає метафоризацію, метонімізацію, синекдоху, калькування, конверсію, евфемізацію, дисфемізацію, гру слів, каламбури, паронімічну атракцію як основою для утворення жаргонізмів. Значну увага приділено розширенню та звуженнб значення слова, асоціативним зв'язкам, енантіосемії, детермінологізації як лексико-семантичним способам утворення жаргонізмів, що демонструють величезні можливості семантичної деривації в мові.

Ключові слова: жаргонізм, деривація, метафоризація, метонімізація, паронімічна атракція

У сучасному світі жаргон є невід'ємною частиною мовної культури, особливо серед молоді, професійних груп, інтернет-користувачів тощо. Жаргонізми виконують не лише функцію комунікації, а й є засобом соціальної ідентифікації мовців. З огляду на динамічний розвиток української та англійської мов під впливом глобалізаційних процесів, порівняльне дослідження шляхів утворення жаргонізмів набуває особливої актуальності. Це сприяє глибшому

розумінню природи мовного явища, його функцій, впливу на мову загалом та ролі у формуванні мовної картини світу.

Розвиток жаргонної лексики тісно пов'язаний з різноманітними соціокультурними факторами, які формують мовне середовище суспільства. Жаргон як мовне явище надзвичайно чутливо реагує на зміни в суспільному житті, відображаючи у своєму складі та функціонуванні соціальну структуру суспільства, культурні тенденції, технологічний розвиток, мовні контакти та багато інших аспектів соціокультурної дійсності.

Існують різні способи утворення жаргонної лексики: лексико-семантичні, морфологічні, запозичення як джерело жаргонізмів, фонетичні та графічні трансформації.

Мета даної наукової розвідки – дослідити лексико-семантичні способи утворення жаргонізмів.

Метафоризація є найпоширенішим лексико-семантичним способом утворення жаргонізмів. Суть метафоризації полягає в перенесенні назви з одного предмета на інший на основі подібності їхніх ознак, функцій, властивостей. Метафоричне переосмислення може ґрунтуватися на зовнішній подібності предметів. Наприклад, у комп'ютерному жаргоні "миша" (пристрій введення) отримала свою назву через зовнішню схожість з гризуном, "вікно" (елемент графічного інтерфейсу) – через схожість із звичайним вікном. У молодіжному жаргоні слово "шафа" використовується на позначення високої і міцної людини, "швабра" – високої худорлявої дівчини, "кабан" – міцного, сильного хлопця [1].

В англійському молодіжному жаргоні аналогічно використовуються метафори: "tank" (танк) – сильна, міцна людина, "beanpole" (жердина) – дуже висока худа людина, "brick house" (цегляний будинок) – фізично міцна, атлетична людина.

Метафоризація часто відбувається на основі подібності функцій. Так, у військовому жаргоні "диригент" – командир, який керує діями підрозділу, "годівниця" – їдальня, "гнилий" – лінивий. У комп'ютерному жаргоні "висіти" – про комп'ютер, який не реагує на команди, "злитися" – вийти з мережі, "качати" – завантажувати інформацію. В англійському комп'ютерному жаргоні також спостерігаємо подібні метафори: "frozen" (замерзлий) – комп'ютер, що не реагує на команди, "bail" (покинути, втекти) – вийти з мережі, "pull" (тягнути) або "grab" (хапати) – завантажувати інформацію.

Метафоричне переосмислення може ґрунтуватися на подібності вражень, відчуттів, емоцій. Наприклад, у молодіжному жаргоні "кайф" – задоволення, "улетіти" – про стан наркотичного сп'яніння, "завестися" – розізлитися. У музичному жаргоні "драйв" – емоційне піднесення під час виконання або слухання музики, "теплий звук" – приємне для слуху звучання, "холодний голос"

– бездушне, механічне виконання. В англійському молодіжному жаргоні подібні явища передаються словами: "buzz" або "high" – задоволення, "spaced out" або "zoned out" – про стан сп'яніння чи відстороненості, "flip out" або "lose it" – розізлитися.

Метонімізація є ще одним важливим лексико-семантичним способом утворення жаргонізмів. Метонімія базується на перенесенні назви з одного предмета на інший не за подібністю, а за суміжністю, тобто на основі просторових, часових, логічних, причинно-наслідкових та інших зв'язків. Наприклад, у студентському жаргоні "шпора" – шпаргалка (перенесення назви з предмета, який використовували для закріплення шпаргалок, на саму шпаргалку), "пара" – заняття тривалістю в дві академічні години (перенесення назви з кількості годин на саме заняття). В англійському студентському жаргоні подібними прикладами є "cheat sheet" або просто "sheet" – шпаргалка, "block" – заняття або лекція певної тривалості.

У професійному жаргоні медиків "серце" – пацієнт із серцевим захворюванням, "апендицит" – хворий з апендицитом, "шостий номер" – палата під номером шість. В англійському медичному жаргоні також використовуються подібні метонімії: "coronary" – пацієнт із серцевим захворюванням, "appy" – пацієнт з апендицитом, "bed seven" – пацієнт з палати номер сім.

У військовому жаргоні "бронза" – бронежилет, "калаш" – автомат Калашникова, "муха" – реактивний протитанковий гранатомет. В англійському військовому жаргоні аналогічно: "vest" або "armor" – бронежилет, "AK" – автомат Калашникова, "tube" – гранатомет.

У комп'ютерному жаргоні "залізо" – апаратне забезпечення комп'ютера, "клава" – клавіатура, "мати" – материнська плата [3]. В англійському комп'ютерному жаргоні відповідно: "hardware" або "iron" – апаратне забезпечення, "keys" – клавіатура, "mobo" – материнська плата.

Синекдоха як різновид метонімії, що базується на перенесенні назви з частини на ціле або з цілого на частину, також використовується при утворенні жаргонізмів. Наприклад, у студентському жаргоні "голова" – розумний студент, "мізки" – інтелектуальні здібності, "кишені" – багата людина. В англійському студентському жаргоні подібними прикладами є "brains" або "egghead" – розумний студент, "grey matter" – інтелектуальні здібності, "deep pockets" – багата людина.

У військовому жаргоні "черевики" – солдат-новобранець, "погони" – офіцер, "кашкет" – військовослужбовець дорожньо-патрульної служби. В англійському військовому жаргоні подібні явища виражаються через: "boots" – новобранець, "stripes" або "brass" – офіцер, "hat" – військовий поліцейський.

Розширення значення слова є ще одним лексико-семантичним способом утворення жаргонізмів. При цьому слово з вузьким, конкретним значенням набуває більш широкого, узагальненого значення. Наприклад, у молодіжному жаргоні "туса" (від "тусовка" – зібрання людей за інтересами) стало позначати будь-яке зібрання молоді, вечірку, розваги; "база" (первинно – основне місце розташування) стало означати будь-яке місце постійного перебування; "втикати" (первинно – вставляти щось гостре) стало означати будь-який стан зосередженої уваги, замисленості. В англійському молодіжному жаргоні спостерігаємо схожі процеси: "gig" (первинно – музичний виступ) стало означати будь-яку подію чи захід; "crib" (первинно – дитяче ліжечко) розширилось до значення будь-якого житла; "zone out" (первинно – вийти із зони) стало означати будь-який стан відсторонення від реальності.

Звуження значення слова є протилежним процесом, при якому слово з широким, загальним значенням набуває більш вузького, конкретного значення в жаргоні. Наприклад, у молодіжному жаргоні слово "апарат" (первинно – будь-який пристрій) стало означати лише мобільний телефон; "комп" (від "комп'ютер") – переважно стаціонарний персональний комп'ютер, а не будь-який обчислювальний пристрій; "травка" (первинно – будь-яка трав'яниста рослина) – виключно марихуана [2]. В англійському молодіжному жаргоні подібними прикладами є: "phone" (первинно – будь-який телефон) звузилось до значення "смартфон"; "box" (первинно – будь-яка коробка) у комп'ютерному жаргоні стало означати лише системний блок комп'ютера; "weed" (первинно – бур'ян) – виключно марихуана.

Енантіосемія – розвиток у слові протилежних значень – також може бути джерелом утворення жаргонізмів. Наприклад, у молодіжному жаргоні "кльовий" може означати як щось дуже хороше, так і, в певних контекстах, щось негативне; "убити" може означати як знищити, так і приємно вразити; "хворий" може означати як психічно ненормальний, так і надзвичайно талановитий [8]. В англійському молодіжному жаргоні подібними прикладами є: "sick" може означати як щось погане, хворе, так і щось надзвичайно вражаюче, чудове; "kill" може означати як знищити, так і досягти великого успіху; "bad" може означати як щось негативне, так і, навпаки, щось дуже гарне, круте.

Процес ***детермінологізації*** також використовується при утворенні жаргонізмів. При цьому термін, що має строге наукове або технічне значення, переосмислюється та набуває нового, часто метафоричного значення в жаргоні. Наприклад, медичні терміни часто використовуються в молодіжному жаргоні: "діагноз" – дивна поведінка, "клініка" – крайній ступінь чогось негативного, "шизик" – дивна людина. В англійському молодіжному жаргоні подібними

прикладами є: "condition" – проблема поведінки, "terminal" – безнадійна ситуація, "psycho" – неврівноважена, дивна людина.

Технічні терміни також часто переосмислюються: "перезавантаження" – відпочинок для відновлення сил, "програма" – план дій, "інсталяція" – влаштування на роботу. В англійському жаргоні: "reboot" – почати з нуля, оновити сили, "protocol" – набір правил поведінки, "install" – влаштувати когось на роботу.

Калькування – дослівний переклад іншомовних слів та виразів – також використовується при утворенні жаргонізмів, особливо в комп'ютерному жаргоні. Наприклад, "залізо" – калька з англійського "hardware" (апаратне забезпечення), "мило" – калька з англійського "mail" (електронна пошта), "вікно" – калька з англійського "window" (елемент графічного інтерфейсу). В англійському комп'ютерному жаргоні часто спостерігаємо кальки з інших мов або галузей: "brick" (буквально "цеглина") – пристрій, що перестав функціонувати, "sandbox" (пісочниця) – ізольоване середовище для тестування, "back door" (чорний хід) – таємний вхід до системи.

Конверсія як спосіб утворення нових слів шляхом переходу слова з однієї частини мови в іншу також може бути джерелом жаргонізмів. Наприклад, в українському молодіжному жаргоні іменник "шок" став вигуком ("Шок! Яка неймовірна новина!"); прикметник "фіолетовий" став у певних контекстах дієсловом ("Мені це фіолетово" – байдуже); іменник "респект" став вигуком для вираження поваги та схвалення [7]. В англійському жаргоні: іменник "fail" став вигуком ("Epic fail!"); прикметник "cool" став дієсловом ("Just cool it, man" – заспокойся); іменник "impact" став дієсловом ("This will impact our plans" – вплине на наші плани).

Асоціативні зв'язки також можуть служити основою для утворення жаргонізмів. При цьому нове значення слова виникає на основі асоціацій, які це слово викликає. Наприклад, у молодіжному жаргоні "дим" (асоціюється з чимось нематеріальним, що швидко розсіюється) – неправдива інформація, "лід" (асоціюється з холодом) – відсутність емоцій, "вогонь" (асоціюється з чимось яскравим, сильним) – щось дуже хороше, вражаюче. В англійському молодіжному жаргоні: "smoke" – обман, неправда, "ice" – холодність, відсутність емоцій, "fire" – щось надзвичайно вражаюче, чудове.

Евфемізація – заміна грубих, неприємних або непристойних слів та виразів більш м'якими – також може бути джерелом утворення жаргонізмів. Наприклад, "пішов на горщик" замість прямої вказівки на фізіологічний процес, "п'ятою точкою відчувати" замість грубого виразу, "уникати зустрічі з реальністю" замість "брехати". В англійському жаргоні: "powder one's nose"

(припудрити ніс) – піти в туалет, "rear end" – сідниці, "stretching the truth" або "being economical with the truth" – говорити неправду.

Дисфемізація – заміна нейтрального або позитивного слова більш грубим, різким – також може бути джерелом жаргонізмів. Наприклад, "помер" → "відкинув копита", "лікарня" → "психушка", "фізично непривабливий" → "страшний як смертний гріх". В англійському жаргоні: "kicked the bucket" замість "died" (помер), "loony bin" замість "psychiatric hospital" (психіатрична лікарня), "butt-ugly" замість "unattractive" (непривабливий).

Гра слів, каламбури, паронімічна атракція також можуть слугувати основою для утворення жаргонізмів. Наприклад, "кіборд" (від англ. keyboard – клавіатура) – людина, що багато працює за комп'ютером (гра на співзвучності з "кіборг"); "шаровари" (народний одяг) – безкоштовне програмне забезпечення (від жаргонного "шара" – щось безкоштовне); "вінчестер" (технічний термін) – людина, що вживає алкоголь (від "Вінчестер" – марка віскі) [6]. В англійському жаргоні: "netizen" (від "net" + "citizen") – активний користувач інтернету; "procrastineating" (від "procrastination" + "eating") – їсти, щоб відкласти роботу; "mansplaining" (від "man" + "explaining") – зверхнє пояснення чоловіком чогось жінці.

Таким чином, лексико-семантичні способи утворення жаргонізмів демонструють величезні можливості семантичної деривації в мові. Завдяки різноманітним семантичним трансформаціям загальновживані слова набувають нових, несподіваних значень у жаргонному вживанні, що відображає креативний потенціал мови та її носіїв. Жаргонізми, утворені лексико-семантичним способом, часто характеризуються яскравою образністю, експресивністю та емоційністю, що зумовлює їхню популярність та активне використання в різних соціальних групах.

Список використаних джерел:

1. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів : Світ, 2019. 147 с.
2. Радзієвський В. О. Кримінальна субкультура молоді як соціокультурне явище. URL: https://elibrary.ru/item.asp?id=21262281
3. Словник української мови: в 11 т. / ред. П. П. Доценко, Л. А. Юрчук; гол. ред. кол. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2. 509 с.
4. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... к.. філол. Н. : 10.02.04. Запоріжжя, 2005. 20 с.
5. Examples of Jargon: Definition and Types. URL: https://examples.yourdictionary.com/examples-of-jargon.html
6. Jargon Watch: Pilot Lingo and the Language of the Sky. URL: https://www.babbel.com/en/magazine/jargon-watch-pilot-lingo-and-the-language-of-the-sky
7. Medical Jargon. URL: https://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/usage/jargon_medical.html
8. PR & Journalism Jargon Glossary.
URL: https://www.adha.org/sites/default/files/7773_PR_Journalism_Glossary.pdf

Nikita Smirnov. Lexico-Semantic Methods of Jargonisms Forming

The article deals with lexical-semantic ways of forming jargonisms. The author considers metaphorization, metonymization, synecdoche, calque, conversion, euphemization, dysphemization, word play, puns, paronymic attraction as the basis for the formation of jargonisms. Considerable attention is paid to the expansion and narrowing of the meaning of the word, associative connections, enantiosemy, determinologization as lexical-semantic ways of forming jargonisms, which demonstrate the enormous possibilities of semantic derivation in a language.

Key words: jargonism, derivation, metaphorization, metonymization, paronymic attraction

УДК 81-115:(811.111+ 811.161.2 811.161.2)(045)

Ткаченко І. Д., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Герасименко О. Ю.

ІЗОМОРФНІ ТА АЛОМОРФНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПАРЕМІЙ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

У представленій науковій роботі розглядаються ізоморфні та аломорфні характеристики англійських та українських паремій крізь призму їхніх тематичних, структурних, семантичних та стилістичних особливостей. Проаналізовано спільні й відмінні риси прислів'їв обох мов, що зумовлені етнокультурними традиціями, способом життя та історичним досвідом мовних спільнот. Особлива увага приділяється порівнянню образності, походження та функцій паремій, а також труднощам перекладу через різну метафоричність і культурну специфіку. Результати дослідження демонструють універсальність людських цінностей, відображених у пареміях, та підкреслюють значення пареміології для міжкультурної комунікації й перекладознавства.

Ключові слова: паремії, англійська мова, українська мова, ізоморфізм, аломорфізм, переклад

Паремії – це не лише відображення загальних мовних та культурних рис, а й різноманітність класифікацій, які дозволяють краще зрозуміти їх будову, функції, походження та стильові особливості. У цьому розділі розглянемо ізоморфні та аломорфні риси англійських та українських паремій за основними класифікаціями: тематичною, структурною, семантичною, стилістичною та джерелами походження.

Англійські та українські паремії часто збігаються за тематикою, зокрема у питаннях праці, мудрості, часу, моралі та успіху. Наприклад, прислів'я *«The early bird catches the worm»* та *«Хто рано встає, тому Бог дає»* обидва передають ідею

важливості ініціативності для досягнення успіху [2, с. 10]. У сфері обережності та неупередженості англійське *«Don't judge a book by its cover»* відповідає українському *«Не все те золото, що блищить»* – це заклик не оцінювати за зовнішністю [11, с. 248]. Прислів'я, що підкреслюють зв'язок праці й результату: *«No pain, no gain»* і *«Без труда нема плода».* Питання швидкоплинності та мінливості ілюструють пари *«Easy come, easy go»* та *«Як прийшло, так і пішло».* Щодо часу, англійське *«Time is money»* і українське *«Час – найкращий лікар»* демонструють аломорфію, різне ставлення до часу [5, с. 69].

Інші аналогічні тематичні пари: *«Look before you leap» – «Дивись, де стрибати»; «Actions speak louder than words» – «Діла, а не слова»; «A stitch in time saves nine» – «Краще підстрахуватись, ніж ремонтувати»; «Don't put all your eggs in one basket» – «Не клади всі яйця в один кошик»; «Birds of a feather flock together» – «Рибак рибака бачить здалека»* (концепція подібності); *«Out of sight, out of mind» – «Подалі від очей – подалі від серця».*

Також поширені прислів'я: *«Make hay while the sun shines» – «Коси косу, поки сонце гріє»* [5, с. 70]; *«A bird in the hand is worth two in the bush» – «Краще синиця в руці, ніж журавель у небі»* [2, с. 249]; *«Don't bite the hand that feeds you» – «Не кусай руку, що годує»* [1]; *«Actions speak louder than words» – «Діла – не слова»* [3]; *«Blood is thicker than water» – «Кров не водиця»* [6]; *«Every cloud has a silver lining» – «Немає лиха без добра»* [4]; «*Two heads are better than one» – «Одна голова добре, а дві краще»* [2]; *«Don't put all your eggs in one basket» – «Не клади всі яйця в один кошик»* [7]; *«Rome wasn't built in a day» – «Рим не за один день збудували»* [1]; *«You can't have your cake and eat it too»* – схожі українські вислови [11]. Таким чином, тематична класифікація паремій виявляє як суттєві подібності в людських цінностях, так і певні культурні особливості у відображенні життєвих ситуацій.

Паремії за структурою поділяються на прості та складні. Прості паремії – це однослівні вислови або фразеологізми, які виражають ідеї лаконічно і ясно. Наприклад, англійське *«Curiosity killed the cat»* та українське *«Без труда нема плода».* Інші приклади простих паремій: *«Actions speak louder than words» – «Діла, а не слова», «Birds of a feather flock together» – «Рибак рибака бачить здалека», «Easy come, easy go» – «Як прийшло, так і пішло», «Out of sight, out of mind» – «Подалі від очей – подалі від серця», «Better late than never» – «Краще пізно, ніж ніколи», «A stitch in time saves nine» – «Краще підстрахуватись, ніж ремонтувати»* [7, с. 15].

Складні паремії мають складнопідрядну або складносурядну структуру, що вимагає більшої уваги до контексту. Приклади: *«Don't count your chickens before they hatch» – «Не кажи 'гоп', поки не перескочиш», «Too many cooks spoil the broth» – «Де багато кухарів – страва зіпсується», «Look before you leap» –*

«Дивись, де стрибати», «Don't put all your eggs in one basket» – «Не клади всі яйця в один кошик», «The early bird catches the worm» – «Хто рано встає, тому Бог дає», «No pain, no gain» – «Без труда нема плода», «Time is money» – «Час – найкращий лікар», «Don't judge a book by its cover» – «Не все те золото, що блищить», «When in Rome, do as the Romans do» – «Свій до свого по своє» [11, с. 249].

Складні паремії часто містять причинно-наслідкові або умовні конструкції, що ускладнює переклад і вимагає врахування культурного контексту. Аналогічні прості й складні паремії свідчать про спільність світогляду та мовних особливостей у двох культурах [2, с. 10].

Паремії за стилістикою поділяються на нейтральні, емоційно забарвлені, зокрема гумористичні чи іронічні, а також на публіцистичні або офіційні вислови. Нейтральні паремії передають загальноприйняті істини без особливих емоційних відтінків. Приклад англійської нейтральної паремії: *«A friend in need is a friend indeed»,* української – *«Друг пізнається в біді»* [4, с. 22]. Емоційно забарвлені паремії часто містять гумор або іронію. Наприклад, українська іронічна паремія *«Сидить, як муха в окропі»* передає стан неспокою або хвилювання [9, с. 47]. В англійській мові існують гумористичні паремії, такі як *«When pigs fly»,* що означає щось неможливе, і аналогічна українська – *«Як рак на горі свисне»* [12, с. 51]. Публіцистичні або офіційні паремії використовуються для підкреслення важливих моральних або суспільних норм, наприклад, *«Honesty is the best policy» – «Чесність – найкраща політика»* [8, с. 204]. Також у стилістично забарвлених пареміях може проявлятися регіональна чи соціальна специфіка мовлення. Іноді гумористичні паремії служать для полегшення сприйняття серйозних істин, а офіційні – для підсилення авторитетності вислову. Інші приклади: *«Don't put all your eggs in one basket» – «Не клади всі яйця в один кошик»* (нейтральна), *«Better safe than sorry» – «Краще перестрахуватися, ніж шкодувати»* (нейтральна), *«No news is good news» – «Немає новин – добра новина»* (нейтральна), *«Cat got your tongue?» – «Мовчи як риба»* (гумор), *«Break a leg» – «Ні пуху, ні пера»* (іронія) [4; 9; 12]. Такий розподіл підкреслює багатогранність паремій у різних мовних і культурних контекстах.

Англійські паремії часто мають міське, протестантське, буржуазне походження, що відображає прагматизм і раціоналізм, як у вислові *«Time is money»,* де час розглядається як економічний ресурс [3, с. 12]. Українські паремії частіше походять із сільського життя, природи та родини, що видно на прикладі *«Без верби і калини нема України»,* де підкреслюються національні символи і зв'язок з природою [6, с. 520]. Англійське прислів'я *«Don't put off till tomorrow what you can do today»* відображає протестантський трудовий етикет і цінність праці, тоді як українське *«Не відкладай на завтра те, що можеш зробити*

сьогодні» має подібний зміст, але з місцевою інтонацією [10, с. 15]. Англійське «*Waste not, want not»* підкреслює бережливість і раціональне ставлення до ресурсів [3, с. 15]. Українське «Що посієш, те й пожнеш» відображає аграрну основу і життєву мудрість [6, с. 520]. Англійське *«Honesty is the best policy»* несе моральні настанови буржуазного суспільства [3, с. 18], українське *«Чесність краща за багатство»* має схоже значення, але з національним колоритом [6, с. 520]. Англійське *«Birds of a feather flock together»* відображає міські соціальні зв'язки [3, с. 20], а українське *«Рибак рибака бачить здалека»* – народну мудрість і спостереження за природою [6, с. 520]. Англійське *«A stitch in time saves nine»* є прикладом практичного підходу до проблем, а українське *«Краще підстрахуватись, ніж ремонтувати»* має подібний зміст, але місцеву стилістику [10, с. 18]. Англійське *«Look before you leap»* застерігає від необдуманих вчинків, що теж характерно для міського стилю мислення [3, с. 14]. Українське *«Дивись, де стрибати»* має ту ж ідею, але сільський колорит [6, с. 520]. Англійське *«Too many cooks spoil the broth»* відображає соціальні аспекти життя у місті [3, с. 15], українське *«Де багато кухарів – страва зіпсується»* – народна версія, близька до сільського побуту [6, с. 520]. Англійське *«Don't count your chickens before they hatch»* є прикладом раціонального підходу до планування [3, с. 16], українське *«Не кажи гоп, поки не перескочиш»* – сільська аналогія, що попереджає про передчасні висновки [6, с. 520]. Англійське *«Easy come, easy go»* відображає прагматичне ставлення до грошей і речей [3, с. 18], українське *«Як прийшло, так і пішло»* – народна фраза про мінливість життя [6]. Англійське *«No pain, no gain»* – буржуазна установка на важку працю [3], українське *«Без труда нема плода»* – народна мудрість про важливість зусиль [6]. Англійське *«Actions speak louder than words»* є прикладом практичної моралі [3], українське *«Діла, а не слова»* – національна варіація цієї ідеї [6]. Англійське *«Out of sight, out of mind»* – вираз міського прагматизму [3, с. 14], українське *«Подалі від очей – подалі від серця»* – народна думка про забуття [6].

Паремії поділяються на антонімічні або паралельні, як у випадках *«Easy come, easy go»* та *«Як прийшло, так і пішло», «No pain, no gain»* і *«Без труда нема плода»,* що передають протилежні або паралельні смисли [5, с. 70]. Метафоричні паремії містять образні вислови, наприклад англійське *«Curiosity killed the cat»* і українське *«Не в свою справу не втручайся»,* які мають різну образність і метафоричне навантаження [3]. Переносні паремії, як *«Too many cooks spoil the broth»,* мають буквальне і переносне значення, що потребує контексту для правильного розуміння [7, с. 22]. Англійське *«Make hay while the sun shines»* відповідає українському *«Коси косу, поки сонце гріє»* [5, с. 70]. Англійське *«A bird in the hand is worth two in the bush»* співвідноситься з українським *«Краще синиця в руці, ніж журавель у небі»* [2, с. 15]. *«Don't bite the hand that feeds you»*

англійською відповідає українському «Не кусай руку, що годує» [1]. Англійське *«Actions speak louder than words»* має аналог *«Діла – не слова»* [3]. *«Blood is thicker than water»* англійською і українське *«Кров не водиця»* відображають подібне сімейне значення [6]. *«Every cloud has a silver lining»* відповідає українському *«Немає лиха без добра»* [4]. Англійське «*Two heads are better than one»* має український аналог *«Одна голова добре, а дві краще»* [2]. *«Don't put all your eggs in one basket»* англійською і *«Не клади всі яйця в один кошик»* українською відображають схожу застережливу ідею [7]. *«Rome wasn't built in a day»* співставляється з українським *«Рим не за один день збудували»* [1]. Англійське *«You can't have your cake and eat it too»* співвідноситься з українськими близькими за змістом висловами, наприклад *«І риба, і ніхто»* [11]. Розширений аналіз ізоморфних і аломорфних рис паремій за всіма класифікаціями свідчить про універсальність людської мудрості, адже багато паремій відображають спільні цінності працьовитості, обережності, справедливості. Водночас простежується національно-культурна унікальність, що проявляється у відмінностях структури, образності та стилістики, пов'язаних з історичним і етнокультурним контекстом. Перекладацькі труднощі виникають через відсутність прямих еквівалентів, різну образність і стилістику, що потребує гнучких перекладознавчих стратегій [8]. Такий комплексний підхід має важливе значення для міжкультурної комунікації, перекладу і вивчення іноземних мов.

Список використаних джерел:

1. Англо-український фразеологічний словник: близько 30 000 фразеологічних виразів / уклад. К. Т. Баранцев. Київ : Знання, 2005. 1056 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1140 с.
3. Гаврилова В. В. Теоретичні засади вивчення паремій. *Наукові записки Бердянського державного педаг. ун-ту*. 2015. Вип. VII. С. 11–20.
4. Деркач Н. В. Соціопрагматичні особливості інтонації англійського прислів'я. Чернігів : Десна Поліграф, 2018. 224 с.
5. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
6. Кущ Е. О. Англійські та українські паремії: етнокультурний аспект. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2007. №1. С. 519–520
7. Лєбєдєва А. С. Структурно-семантичні особливості англійських прислів'їв і приказок та труднощі їх перекладу : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 035 – філологія. Суми : Сумський державний університет, 2024. 61 с.
8. Метелюк І. В., Войцішук Ж. Джерела походження прислів'їв німецької мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 37. С. 203–205

9. Нагорна М. Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою. *Наука. Освіта. Молодь*. Умань. С. 47–48
10. Овсянко О. Л. Структурно-семантичні модифікації англомовних прислів'їв у художньому та публіцистич-ному дискурсах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Запоріжжя, 2017. 21 с.
11. Орловська О. Англійські та українські паремії: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. №10. С. 247–250

Inna Tkachenko. Isomorphic and Allomorphic Characteristics of Paremias of English and Ukrainian Languages

The article examines the isomorphic and allomorphic characteristics of English and Ukrainian paremias through thematic, structural, semantic, and stylistic classifications. It analyzes similarities and differences between the proverbs of both languages, which arise from distinct ethnocultural traditions, lifestyles, and historical backgrounds. Special attention is given to the comparison of imagery, origins, and communicative functions of paremias, as well as translation challenges caused by divergent metaphoricity and cultural specificity. The findings highlight the universality of human values reflected in proverbs and emphasize the importance of paremiology for intercultural communication and translation studies.

Key words: paremias, English, Ukrainian, isomorphism, allomorphism, translation

УДК 81-115:(81.111+ 811.161.2)(045)

Чемодурова Є. С., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Герасименко О. Ю.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СЛОВОТВОРУ ПРИСЛІВНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

В даному дослідженні проведено порівняльний аналіз процесу словотвору такої частини мови як прислівник в англійській та українській мовах; особливої уваги приділено використанню словотвірних засобів, серед яких: префіксація, суфіксація, адвербіалізація та інші. Окремо розглянуто відмінності у формуванні ступенів порівняння, використанні зменшувальних суфіксів та специфічних для української мови прислівників. Додатково проаналізовано їхню синтаксичну позицію у реченні. У результаті дослідження виокремлено як спільні риси у будові прислівників, так і суттєві відмінності, що відображають унікальність кожної мови.

Ключові слова: прислівник, словотвір, англійська мова, українська мова, порівняльний аналіз

У сучасному мовознавстві, зокрема в галузі порівняльної лінгвістики, існує чимало питань і проблем, що потребують уваги дослідників. Так, не глядячи на те, що в області дослідження морфології та граматики опубліковано велику кількість наукових робіт, аспект порівняльного аналізу словотвору окремих частин мови розглядається рідко. В такому аналізі важливо зосередитись на порівнянні способів будови прислівників, визначити їх семантичні якості та синтаксичну роль, адже це надає змогу сформувати цілісне уявлення про розвиток як частини речення так і морфології в цілому, та сприяє подальшим успіхам у пошуці еквівалентів у процесі перекладу. Окрім того, словниковий склад обох мов постійно поповнюється за рахунок як запозичення, так і використання внутрішніх резервів мови для утворення нових слів. Саме словотвір вивчає такі процеси оновлення мови. Таким чином, тема порівняльного аналізу словотвору прислівників різних мов є актуальною та навіть необхідною для нотування нових способів їх будови.

Сучасні дослідники та укладачі підручників, які приділяли увагу порівняльному аналізу мов: І. Корунець досліджував порівняльну типологію української та англійської мов, М. Кочерган, у свою чергу, виділив основи зіставного мовознавства. Треба також звернути увагу на роботи таких вчених як Н. Гладуш, Н. Павлюк, І. Грачова у питанні порівняльної граматики мов. Іноземні науковці, такі як Марія А. Гомес-Гонсалес, Дж. Лаклан Макензі, Майра Соліс Ернандес зробили вклад у пояснення англійської граматики та морфології, та різновидів прислівників окремо.

Згідно визначенню, яке подається у словнику, прислівником є незмінна частина мови, що виражає ознаку дії, стану, якості, а також доповнює значення дієслова, вказуючи на різні обставини, за яких відбувається дія [1].

За походженням прислівники поділяються на первинні та вторинні: до первинних прислівників належить незначна частина прислівників (*де, тут, тоді, туди, там, чому навіщо*), які утворилися дуже давно, їх первісну форму визначити майже неможливо [4, с. 20]; вторинні ж відносно нові (*ввечері, вгорі, напам'ять*). В цілому можна виділити подібні категорії прислівників в англійській мові, де є первинні прислівники, які не утворювалися від інших частин мови, а існують з давніх часів (такі як *now, then, here, there, soon, often, very, well, fast, late*) та вторинні (*quick – quickly, happy – happily, day – daily*, *week – weekly*).

Більшість прислівників утворюються від інших частин мови або їх поєднань [4, с. 22]. Це можуть бути прикметники, іменники, числівники, а також словосполучення, такі як: іменник з прийменником, прикметник з прийменником, числівник з прийменником та інші. Вони поділяються на прості, складні (утворені зі складання двох основ) та складені, які пишуться двома та

більше словами. Більш детально ознайомимося зі способами створення прислівників та прикладами нижче.

Отже, в українській мові прислівники можуть утворюватися різними способами, залежно від частини мови, від якої вони походять. Так, у випадку походження від інших прислівників, прикладами є: *довго – задовго*, *коли – коли-небудь*, *точно – точнісінько*. Часто прислівники походять від прикметників, що називається адвербалізацією, як у словах *сумний – сумно*, *швидкий – швидко*, *український – по-українськи*, *близький – зблизька*; також їх можуть створювати від іменників: *верх – зверху*, *вік – довіку*, *пора – пора*. Від числівників прислівники утворюються, наприклад, так: *три – тричі*, *чотири – учотирьох*, *двоє – надвоє*. Від займенників вони формуються у словах *інший – по-іншому*, *свій – по-своєму*. І нарешті, прислівники можуть виникати зі сполучень слів, як-от *права рука – праворуч*, *обома руками – обіруч*, *угору лицем – горілиць*, *проходячи мимо – мимохідь*, *попід тином – попідтинню* [7, с. 15].

В англійській мові прислівники також можуть утворюватися від різних частин мови. Найчастіше вони походять від прикметників шляхом додавання суфікса «*-ly*», наприклад *quickly*, *loudly, recently*. Частина прислівників виникла від іменників, наприклад *daily, manually*, деякі прислівники сформувалися від інших прислівників, наприклад *nowadays, therefore, hereafter*. Окрім того, існує група первинних прислівників, що не походять від жодної частини мови, як-от *now, then, soon, well*. Таким чином, система словотворення прислівників в англійській мові теж є різноманітною [5, с. 33].

Подібно до інших частин мови, прислівники в українській мові формуються за допомогою різних способів словотвору: суфіксального, префіксального, префіксально-суфіксального, шляхом складання слів або основ, а також через перехід з однієї частини мови в іншу. Побачимо на прикладах:

1. Префіксальний: *вгорі, внизу, зліва, спереду, зверху.*

2. Суфіксальний: *голосно, швиденько, тихо, весело, гарно.*

3. Префіксально-суфіксальний: *звідусіль, знизу, згори, здалеку, спочатку.*

4. Перехід з інших частин мови: *лежачи, бігом, шкода, жаль, часом, гуртом.*

5. Складання слів однакових або протилежних за значенням: *ледве-ледве, тихо-тихо, коли-не-коли, раз по раз, сяк-так.*

6. Злиття основ слів: *босоніж, мимохідь, мимоволі, натщесерце, горілиць, запанібрата* [7, с. 11].

Деякі прислівники не використовують закінчення «*-ly*» в англійській [8, с. 21]. Ці прислівники не мають визначеної форми. Ось список деяких найпоширеніших неправильних прислівників: *already, also, always, here, never, not, now, often, quite, seldom, soon, still, then, there, too, very well*. Також слід

занотувати, що сучасна англійська мова використовує суфікс «*-s*» для створення деяких прислівників, що вказують на звичайну або дію, яка повторюється, наприклад, у слові «*nowadays*» (у наші дні) [6, с. 55].

Вважаємо за необхідне у нашому дослідження детально розглянути розряди прислівників за значенням:

Способу дії – як? Яким чином? *Повільно, швидко, голосно, тихо, старанно, уважно, охоче, мимоволі, сміливо, навмисно, випадково, по-доброму, по-іншому, ретельно, по-справжньому, легко, важко, жартома, серйозно, по-черзі; quickly, slowly, carefully, loudly, quietly, easily, hard, well, badly, suddenly, politely, rudely, willingly, deliberately, accidentally, seriously, jokingly, bravely, gently, honestly.*

Місця – де? Куди? Звідки? Тут, там, скрізь, усюди, вгорі, внизу, поруч, далеко, близько, ліворуч, праворуч, усередині, назовні, попереду, позаду, звідти, зверху, знизу, навколо; here, there, everywhere, somewhere, nowhere, inside, outside, upstairs, downstairs, abroad, nearby, far, away, behind, ahead, above, below, near, across.

Часу – коли? Відколи? З якого часу? До якого часу? *Тепер, зараз, сьогодні, учора, завтра, недавно, давно, колись, спочатку, потім, пізніше, раніше, щодня, щороку, завжди, ніколи, іноді, зрідка, відтоді, досі; now, today, yesterday, tomorrow, soon, later, before, after, already, yet, still, recently, lately, always, never, sometimes, often, seldom, frequently, ever*.

Причини – чому? З якої причини? *Тому, навмисне, випадково, мимохідь, ненароком, невимушено, зі злості, з любові, зі страху, через те, з радості, з цікавості, із заздрощів, наперекір, від сорому, з подиву, з жалю, з необхідності, тому-то, недарма; therefore, thus, hence, consequently, accordingly, so, because, thereby, for that reason, for this reason, thereby, as a result, due to this, that's why, for that cause, out of fear, out of love, accidentally, purposely, intentionally*.

Мети – для чого? З якою метою? *Назло, навмисне, наперекір, спеціально, задля, умисне, свідомо, для жарту, насправді, на користь, нарошне, нарочито, навмисне-таки, для сміху, задля вигоди, задля правди, зумисне, заради, на зло; to, in order to, so as to, purposely, intentionally, deliberately, usefully, needfully, necessarily, helpfully, for good, for fun, for safety, for clarity, on purpose, purposefully, meaningfully, usefully, consciously, with care*.

Міри і ступеня – скільки? Наскільки? У якій мірі? *Дуже, надзвичайно, трохи, ледь, занадто, цілком, майже, зовсім, більш, менше, надто, украй, неабияк, досить, достатньо, вельми, трохи-но, зовсім, значно, зовсім-таки; very, quite, rather, almost, nearly, totally, completely, absolutely, extremely, highly, enough, fairly, too, just, little, much, deeply, strongly, hardly, barely*.

Окрему групу становлять прислівники, що виражають:

1. Стан людини або природи *(Тихо навкруги. У кімнаті тепло. Йому погано.);*

2. Сприйняття навколишнього *(Видно наближення зими);*

3. Ставлення до висловлюваного *(Не можна перешкоджати; Потрібно зосередитись)* [3, с. 13].

Синтаксична роль прислівника в українській мові виражається так: найчастіше прислівник виступає обставиною в реченні і залежить від дієслова *(Він працює старанно щодня*), рідше – присудком (*Було тихо*), означенням (*Вечір по-домашньому теплий та затишний*).

В англійській мові, як і в українській, прислівники є надзвичайно гнучкою та адаптивною частиною мови, адже вони можуть уточнювати або змінювати значення не лише дієслів, а й прикметників, інших прислівників чи навіть цілого речення. Наприклад, у реченні «*She runs quickly*» прислівник «*quickly*» уточнює дієслово «*runs*», описуючи дію. У реченні «*The movie was incredibly interesting*» прислівник «*incredibly*» підсилює прикметник «*interesting*». Коли ми кажемо «*He spoke very softly*», прислівник «*very*» уточнює інше прислівник «*softly*». Аналогічно, у реченні «*She sings almost perfectly*» прислівник «*almost*» функціонує як уточнення іншого прислівника «*perfectly*» [10, с. 43].

Прислівники якості, як відомо, в обох мовах мають категорію ступенів порівняння, яка утворюється за допомогою закінчень *-er,-est* в англійській (на прикладі: *deep – deeper – deepest*) та *-ше, -че, -іше, -чий, най- щонай-, якнай-*, в українській (як в *низько – нижче – якнайнижче*, *найдорожче – щонайдорожче – якнайдорожче*; *цікаво – цікавіше – щонайцікавіше*; *швидко – швидше – найшвидше*). Також вони утворюються за допомогою слів *«більш», «менш», «найбільш», «найменш»* (*більш цікаво, менш зручно, найбільш голосно*) та *more і most* в англійській, якщо прислівник багатоскладовий (як в *more often, most carefully*). Деякі прислівники в обох мовах утворюють ступені порівняння від інших коренів (суплетивно), прикладами є*: добре – краще – найкраще; погано – гірше – найгірше; мало – менше – найменше*; *bad – worse – the worst, good – better – the best, far – farther/further – the farthest/furthest.*

Особливістю притаманною для багатьох українських прислівників якості є використання зменшувальних суфіксів, таких як: *-еньк-, -есеньк-, -юсіньк-, -очк, -ечк-*. Таким чином утворюється багато нових форм прислівників: *швидко – швиденько – швидесенько; маленький – малесенький – малюсінький; тоненько – тонюсінько; трохи – трішечки; синочок, зірочка та інші* [4, с. 40].

Також науковці визначають незнайому для англійської мови групу «особових займенників» – прислівників, доступних лише в українській мові. Це такі: *по-моєму, по-твоєму, по-нашому, по-вашому* та зворотний прислівник *по-*

своєму [4, с. 41]. Їхніми лексичними еквівалентами в англійській мові є фрази на кшталт «*на мою думку/на мою думку, на вашу думку»* тощо.

Таким чином, порівняли словотвір такої частини мови як прислівник в українській та англійській мовах. Визначили основні терміни, категорії прислівників, їх способи утворення від інших частин мови, такий як адвербалізація, та способи словотвору більшості прислівників (суфіксальний, префіксальний та інші). У результаті, знайшли деякі особливості, які є типовими тільки для української мови або тільки для англійської та занотували їх.

Висновки. У ході дослідження було проведено роботу над визначенням основних термінів (словотвір, прислівник, порівняльний аналіз), згадано категорії прислівників за походженням (первинні, вторинні) та за значенням (способу дії, місця, часу, причини, мети, міри і ступеня). Далі занотували, що як і в українській мові так і в англійській прислівники можуть утворюватися різними способами, залежно від частини мови, від якої вони походять. Так, вони походять від інших прислівників, від прикметників (адвербалізація), від іменників, числівників, займенників і сполучень слів.

В українській мові існує велике різноманіття побудови прислівників: вони формуються з префіксами, суфіксами, їх поєднанням; можуть переходити з інших частин мов, та їх складають з однакових або протилежних за значенням слів. В англійській мові для більшості слів додається суфікс «*-ly*» в кінці прикметника, щоб створити форму прислівника. А ось наприклад префіксація дуже рідко або взагалі не притаманна для словотвору англійських прислівників.

Далі перейшли до особливостей мов, як наприклад категорія ступенів порівняння прислівників якості, яка утворюється за допомогою закічень *-er,-est* в англійській та *-ше, -че, -іше, -чий, най- щонай-, якнай-,* в українській. Така цікава схожість спостерігається у використанні ступенів порівнянь, хоча в українській існує набагато більше варіантів їх утворення. Важливою відмінністю української від англійської є використання зменшувальних суфіксів в прислівниках, таких як: *-еньк-, -есеньк-, -юсіньк-, -очк-, -ечк-,* що практично повністю відсутнє в англійській. Іншою такою особливістю є група «особових займенників» – прислівників, доступних лише в українській мові. Це такі: *по-моєму, по-твоєму, по-нашому, по-вашому* та зворотний прислівник *по-своєму*.

Підсумовуючи, у цій роботі ми віднайшли багато подібностей в обох мовах, як от походження прислівників, або використання суфіксів. Але й були особливості, які притаманні тільки українській або тільки англійській мовам.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник. URL: https://sum.in.ua/s/Pryslivnyk

2. Березенко В. М. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. посібник. Порівняльна типологія англійської та української мов (практикум): Навч. посібник. К. : Вид. центр КНЛУ, 2017. 122 с.
3. Венжинович Н., Пискач О. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету 2-ге вид., допов. і перероб. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2022. 222 с.
4. Гладуш Н. Ф., Павлюк Н. В. Порівняльна граматика: теорія і практика: навч. посіб. / авт.-сост.; Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.». Київ, 2019. 296 с.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2004. 464 с.
6. Вінг О., Паладьєва А. Ф., Ставчук Н. В. Contrastive grammar of English and Ukrainian languages: Morphology: навчально-методичний посібник для самостійної роботи / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; укладачі Т. Умань: Візаві, 2018. 174 с.
7. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 390 с.
8. Giegerich H. J. The morphology of -ly and the categorial status of ‘adverbs’ in English. *English Language and Linguistics*. Vol. 16, № 03. 2012. P. 341–359
9. María de los Ángeles Gómez-González, J. Lachlan Mackenzie and Elsa González-Álvarez (eds.) Current Trends in Contrastive Linguistics: Cognitive and Functional Perspectives. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Co., 2008. 364 p.
10. Hernández M. S. The Position of Adverbs in English: Trying to Solve a Major Problem Most Language Learners Usually Face. Revista de Filología y Lingüística de la Universidad de Costa Rica. № 32(1). 2007. P. 271–285
11. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/грамматика/british-grammar/adverb-phrases

Yelyzaveta Chemodurova. Comparative Analysis of Adverb Formation in English and Ukrainian

The study provides a comparative analysis of the word formation process of such a part of speech as an adverb in English and Ukrainian; special attention is paid to the use of word-forming means, including: prefixation, suffixation, adverbialization, and others. The differences in the formation of degrees of comparison, the use of diminutive suffixes, and adverbs specific to the Ukrainian language are separately considered. Additionally, their syntactic position in the sentence is analyzed. As a result of the study, both common features in the structure of adverbs and significant differences that reflect the uniqueness of each language were identified.

Key words: adverb, word formation, English language, Ukrainian language, comparative analysis

УДК 81’25:81'373.612.2:(81'276.6: 321.02)(045)

Шведченко С. О., здобувачка ВО
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник: Черкащенко О. М.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ МЕТАФОР У АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ

У статті досліджується роль метафори в англомовному політичному та публіцистичному дискурсі та особливості її перекладу українською мовою. Розглянуто класифікацію метафор за ступенем новизни, особливості авторських і усталених образів, а також їхню функцію у формуванні образності, емоційності та комунікативного впливу тексту. Акцент зроблено на методах перекладу політичних метафор: використання метафори-еквівалента, метафори-аналога, калькування, деметафоризації, опущення, контекстуальної заміни та компенсації. Показано, що правильний вибір способу перекладу забезпечує збереження авторського задуму, адекватне передання змісту та ефективний вплив на читача.

Ключові слова: метафора, політичний дискурс, публіцистичний стиль, стратегії перекладу, комунікативний вплив

Дослідження публіцистичних текстів та характерних для них виразних засобів посідає важливе місце в сучасній лінгвістиці. Цій темі присвячено чимало наукових праць, а її теоретичні засади перебувають у постійному розвитку. Метафора, яку традиційно розглядають як один із ключових засобів художнього впливу в літературі, активно функціонує й у медійному дискурсі. Вона являє собою слово чи вислів, ужитий у переносному значенні на основі невираженого порівняння двох понять за спільною ознакою.

Тривалий час метафора, тобто «стисле порівняння», сприймалася передусім як естетичний прийом, своєрідна «прикраса мови». Проте сучасні наукові підходи запропонували нове бачення цього явища. Переклад політичних метафор актуалізує необхідність врахування особливостей когнітивної лінгвістики та зіставлення концептів у різних культурах, що забезпечує адекватність перекладу. Недостатня розробленість цієї проблематики у вітчизняній науці і зумовлює актуальність її дослідження.

Аналіз мовних (усталених) і мовленнєвих (авторських, “живих”) метафор, які зустрічаються в англомовних текстах політичної та суспільно-політичної тематики, свідчить про те, що концептуальні засади сучасного політичного медіадискурсу формуються насамперед онтологічними та орієнтаційними метафорами.

Безліч нематеріальних феноменів політичної сфери діяльності концептуалізуються і репрезентуються за допомогою базового метафоричного концепту «об'єктивація», тобто в термінах матеріальних об'єктів.

Активне вживання метафор у політичному дискурсі зумовлено їх здатністю впливати практично на кожен з етапів вирішення проблем у політичній сфері: осмислення проблемної ситуації, пошук варіантів її вирішення, оцінка альтернатив, вибір варіанта. Теоретичне вивчення і послідовний опис політичних метафор є однією з найбільш перспективних і динамічних течій в сучасному перекладознавстві.

Для створення політичної метафори необхідно добре орієнтуватися в економічних і політичних процесах, розуміти рівень життя та культурні особливості цільової аудиторії, а також стежити за сучасними соціологічними дослідженнями й опитуваннями. Без цього її впливовість істотно знижується. Індивідуальна (авторська) метафора вирізняється високим ступенем інформативності, оскільки дозволяє вивести об'єкт за межі його звичного сприйняття. Крім того, без достатньої метафоричної насиченості текст не здатний сформувати у читача необхідний асоціативний образ, що унеможливлює повне та точне розуміння змісту.

Політична метафора дедалі частіше стає контрольованим явищем. Ефективність її застосування підвищується, тому що така метафора чітко реагує на мовну моду та події в країні або світі. Ніхто не спроможний вплинути на активність метафоричних моделей, оскільки метафоричний образ показує несвідоме світосприйняття соціуму, яке сформувалося під впливом «духу часу» і національних традицій. Нині метафора є потужною зброєю в руках політиків, журналістів.

У публіцистиці формуються певні типи метафор, зумовлені скоріше не ідіостилем, а специфікою самого публіцистичного стилю (зверненістю до широкої читацької аудиторії, суспільно-політичним словником тощо). В результаті найбільший прагматичний потенціал мають авторські метафори, оскільки саме вони посилюють вплив писемного мовлення, визначають її жвавість та емоційність.

Метафорична образність може бути виражена словом чи словосполученням будь-якого типу, при цьому ступінь відриву образної семантики не залежить від синтаксичної структури словосполучень, оскільки лексичне наповнення в цьому випадку домінує над граматичним:

Chinese diplomats are closing ranks, People's Daily reported, with one official calling for a «diplomatic iron army» that is «loyal to the Party, courageous in taking responsibility, daring to fight and strictly disciplined [5].

Надзвичайно популярна в публіцистиці генітивна метафора – субстантивне словосполучення із залежним компонентом – неузгодженим визначенням, вираженим іменником у родовому відмінку.

Зокрема метафоричне значення у такій метафорі пов'язане лише головним компонентом, але повне розкриття цього значення визначається лише у взаємодії його із залежним. Генітивна метафора, окрім образної характеристики справжньої ситуації, містить її емоційну характеристику. Мета цієї метафори у тому, щоб позначити подібність, а тому, щоб емоційно і оціночно маркувати явища різного порядку, привертаючи увагу читача до нестандартних образів. Лексичне наповнення генітивної метафори є різноманітним у текстах різних типів: *What «special relationship? U.S. image sours in Britain and Europe* [8].

У сучасному публіцистичному тексті переважають оригінальні авторські метафори, які характеризують суспільно-політичне життя:

Lombardo, an Italian American, is one of many among the Italian diaspora whose applications are now in limbo [Italy tightened].

У мові публіцистики образні уявлення, виражені словами з метафоричним значенням, менш тісно пов'язані одне з одним і створюють єдиний метафоричний контекст. Вони утворюють «приватні» метафоричні контексти, які доповнюють один одного і становлять разом з іншими образними засобами систему образних засобів, що відтворюють картину дійсності, а через неї – настрій. Так, в публіцистичному тексті можна зустріти використання кількох видів метафор:

As Ms. Brink's departure was announced on Thursday evening, a Ukrainian delegation was on its way to Washington to negotiate the minerals deal, which Mr. Trump has portrayed as a way to «recoup» past U.S. aid to Ukraine [7].

Публіцисти часто звертаються до розгорнутої метафори, що відкриває широкі можливості для вираження різноманітних смислів:

By early Saturday, Musk was taking clear and unambiguous shots at one of the long-standing architects of Trump's tariff policies, fellow White House adviser Peter Navarro [6].

Очевидно, що метафори, як і будь-які інші образи, цілком природні для публіцистичної мови, адже допомагають автору передати складні асоціації, які разом створюють основу тексту.

Метафори зазвичай класифікують за ступенем їхньої «новизни». Насамперед виділяють «живі» або індивідуально-авторські метафори, значення яких чітко відчувається як переносне; їхнє тлумачення може суттєво різнитися залежно від контексту чи сприйняття читача. Далі йдуть «звичні» або «поширені» метафори – сталі вислови з усталеним, стереотипізованим змістом, який сформувався у мовному середовищі. Останню групу становлять «стерті»

метафори, характерні для наукового та повсякденного дискурсу: зв'язок між двома сферами значення в них майже не відчувається як переносний. Такими виразами насичене наше повсякденне мовлення – наприклад, «час летить», «втратити надію». Згідно з когнітивною теорією метафори, мислення людини та її понятійний апарат значною мірою ґрунтуються на метафоричному перенесенні. У цьому контексті подібні метафори можна вважати частиною загальнолюдського когнітивного фонду: вони є спільними або майже тотожними для багатьох мов (наприклад, дослівні відповідники «time flies», «to lose hope»).

Різні види метафор у публіцистичному тексті, органічно включені в текст розповіді, крім яскравої образності створюють і особливий тип смислового навантаження, що дозволяє читачеві самостійно відтворювати ланцюжки образів, які продукуються автором тексту, а також багато в чому відображають мовний «смак» публіцистичного стилю.

Однією з ключових умов якісного перекладу журналістських публіцистичних матеріалів є лаконічне й точне передання їхнього змісту, що набуває особливої ваги під час формування тексту мовою перекладу. Проте для забезпечення адекватного відтворення політичних подій необхідно зважати на весь комплекс мовних чинників: функціональне призначення висловлювання, а також його жанрові та стилістичні особливості.

Стратегія перекладача – зберегти стилістичні особливості оригіналу. Перекладачеві часто доводиться шукати особливі засоби для передачі смислових і стилістичних складових оригіналу. У такому випадку досягається прагматична еквівалентність між оригіналом і перекладом, що й визначає комунікативний ефект двох мов – англійської та української. Зрозуміло, що переклад заголовків і статей слід робити, лише переклавши кожне речення в і добре усвідомивши зміст оригіналу.

Беручи до уваги важливість та значущість функцій, які метафора виконує в політичному тексті, перекладачу слід особливо уважно обирати спосіб її відтворення. Недостатня увага до метафоричних елементів може призвести до зміни комунікативного впливу тексту та спотворення уявлення про автора й його початковий задум щодо подання інформації.

Проведений аналіз дозволив виділити такі актуальні способи перекладу політичних метафор з англійської мови українською: використання метафори-еквівалента, використання метафори-аналогу, калькування, опущення метафори, деметафоризація, контекстуальна заміна, компенсація.

1. Використання метафори-еквівалента, тобто метафори мови перекладу, що створює такий же образ, що і метафора вихідної мови, наприклад:

*We're talking **crazy money** here,» he said, «and they're doing this with no strategy, no purpose, and with a consequence that is going to hurt the American people*

[4]. – *Ми говоримо про* ***божевільні гроші****, сказав він, і вони роблять це без стратегії, без мети, і з наслідком, який завдасть шкоди американському народу*.

При перекладі також можна використовувати метафору-еквівалент у комбінації з додаванням, тобто вводити додаткові лексичні одиниці, щоб зробити метафору зрозумілішою для реципієнта, наприклад:

But if we reset the table to the nonpartisan view of what it should look like, I think we will see great talent wanting to ***put their shoulders*** *to the wheel to help our country* [4]. – *Але якщо ми перейдемо до безпартійного погляду на те, як це має виглядати, я думаю, ми побачимо великих талантів, які бажають* ***прийти на поміч****, щоб допомогти нашій країні*.

2. Використання метафори-аналогу, тобто метафори мови перекладу, що створює аналогічний (тобто схожий, але не ідентичний) образ, що і метафора вихідної мови, наприклад:

She also ***gained a reputation as a crusader for reforms****, pushing the Ukrainian government to combat corruption, among other things – a stance that grated on some Ukrainian government officials who resented what they viewed as intrusive American oversight* [7]. – *Вона також* ***завоювала репутацію прихильниці реформи****, підштовхуючи український уряд до боротьби з корупцією, серед іншого – позиція, яка дратувала деяких українських урядовців, які обурювалися тим, що вони вважали нав'язливим американським наглядом* (образ нового посла посилено її прихильністю до реформ).

3. Калькування, тобто копіювання структури вихідної метафори засобами мови перекладу, наприклад:

It's time ***to break through the television noise*** [6]. – *Настав час* ***пробитися крізь телевізійний шум*** (під час перекладу використано калькування, оскільки ця метафора є індивідуально-авторською, і копіювання її структури дозволяє зберегти задуманий автором спосіб боротьби з настирливим нав'язуванням політичних поглядів).

4. Опущення метафори, наприклад:

As Ms. von der Leyen and her colleagues regularly point out, the U.S. ***consumer market*** *is big – but* ***not the be-all-end-all*** [4]. – *Як регулярно зазначають пані фон дер Ляєн та її колеги,* ***споживчий ринок США*** *великий, але* ***не універсальний*** (при перекладі метафора «*the be-all-end-all*» опущена, адже її буквальний переклад «*альфа і омега*» або «*початок і кінець*» недоречний, тому вона опущена, а замість неї використано прикметник «*універсальний*»).

5. Деметафоризація, тобто заміна метафори англійської мови на слово або словосполучення українською, що не є метафорою, наприклад:

America is still the world's biggest economy and a critical supplier of military technology and leadership for Europe. There is no real hope of replacing it in those

roles overnight. ***Mr. Trump's pivot*** *is unlikely to be painless* [9]. *– Америка все ще є найбільшою економікою світу та важливим постачальником військових технологій і лідерства для Європи. Немає реальної надії замінити його на цих ролях миттєво.* ***Зміна політики Трампа*** *навряд чи буде безболісною* (для розуміння суті тексту, при перекладі метафори «*Mr. Trump's pivot*», тобто «*поворот Трампа*» її відтворено словосполученням «*зміна політики Трампа*», яке не є метафорою).

6. Контекстуальна заміна, тобто використання метафори мови перекладу, яка не збігається за денотативним значенням з метафорою вихідної мови, але виконує ту ж функцію в цьому контексті, наприклад:

Still, Europe's basic strategy is clear: It's pushing for a deal with the U.S., but it's also recognizing that ***the world is on the cusp of change*** *and hoping to ride that shift to success* [9]. *– Водночас, основна стратегія Європи зрозуміла: вона наполягає на угоді зі США, але також визнає, що* ***світ трансформується****, і сподівається досягти успіху в цьому переході* (однак обидві метафори виконують оцінну функцію).

7. Компенсація, тобто використання інших засобів надання мовного впливу на реципієнта, наприклад:

I think we will see, if we're able to get that information, ***a devastating drop in employee engagement****, the sort of juice that motivates workers to get stuff done and to put in their discretionary energy* [4]. *– Думаю, якщо ми зможемо отримати цю інформацію, ми побачимо* ***байдужість співробітників****, свого роду сік, який спонукає працівників виконувати роботу та вкладати свою енергію на власний розсуд* (відбулася компенсація метафори емоційно-оцінною лексикою).

Таким чином, на основі результатів дослідження можна запропонувати такі рекомендації для перекладачів щодо перекладу політичних метафор у текстах публіцистичного дискурсу англійською мовою:

1) при перекладі індивідуально-авторських метафор доцільно застосовувати калькування, оскільки цей спосіб перекладу дозволяє зберегти індивідуальний стиль автора;

2) при використанні калькування слід переконатися, що отримана відповідність не порушує норм мови перекладу та є зрозумілою для реципієнта;

3) при використанні калькування можливе додавання або опущення деяких компонентів, якщо цього вимагають норми мови перекладу або якщо це зробить переклад зрозумілішим для реципієнта;

4) якщо політична метафора не є індивідуально-авторською, то необхідно визначити, чи має вона метафору-еквівалент у мові перекладу; за відсутності метафори-еквівалента слід спробувати підібрати метафору-аналог або застосувати контекстуальну заміну;

5) слід пам’ятати, що використання стертої метафори, деметафоризація або опущення метафори дозволяє зберегти когнітивну інформацію, проте призводить до часткової або повної втрати емоційної інформації, тобто до зниження ступеня впливу на реципієнта, тому необхідно компенсувати цю втрату іншими засобами мовного впливу.

Отже, активне використання метафор у політичному дискурсі пояснюється їхнім впливом на всі етапи ухвалення рішень – від усвідомлення проблеми до вибору її розв’язання. Вивчення політичних метафор є одним із найбільш динамічних напрямів сучасного перекладознавства. Специфіка їх передачі в англомовних текстах залежить від типу метафори та обраної перекладацької стратегії; найпотужніший прагматичний ефект мають авторські метафори, що забезпечують емоційність і виразність публіцистичного стилю. Зважаючи на важливість тих функцій, які виконує метафора у політичному тексті, необхідно ретельно підходити до вибору способу перекладу метафори, оскільки недбале її відтворення може знизити комунікативний вплив і спотворити авторський задум.

Список використаних джерел:

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
2. Михайленко В. Публіцистичний стиль як засіб впливу на реципієнта. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Вип. 23. 2010. С. 114–116
3. Петренко В. К. Особливості визначення політичної мови. Київ: Вісник, 2007. 57 с.
4. Optimism lives despite Trump’s ‘arson of our public infrastructure’. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/2025/04/11/optimism-lives-despite-trumps-arson-our-public-infrastructure.
5. Steeling China for a Fight, Xi Faces His Biggest Test Since Covid. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2025/04/11/world/asia/trump-china-tariffs-xi.html.
6. Trump’s billionaire backers begin to balk at his tariffs. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/2025/04/07/trump-tariffs-billionaires-global-market-meltdown.
7. U.S. Ambassador to Ukraine Steps Down Amid Strained Ties Under Trump. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2025/04/10/world/europe/us-ukraine-ambassador-resigns.html.
8. What ‘special relationship’? U.S. image sours in Britain and Europe. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/world/2025/04/08/britain-trump-anti-american-germany-europe-musk.
9. World’s Friendliest Superpower? As Trump Upends Globe, Europe Positions Itself. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2025/04/11/world/europe/european-union-trade-tariffs-trump.html.

Sofiia Shvedchenko. Specifics of Rendering Political Metaphors in English Texts

The article examines the role of metaphor in English political and journalistic discourse and the peculiarities of its translation into Ukrainian. It considers the classification of metaphors according to their degree of novelty, the specifics of authorial and conventional images, as well as

their function in creating the imagery, emotionality and communicative impact of the text. The emphasis is placed on methods of translating political metaphors: the use of metaphor equivalents, metaphor analogues, loan translation, demetaphorisation, omission, contextual replacement, and compensation. It is shown that the appropriate choice of translation method ensures the preservation of the author's intention, adequate transmission of meaning, and effective influence on the reader.

Key words: metaphor, political discourse, journalistic style, translation strategies, communicative effect

UDC 81'373.6:821.111Роу8Гар(045)

Sharkova M., student
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine
Scientific supervisor: Sherstiuk L. V.

THE ETYMOLOGY OF PROPER NAMES IN J. K. ROWLING'S NOVEL *HARRY POTTER*

This article investigates the etymology of proper names used in J. K. Rowling's novel *Harry Potter*, focusing on their linguistic origins and semantic motivations. The study analyzes how Rowling draws on Latin, Old English, French, and mythological sources to construct meaningful and memorable character names. Special attention is given to the ways these names reflect character traits, narrative functions, and cultural symbolism within the series.

Key words: proper names, Harry Potter, etymology, J. K. Rowling, onomastics

In J. K. Rowling's Harry Potter series, proper names play an essential role in shaping the magical world and its characters. Far from being random, most proper names in the wizarding universe carry hidden meanings, linguistic roots, or symbolic associations. Rowling, who studied classical languages and literature, uses proper names as a creative tool to reveal personalities, moral choices, and even destinies. Through the careful choice of words, she brings her characters to life and enables readers to understand them on a deeper level.

Rowling's background as a philologist and her passion for etymology greatly influenced her writing. Many of her words and names are inspired by Latin, French, Greek, and Old English. This connection to ancient languages adds a feeling of authenticity and depth to the world of magic. Each name becomes a linguistic clue, helping the reader feel that the wizarding world has real history and culture behind it.

Etymology is the study of the origin and history of words, tracing how their forms and meanings have changed over time [1]. It helps reveal the hidden layers of language and shows how culture, history, and thought are reflected in words. In literature, etymology allows readers to see deeper meanings behind names and

expressions, as authors often choose words deliberately to convey symbolism or character traits.

Understanding the origins of these names reveals the traits, roles, or destinies of characters, such as *Remus Lupin,* hinting at his werewolf nature, or *Draco Malfoy,* suggesting arrogance and ill intent. An etymological analysis also reveals Rowling's use of wordplay, symbolism, and intertextual references, thereby enriching readers' comprehension of the story's themes and character dynamics. Ultimately, studying etymology allows readers to appreciate the depth and creativity of Rowling's onomastic strategies and the subtle ways language shapes the magical world.

To begin with, the proper name Harry, at first glance, seems like an ordinary name, often found in various films and in everyday life; however, it can also reveal a lot about a person or the reasons why a person is given that name. *Harry* was previously used as a diminutive, affectionate form of the names Henry and Harold. But now Harry is an independent name. The first version of this name reduces it to Harry from the Old French name Henry. Which translates as "rich", "strong". The second version claims that the roots of the name Harry should be sought in Germany. It comes from the common German word "Heimerich"; therefore, it is translated as "master of the house" [4]. Thus, it is really connected with Hogwarts, although he would be chosen for the Slytherin House.

Moving on to *Hermione*, the proper name originates from Greek. In Greek, the meaning of the name Hermione is: well-born [5]. J. K. Rowling drew such a parallel that even though Hermione was a mudblood, she carried such a meaning in her name. Therefore, throughout the reading of all the books, we are convinced that we should not underestimate people like her, because she revealed herself as a very brave and intelligent girl, without whom the development of events would simply be impossible.

Also, the proper name *Ron Weasley* seems familiar enough to hear often, but it's not that simple. Ronald is a given boy name of Old Norse and Old English origin. It means "ruler's counselor," "ruler of decision," or "judgment power." And what is interesting about his surname? And what is interesting is that the basis of his surname comes from "weasel". Weasels are mammals of the genus Mustela of the family Mustelidae. Members of this genus are small, active predators with long and slender bodies and short legs [4].

When discussing Harry Potter's friends, it is worth highlighting Neville Longbottom and Luna Lovegood.

Regarding *Neville Longbottom*, the reasoning behind his name is fairly straightforward. His original surname, which literally translates as "bottom" or "lower part," carries a subtle hint that the character is somewhat clumsy and mildly comical. Rowling clearly chose it deliberately. The origin of his first name also contributes to this effect, as its sound closely resembles the word "navel," reinforcing the humorous

undertone of his name, even though the character gradually reveals depth and bravery throughout the series.

As for *Luna Lovegood*, her name also carries clear semantic and symbolic significance. The first name Luna, derived from the Latin word for "moon," evokes associations with intuition, mystery, and otherworldliness, traits that strongly align with her unconventional worldview and distinctive behaviour throughout the series. Her surname Lovegood can be interpreted literally as "to love what is good," which underscores the character's innate kindness, openness, and moral sincerity. Together, these elements form a name that reflects both her ethereal nature and her unwavering belief in the goodness of others.

The name of *Draco Malfoy* derives from the Latin word for "dragon," invoking imagery of danger, aggression, and pride. The surname Malfoy comes from the Old French "mal foi" or "mal foy", which translates as "dishonesty" or "treachery", signalling deceitfulness and moral corruption, all qualities that shape his character throughout much of the narrative.

Similarly, the surnames *Crabbe* and *Goyle* contribute to the depiction of their bearers as antagonistic and somewhat brutish. Crabbe closely resembles the English word "crab," an animal often associated with stubbornness or a harsh, unpleasant temperament, while Goyle phonetically echoes "gargoyle," suggesting a rough, intimidating, and almost grotesque presence. These names intentionally emphasize the characters' roles as Malfoy's loyal but intellectually limited companions, reinforcing the thematic contrast between Harry Potter's friends and his adversaries.

Speaking about professors, we should mention at least the names of Albus Dumbledore, Minerva McGonagall, Severus Snape, and Rubeus Hagrid.

When considering *Albus Dumbledore*'s proper name, it also has a meaning. "Albus" is Latin for "white," symbolizing purity, wisdom, and kindness. This reflects his long white beard, which we might have seen in the movies or just imagined while reading the book. "Dumbledore" is an Old English word for "bumblebee" [2]. Rowling said she imagined him walking around humming to himself.

In contrast, *Severus Snape* is one of the most complex proper names in the series. Severus Snape is portrayed as a complex and enigmatic character, marked by his strictness, intelligence, and hidden loyalty. Though often perceived as harsh and antagonistic, his enduring love, moral courage, and ultimate sacrifices reveal a deeply conflicted yet profoundly principled individual. "Severus" comes from Latin and means "strict" or "severe." This reflects his cold and serious personality, especially in the early books. The surname "Snape" is the name of an English village, but it also sounds like "snake," hinting at his connection with Slytherin House [2]. Yet, as readers discover later, his name hides both darkness and loyalty – just as his character does.

Minerva McGonagall is portrayed as a wise, disciplined, and principled educator whose integrity and strategic mind make her one of the most respected figures at Hogwarts. Her combination of strictness, compassion, and unwavering courage positions her as a vital mentor and a steadfast defender of the school community. "Minerva" is the Roman goddess of wisdom, strategic warfare, and crafts, which aligns with Professor McGonagall's intelligence, discipline, and leadership. The surname "McGonagall*"* is of Scottish origin, strengthening her cultural identity in the novel. Her name thus reflects both intellectual power and heritage [4].

Rubeus Hagrid is depicted as a warm-hearted, loyal, and protective figure whose deep connection to magical creatures reflects his gentle nature despite his imposing appearance. His steadfast support for Harry and his friends, along with his unwavering commitment to what he believes is right, makes him a symbol of kindness, courage, and genuine sincerity in the series. "Rubeus" comes from Latin *rubeus* ("red, ruddy"), reflecting Hagrid's warm but rugged appearance. "Hagrid" derives from the old word *hagridden*, meaning "worried" or "troubled," hinting at the hardships and emotional burdens Hagrid carries. His name captures both his rough exterior and gentle heart.

And what about an evil one? The villain's proper name, *Lord Voldemort*, also carries deep meaning. In French, vol de mort means "flight of death" or "theft of death." It represents his desire to escape mortality and his obsession with power and fear. The sound of the name is sharp, dark, and foreign, perfectly fitting a character who denies his humanity and wants to rise above death itself. The fact that others fear to say his name ("He-Who-Must-Not-Be-Named") shows the symbolic power of words in the magical world [4].

Most incantations in the Harry Potter series are derived from Latin or Latin-based constructions. This linguistic choice is intentional: Latin evokes the tradition of classical scholarship, ancient magic, and the formalized structure of spellcasting. Rowling frequently uses authentic Latin verbs, nouns, and participles, or creates hybrid forms that retain clear semantic transparency.

Imperius Curse or *Imperio* is a spell that removes a person's free will, enabling the caster to control the victim completely. Its concise form resembles the Latin impero "I command," reinforcing the dynamics of domination and submission embedded in the curse.

Accio comes from Latin accio, meaning "I call" or "I summon." This spell summons objects toward the caster, even from long distances.

Aguamenti or *Water-Making Spell* gives a possibly a hybrid of aqua "water" and menti "for the mind, forming an evocative compound that suggests conjuring water through focused intent".

Alohomora is derived from a word in the West African Sidiki dialect used in geomancy, meaning "friendly to thieves", reflecting the spell's unlocking function.

Amato Animo Animato Animagus was also derived from the Latin language. Amato is a form of Latin amo, which means “I love”. It enables the complex transformation of a witch or wizard into an Animagus.

Arresto Momentum combines Anglo-French “to stop”, with Latin momentum “motion”, “force of movement”, yielding the meaning “to bring momentum to a stop.”

Avada Kedavra is based on the Aramaic phrase avada kedavra, “let the thing be destroyed”, which historically functioned as a magical formula for banishing illness or harm.

Bombarda comes from the English bombard “to attack repeatedly with bombs or missiles”. It creates an explosive blast capable of breaking obstacles or causing destruction.

In the Latin language *crucio* means “I torture.” It inflicts intense, unbearable pain without leaving physical marks.

Expelliarmus is likely from expello “I expel” and arma “weapons”, literally “I expel the weapon”.

Wingardium Leviosa is a combination of English and Latin roots. Wingardium mixes «wing» with Latin arduus, meaning "high," along with the Latin suffix -ium. Leviosa comes from levo, meaning "to lift," or levis, meaning "light." Overall, the phrase suggests «to raise or lift high.”

But the most important role of proper names is found in the Hogwarts Houses. Proper names play a particularly significant role in the context of the Hogwarts Houses, where they serve not only as identifiers but also as conveyors of character traits, values, and symbolic meanings. Each House name: Gryffindor, Slytherin, Hufflepuff, and Ravenclaw, includes the qualities it prizes, such as bravery, ambition, loyalty, and intelligence, respectively. These names often have etymological roots in Old English, Latin, or mythological references, which subtly communicate the moral and intellectual characteristics expected of their members. By carefully choosing these names, Rowling reinforces the narrative structure of Hogwarts as a microcosm of society, where identity, belonging, and personal development are closely tied to linguistic symbolism and the aspirational traits represented by each House.

Gryffindor comes from “griffin,” a mythical creature with the body, tail, and hind legs of a lion, combined with the head, wings, and talons of an eagle. It represents strength, bravery, and leadership.

Slytherin comes from “slither,” describing the smooth movement of a snake. We are used to thinking of snakes as symbols of cunning and deceit, but in this case, the name also stands for determination, ambition, and the will to succeed.

Ravenclaw comes from “raven,” the largest bird in the crow family, with shiny black feathers. Ravens are often seen as symbols of intelligence, mystery, and wisdom. That is why Ravenclaw students are known for their cleverness and creativity.

Hufflepuff takes its name from the Hogwarts founder, Helga Hufflepuff, a kind and fair witch who came from the broad valleys. She valued hard work, loyalty, and honesty, and welcomed students who were dedicated and true-hearted, rather than ambitious or proud.

J. K. Rowling used proper names to show that language can reveal truth and hidden meanings. Through them, she wanted her readers to notice how names reflect a person's character, destiny, or moral choices. She believed that names are not just labels, but symbols of who people truly are inside, reminding readers that identity is shaped by one's actions and values, not by birth or background.

Proper names in Harry Potter are much more than simple labels. Every name tells a story. Sometimes about a character's past, sometimes about their soul or the origin of their name. Rowling did a great job, as her books became famous all over the world, and almost everyone has heard of her characters. Their names are simple, but unforgettable. Every word has meaning, and every proper name carries a spark of magic. This is why the world of Harry Potter feels so alive to us.

References:

1. Cambridge English Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/etymology
2. Nilsen A., Nilsen D. Names and Naming in Young Adult Literature. 2007. URL: https://www.nomos-elibrary.de/en/document/view/detail/uuid/e1a5f6cd-fa21-33cc-8449-f98030ae8f73 .
3. Rowling J. K. Harry Potter series. URL: https://harrypotter.fandom.com/f/p/3014856895165891782/r/3018338647851140888
4. Umamah M. Charactonym Analysis on First Name Characters in Rowling's Harry Potter and The Philosopher's Stone Novel. *Journal of Electrical Systems*. № 20, 2024. P. 1602–1615
5. Yablochnikova V. O. Peculiarities of fantasy translation on J. K. Rowling's series about Harry Potter. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022. № 53, Т. 2. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v53/part_2/35.pdf

Марина Шаркова

. Етимологія імен у романі Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер»

У статті досліджується етимологія імен, використаних у романі Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер», з акцентом на їхньому лінгвістичному походженні та семантичних мотиваціях. У дослідженні аналізується, як Роулінг використовує латинську, староанглійську, французьку мови та міфологічні джерела для створення значущих і запам'ятовуваних імен персонажів. Особлива увага приділяється тому, як ці імена відображають риси характеру, наративні функції та культурну символіку в серії.

Ключові слова: власні імена, Гаррі Поттер, етимологія, Дж. К. Роулінг, ономастика

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ / FOREIGN LANGUAGES AS A MEANS OF PROFESSIONAL INTERACTION

UDC 81'243: 640.4(045)

Bielievtsev I. I., student
Mykhailo Tugan-Baranovskyi
Educational and Scientific Institute of Economics and Trade of
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine
Scientific supervisor: Vorobiova L.V.

FOREIGN LANGUAGE ROLE IN DELIVERING 5-STAR INTERNATIONAL HOTELS SERVICE QUALITY

This article examines the impact of foreign language skills on the successful delivery of 5-star service quality in international hotels. The study focuses on effective multilingual communication, which directly affects guest satisfaction and shapes the overall perception of premium hotel brands operating worldwide. It reveals the problems associated with language barriers in service, difficulties in maintaining cultural sensitivity and communication when language skills are insufficient. There is a direct link between these problems and potential service failures or negative guest reviews. The article also discusses the difficulties hotel management faces in recruiting, training, and retaining staff with the necessary high level of language proficiency in different target markets.

Key words: 5-star hotel; service quality; foreign language; staff recruitment

Problem statement. In the rapidly expanding landscape of global tourism and the escalating demand for personalized travel experiences, the role of foreign language knowledge among international hotel staff has transitioned from a mere advantage to a crucial skill. This article examines the central importance of multilingual proficiency in upholding and exceeding standards of 5-star service quality. Considering that elite hospitality is defined by both high material standards and high service standards, it's crucial to overcome linguistic and cultural barriers to form a positive emotional connection with guests, ensure operational efficiency, and ultimately, maintain a competitive edge in the international luxury market.

The objective of the article is to analyze and establish the critical role of foreign language proficiency among international hotel staff as a fundamental requirement for delivering and sustaining 5-star service quality in the context of globalization and increasing demands for personalized guest experiences.

Latest research analysis. Current research strongly affirms that multilingual proficiency is essential for 5-star service quality and competitive advantage in luxury

hospitality, directly driving customer satisfaction and loyalty through enhanced personalization and cultural intelligence. Such researchers as: R. Poznanskyy, D. Davis, highlight that, within the context of global mobility and increased cultural diversity among travelers, linguistic competence has become an essential operational resource rather than an additional professional advantage. N. Tziora, N. Giovanis, C. Papacharalabous state, that multilingualism constitutes a competitive advantage for both hotels and hospitality professionals, but note a persistent gap between theoretical recognition of language importance and its practical promotion in staff training [5, p. 92]. The analysis confirms that linguistic barriers cause service failures, yet also reveals a significant implementation gap: hotel management often fails to provide adequate specialized training and competitive compensation needed to recruit and retain high-level multilingual staff [3]. While technology offers support, studies stress that complex service situations and emotional connection require fluent human linguistic and intercultural competence, which remains a critical and often scarce resource.

Presentation of the main material. In times of globalization of the travel industries and increasing demands for personalized experiences, foreign language knowledge among international hotel staff is becoming a crucial skill for ensuring 5-star service quality. Considering that 5-star service involves not only high material standards, but also a high service standards, the staff proficiency in foreign languages is no longer an advantage but a key factor in competitiveness. Professional multilingual service is required for overcoming linguistic barriers and forming a positive emotional connection with the guest. Insufficient language competence can directly lead to service failures, misunderstanding and, as result, to decrease customer satisfaction and reputation of an international brand.

Five-star service is defined by personalization and attention to detail. When a guest from another country is greeted and assisted in their native language, it creates an instant connection and evokes a feeling of comfort and special care. In elite hospitality segment, where attention to detail is most required, being able to serve guests in their native language allows them to feel heard and valued, creating a memorable and positive experience, this can have a huge impact on their satisfaction, which leads to increased loyalty to brand and positive feedback.

Effective communication is the foundation of a hotel`s smooth work. Having staff who speak foreign languages directly to a guest is a great advantage to staff efficiency and hotel`s ability to work in complicated situations [4]. When unforeseen problems or misunderstandings appear, good language proficiency allow you to quickly resolve the situation and avoid confusion. Knowing the guest`s native language helps staff explain hotel rules, guidelines, or resolve a complaint in time, reducing tension and ensuring guest feels comfortable that their problem is fully understood.

Moreover, knowledge of foreign languages is a key element in developing business relations with partners abroad.

International hotels serve a multicultural clientele. Consequently, 5-star service requires not only linguistic but also cultural intelligence. Proficiency in foreign language is linked to intercultural competence, it helps staff understand guests` cultural norms, expectation, and nonverbal language. This helps avoid misunderstandings that could arise due to cultural differences [4]. To maintain competitiveness and increase career opportunities, it is necessary to communicate freely, which makes learning foreign languages a current trend in the industry.

Despite the obvious and critical role of foreign languages in providing 5-star service, international hotel management continually faces significant challenges in recruiting, training and retaining employees with a high level of foreign languages proficiency. To find a candidate who combines the necessary hospitality skills, intercultural competence and proficiency in multiple languages is a significant challenge. There is often a paradox between the theoretical recognition of the importance of foreign language skills and their practical promotion. Hotels may not have sufficient foreign language training programs, and may not pay high enough for such valuable skill. As result, personnel with high level of foreign language proficiency can be a rare resource, and could be easily taken by competitors.

Even with successful hiring, training and professional development it is still a significant operational challenge. Maintaining a 5-star standard requires not only foreign language skill but also a proficiency in specialized hospitality language and the ability to effectively use their language knowledge to resolve conflicts. Hotels often have a little time and resources to conduct effective training, especially at peak seasons, when staff are maximally busy. This leads to situations where staff is relied on small number of bilingual employees, who does all communication work. This situation makes additional burden on these key employees, in long terms this increases the risk of burnout and quitting, worsening the problem of staff turnover in such critical service area [1].

To overcome recruitment challenges, hotel management should use targeted recruitment strategies. Firstly, Language Proficiency Testing (LPT) must be used in the selection process to accurately assess foreign language proficiency, which must be tailored to the requirements of a 5-star service, not just basic communication. Secondly, for training, it is necessary to invest in specialized language programs that focus on hotel vocabulary and intercultural communication and conflict resolution skills. These programs should be flexible (for example, using online platforms and mobile apps) to allow staff to learn without disrupting their work schedule during peak seasons. It’s also important to ensure that training materials, regarding hotel policies and procedures are available in multiple languages [2, p. 270]. When it comes to retaining skilled

multilingual employees, it is crucial to recognize that their skills are a competitive advantage and should be rewarded accordingly. Hotels should implement compensation systems that include foreign language proficiency bonuses to motivate employees to develop and stay with the company. In addition, it is necessary to create clear career progression ways and mentoring programs where foreign language skill is seen as required for promotion to leading positions. Recognizing and rewarding multilingual employees, actively engaging them in key international markets, and creating a supportive work environment that values cultural diversity and open communication will significantly reduce employee turnover and ensure consistent 5-star service.

From the moment a guest interacts with the hotel's website and booking system, through pre-arrival communications via email or chat, to post-stay feedback management, multilingual capability is essential [1]. Ensuring that all digital communication channels—including social media responses and app-based services – are handled by staff proficient in the guests' native languages reinforces the personalized 5-star standard. A seamless, error-free digital experience in multiple languages builds trust and significantly influences the initial perception of the brand's commitment to quality and attention to detail.

In a 5-star service environment where high levels of touch prevail, relying solely on technology could be seen as impersonal and often fails to take into account the nuances, emotions, feelings, etc., which are required in quickly solving complex service situations. Warmth and compassion conveyed by staff which speaks the guest native language fluently is a sign of true luxury service. Therefore, technology is the best at supporting staff in less critical tasks, making them focus on direct and personalized interactions that define a truly exceptional hotel stay.

Conclusions. In conclusion, the article establishes that foreign language proficiency is no longer a luxury but a critical core competency for ensuring and sustaining 5-star service quality in the globalized luxury hospitality sector. Multilingual staff are essential for achieving the required personalization, creating emotional connections with diverse guests, and efficiently resolving service issues, all of which directly enhance satisfaction, loyalty, and brand reputation.

References:

1. Kiesewetter J. Best Practices When You Have a Multilingual Workforce. URL: https://www.adp.com/spark/articles/2018/06/best-practices-when-you-have-a-multilingual-workforce.aspx?q1=ES_FY25_SparkSubscribePopup&q1=ES_FY25_SparkSubscribePopup
2. Mattila A. S. The Impact of Culture and Gender on Customer Evaluations of Service Encounters. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 2000. Vol. 24(2), P. 263–273
3. Šuljić Petrc A., Mikinac K., Miškulin D. Foreign language ability in hospitality. *ToSEE – Tourism in Southern and Eastern Europe*. 2021. Vol. 6. P. 775–788

4. The Importance of Language Skills in Hospitality. URL: https://placement-international.com/blog/the-importance-of-language-skills-in-hospitality
5. Tziora N., Giovanis N., Papacharalabous Ch. The role of foreign languages in hospitality management, *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication*. 2016/ Vol. 4. P. 89–97

Іван Бєлєвцев. Роль іноземної мови у забезпечення якості обслуговування в міжнародних п'ятизіркових готелях

У статті розглядається вплив знання іноземних мов на успішне забезпечення 5-зіркової якості обслуговування міжнародних готелів. Дослідження зосереджено на ефективній багатомовній комунікації, що безпосередньо впливає на задоволеність гостей, і формує загальне уявлення про преміальні готельні бренди, що працюють по всьому світу. Розкриваються проблеми, пов'язані з мовними бар'єрами в обслуговуванні, труднощі у підтримці культурної чутливості та комунікації, коли мовних навичок недостатньо. Прямий зв'язок між цими проблемами та потенційними збоями в обслуговуванні або негативними відгуками гостей. У статті також розглядаються труднощі керівництва готелів у наборі, навчанні та утриманні персоналу з необхідним високим рівнем володіння мовою на різних цільових ринках.

Ключові слова: 5-зірковий готель, якість обслуговування, іноземна мова, персонал, підбір персоналу

УДК 81'243:(316.28:174)(045)

Денисенко І. К., здобувач ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті проаналізовано сутність та роль іноземної мови як невід'ємного інструменту сучасної професійної комунікації. Розглянуто поняття «іншомовної професійної комунікативної компетентності» та її структурні компоненти. Наголошено на тому, що в умовах глобалізації володіння іноземною мовою є базовою вимогою для успішної кар'єрної реалізації фахівця. Визначено, що ефективне професійне спілкування вимагає не лише мовних знань, але й глибокого розуміння міжкультурних аспектів та соціокультурного контексту.

Ключові слова: професійна комунікація, іноземні мови, іншомовна комунікативна компетентність, міжкультурна комунікація, ділова англійська мова, глобалізація

В умовах інтенсифікації процесів глобалізації та міжнародної інтеграції кардинально змінюються вимоги до підготовки сучасних фахівців у будь-якій

галузі. Успішна професійна діяльність сьогодні неможлива без здатності до ефективної комунікації з іноземними партнерами, колегами та клієнтами, а також без уміння опрацьовувати фахову літературу іноземними мовами. Відтак, іноземна мова перестає бути лише навчальною дисципліною і набуває статусу ключового інструменту для здійснення професійної діяльності та успішного кар'єрного зростання.

Сучасний ринок праці висуває принципово нові вимоги до компетентностей фахівців. Якщо ще кілька десятиліть тому володіння іноземною мовою розглядалося як додаткова перевага, то нині це стало базовою необхідністю для більшості професій. Це пов'язано з тим, що український бізнес активно інтегрується у світовий економічний простір, вітчизняні підприємства та організації розширюють міжнародну співпрацю, а українські фахівці дедалі частіше працюють у мультинаціональних командах або шукають можливості професійної реалізації за кордоном. У таких умовах неволодіння іноземною мовою суттєво обмежує кар'єрні перспективи та можливості професійного розвитку.

Водночас варто зазначити, що трансформується і саме розуміння того, що означає «володіти іноземною мовою» у професійному контексті. Якщо раніше достатнім вважалося знання базової лексики та граматики, здатність читати та перекладати тексти, то сьогодні акцент зміщується на практичне використання мови як робочого інструменту. Це означає, що фахівець повинен вільно комунікувати в реальному часі, швидко адаптуватися до різних комунікативних ситуацій, розуміти не лише прямий зміст висловлювань, але й підтекст, культурні алюзії, особливості ділового етикету конкретної країни чи регіону.

Метою вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти стає не просто засвоєння певної лексико-граматичної бази, а формування «іншомовної професійної комунікативної компетентності». Це складне, інтегроване утворення, що охоплює не лише мовні (лінгвістичні) знання, але й соціолінгвістичні, дискурсивні, стратегічні та соціокультурні компоненти [2, с. 46]. Іншими словами, фахівець повинен не просто «знати мову», але й уміти адекватно та ефективно використовувати її для вирішення конкретних професійних завдань у різноманітних ситуаціях спілкування.

Детальніше розглянемо структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності. Лінгвістичний компонент передбачає володіння фонетичною, лексичною та граматичною системами мови. Це базовий, але недостатній рівень для професійної комунікації. Соціолінгвістичний компонент включає здатність використовувати мову відповідно до соціального контексту, розуміти та застосовувати регістри мовлення, обирати адекватні мовні засоби залежно від статусу співрозмовника, офіційності ситуації, культурних норм.

Дискурсивний компонент стосується вміння будувати зв'язні усні та письмові висловлювання різних жанрів, логічно структурувати інформацію, використовувати відповідні дискурсивні маркери. Стратегічний компонент охоплює навички компенсації недостатньої мовної компетенції, здатність перефразовувати, використовувати синоніми, звертатися за роз'ясненнями, ефективно долати комунікативні бар'єри. Нарешті, соціокультурний компонент передбачає знання культурних реалій, традицій, цінностей, норм поведінки носіїв мови, що є критично важливим для запобігання міжкультурним непорозумінням [2, с. 47].

Формування всіх цих компонентів у їхній взаємодії та взаємозв'язку становить складне педагогічне завдання, що вимагає переосмислення традиційних підходів до викладання іноземних мов у вищій школі. Акцент має зміщуватися з механічного заучування правил та лексики на розвиток практичних комунікативних навичок через моделювання реальних професійних ситуацій, роботу з автентичними матеріалами, використання кейс-методів та проєктної діяльності.

Дослідники, такі як О. Тарнопольський, розрізняють вивчення мови для загальних цілей (General English) та вивчення мови для спеціальних, зокрема професійних, цілей (Language for Specific Purposes). Саме другий підхід є домінантним у сучасній професійній освіті. Він передбачає, що зміст навчання, лексичний матеріал та комунікативні ситуації моделюються відповідно до майбутньої сфери діяльності студента [4, с. 5]. Це дозволяє максимально наблизити навчальний процес до реальних робочих умов, чи то ведення ділової кореспонденції, проведення презентацій, чи участь у технічних переговорах.

Принципова відмінність між загальною та професійно орієнтованою іноземною мовою полягає насамперед у відборі змісту навчання. Якщо загальна іноземна мова охоплює широкий спектр повсякденних тем та ситуацій, то професійно орієнтоване навчання фокусується на специфічній галузевій термінології, типових комунікативних ситуаціях конкретної професійної сфери, характерних жанрах усного та письмового мовлення. Наприклад, майбутній економіст потребує знання фінансово-економічної лексики, вміння аналізувати та презентувати статистичні дані, складати бізнес-звіти та прогнози. Юрист має володіти юридичною термінологією, розумітися на структурі правових документів, вміти вести переговори у правовому полі. Інженер повинен читати технічну документацію, описувати технологічні процеси, брати участь у міжнародних технічних проєктах.

Такий підхід також передбачає використання автентичних професійних матеріалів: реальних контрактів, звітів, презентацій, відеозаписів конференцій, професійних публікацій. Робота з такими матеріалами не лише розвиває мовні

навички, але й поглиблює розуміння специфіки майбутньої професії, знайомить з актуальними трендами галузі, формує професійне мислення. Студенти вчаться не просто перекладати тексти, а аналізувати їх, виділяти ключову інформацію, критично оцінювати, використовувати отримані знання для вирішення практичних завдань.

Практичне застосування іноземної мови у професійній комунікації найчастіше реалізується через формат «ділової мови» (Business English). Навчальні посібники з цієї дисципліни, як правило, зосереджені на формуванні навичок, що мають пряму прикладну цінність: складання резюме (CV), ведення переговорів (negotiations), написання комерційних листів (business correspondence) тощо [3, с. 15]. Володіння цим інструментарієм безпосередньо впливає на конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

Ділова іноземна мова охоплює широкий спектр практичних навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Розглянемо детальніше основні з них. Ведення ділової кореспонденції передбачає знання стандартів оформлення різних типів листів (листи-запити, листи-пропозиції, листи-скарги, супровідні листи тощо), володіння відповідними мовними кліше та формулами ввічливості, здатність чітко та лаконічно формулювати думки. У сучасному діловому середовищі електронна пошта залишається одним з основних каналів комунікації, тому вміння професійно вести листування є базовою компетенцією для більшості фахівців.

Проведення презентацій вимагає не лише мовних навичок, але й володіння риторичними прийомами, здатності структурувати великі обсяги інформації, підтримувати увагу аудиторії, ефективно використовувати візуальні матеріали, впевнено відповідати на запитання. Участь у переговорах передбачає вміння аргументувати свою позицію, шукати компроміси, тактовно висловлювати незгоду, використовувати техніки переконання. Телефонні розмови мають свою специфіку, оскільки відсутність візуального контакту вимагає особливо чіткої артикуляції, підвищеної уваги до інтонації, використання спеціальних фраз для встановлення та підтримання контакту.

Складання резюме та проходження співбесід англійською мовою стало звичною практикою для багатьох українських фахівців, які шукають роботу у міжнародних компаніях або за кордоном. Тут важливо не лише правильно перекласти інформацію про свою освіту та досвід, але й презентувати себе відповідно до стандартів та очікувань роботодавців конкретної країни чи регіону. Різні культури мають різні підходи до саморепрезентації: те, що вважається нормальним самопросуванням в одній культурі, може сприйматися як зарозумілість в іншій, і навпаки.

Окремим важливим аспектом, який часто недооцінюють, є міжкультурна складова професійної комунікації. Ефективне спілкування – це не лише правильна граматика, але й розуміння культурного контексту співрозмовника. Незнання ділового етикету, культурних норм чи особливостей невербальної комунікації може призвести до непорозумінь або навіть зриву домовленостей [1, с. 139]. Тому підготовка сучасного фахівця обов'язково має включати розвиток міжкультурної чутливості та толерантності.

Міжкультурна компетентність передбачає розуміння того, що представники різних культур по-різному сприймають час, простір, ієрархію, роль особистості та колективу, ставлення до невизначеності та ризику. Наприклад, у деяких культурах (США, Німеччина, Скандинавські країни) цінується прямота, конкретність, пунктуальність, індивідуальні досягнення. В інших культурах (країни Азії, Латинської Америки, Близького Сходу) важливішими є непряма комунікація, збереження обличчя, гнучкість у плануванні, колективна гармонія. Нерозуміння цих відмінностей може призвести до серйозних комунікативних збоїв навіть за формально правильного використання мови.

Невербальна комунікація також має культурну специфіку. Жести, міміка, дистанція спілкування, зоровий контакт, що є нормою в одній культурі, можуть мати зовсім інше значення в іншій. Відомі численні приклади міжнародних бізнес-казусів, спричинених саме нерозумінням невербальних культурних кодів. Тому вивчення іноземної мови для професійних цілей обов'язково має супроводжуватися вивченням культури, традицій, цінностей, особливостей світосприйняття носіїв цієї мови.

Міжкультурна чутливість також передбачає здатність рефлексувати щодо власної культурної ідентичності, усвідомлювати, які культурні установки та стереотипи впливають на наше сприйняття та поведінку. Це дозволяє уникати культурного етноцентризму, коли власна культура несвідомо сприймається як норма та еталон, а всі відмінності оцінюються як відхилення. Натомість формується здатність до культурної емпатії, коли ми намагаємося зрозуміти логіку та цінності іншої культури, не оцінюючи їх через призму власних культурних норм.

Важливо також розуміти, що володіння іноземною мовою відкриває доступ не лише до професійної комунікації, але й до глобальних знань та інформації. Більшість актуальних наукових публікацій, технічної документації, онлайн-курсів, професійних конференцій та семінарів доступні англійською мовою. Неволодіння нею означає обмежений доступ до новітніх знань, технологій, методів роботи, що в умовах стрімкого розвитку технологій та постійних змін у всіх професійних сферах є критичним недоліком. Фахівець,

який може працювати з іншомовними джерелами, має значну конкурентну перевагу, адже може оперативно впроваджувати інновації, використовувати кращі світові практики, навчатися у провідних експертів галузі незалежно від їхнього географічного розташування.

Цифровізація професійного середовища також змінює характер використання іноземної мови. Онлайн-конференції, віртуальні команди, хмарні сервіси для спільної роботи, професійні соціальні мережі (LinkedIn та інші), міжнародні платформи для фрілансу роблять іноземну мову щоденним робочим інструментом для дедалі більшої кількості фахівців. При цьому комунікація часто відбувається в режимі реального часу, що вимагає не лише знання мови, але й швидкості реакції, здатності розуміти різні акценти, працювати з письмовими повідомленнями в чатах, які мають свою специфіку порівняно з формальним діловим листуванням.

Варто також зазначити, що іноземна мова стає інструментом особистісного та професійного розвитку через доступ до міжнародних програм навчання, стажувань, грантів, програм обміну. Багато українських фахівців підвищують свою кваліфікацію, беручи участь у міжнародних програмах, онлайн-курсах провідних університетів світу, професійних сертифікаційних програмах. Все це вимагає достатнього рівня володіння іноземною мовою не лише для засвоєння змісту, але й для активної участі в обговореннях, виконання завдань, взаємодії з іншими учасниками.

Таким чином, іноземна мова в XXI столітті є фундаментальним засобом професійної комунікації. Її роль є багатогранною: від інструменту для виконання практичних бізнес-завдань [3, с. 20] до засобу міжкультурного порозуміння [1, с. 140], від доступу до глобальних знань до можливості міжнародної мобільності та кар'єрного зростання. Формування цілісної іншомовної професійної комунікативної компетентності [2, с. 48] стає стратегічним завданням сучасної освіти, оскільки саме ця навичка багато в чому визначає успішність та мобільність майбутнього фахівця у глобалізованому світі.

Сучасні заклади вищої освіти повинні переосмислити підходи до викладання іноземних мов, зробивши акцент не на теоретичних знаннях, а на практичних комунікативних навичках, інтегрувати мовну підготовку з професійною, забезпечити студентам можливості реальної практики використання мови в професійному контексті. Лише за таких умов можна підготувати фахівців, здатних ефективно функціонувати в мультикультурному глобалізованому професійному середовищі, де володіння іноземною мовою є не привілеєм, а необхідністю.

Список використаних джерел:

1. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація як складова професійної підготовки майбутніх фахівців. *Молодий вчений*. 2014. № 7(10). С. 138–141
2. Бориско Н. В. Формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. 1(79). С. 45–49
3. Шевченко Г. В. Ділова іноземна мова. Англійська : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 120 с.
4. Тарнопольський О. Б. Іноземна мова для професійного спілкування: що це таке та як її навчати. *Іноземні мови*. 2017. № 3. С. 3–10

Illia Denysenko. Foreign Language as a Key Tool of Professional Communication

The article analyzes the essence and role of a foreign language as an integral tool of modern professional communication. The concept of "foreign language professional communicative competence" and its structural components are considered. It is emphasized that in the context of globalization, foreign language proficiency is a basic requirement for the successful career realization of a specialist. It is determined that effective professional communication requires not only language knowledge but also a deep understanding of intercultural aspects and sociocultural context.

Key words: professional communication, foreign languages, foreign language communicative competence, intercultural communication, business English, globalization

UDC 664.143/.149’68+663.916’918.5(045)

Kinakh A. O., student
Mykhailo Tuhan-Baranovskyi
Educational and Scientific Institute of Economics and Trade of
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine
Scientific supervisor: Herasymenko O. Yu.

CONFECTIONERY INDUSTRY: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

The article examines the current state of the confectionery industry, its key development trends, and future modernization prospects. The study analyzes the impact of innovative technologies, the transformation of consumer preferences, the growth of export potential, and the increasing importance of ecological production standards. Special attention is given to product personalization, craft manufacturing, digitalization of business processes, and the formation of new market niches. The findings outline strategic directions for further development of the Ukrainian confectionery sector and its integration into the global market.

Key words: confectionery industry, innovations, sweets market, export, personalization, technologies

The confectionery industry is one of the most important branches of the food industry. It produces products that are not only a source of energy, but also play a role in social traditions, celebrations and cultural identity. In recent years, this industry has been actively developing, adapting to new consumer demands and technological processes.

The purpose of the study is to analyze current trends in the confectionery industry, study innovations in production and determine the prospects for further development both in Ukraine and in the world.

The confectionery market is characterized by product diversification, growing demand for healthy and sugar-free sweets, as well as the introduction of innovative technologies, in particular 3D chocolate printing. Ukrainian manufacturers are actively expanding their export potential, focusing on compliance with European quality standards. At the same time, the problems of high competition and dependence on raw materials remain relevant.

The confectionery industry occupies a leading place among the branches of the food industry, as it provides the population with products that have not only nutritional, but also cultural and social value, but also emotional and cultural significance [5, p. 16]. Sweets traditionally accompany important events in human life – from holidays to family celebrations, forming social traditions of consumption and influencing the gastronomic culture of society.

The current state of the industry is characterized by high dynamics of development, which is due to both globalization processes and changing consumer demands for the most individualized and useful products. This stimulates manufacturers to search for new recipes and forms of products, optimize the composition and improve technologies.

One of the key trends is the growth of demand for health and functional confectionery products. In particular, the segment of sugar-free sweets, products with natural sweeteners, products with organic, minimally processed ingredients is actively developing. Products enriched with vitamin and mineral complexes, prebiotics, and antioxidants are gaining popularity, turning traditional treats into an element of a healthy lifestyle [1, p. 173].

An important factor in the development of the industry is the introduction of innovative technologies that contribute to the constant expansion of the range and improvement of quality. In many countries, 3D printing of chocolate and decorative elements, the use of high-tech automated lines, robotic production control systems, as well as the latest packaging methods that extend shelf life and preserve the natural taste of products are becoming widespread.

The environmental aspect of production is becoming one of the determining criteria for competitiveness. Manufacturers are increasingly using organic raw

materials, switching to biodegradable or reusable packaging, and implementing energy-saving production systems. Compliance with international environmental safety standards increases consumer confidence and promotes the entry of products into international markets [1, p. 175].

Ukrainian confectionery enterprises demonstrate positive development trends, especially in the export sector. Orientation to European standards, modernization of technological equipment and improvement of recipes open up new prospects for entering the markets of the EU, Asia and the Middle East [3, p. 430–431]. Ukrainian sweets are becoming recognizable due to the combination of traditional recipes and modern approaches to production.

Growing competition in the industry stimulates the need to diversify the range and implement modern marketing strategies. Brands are actively forming their own identity through craft lines, premium products, limited editions and collaborations. The use of storytelling, uniquely designed packaging and loyalty programs help companies strengthen their market positions.

One of the risk factors for manufacturers remains dependence on imported raw materials, in particular cocoa beans, nuts, vanilla, and some types of fruit fillers. Fluctuations in world prices for these resources affect the cost of production, which can reduce the price stability of products [2, p. 3]. This requires companies to find alternative suppliers and optimize logistics processes.

Digitalization of business processes is becoming a key condition for the competitiveness of confectionery companies. The development of online sales, the integration of e-commerce platforms, the use of artificial intelligence for demand forecasting, optimization of production cycles and quality control allow enterprises to respond faster to market changes and effectively manage resources.

An important aspect of the functioning of the confectionery industry is the formation of consumer trends, which are increasingly based on individual customer requests. The modern consumer seeks to receive not only a tasty product, but also a sense of uniqueness and emotional value [5, p. 30]. That is why personalized sweets are becoming increasingly popular: chocolate bars with individual inscriptions, gift sets with a unique design, figured candies and thematic confectionery products. Personalization allows manufacturers to establish an emotional connection with the consumer, increase loyalty and form an additional competitive advantage.

Along with personalization, gastronomic experiments play an important role. The market is rapidly growing interest in combining non-standard flavors: chocolate with salt, caramel with paprika, combining fruit notes with herbs or spices [2, p. 9]. Such innovative recipes expand the market opportunities and allow enterprises to form a premium product segment. In addition to flavor solutions, new textures, multilayer

structures of products, the use of air and porous fillers that give sweets new organoleptic characteristics are becoming relevant.

An important component of the development of the modern industry is the global trend for healthy eating. In response to it, manufacturers are actively creating product lines without gluten, lactose, artificial dyes and preservatives. The demand for sweets made from flour of alternative crops is growing – coconut, rice, almond. This expands the opportunities for people with special dietary needs and at the same time opens up new market niches [6, p. 8]. The development of vegan desserts, in which plant analogues are used instead of traditional dairy products, also plays a significant role.

Considering the prospects for the development of the industry, it is worth noting the importance of scientific research and cooperation with technological institutes. Modern laboratories are engaged in the analysis of new types of food additives, the development of natural dyes, optimization of the structure of chocolate and caramel, and the improvement of tempering and glazing processes. The scientific approach helps to improve product quality and allows enterprises to implement innovations faster.

It is also worth emphasizing the role of state support and integration into international programs. Participation in exhibitions, fairs, competitions, and international projects contributes to the popularization of Ukrainian brands abroad. Many enterprises are already successfully cooperating with global retail chains, concluding contracts for the supply of products, and expanding the range to meet the needs of foreign partners [1, p. 171]. It is important to adhere to quality control systems, such as HASSP and ISO 22000, which ensure high consumer confidence and open the way to the markets of the EU and other countries.

Small craft confectionery productions deserve special attention, which are shaping a new format of consumption. They offer unique recipes, premium ingredients, handmade work and an individual approach to the client. The craft segment is actively growing, as consumers increasingly choose quality and authenticity. Small production is characterized by high mobility, the ability to quickly adapt to changes, implement modern ideas and create trends, which are later adopted by large factories.

In the long term, the development of the confectionery industry will depend on a combination of innovative technologies, sustainable production and a high management culture. Enterprises that can adapt to the conditions of economic competition, ensure transparency of production processes and guarantee stable quality will have the best chances to strengthen their positions in the domestic and international markets [2, p. 6].

Thus, the confectionery industry continues to play an important role in shaping the food culture of society, creating gastronomic traditions and developing the country's economy. The combination of tradition and innovation, environmental

responsibility and flexibility of production processes provide the industry with significant potential for further growth and international recognition.

References:

1. Гринько Т. В., Лесів І. Г. Проблеми та перспективи розвитку підприємств кондитерської промисловості України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70), № 2. С. 171–177

2. Балджи М., Гаврилюк Т., (та ін.) Forecast of the export of confectionery products of Ukraine to food markets (прогноз експорту кондитерських виробів України) / матеріали дослідження (аналітичний доповідний документ). 2021. 10 с.

3. Сорокіна А. М. Аналіз сучасного стану підприємств кондитерської галузі України та шляхи підвищення економічної ефективності виробництва з запровадженням інновацій. *Вісник ХНТУ*. 2023. № 4(87). С. 429–435

4. Krauter V. et al. Cereal and Confectionary Packaging: Assessment of Sustainability and Environmental Impact with a Special Focus on Greenhouse Gas Emissions. *Foods (MDPI)*. 2022. Vol. 11, Issue 9. P. 78–83

5. Lanaro M., Desselle M. R., Woodruff M. A. 3D Printing Chocolate: properties, formulations and platform techniques. *Fundamentals of 3D Food Printing and Applications*. 2019. 32 p.

6. Miah J. H., Griffiths A., McNeill R., Halvorson S., Schenker U., Espinoza-Orias N. D., Morse S., Yang A., Sadhukhan J. Environmental management of confectionery products: Life-cycle impacts and improvement strategies. *Journal of Cleaner Production*. 2018. 11 p.

Анастасія Кінах А. О. Кондитерська промисловість: сучасний стан та перспективи розвитку

У роботі проаналізовано сучасний стан кондитерської промисловості, ключові тенденції її розвитку та перспективи модернізації. Досліджено вплив інноваційних технологій, зміну споживчих уподобань, розвиток експортного потенціалу та зростання значення екологічних стандартів виробництва. Особливу увагу приділено персоналізації продукції, крафтовому виробництву, цифровізації бізнес-процесів та формуванню нових ніш на ринку. Результати дослідження окреслюють стратегічні напрями подальшого розвитку галузі в Україні та її інтеграції у світовий ринок.

Ключові слова: кондитерська промисловість, інновації, ринок солодощів, експорт, персоналізація, технології

УДК 81:(316.28:174)(045)

Онищенко О. А., здобувачка ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

МОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ БІЗНЕСУ: ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

У роботі досліджено особливості мови професійної комунікації у сфері бізнесу. Проаналізовано лексико-стилістичні засоби, що забезпечують ефективність ділового спілкування, саме використання термінології, кліше, професіоналізмів та мовних конструкцій, притаманних бізнес-дискурсу. Розглянуто вплив культури, корпоративної етики та соціальних факторів на мовленнєву поведінку учасників комунікації. Окрему увагу приділено особливостям використання офіційно-ділового стилю у сучасному бізнес-середовищі.

Ключові слова: професійна комунікація, бізнес, лексико-стилістичні особливості, ділове спілкування, бізнес-дискурс.

Постановка проблеми. У сфері сучасного бізнес-середовища мова професійної комунікації охоплює усне та письмове спілкування, проведення переговорів, підготовку ділової документації, презентації інформації й становить частину управлінської та корпоративної діяльності. Одним із факторів комунікації в бізнесі є вміння фахівця обирати відповідні лексичні засоби та стилістичні стратегії, що забезпечують структуроване висловлення думки.

Але в українському середовищі сфері бізнес-комунікації формується низка лексико-стилістичних викликів. Через міжнародну інтеграцію та використання англомовної термінології у бізнес-дискурсі відбувається поширення запозичень, калькування іншомовних конструкцій та недостатня їхня адаптація до українського мовного середовища. дослідження Тетяни Лелеки та Олени Москаленко показують глобалізацію англо-американізмів в українській лексичній системі. Внаслідок цього зростає ризик втрати точності, стилістичної адекватності та комунікативної ясності мови в професійній комунікації [6].

Проблемою також залишається недостатній рівень мовної компетентності у сфері професійної ділової комунікації, адже не всі фахівці володіють навичками вибору лексичних і стилістичних засобів, які відповідають функціональним характерам бізнес-текстів чи усного спілкування. У дослідженні Олени Власенко та Майструк Вікторії проаналізовано використання мовних одиниць ввічливості, і тільки близько половини студентів показали великий діапазон таких засобів [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика мови професійної комунікації в бізнес-сфері українською мовою знаходиться в полі уваги сучасних мовознавців. Ольга Царик, Тетяна Паничок та Жанна Максимчук [3] розглядають мовну культуру бізнес-комунікації, її структуру, стилістичні та лексичні засоби, а також вплив цифрових технологій і міжкультурних контактів на неї. Дослідження Олега Семенюка, Тетяни Лелеки та Олени Москаленко [6]. аналізують глобалізацію англо-американізмів в українській мові, що стосується й бізнес-лексики. У праці Олени Власенко та Вікторії Майструк [7] досліджено мовні стратегії ввічливості в діловій комунікації майбутніх менеджерів. Крім того, наукова праця Оксани Литвин [4] вивчає культуру професійної мови серед студентів і потребу формування мовної компетенції у професійній діяльності.

Метою дослідження є визначення лексико-стилістичних особливостей мови професійної комунікації у сфері бізнесу, виявлення основних напрямків її розвитку та аналіз впливу мовних засобів на ефективність ділового спілкування в українському і міжнародному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. За Великим тлумачним словником сучасної української мови «мова – це система фонетичних, граматичних і лексичних засобів, що служить для вираження думок, почуттів і волевиявлень людей, основний засіб спілкування у суспільстві» [1, с. 719]. В свою чергу, поняття «професійна комунікація» охоплює всі види мовленнєвої діяльності, пов’язані з виконанням професійних обов’язків, а мова професійної комунікації є тим способом, який забезпечує ефективність ділових контактів, управлінських процесів і корпоративної взаємодії. У сфері бізнесу вона набуває особливого значення, адже від точності, логічності й доречності мовлення залежить результат переговорів, репутація компанії, рівень довіри між партнерами та успішність угод і формування іміджу організації.

Мова професійної комунікації у сфері бізнесу – це система мовних і позамовних засобів, які використовуються для реалізації професійних цілей, ведення переговорів, укладання контрактів, створення офіційної документації, реклами та налагодження внутрішніх комунікацій. Як зазначає О. Царик у співавторстві з Т. Паничок і Ж. Максимчук, у сучасному бізнес-дискурсі мова виконує інформативну й соціально-регулятивну функцію, адже вона формує корпоративну культуру, професійну етику й мовні стандарти ділового спілкування [3, с. 37]. Авторки підкреслюють, що бізнес-комунікація передбачає володіння фахівцем такими якостями мовлення, як логічність, точність, виразність, коректність і доречність. Дані риси утворюють основу мовної культури бізнес-середовища, де кожне слово має нести смислове навантаження й підтримувати імідж ділової особи.

Сучасні дослідники приділяють увагу вивченню лексико-стилістичних особливостей бізнес-мови. О. Семенюк, Т. Лелека та О. Москаленко у своїй праці «Глобалізація англо-американізмів в українській лексичній системі» звертають увагу на процеси запозичення англомовних термінів, що проникають у професійний і корпоративний дискурс [6, с. 83]. Дослідниці наголошують, що більшість іншомовних слів, пов'язаних із бізнесом, наприклад, бренд, менеджмент, стартап, інвестор, офіс, маркетинг, закріпилися в українській комунікації. Але проблема полягає у тому, що не всі запозичення адаптовані до норм української мови, що іноді призводить до втрати змістової точності, граматичних помилок або порушення стилістичної єдності тексту. Надмірне калькування англомовних конструкцій також спотворює природність українського мовлення.

На думку О. Литвин, яка досліджує культуру професійного мовлення серед студентів економічних і управлінських спеціальностей, мовна компетентність майбутніх фахівців бізнес-сфери потребує вдосконалення [4, с. 97]. Авторка зауважує, що володіння фаховою лексикою не гарантує дієвого спілкування, якщо мовлення не відповідає стилістичним нормам ділового етикету. У діловому листуванні й переговорах іноді порушуються правила мовного такту, логічної послідовності та структурної цілісності повідомлення, що знижує рівень професійності та може негативно впливати на репутацію компанії.

Особливим у професійній комунікації займає мовна ввічливість і риторика ділового спілкування. У дослідженні О. Власенко та В. Майструк підкреслюється, що формування мовленнєвих стратегій ввічливості є важливим елементом підготовки майбутніх фахівців бізнесу. Авторки виявили, що більшість людей володіють базовими навичками етикетного спілкування, але часто уникають складніших конструкцій, які передають повагу до співрозмовника та компромісність у висловлюваннях [7, с. 268–269]. Мовна ввічливість у бізнесі – це не просто форма, а спосіб побудови взаємодовіри, партнерства та лояльності між сторонами.

Уваги заслуговує вплив цифровізації на мову бізнес-комунікації. Як зазначають Царик, Паничок і Максимчук, сучасні технології, такі як електронна пошта, месенджери, відеоконференції, соціальні мережі, сприяють появі нових форм комунікації, які змінюють структуру і стиль ділового мовлення [3, с. 38]. У цифровому просторі спостерігається схильність до спрощення мовних конструкцій, скорочення слів, використання англіцизмів, емодзі та неформальних зворотів. Водночас це створює виклики для збереження професійного стилю, адже надмірна неформальність може зруйнувати діловий тон спілкування. Дослідниці підкреслюють необхідність балансування між

формальністю комунікації – це є однією з найважливіших рис сучасного бізнес-дискурсу.

Лексико-стилістичні особливості мови бізнес-комунікації визначаються її функціями. Основними серед них є інформаційна (передача фактів і даних), регулятивна (спрямування дій, управління процесами), експресивна (вираження емоційного ставлення) та контактна (встановлення й підтримка взаєморозуміння). Для реалізації функцій застосовується специфічна лексика: економічні, фінансові, маркетингові терміни, абревіатури, корпоративні жаргонізми, запозичення з англійської мови. Згідно з дослідженнями Л. Мацько, лексика бізнес-комунікації має прагматичну спрямованість - вона орієнтована на досягнення конкретного результату, тому слова повинні бути точними, нейтральними й позбавленими двозначності [2, с. 127–128].

Типовими прикладами лексики сучасного бізнес-дискурсу є терміни «активи», «пасиви», «аудит», «маркетинг», «дивіденди», «франчайзинг», «аутсорсинг», «стартап», «інвестиції», «бенефіціар», «лояльність клієнтів», «капіталізація», «коворкінг», «девелопмент», «бренд-менеджмент». Багато з них запозичено з англійської мови, що показує процес глобалізації бізнес-середовища. У діловому мовленні використовуються англомовні абревіатури, наприклад, CEO (Chief Executive Officer), ROI (Return on Investment), B2B, B2C, KPI, PR, які стають частиною повсякденного спілкування у професійних колах. Але надмірне вживання запозичень без адаптації призводить до втрати національної стилістичної самобутності мови, що підкреслюють у своїх роботах Т. Паничок і Ж. Максимчук [3, с. 39]. Вони наголошують на необхідності поєднання міжнародної бізнес-лексики з українськими мовними нормами задля гармонійного існування мови у діловому просторі.

Ділове мовлення не обмежується однією термінологією. Його лексика містить нейтральні офіційно-ділові вирази, кліше та мовні формули, які сприяють встановленню контакту та підтриманню ввічливості у спілкуванні. Приклади таких виразів: «просимо надати комерційну пропозицію», «дякуємо за співпрацю», «очікуємо на подальші домовленості», «повідомляємо про зміни у контракті», «сподіваємося на взаємовигідну співпрацю». Як зазначає В. Майструк, формули мовного етикету в бізнесі виконують етичну й стратегічну функцію, тому що вони допомагають зберігати позитивний імідж компанії, навіть у конфліктних або конкурентних ситуаціях [7, с. 270].

Важливим також є стилістична організація текстів ділового спрямування. Мова офіційних документів і бізнес-листування характеризується стандартизованими конструкціями, логічною структурою, послідовністю викладу, об’єктивністю й відсутністю емоційних оцінок. Натомість у рекламному, презентаційному або PR-дискурсі переважає експресивність,

образність і переконливість. Як зазначає Ю. Маккалистер ефективна бізнес-комунікація потребує комбінації офіційного та публіцистичного стилів, що забезпечує точність і привабливість повідомлення [5, с. 39–40]. Наприклад, у рекламних текстах використовуються метафори, епітети, слогани: «Ваша надійність - наш пріоритет!», «Інвестуй у майбутнє з нами!«, «Ми створюємо рішення, що змінюють бізнес». Такі вислови виконують функцію емоційного впливу на аудиторію, підвищують рівень довіри до бренду.

Але українська бізнес-мова досі перебуває на етапі формування. У науковій літературі наголошується на необхідності унормування термінології, створення галузевих словників, впровадження стандартів мовної культури в корпоративному секторі. Саме мовна культура бізнесу є маркером професіоналізму, освіченості та відповідальності. Збереження національної мовної ідентичності при одночасному використанні міжнародних термінів є важливим завданням для розвитку української бізнес-комунікації.

Висновки. Отже, мова професійної комунікації у сфері бізнесу поєднує лексико-стилістичну багатоманітність, вплив глобалізаційних процесів і національну мовну традицію. Її ефективність залежить від рівня мовної компетентності фахівців, вміння доречно використовувати стилістичні засоби, адаптувати мовлення до адресата й ситуації. Лексико-стилістичний аналіз бізнес-дискурсу дає змогу виявити напрямки його розвитку й сформувати рекомендації щодо вдосконалення культури ділового мовлення, підвищення якості корпоративної комунікації та посилення конкурентоспроможності українських компаній у міжнародному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. Бусел В. Т. Ірпінь: Перун, 2005. 912 с.

2. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: навчальний посібник. Київ: Академія, 2007. 360 с.

3. Tsaryk O., Panychok T., Maksymchuk Z. Peculiarities of speech culture in business communication. *Mountain School of Ukrainian Carpaty.* 2023. Vol. 28. P. 36–40 URL: https://doi.org/10.15330/msuc.2023.28.36-40

4. Lytvyn O. Development of skills of the culture pf professional speech among students in the classes of the course «Ukrainian language (by professional direction)». *Journal «Ukrainian sense».* 2024. № 1. P. 95-106 URL: https://doi.org/10.15421/462410

5. McAllister J. Using promotional discourse analysis and project-based learning to develop Master's students' business writing skills. *Pratiques pédagogiques en anglais de spécialité.* 2011. Vol. 80. P. 37–54 URL: https://doi.org/10.4000/asp.7470

6. Semeniuk O., Leleka T., Moskalenko O. Globalistaion of the Ukrainian language lexical system: age, gender and educational dimensions. *Advanced Education.* 2020. Vol. 7(15). P. 81–88 URL: https://doi.org/10.20535/2410-8286.174640

7. Vlasenko O., Maistruk V. Linguistic strategies for professional politeness among aspiring managers: An analysis of organizational psycholinguistics. East *European Journal of Psycholinguistic.* 2023. Vol. 10 (1). P. 266–280 URL: https://doi.org/10.29038/eejpl.2023.10.1.vla

Oleksandra Onyshchenko. Language of Professional Communication in Business: Lexical and Stylistic Features

The paper examines the features of the language of professional communication in the field of business. It analyzes the lexical and stylistic means that ensure the effectiveness of business interaction, including the use of terminology, clichés, professionalisms, and language structures typical of business discourse. The influence of culture, corporate ethics, and social factors on the communicative behavior of participants is examined. Particular attention is paid to the peculiarities of using the official-business style in the modern business environment.

Key words: professional communication, business, lexical and stylistic features, business communication, business discourse

UDC 004.032.26(045)

Pastukhov S. V., PhD student
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine
Scientific supervisor: Vorobiova L. V.

NEURAL NETWORKS OF THE NEAR FUTURE AND THEIR IMPACT ON THE WORK OF CONCEPT ARTISTS

The article examines the technological principles, limitations, ethical implications, and creative prospects associated with the use of generative neural networks in concept art. Particular attention is paid to diffusion models that form image compositions through iterative denoising processes, enabling high-resolution and realistic visual outputs. The study highlights key ethical concerns, including the unregulated use of copyrighted images in training datasets and the legal ambiguity regarding authorship of AI-generated images, which lack originality under copyright law. These issues necessitate meaningful human creative input to ensure the intellectual and legal legitimacy of resulting artworks. The article argues that neural networks function as auxiliary tools that enhance idea generation rather than replace core artistic decision-making processes. It concludes that, when responsibly integrated into creative workflows, neural networks can expand artistic possibilities, increase productivity, and diversify conceptual solutions.

Key words: generative neural networks, diffusion models, image synthesis, ethical issues, training datasets, copyright, creative contribution, concept art, digital art tools

Problem statement. The rapid development of neural networks over the last few years has had a significant impact on various fields of human activity, including the digital art and concept design industries. Modern generative image models demonstrate

a high level of quality and the ability to reproduce complex visual structures, which creates both new opportunities and significant professional and ethical challenges. The question of the role of the concept artist in the context of the intensive spread of generative algorithms is becoming particularly relevant for practitioners in the field, as not only the tools but also the very understanding of the creative process is changing.

The objective of this article is to analyze the principles of modern generative neural networks, outline the key problematic aspects of their use, and determine the prospects for the impact of such technologies on the profession of concept artist. A scientific approach to researching this topic makes it possible to avoid simplistic assessments and provides an objective understanding of the potential and limitations of neural networks in the creative industries.

Latest research analysis. In recent years, researchers and practitioners have been paying increasing attention to how generative neural networks influence artistic creativity. Empirical studies have emerged that document the dual effect of AI implementation in the creative process: on the one hand, there is an increase in artists' productivity when using text-to-image (text 2 img) models (estimated at around +25% to productivity), as well as a higher evaluation of their work by colleagues and on the other hand, the same studies note a tendency toward a decrease in the average level of content novelty, which may indicate a risk of more monotonous, “generic” solutions [8]. It is emphasized that excessive dependence on generative algorithms can lead to the saturation of the creative field with template results, hindering the search for fundamentally new ideas [8]. At the same time, some authors emphasize the positive synergistic potential of such tools: even with the aforementioned decline in originality, the most successful artists are those who combine the human ability to invent new concepts with the ability to filter and refine the results obtained from AI [8].

Alongside academic research, there is ongoing debate in professional circles about the ethical and economic implications of generative AI. Leading developers (Open AI, Stability AI, etc.) have reportedly faced lawsuits over the large-scale use of third-party images to train models without the authors' consent [4]. The artistic community is also expressing concern about the devaluation of their work: corporate clients may consider the results of neural networks to be “good enough” and increasingly replace the services of illustrators with them [1]. This is already affecting the market: analysts are recording a decline in the share of human creativity in favor of mass-generated content and a decrease in the number of entry-level jobs for young artists in sectors where AI is widely used [2]. Some experts warn that the younger generation of artists may lose skills due to the automation of creative tasks [2]. Thus, contemporary publications reflect a dual context: on the one hand, optimistic predictions about the expansion of artists' capabilities with the help of AI, and on the other, warnings about significant challenges that require the community's attention.

Presentation of the main material. The emergence and rapid advancement of generative neural networks have reshaped contemporary approaches to visual content production, prompting extensive scholarly interest in both their technical foundations and creative implications. Among the wide range of generative systems, diffusion-based models have gained particular prominence due to their capacity to produce highly detailed and realistic imagery. These models rely on a procedure in which the neural network learns to reverse the progressive addition of Gaussian noise to an image, enabling it to reconstruct visual structures from a degraded state. Once trained, such systems generate new images by sampling from random noise and iteratively refining it, guided by the patterns and associations learned during training. This mechanism not only provides exceptional visual quality but also significantly enhances the workflow of artists and designers by enabling rapid prototyping, expanding stylistic possibilities, and supporting the development of complex visual concepts.

However, alongside these technological achievements, the integration of generative neural networks into professional creative practices raises a number of ethical, legal, and methodological challenges. The reliance of diffusion models on extensive datasets – often compiled from publicly accessible images without explicit consent from the creators – has sparked active debate regarding the legitimacy of using artists' works as training material. Furthermore, the legal status of AI-generated content remains unresolved, as outputs produced solely by algorithmic means are not eligible for copyright protection, given their reproducibility and lack of human authorship. Consequently, artists must incorporate their own creative decisions to ensure the originality and legal validity of the final work. These considerations are especially relevant for concept artists, whose profession depends on interpretation, ideation, and evaluative judgment – aspects that neural networks cannot replicate. Therefore, while generative models serve as powerful auxiliary tools that enhance productivity and expand creative potential, they do not replace the core cognitive and artistic processes that define professional artistic practice.

Therefore, when discussing the functioning of generative neural networks, we refer primarily to generative systems used to create images, which are based on diffusion model architectures [5]. Their work is based on the gradual "denoising" of input data: during training, the model gradually destroys the original image by adding Gaussian noise, and then learns the reverse process – restoring the image from the degraded version. After training, the model is capable of forming new visual compositions, starting with randomly generated noise and sequentially reconstructing structures based on the knowledge gained. This approach ensures high detail and realism in the images created, contributing to the widespread use of such models in the professional environment of artists and designers.

Addressing the second aspect, which covers the limitations and ethical aspects of using neural networks, it is crucial to note that despite their technical sophistication, diffusion models have a significant weakness related to the quality and nature of training data. Most datasets were formed by collecting images from open sources on a large scale without prior consent from the authors. This has led to significant ethical debates regarding the legality of using artists' works in the model training process.

Another important aspect is the issue of copyright on the results of generation. An image generated by a neural network is not subject to copyright protection, since the algorithm is capable of reproducing the same result given the same query and generation parameters. Therefore, a product created exclusively by a neural network cannot be recognized as a unique work. This necessitates the mandatory addition of the artist's personal creative contribution to such results to form the intellectual and legal completeness of the work.

The prospects for using neural networks in the work of concept artists are generating lively debate among IT specialists. The development of generative models provides grounds for discussion about the future of the concept artist profession. However, analysis of how such models function indicates that their role is auxiliary: they serve as a tool for rapid idea generation, but are unable to replace key elements of artistic activity entirely. One of the most essential components of professional skill is the decision-making process, which includes interpreting the task, forming an artistic concept, and evaluating the compliance of the results with the set requirements.

Thus, neural networks should be viewed as a tool for expanding creative possibilities, rather than as a threat to the professional independence of the artist. When used responsibly, they can optimize individual stages of work, ensuring greater productivity and variety of creative solutions.

Conclusions. Analysis of modern generative neural networks shows that their impact on the digital art industry is profound but ambiguous. On the one hand, they create new opportunities for the rapid formation of visual concepts, which significantly changes creative processes. On the other hand, their use is accompanied by ethical, legal, and conceptual challenges that require systematic consideration.

The profession of concept artist remains important, as the ability to make decisions, creatively analyze and interpret tasks – competencies that neural networks are not yet capable of replicating – remains central to the artistic process. Instead, the most effective development strategy is to integrate the latest tools into professional practice in order to enhance one's own capabilities and adapt to the new conditions of the creative industries.

References:

1. Artists are losing work, wages, and hope as bosses and clients embrace AI. URL: https://www.bloodinthemachine.com/p/artists-are-losing-work-wages-and

2. Abril D. AI is supercharging Gen Z workers – if they can land a job . *The Washington Post.*. 2025. 8 September. URL:https://www.washingtonpost.com/business/2025/09/08/ai-jobs-loss-entry-level/
3. Brittain B. US appeals court rejects copyrights for AI-generated art lacking 'human' creator. URL: https://www.reuters.com/world/us/us-appeals-court-rejects-copyrights-ai-generated-art-lacking-human-creator-2025-03 18/#:~:text=March%2018%20,law
4. Corrall M. The harm & hypocrisy of AI art URL: https://www.corralldesign.com/writing/ai-harm-hypocrisy
5. Diffusion models: A practicalguide. URL: https://scale.com/guides/diffusion-models-guide
6. Eynon R., Hjorth I., Osborne M. A. AI and the Arts: How Machine Learning is Changing Artistic Work. Oxford: Oxford Internet Institute, 2022. 80 p.
7. LAION Roars. URL: https://www.deeplearning.ai/the-batch/the-story-of-laion-the-dataset-behind-stable-diffusion
8. Zhou E., Lee D. Generative artificial intelligence, human creativity, and art. *PNAS Nexus*. 2024. Vol. 3. P. 1–8 URL: https://academic.oup.com/pnasnexus/article/3/3/pgae052/7618478

Станіслав Пастухов. Нейромережі найближчого майбутнього та їхній вплив на діяльність концепт-художників

Статтю присвячено аналізу технологічних засад, обмежень, етичних аспектів та творчих перспектив використання генеративних нейронних мереж у роботі концепт-художників. Особливу увагу приділено дифузійним моделям, що формують зображення шляхом поетапного “денойзингу”, забезпечуючи високу деталізацію та реалістичність створюваних композицій. У дослідженні акцентовано увагу на ключових етичних проблемах, зокрема неконтрольованому використанні авторських зображень у тренувальних вибірках та відсутності правового статусу у результатів генерації, які не вважаються унікальними творами. У статті зазначено, що нейронні мережі виконують допоміжну функцію – слугують інструментом швидкого генерування ідей, але не здатні замінити ключові елементи художнього мислення. Зроблено висновок, що відповідальне використання таких технологій розширює творчі можливості митців, підвищує продуктивність і сприяє різноманітності концептуальних рішень.

Ключові слова: генеративні нейронні мережі, дифузійні моделі, синтез зображень, етичні питання, тренувальні вибірки, авторське право, творчий внесок, концепт-арт, цифрові художні інструменти

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ / INNOVATIVE EDUCATION TECHNOLOGIES

УДК 004.4: 37.091.212(045)

Алхімов М. Д., здобувач ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

У роботі проаналізовано концепцію гейміфікації в освіті, її ключові елементи та психологічні основи, що спираються на теорію самовизначення. Досліджено, як ігрові механіки (правила та інструменти, що визначають, як гравець взаємодіє з грою та як гра реагує на дії гравця) впливають на внутрішню мотивацію студентів через задоволення потреб в автономії, компетентності та соціальному зв'язку. Доповідь також критично оцінює значні ризики, такі як сприяння поверхневому навчанню, тривожність через змагання та практичні бар'єри впровадження. На основі аналізу та практичних прикладів надано рекомендації щодо переходу до цілісної "ігрової педагогіки".

Ключові слова: гейміфікація, освіта, мотивація, теорія самовизначення, ігрові елементи, залученість студентів, ігрова педагогіка

В основі гейміфікації лежить ідея використання елементів ігрового дизайну в неігрових контекстах, наприклад, в освіті. Її головна мета – створити "ігровий досвід": особливий психологічний стан, коли студент відчуває, що в нього є досяжна мета, він має певну свободу вибору і тому глибоко залучений у процес. Ефективність полягає в тому, що ці елементи викликають інтерес до навчання. Важливо відрізняти гейміфікацію від схожих понять: навчання на основі ігор (GBL) використовує повноцінні навчальні ігри, тоді як гейміфікація лише додає ігрові елементи до існуючого навчального процесу [2].

Основними складовими елементами гейміфікації, інструментами, які допомагають створити "ігровий досвід", є бали, значки та таблиці лідерів, наративи та квести [7]. Бали слугують для негайного зворотного зв'язку та відстеження прогресу, в той час як значки є візуальними символами досягнень, які визнають важливі етапи [8]. Таблиці лідерів використовують змагання для мотивації, але їх треба використовувати обережно, оскільки повний рейтинг може демотивувати тих, хто опинився внизу списку [1]. Наративи (розповідь) створюють емоційний зв'язок, оформлюючи курс як історію. Квести

перетворюють звичайні завдання на "місії з чіткою метою", даючи студентам вибір [2; 4].

Пояснення причин чому гейміфікація працює спирається на теорію самовизначення [9]. Ця провідна теорія мотивації стверджує, що людина має три вроджені психологічні потреби: автономію (потреба відчувати свободу вибору), компетентність (потреба відчувати себе вправним та успішним) та соціальний зв'язок (потреба належати до спільноти), і коли вони задоволені, людина вмотивована і відчуває добробут [2]. Добре розроблена гейміфікація цілеспрямовано підтримує ці три потреби [6]. Наприклад, бали, значки та індикатори прогресу дають чіткий зворотний зв'язок про досягнення, підтримуючи компетентність. Можливість налаштувати аватара або обрати різні квести підтримує автономію. Командні завдання сприяють почуттю спільноти, задовольняючи потребу в соціальному зв'язку [1].

Незважаючи на переваги, гейміфікація – не панацея і може бути шкідливою, якщо вона непродумана. Однією з головних небезпек є змагання[6], оскільки вони можуть викликати стрес та тривожність, що особливо небезпечно в освітньому середовищі, де головною метою є навчання, а не перемога. Вони можуть демотивувати студентів у нижній частині рейтингу, а сам факт публічного порівняння може підірвати співпрацю і навіть призвести до списування [1]. Інший серйозний ризик – це поверхневе навчання. Зосередженість на зовнішніх винагородах може призвести до того, що студенти будуть взаємодіяти з матеріалом лише настільки, наскільки це необхідно для отримання балів, без глибокого розуміння.

Найгіршим сценарієм є створення "студента-привида" [4]. Це відбувається, коли погано розроблена система, що надмірно акцентує увагу на змаганні та простих винагородах, викликає тривогу та зневіру у студентів, які не є відмінниками [1; 9]. Коли вони розуміють, що не можуть "перемогти", їхня мотивація повністю руйнується, у результаті студент хоча може й бути присутнім, але повністю відстороненим від навчального процесу. Таким чином, система, призначена для його залучення, активно його виштовхнула, доводячи, що непродумана гейміфікація може бути шкідливою [3]. Крім цього, існують й інші практичні та педагогічні перешкоди: етичні проблеми (ризики маніпуляції), педагогічні (невідповідність ігрових механік навчальним цілям), технологічні (цифровий розрив та збої платформ), психологічні (невідповідність різним стилям навчання) та практичні (впровадження вимагає значних ресурсів: вартості, часу та підтримки) [2].

Переходячи від теорії до практики, існує багато платформ, що допомагають робити навчання цікавішим: викладачі можуть використовувати як прості інтерактивні платформи для тестування (наприклад, Kahoot! або Quizlet),

так і комплексні системи, що перетворюють аудиторію на рольову гру (як Classcraft) [5].

Досвід показує, що для успіху треба переходити від простої "гейміфікації" (додавання інструментів) до "ігрової педагогіки" – цілісної освітньої філософії [7]. Це означає фундаментальну перебудову навчального досвіду навколо принципів самостійності, майстерності та мети. Основні рекомендації для продуманого дизайну такі: узгоджуйте ігрові механіки з навчальними цілями (це найважливіший принцип); надавайте пріоритет внутрішній мотивації, задовольняючи потреби в автономії, компетентності та соціальному зв'язку; балансуйте змагання та співпрацю, надаючи перевагу командним викликам; створюйте безпечне середовище для невдач, де студенти можуть вчитися на помилках; та забезпечуйте доступність та інклюзивність, враховуючи різний доступ до технологій [6]. Порада вищого порядку полягає не в тому, щоб просто "гейміфікувати свій курс", а в тому, щоб "переосмислити свою педагогіку курсу через ігрову лінзу" [3].

Отже, гейміфікація є потужною та науково обґрунтованою стратегією для підвищення мотивації, залученості та навчальних результатів. Її ефективність пояснюється задоволенням фундаментальних психологічних потреб в автономії, компетентності та соціальному зв'язку. Однак гейміфікація не є універсальним рішенням і несе значні ризики, якщо її впроваджувати непродумано [2]. Успіх гейміфікації залежить від переходу від простого додавання елементів до прийняття цілісної "ігрової педагогіки", що вимагає глибокого розуміння психологічних потреб студентів, ретельного узгодження ігрових механік з навчальними цілями, стратегічного підходу та значних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Зеленська Л. Д. Гейміфікація як метод навчання здобувачів вищої освіти англійської мови. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр*. Харків : ХНПУ, 2019. Вип. 52. С. 21–35
2. Матвеєва Н. Гейміфікація в навчанні учнів з особливими освітніми потребами: переваги та недоліки. *Молодь і ринок*. 2025. № 4/236. С. 139–143 URL: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324124
3. Саган О. В. Гейміфікація як сучасний освітній тренд. *Collection of Research Papers. Pedagogical sciences.* 2023. № 100. С. 12–18 URL: https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-100-2
4. Саган О. В., Яковлєва С. Д. Підготовка педагогів до реалізації гейміфікації в освітньому процесі. *Collection of Research Papers. Pedagogical sciences*. 2024. № 107. С. 56–63 URL: https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-107-9
5. Шаран О., Шаран В. (2025). Гейміфікація в освітньому процесі нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. С. 150–156. DOI: 10.32782/apv/2025.1.21.
6. Christopoulos A., Mystakidis S. Gamification in Education. *Encyclopedia*. 2023. № 3(4). P. 1223–

1243 URL: https://doi.org/10.3390/encyclopedia3040089
7. Khoshnoodifar M., Ashouri A., Taheri M. Effectiveness of Gamification in Enhancing Learning and Attitudes: A Study of Statistics Education for Health School Students. *Journal of advances in medical education & professionalism*. 2023. № 11(4). P. 230–239 URL: https://doi.org/10.30476/JAMP.2023.98953.1817
8. Li M., Ma S., Shi Y. Examining the effectiveness of gamification as a tool promoting teaching and learning in educational settings: a meta-analysis. *Frontiers in psychology*. 2023. № 14. URL: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1253549
9. Shymanovych I., Khalabuzar O. Гейміфікація у викладанні англійської мови: можливості та перспективи. *Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University Series Pedagogical sciences*. 2023. Т. 1, № 3. С. 401–409 URL: https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-3-401-409

Matvii Alkhimov. Gamification As a Tool for Enhancing Student Engagement and Motivation

The article analyzes the concept of gamification in education, its key elements, and psychological foundations based on Self-Determination Theory. It investigates how game mechanics (the rules and tools that define how a player interacts with the game and how the game reacts to the player's actions) influence students' intrinsic motivation by satisfying the needs for autonomy, competence, and relatedness. The paper also critically evaluates significant risks, such as promoting surface learning, anxiety due to competition, and practical implementation barriers. Based on the analysis and practical examples, recommendations are provided for transitioning to a holistic "playful pedagogy".

Key words: gamification, education, motivation, Self-Determination Theory, game elements, student engagement, playful pedagogy

УДК 808.53+37:008(045)

Буртан І. В., здобувач ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

ОСВІТНІЙ МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті досліджено освітній міжкультурний дискурс як чинник формування полікультурної компетентності особистості. Визначено сутність поняття «освітній міжкультурний дискурс» як інтегрованої системи комунікативних практик, що поєднують лінгвістичні, педагогічні та соціокультурні аспекти освітньої взаємодії. Проаналізовано наукові підходи до вивчення міжкультурного дискурсу – соціокультурний, інтеркультурний та дискурсивний.

Ключові слова: міжкультурний дискурс, освіта, полікультурна компетентність, міжкультурна взаємодія, толерантність, глобалізація

Освітній міжкультурний дискурс поєднує лінгвістичні, педагогічні, соціальні та культурні аспекти комунікації, що відбувається між учасниками навчального процесу, які належать до різних культурних спільнот. Він сприяє не лише засвоєнню знань, але й вихованню поваги, толерантності, емпатії та відкритості до інших культур.

Проблематику міжкультурного дискурсу досліджували українські та зарубіжні вчені – І. Кушнір, О. Шевченко, В. Хаманюк, М. Биков, F. Dervin, M. Byram, D. Deardorff, C. Grant та ін. У центрі уваги цих досліджень – формування міжкультурної компетентності, методи її розвитку, а також роль освітнього середовища у забезпеченні ефективного міжкультурного спілкування.

Термін «дискурс» має багатозначне трактування у філології, соціології та педагогіці. Згідно з М. Фуко, дискурс – це не просто мова, а система знань і практик, через які суспільство формує уявлення про реальність. У педагогічному вимірі дискурс – це структурована комунікація між учасниками освітнього процесу, яка відображає цінності, норми, ідентичності та соціальні ролі.

Міжкультурний дискурс – це процес взаємодії між представниками різних культур, орієнтований на досягнення взаєморозуміння попри мовні, етнічні чи ціннісні відмінності. У контексті освіти він виступає не лише як обмін інформацією, а як взаємне пізнання культурних моделей мислення, поведінки, навчання.

Освітній міжкультурний дискурс – це інтегрована система комунікативних практик у навчальному процесі, спрямована на формування у студентів полікультурної свідомості, толерантності та здатності ефективно спілкуватися у багатокультурному середовищі.

Наукові підходи до вивчення міжкультурного дискурсу базуються на кількох концепціях:

– *Соціокультурна концепція* (Виготський, Бахтін): навчання розглядається як соціальна взаємодія, у якій знання передаються через комунікацію.

– *Інтеркультурна концепція* (Byram, Deardorff): ефективне навчання можливе лише за умови розвитку міжкультурної компетентності, що включає емпатію, відкритість і здатність до рефлексії.

– *Дискурсивна концепція* (Фуко, ван Дейк): мова визначає соціальну реальність, а отже, і спосіб, у який ми пізнаємо інші культури.

Таким чином, освітній міжкультурний дискурс – це не лише процес обміну знаннями, а форма соціального конструювання культурної ідентичності.

В межах університетського середовища він охоплює лекції, семінари, неформальне спілкування, наукові конференції, міжуніверситетські проєкти тощо. Кожна така взаємодія – це акт міжкультурного діалогу, у якому студенти і викладачі спільно формують нові смисли.

Полікультурна компетентність – це інтегрована характеристика особистості, яка охоплює:

– когнітивний компонент (знання про інші культури, традиції, мови);

– афективний компонент (толерантність, емпатія, відкритість);

– поведінковий компонент (уміння ефективно взаємодіяти, вести діалог, вирішувати конфлікти).

Міжкультурна компетентність включає п’ять основних складників: знання, уміння інтерпретувати, уміння взаємодіяти, критичну свідомість і відкритість до інших культур.

Освітній дискурс створює умови для розвитку цих складників: під час дискусій, проєктів, академічних дебатів або міжнародних стажувань студенти вчаться не лише висловлювати думку, а й розуміти культурні підтексти мовлення інших

Міжнародні студентські програми (Erasmus+, Fulbright, DAAD) сприяють безпосередньому залученню студентів до міжкультурного середовища.

Під час групових міжнародних проєктів студенти стикаються з реальними викликами – різними підходами до вирішення проблем, часовими пріоритетами, нормами спілкування, що стимулює розвиток гнучкого мислення.

Сучасна освіта активно переходить у цифровий міжкультурний простір. Платформи Zoom, Google Meet, Moodle, Teams дозволяють створювати інтерактивні освітні ситуації, де студенти з різних країн співпрацюють онлайн.

Прикладом є віртуальні міжкультурні обміни (Virtual Exchange) – спільні онлайн-курси університетів ЄС та України, де учасники обговорюють соціокультурні теми: «Гендер і культура», «Освіта і демократія», «Культурна ідентичність у цифрову добу».

Міжкультурний дискурс також реалізується через:

– дебати, квести, воркшопи (наприклад, ініціативи «Culture Connect» або «Youth Intercultural Camp»);

– волонтерські програми з участю іноземців (AIESEC, U-Report);

– культурні фестивалі у ВНЗ, де представники різних національностей презентують традиції своїх країн.

Такі заходи не лише поглиблюють знання про інші культури, а й формують ціннісне ставлення до різноманіття.

Попри значний потенціал, реалізація міжкультурного освітнього дискурсу стикається з низкою труднощів:

Мовні бар’єри. Недостатнє знання англійської або української мови ускладнює взаєморозуміння.

Культурні стереотипи. Наприклад, студенти з країн Сходу нерідко уникають відкритих суперечок з викладачем, що сприймається як пасивність у європейських аудиторіях.

Різниця в стилях навчання. У деяких культурах акцент робиться на колективному обговоренні, у інших – на індивідуальних досягненнях.

Неузгодженість академічних норм. Відмінності у підходах до академічної доброчесності або оцінювання можуть спричиняти конфлікти.

Для подолання цих проблем необхідне підвищення міжкультурної компетентності педагогів. Викладач має бути не лише носієм знань, а й фасилітатором культурного діалогу.

В Україні міжкультурна освіта поступово інтегрується у державні програми. Зокрема:

Концепція розвитку громадянської освіти (МОН, 2022) передбачає виховання культури діалогу та поваги до розмаїття.

Українські університети активно інтернаціоналізуються – зростає кількість іноземних студентів, зокрема з Африки, Азії, ЄС.

В освітніх програмах з'являються дисципліни «Міжкультурна комунікація», «Культурна дипломатія», «Психологія міжкультурних відносин».

У результаті формується нова модель освітнього простору – інклюзивна, полікультурна та відкрита до світу.

Майбутній розвиток міжкультурного дискурсу в освіті передбачає:

– створення міжнародних освітніх хабів та спільних програм подвійних дипломів;

– активне використання штучного інтелекту у перекладі й навчанні мов для полегшення комунікації;

– розвиток емоційного інтелекту студентів як основи культурної емпатії;

– впровадження міжкультурних курсів у систему підвищення кваліфікації викладачів;

– розробку національної стратегії міжкультурної освіти України.

Отже, освітній міжкультурний дискурс є важливим чинником формування полікультурної компетентності сучасного фахівця. Він об'єднує когнітивні, мовні та етичні складові освітнього процесу, створюючи простір для діалогу культур, взаєморозуміння та гуманістичних цінностей.

У сучасній Україні міжкультурний дискурс виступає не лише педагогічною технологією, а й соціокультурною місією освіти – формування громадянина світу, здатного мислити критично, діяти толерантно й відповідально.

Подальший розвиток міжкультурного освітнього простору – це не лише стратегічний напрям модернізації освіти, а й необхідна умова інтеграції України у європейський і світовий культурно-освітній простір.

Список використаних джерел:

1. Данілова А. Дослідження міжкультурної взаємодії в контексті “іншології”. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. № 50. 2025. С. 393–401
2. Кушнір І. М. Від текстоцентризму до дискурсоцентризму в навчанні української мови як іноземної. *Педагогічні науки*. 2021. С. 21–27
3. Хаманюк В., Карпюк В., Шуміліна І., Устінова В. The concept of “intercultural competence” in educational and scientific discourses. *Educational Dimension*. Т. 11. 2024. С. 1–27

Illia Burtan. Educational Intercultural Discourse as a Factor in the Multicultural Competence Formation

The article examines educational intercultural discourse as a factor in the formation of an individual’s multicultural competence. The concept of “educational intercultural discourse” is defined as an integrated system of communicative practices that combine linguistic, pedagogical, and sociocultural aspects of educational interaction. Scientific approaches to the study of intercultural discourse – sociocultural, intercultural, and discursive – are analyzed.

The structure of multicultural competence, which includes cognitive, affective, and behavioral components, is outlined, and the mechanisms of its development in the educational process are revealed. The role of international programs, digital platforms, and intercultural projects in fostering students’ intercultural interaction is clarified. The main challenges of implementing intercultural discourse in education are identified, and the need to enhance teachers’ intercultural competence is emphasized.

It is concluded that educational intercultural discourse serves as an essential means of fostering tolerance, empathy, and openness, and its development is a crucial condition for Ukraine’s integration into the European and global educational space.

Key words: intercultural discourse, education, multicultural competence, intercultural interaction, tolerance, globalization

УДК 004.8:37(045)

Гіоргадзе С. Б., здобувачка освіти
КЗО Криворізький ліцей “Гранд”
Дніпропетровської обласної ради,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Залужна К. С.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ КАЗОК У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядається процес використання штучного інтелекту як інструменту для створення сучасних навчальних казок та аналізується його вплив на підвищення ефективності освітнього процесу. Жанр казки розглядається як зручний, доступний та природний засіб навчання учнів молодшої та середньої школи. Обґрунтовується актуальність застосування генеративних моделей ШІ у створенні авторських історій, адаптованих до вікових

особливостей учнів. У статті також аналізуються переваги, можливі обмеження та перспективи використання сучасних технологій для розвитку творчості, цифрової грамотності та міжпредметної інтеграції.

Ключові слова: штучний інтелект, сучасна казка, освітній процес, інноваційні технології, генеративні моделі, творче мислення, цифрова грамотність, інтерактивні методи навчання, персоналізація навчання

Сучасна система освіти перебуває у стані активних трансформацій, що зумовлено стрімким розвитком цифрових технологій та появою інтелектуальних систем нового покоління. Одним із найбільш перспективних напрямів цифровізації є використання штучного інтелекту як інструменту навчання, комунікації та творчості. У контексті гуманітарних дисциплін особливої актуальності набуває питання переосмислення традиційного жанру казки, яка є не лише літературним твором, а й важливим дидактичним засобом, що формує уяву, цінності та емоційно-етичний досвід дитини.

Актуальність цього питання полягає у сучасних умовах цифровізації освіти дедалі більшого значення набуває інтеграція новітніх технологій у навчальний процес. Однією з таких технологій є штучний інтелект (ШІ), який відкриває нові можливості для розвитку творчих здібностей учнів. Зокрема, створення казок за допомогою ШІ поєднує в собі елементи літературної творчості, інформатики, мовної практики та візуального мистецтва. Такий підхід не лише розвиває мовлення та уяву дітей, а й сприяє мотивації до навчання, інклюзивності та індивідуалізації освітнього процесу.

Штучний інтелект відкриває нові можливості для створення авторських казок, інтерактивних сюжетів та навчальних історій, що адаптуються до потреб учня, віку та рівня підготовки. Поєднання творчості й технологій дає змогу не лише осучаснити навчальний процес, а й підвищити його ефективність, мотиваційність та індивідуалізацію. Саме тому дослідження використання генеративного ШІ для створення сучасних казок у навчальному середовищі є вкрай актуальним і відповідає викликам XXI століття.

Вважаємо за доцільне навести тлумачення базових понять нашого дослідження:

Казка – це унікальна форма усної та письмової народної творчості, що поєднує в собі фантазію, моральні настанови та культурну спадщину [5].

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь інформатики, яка вивчає методи створення систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай потребують людського інтелекту. До таких завдань належать розпізнавання мови, навчання, планування, прийняття рішень, генерація текстів і навіть творчість [6].

Том Мітчелл (Tom M. Mitchell) зазначав, що ШІ об'єднує в собі кілька напрямів:

1. Машинне навчання – здатність комп'ютерних систем навчатися на основі даних без явного програмування;

2. Обробка природної мови (Natural Language Processing, NLP) – аналіз, розуміння і генерування людської мови;

3. Комп'ютерне бачення – здатність «бачити» та інтерпретувати зображення і відео;

4. Генеративні моделі – системи, здатні створювати новий контент (тексти, зображення, музику тощо) на основі заданих параметрів [7].

Одним із найбільш яскравих проявів ШІ останніх років є великі мовні моделі, зокрема GPT (Generative Pre-trained Transformer), які здатні генерувати зв'язний текст, відповідати на запитання, створювати історії, вести діалог. Саме такі моделі використовуються для створення казок за участю ШІ.

На нашу думку, серед основних характеристик штучного інтелекту, які є важливими в контексті створення казок, можна виділити:

1. Гнучкість – це можливість адаптації до різноманітних стилів і форматів казок (народні, сучасні, пригодницькі, повчальні тощо);

2. Інтерактивність – це здатність взаємодіяти з користувачем у режимі реального часу, змінюючи сюжет за його запитом;

3. Творчий потенціал – це можливість вигадувати нових персонажів, фантастичні світи, оригінальні ситуації;

4. Мовна підтримка – це генерація текстів різними мовами, зокрема українською, що робить ШІ доступним у національному освітньому середовищі.

Таким чином, штучний інтелект постає не лише як технічне явище, а як інструмент, здатний впливати на культурний, освітній та творчий простір. Його застосування в казкотворчості є прикладом інтеграції високих технологій у гуманітарну сферу, що відкриває нові можливості для розвитку дитячої уяви та самовираження.

Створення казок за допомогою штучного інтелекту допомагає досягти ряд освітніх цілей:

- інноваційність у навчанні: використання штучного інтелекту у процесі створення казок сприяє оновленню традиційних підходів до навчання та розвитку творчих компетентностей учнів. Такий формат поєднує сучасні технології з літературною творчістю, що відповідає вимогам Нової української школи;
- формування ключових компетентностей: створення казок за допомогою AI розвиває критичне та креативне мислення, цифрову грамотність, навички роботи з інформацією, командну взаємодію та вміння генерувати власні сюжети;
- підвищення мотивації учнів: застосування штучного інтелекту робить навчальний процес більш захопливим. Учні отримують можливість взаємодіяти

з інструментами, які вони вже використовують у повсякденному житті, що створює додаткову зацікавленість у навчанні;

- адаптивність освітніх матеріалів: ШІ дозволяє створювати казки для різного віку, рівнів підготовки й освітніх потреб. Це дає змогу врахувати індивідуальні особливості учнів, у тому числі дітей з ООП;
- інтеграція навчальних предметів: сюжетно-казкові історії, згенеровані за допомогою AI, можуть бути використані у вивченні української мови та літератури, інформатики, мистецтва, громадянської освіти, сприяючи міжпредметному навчанню;
- реальний практичний досвід використання технологій: учні отримують можливість на практиці ознайомитися з принципами роботи сучасних мовних моделей, інструментами генеративного ШІ та алгоритмами творчого моделювання;
- формування інформаційної культури: впровадження штучного інтелекту сприяє розвитку відповідального використання цифрових технологій, вміння аналізувати, редагувати й оцінювати якість отриманого тексту [4].

Використання штучного інтелекту у навчальному процесі в цілому, і у створенні казок зокрема, має як переваги, так і обмеження. На нашу думку, до ключових переваг можна віднести:

- можливість формування сучасних цифрових компетентностей учнів;
- активізацію творчого та критичного мислення;
- підвищення мотивації до навчання за рахунок інтерактивних форм роботи;
- розширення можливостей для візуалізації складного матеріалу та міжпредметної інтеграції;
- створення умов для індивідуалізації та персоналізації освітнього процесу.

Використання технологій сприяє розвитку **творчості** та інноваційного мислення. Цифрові інструменти дозволяють створювати власні освітні продукти: презентації, мультимедійні матеріали, програмні проєкти, інтерактивні моделі, що перетворює учня з пасивного споживача знань на активного учасника освітнього процесу [3].

Разом із тим неможливо не зазначити й низку обмежень, які можуть виникати у процесі використання сучасних технологій: недостатній рівень технічного забезпечення закладів освіти; обмежена цифрова компетентність частини педагогів; труднощі з організацією безпечного використання цифрового середовища; ризик перенавантаження інформацією та втрата інтересу через надмірне застосування технологічних рішень.

Н. Сороко і О. Шимон зазначають, що перспективи використання технологій у розвитку творчості та цифрової грамотності є надзвичайно широкими. Передусім йдеться про:

- інтеграцію цифрових платформ у всі предметні галузі;
- впровадження STEM та STEAM-освіти;
- поєднання програмування, математичного моделювання, мистецьких дисциплін та проєктної діяльності;
- розширення можливостей дистанційної та змішаної освіти;
- розвиток співпраці між школами, науковими установами та ІТ-сферою [3].

Таким чином, використання сучасних технологій створює сприятливі умови для формування ключових компетентностей XXI століття, сприяє розвитку критичного і творчого мислення, а також забезпечує можливості для інтеграції знань з різних галузей у єдиний освітній простір.

Отже, використання штучного інтелекту для створення сучасних казок у навчальному процесі має значний освітній потенціал. Такий підхід сприяє формуванню творчої активності учнів, підвищує їхню мотивацію до навчання та відкриває нові можливості для інтеграції технологій у шкільну освіту. ШІ виступає не лише як технічний засіб, а як ефективний педагогічний інструмент, що розширює межі традиційної методики викладання та робить процес навчання більш особистісно орієнтованим та сучасним.

Використання генеративного ШІ дозволяє створювати індивідуалізовані навчальні матеріали, адаптовані до потреб кожного учня, стимулює розвиток цифрової та мовленнєвої грамотності, а також сприяє формуванню навичок XXI століття. Це підкреслює важливість впровадження інноваційних технологій у систему освіти для підготовки молодого покоління до викликів майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Артюхов А., Наволокіна А. Штучний інтелект: (не)обмежені можливості в освіті: інноваційне видання. Київ: Міжнародний Європейський університет, 2025. 52 с.
2. Доценко С. О., Ворожбіт-Горбатюк В. В., Собченко Т. М., Корнієнко М. М. Штучний інтелект – асистент сучасного вчителя: навч. посібник. Київ: Ранок, 2024. 96 с.
3. Сороко Н. В., Шимон О. М. Готовність вчителів до використання цифрових інструментів у STEAM-орієнтованому освітньому середовищі. *Освітня аналітика України.* 2025. № 1 (33). С. 28–42
4. Хараджян Н. А. Використання принципів STEM-освіти у процесі розвитку інтелектуальних умінь підлітків. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2018»*: матеріали ІІІ Міжнародної науково-методичної конференції (м. Суми, 8-9 листопада 2018 р.). Суми, 2018. Т. 1. С. 238–240
5. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-12229

6. Словник термінів у сфері штучного інтелекту. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/389a01ab0cc82040dfe172f94d1af720.pdf
7. Mitchell T. M. Machine learning. URL: https://www.cs.cmu.edu/~tom/files/MachineLearningTomMitchell.pdf?utm_source=

Sofiia Giorgadze. Using Artificial Intelligence for Modern Fairy Tales Creation in the Educational Process

The presented article considers the process of using artificial intelligence as a tool for creating modern educational fairy tales and analyzes its impact on increasing the efficiency of the educational process. The fairy tale genre is considered a convenient, accessible, and natural means of teaching elementary and middle school students. The relevance of using generative AI models in creating author's stories adapted to the age characteristics of students is substantiated. The article also analyzes the advantages, possible limitations and prospects of using modern technologies for the development of creativity, digital literacy and interdisciplinary integration.

Key words: artificial intelligence, modern fairy tale, educational process, innovative technologies, generative models, creative thinking, digital literacy, interactive teaching methods, personalization of learning

УДК 37.016:003-028.31-047.22: 811.112.2(045)

Євтушенко К. В., здобувачка ВО
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Карпюк В. А.

ПОНЯТТЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В ЧИТАННІ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено поняття читацької компетенції у контексті навчання німецької мови як іноземної. Проаналізовано відмінності між термінами «компетенція» та «компетентність», висвітлено багатокомпонентну структуру читацької компетенції, зазначено її основні складові та психофізіологічні механізми (зокрема, антиципацію). Окремо розглянуто методичні принципи формування читацької компетенції, роль автентичних джерел та діджитал-медіа в навчальному процесі, а також критерії оцінювання. На основі синтезу теоретичних підходів запропоновано практичні рекомендації для викладачів, спрямовані на поетапне підвищення рівня читацької компетенції у школярів та студентів.

Ключові слова: читацька компетенція, компетентність, навчання німецької мови, діджитал-медіа, стратегії читання, автентичні тексти

У сучасному освітньому просторі формування читацької компетенції в процесі вивчення іноземних мов, зокрема німецької, має встановлену практичну та теоретичну значущість [1]. Зростання інформаційного потоку, доступ до

автентичних джерел німецькомовної культури та потреба в професійній комунікації вимагають від учня не лише механічного відтворення тексту, а й уміння інтерпретувати, аналізувати та цілеспрямовано використовувати отриману інформацію. Читацька компетенція в такому розумінні перестає бути тільки шкільною практикою – вона стає чинником культурної і професійної мобільності особистості [3]. Це зумовлює необхідність сформулювати і впроваджувати методично обґрунтовані підходи, які забезпечать системне, поетапне та інтегроване формування цієї компетенції в навчально-виховному процесі. У центрі таких підходів має перебувати особистісно орієнтована стратегія навчання, що враховує індивідуальні когнітивні стилі учнів та рівень розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Важливим є також залучення автентичних текстів різних жанрів, які відображають реальні мовленнєві ситуації та сприяють розвитку критичного мислення. Формування читацької компетенції таким чином поєднує лінгвістичний, когнітивний і культурологічний компоненти, що забезпечує цілісність іншомовної освіти.

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних засад поняття читацької компетенції на уроках німецької мови. Її структурі властиві психофізіологічні механізми, а також розробка методичних рекомендацій щодо її ефективного формування з використанням сучасних освітніх технологій, зокрема діджитал-медіа.

Термінологічно важливо розрізняти поняття «компетенція» та «компетентність», оскільки від цього залежить методичний вибір вчителя та критеріальна база оцінювання навчальних результатів [1]. Компетенція – це нормативно закладений набір знань, умінь і навичок, які повинні бути засвоєні в процесі навчання. Водночас компетентність є показником практичної спроможності застосування цих знань в реальній комунікативній ситуації. Таке розмежування дозволяє коректно планувати навчальний матеріал [6]. Структура читацької компетенції є багатокомпонентною і охоплює кілька взаємопов’язаних блоків: лінгвістичний, когнітивний, стратегічний, соціокультурний і мотиваційний компоненти [7; 3]. Особлива увага приділяється психофізіологічним механізмам читання, зокрема антиципації, яка дозволяє підвищувати швидкість і ефективність сприйняття тексту [2].

Під час читання відбувається взаємодія психофізіологічних процесів, що забезпечують узгоджену роботу зорового сприйняття, фонологічного відтворення та семантичної інтеграції [5]. Внутрішнє проголошення слів допомагає формувати звуково-лексичну модель тексту. Антиципація, тобто здатність передбачати подальший зміст тексту, дозволяє економити когнітивні ресурси і підвищує швидкість читання [4]. З підвищенням компетентності спостерігається зменшення кількості фіксацій і регресій зорових рухів очей, що

свідчить про зростання автоматизації процесів розпізнавання слів та формування блокового сприйняття інформації [2].

Методика формування компетенції має ґрунтуватися на поетапній системі вправ: Початковий етап фокусується на технічних навичках (розпізнавання графем, співвіднесення образів слів) з використанням мультимедійних матеріалів [8]. На Основному етапі розвиваються стратегічні вміння (передбачати зміст, виділяти ключові ідеї). Творчо-аналітичний етап включає роботу з автентичними текстами, інтерпретацію авторської позиції, зіставлення джерел та формування власної аргументованої позиції [3]. Паралельно необхідно розвивати морфологічну здогадку – вміння інтерпретувати значення слова, спираючись на морфеми, префікси, суфікси та закінчення.

Важливим компонентом є розвиток медіа- та інформаційної грамотності [6], оскільки сучасні тексти мають нелінійну структуру. Навчати читанню означає також навчати навігації в цифровому просторі: критичній оцінці джерел, розпізнаванню маніпулятивного змісту, вмінню виділяти релевантну інформацію серед інформаційного шуму. Діджитал-медіа (Quizlet, Padlet, LearningApps) відкривають нові можливості для моделювання реальних комунікативних ситуацій і роботи з автентичним контентом, що, однак, потребує методичного супроводу щодо вибору матеріалів та форм організації роботи з ними. Ефективними є інтерактивні та проєктні підходи (робота в групах, створення мініпроєктів), що стимулюють активність учнів і формують навички аргументації та співпраці.

Оцінювання потребує диференційованого підходу (традиційні тести, оцінка стратегічних умінь, проєктні роботи). Критерії повинні охоплювати точність розуміння змісту, здатність виділяти основні думки, рівень використання компенсаторних стратегій та адекватність інтерпретації соціокультурного контексту. Практичні рекомендації для вчителів включають систематичне впровадження автентичних текстів, поєднання цифрових та друкованих ресурсів, диференціацію завдань залежно від рівня підготовки учнів та регулярну роботу над стратегічними навичками [3].

Читацька компетенція у вивченні німецької мови є комплексною, динамічною якістю, яка формує здатність учня орієнтуватися в текстовому просторі, використовувати інформацію для власних цілей, а також брати участь у міжкультурному діалозі. Методична робота має бути спрямована на розвиток лінгвістичних знань, когнітивних навичок, стратегій читання та мотивації. Використання діджитал-медіа та інтерактивних платформ є необхідною умовою для формування медіаграмотного, критично мислячого та автономного читача. Подальші дослідження мають уточнити шляхи інтеграції цифрових медіа в

процес формування читацької компетенції з урахуванням вікових особливостей та специфіки навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Білик В. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : монографія. Київ, 2015. 214 с.
2. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. *Іноземні мови.* 2012. № 3. С. 18–27
3. Гаращенко І. Ю. Формування компетентності в освіті. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 4. С. 22–40
4. Мельничук М. М. Теорія компетенцій у підготовці фахівців. *Наукові записки*. 2013. Вип. 10. С. 68–89
5. Словник української мови : у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 1. 688 с.
6. Супрун Т. В. Компетентнісний підхід у педагогіці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 105. С. 51–70
7. OECD. PISA 2018 Assessment Framework. OECD Publishing, 2019. 120 p.
8. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

Karyna Yevtushenko. The Concept of Reading Competence in German Language Lessons

This article explores the concept of reading competence in the context of teaching German as a foreign language. It analyzes the differences between the terms "competence" and "competency," outlines the multi-component structure of reading competence, specifying its main components and psychophysiological mechanisms (particularly anticipation). The article separately examines the methodological principles for developing reading competence, the role of authentic sources and digital media in the learning process, as well as assessment criteria. Based on a synthesis of theoretical approaches, practical recommendations are proposed for teachers, aimed at the phased enhancement of reading competence among schoolchildren and students.

Key words: reading competence, competency, German language teaching, digital media, reading strategies, authentic texts

UDC 004.77:(37.016:003-028.31: 811.112.2)(045)

Yevtushenko K. V., Studentin
Staatliche Pädagogische Universität Krywyj Rih, Ukraine
Wissenschaftliche Betreuerin: Karpiuk V. A.

EIN ÜBERBLICK ÜBER AKTUELLE DIGITALE RESSOURCEN ZUR ENTWICKLUNG VON LESEFÄHIGKEITEN IN DEUTSCHER SPRACHE

Der Artikel untersucht aktuelle Tendenzen bei der Implementierung von Digitalmedien in den Deutschunterricht. Die Rolle digitaler Ressourcen bei der Entwicklung fremdsprachlicher

Lesekompetenz wird hervorgehoben, die Besonderheiten des digitalen Lesens werden definiert und die Möglichkeiten interaktiver Plattformen und Online-Umgebungen aufgezeigt. Die Spezifik der Anwendung der Ressourcen Lingua.com, Lerne Deutsch mit Dani, Deutsche Welle, Goethe-Institut, LesePfad, Quizlet, Padlet und LearningApps im Deutschunterricht wird analysiert. Es wird nachgewiesen, dass digitale Tools kognitive Strategien bilden, die Motivation der Lernenden stärken und zur effektiven Aneignung des fremdsprachlichen Materials beitragen.

Schlüsselwörter: Digitalmedien, digitales Lesen, fremdsprachliche Kompetenz, deutsche Sprache, Bildungsplattformen.

Die digitale Transformation gesellschaftlicher Prozesse wird zu einem der Hauptfaktoren für die Modernisierung der modernen Bildung. Im 21. Jahrhundert kann der Unterricht nicht mehr von der digitalen Umgebung losgelöst existieren, da die Lernenden einen Großteil der Informationen aus elektronischen Quellen, sozialen Plattformen, mobilen Anwendungen und multimedialen Ressourcen beziehen. Die Integration von Digitalmedien in den Fremdsprachenunterricht ist daher eine gesetzmäßige Entwicklung, da sie Zugänglichkeit, Flexibilität, Aktualität und Multimedialität des Bildungsprozesses gewährleistet. Wie moderne Forscher treffend bemerken, umfasst die Digitalisierung der Bildung nicht nur technische Werkzeuge, sondern auch eine Veränderung der pädagogischen Philosophie, die auf die Entwicklung der Selbstständigkeit, des kritischen Denkens und der Medienkompetenz der Lernenden ausgerichtet ist [1, S. 34].

Die digitale Lernumgebung schafft günstige Bedingungen für die Entwicklung der Lesekompetenz in deutscher Sprache, da sie den Zugang zu authentischen Texten verschiedener Stile und Genres, elektronischen Wörterbüchern, Videomaterialien und Plattformen, die interaktives Lernen fördern, ermöglicht. Nach O. Hrybinenko eröffnet die Digitalisierung der Bildung den Weg zum personalisierten Lernen, bei dem die Lernenden das Tempo, das Format und den Inhalt der Arbeit wählen können, was die Motivation und die Effektivität der Stoffaneignung erheblich steigert [1, S. 36; 2, S. 36].

Die Besonderheit des digitalen Lesens besteht darin, dass es Text mit multimedialen Mitteln, Hyperlinks, interaktiven Elementen und Tools für den sofortigen Zugriff auf die Bedeutung unbekannter Wörter verbindet. Reiber-Kuijpers weist darauf hin, dass digitales Lesen die Entwicklung flexibler Strategien zur Informationsverarbeitung fördert, gleichzeitig aber auch die ausgebildete Fähigkeit der Lernenden erfordert, den Text kritisch zu analysieren und eine oberflächliche Inhaltswahrnehmung zu vermeiden [3, S. 52]. Dieses Arbeitsformat ist für die heutigen Lernenden äußerst wichtig, da es nicht nur akademische Fähigkeiten, sondern auch digitale und Medienkompetenz formt.

Aus psychologischer Sicht wirken sich digitale Technologien positiv auf die Lernmotivation aus. So betont Gholami, dass die Verwendung von Multimediatools

die Angst der Studierenden reduziert und eine positive Einstellung zum Fremdsprachenlernen schafft [4, S. 19]. Beim Lesen von Online-Materialien erhalten die Lernenden ein Gefühl der Kontrolle über das Lernen, da sie Texte, Lesegeschwindigkeit, integrierte Wörterbücher und Notizwerkzeuge selbstständig auswählen können.

Unter den modernen Bildungsplattformen, die eine hohe Wirksamkeit bei der Entwicklung von Lesefähigkeiten zeigen, erregt die interaktive Ressource LesePfad besondere Aufmerksamkeit, die nach Schwierigkeitsgraden abgestufte Texte anbietet, begleitet von Aufgaben, die auf das Textverständnis und die Entwicklung von Lesestrategien abzielen [5, S. 8].

Lingua.com ist eine strukturierte Plattform zur Entwicklung der Lesekompetenz und der lexikalisch-grammatischen Kompetenz. Sie bietet adaptierte Texte mit interaktiven Tests zum Textverständnis und Lückenfüllen. Das System des automatischen Feedbacks ermöglicht es den Lernenden, ihre Fortschritte zu sehen und Fehler selbstständig zu korrigieren [6]. Die Materialien der Ressource sind nach Sprachniveaus differenziert, was sie sowohl für Anfänger als auch für fortgeschrittene Lernstufen effektiv macht. Dieser Ansatz gewährleistet die Entwicklung kognitiver Fähigkeiten– Analyse, Synthese, Verallgemeinerung von Informationen – die für die Formung kritischen Denkens notwendig sind.

Ebenso wertvoll ist die Ressource Lerne Deutsch mit Dani, die zur komplexen Entwicklung sprachlicher Fähigkeiten durch die Kombination von Video-, Audio- und Textinhalten beiträgt [7]. Ihre Besonderheit liegt in der Verwendung der lebendigen Sprache in einem natürlichen Kontext, was eine authentische Wahrnehmung der deutschen Sprache fördert. Die Video-Lektionen enthalten Untertitel, Erklärungen grammatischer Phänomene und Übungen zur Festigung des Materials, was sich positiv auf die Hör- und Lesekompetenz auswirkt. Darüber hinaus entspricht die Möglichkeit der selbstständigen Wahl von Themen und Lerntempo den Prinzipien des autonomen Lernens und stimuliert die Motivation der Lernenden.

Einen bedeutenden Beitrag zur Entwicklung der Lesekompetenz leisten auch die Ressourcen Goethe-Institut [8] und Deutsche Welle (DW – Learn German) [9], die authentische Texte, moderne Publizistik, Lernnachrichten, interaktive Übungen und Aufgaben zur Selbstkontrolle vereinen. Sie helfen den Lernenden, mit realen Kommunikationssituationen zu arbeiten, den Wortschatz zu erweitern und Fähigkeiten zur kritischen Informationswahrnehmung zu entwickeln.

Für das Eintauchen in den deutschsprachigen Medienraum ist es ratsam, auch Online-Versionen von Publikationen zu nutzen, insbesondere Die Zeit [13], die das akademische und professionelle Lesen fördern. Komplexplattformen wie Deutsch.info [12] bieten systematisierte Ressourcen zur Bearbeitung von Grammatik, Vokabular und Texten mit Übungen, die auf die Entwicklung von Lesestrategien abzielen.

Zur Systematisierung und Wiederholung von Vokabular ist die Verwendung von Quizlet effektiv, das die Erstellung von Kartensets mit Wörtern, Übersetzungen und Bildern sowie die Anwendung spielerischer Trainings- und Selbsttestmodi ermöglicht [10]. Die interaktiven Dienste LearningApps [11] und Padlet [12] tragen zur Aktivierung des Lernprozesses und zur Entwicklung der Lesekompetenz bei. LearningApps ermöglicht die Erstellung interaktiver Übungen verschiedener Art – von Quizzen bis hin zu Zuordnungsaufgaben, während Padlet die gemeinsame Arbeit der Lernenden, die Erstellung virtueller Pinnwände, den Austausch von Texten, Ideen und Medieninhalten gewährleistet. Solche Tools fördern die Entwicklung digitaler Kompetenz, kommunikativer Fähigkeiten und kritischen Denkens.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass Digitalmedien nicht nur den Zugang zu Lernmaterialien erweitern, sondern auch neue Ansätze zum Lesen als interaktive und analytische Tätigkeit formen. Die Verwendung digitaler Ressourcen gestaltet den Deutschlernprozess dynamisch, vielfältig und auf die individuellen Bedürfnisse der Lernenden ausgerichtet. Die Implementierung solcher Tools fördert die Entwicklung von Autonomie, kritischem Denken und flexiblen Sprachstrategien, was den aktuellen Tendenzen der europäischen Sprachbildung entspricht und die effektive Entwicklung der Lesekompetenz gewährleistet.

Verzeichnis der Quellenangaben:

1. Hrybinenko O. Digitalisierung der Bildung als Faktor der Transformation der Bildungsumgebung. *Informationstechnologien und Lehrmittel*. 2022. № 3(89). S. 33–38
2. Reiber-Kuijpers M., Kral M., Meijer P. Digital reading: Associations with off-screen reading, motivation, and text comprehension. *Reading and Writing.* 2021. Vol. 34. P. 49–68
3. Gholami J. The effect of multimedia on EFL learners' motivation and anxiety. *International Journal of Instruction.* 2020. Vol. 13(4). P. 15–28
4. LesePfad. Online-Plattform zum Deutschlernen. URL: https://www.lesepfad.ch
5. Lingua.com. German Reading Exercises and Tests. URL: https://www.lingua.com/german/reading/
6. Lerne Deutsch mit Dani. Lernen mit Videos und Übungen. URL: https://www.lernedeutschmitdani.de
7. Goethe-Institut. Deutsch lernen. URL: https://www.goethe.de/lernen
8. Deutsche Welle. DW – Learn German. URL: https://learngerman.dw.com
9. Quizlet. Digitales Lernen mit Karteikarten. URL: https://quizlet.com
10. LearningApps.org. Interaktive und multimediale Lernbausteine. URL: https://learningapps.org
11. Padlet. Online-Kollaborationsplattform für Bildung. URL: https://padlet.com
12. Deutsch.info. Online-Plattform zum Lernen der deutschen Sprache. URL: https://deutsch.info
13. Die Zeit. Deutsche Wochenzeitung. URL: https://www.zeit.de

Карина Євтушенко. Огляд сучасних цифрових ресурсів для формування читацьких навичок з німецької мови

У статті досліджуються сучасні тенденції впровадження цифрових медіа у викладання німецької мови. Підкреслюється роль цифрових ресурсів у розвитку навичок читання іноземною мовою, визначаються особливості цифрового читання та показуються можливості інтерактивних платформ і онлайн-середовищ. Аналізується специфіка застосування ресурсів Lingua.com, Lerne Deutsch mit Dani, Deutsche Welle, Goethe-Institut, LesePfad, Quizlet, Padlet та LearningApps у викладанні німецької мови. Доводиться, що цифрові інструменти формують когнітивні стратегії, посилюють мотивацію учнів та сприяють ефективному засвоєнню іноземного мовного матеріалу.

Ключові слова: цифрові медіа, цифрове читання, іноземна мова, німецька мова, освітні платформи

УДК 004:37(045)

Зінченко М. П., здобувач ВО
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Зінченко В. М.

ЦИФРОВІ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті здійснено розгорнутий аналіз цифрових та інтерактивних методів навчання з урахуванням сучасних тенденцій, інноваційних педагогічних підходів та викликів цифровізації освіти. Сформовано класифікацію цифрових інструментів та наведено приклади їх практичного застосування. Результати спираються на дані міжнародних освітніх організацій (UNESCO, OECD) та сучасні наукові дослідження.

Ключові слова: цифрові технології, інтерактивне навчання, VR/AR, штучний інтелект, гейміфікація, аналітика навчання, змішане навчання, адаптивні системи

Стрімка цифровізація суспільства спричинила перегляд традиційних педагогічних стратегій та перехід до цифрових й інтерактивних методів. Пандемія COVID-19 стала каталізатором масового впровадження дистанційного та змішаного навчання, що актуалізувало проблематику ефективності цифрових освітніх технологій. За даними OECD, понад 85% навчальних закладів країн ЄС впровадили цифрові середовища у 2023–2024 рр. [6]. Цифрові та інтерактивні методи навчання відкривають широкі можливості для модернізації освіти, підвищення її якості та залученості учнів, проте їхнє впровадження пов’язане з низкою серйозних викликів та потребує продуманого підходу до розвитку.

Сучасні цифрові методи навчання спираються на конструктивістські, когнітивні, гуманістичні та інклюзивні парадигми освіти. Мультимедійне навчання реалізується на основі моделі Мейєра, що передбачає інтеграцію візуальної та вербальної інформації для покращення засвоєння матеріалу [4].

Основні можливості цифрових та інтерактивних методів:

1. **Підвищення залученості та мотивації**. Інтерактивні методи, такі як гейміфікація, симуляції та спільні проєкти, сприяють активній участі учнів/студентів, що підвищує їх інтерес та мотивацію до навчання.

2. **Персоналізація та адаптивне навчання**. За допомогою цифрових інструментів можна адаптувати навчальні матеріали та завдання під індивідуальні потреби, рівень знань і стиль навчання кожного учня/студента. Технології ШІ й аналітики навчання дають змогу автоматично підлаштовувати зміст і темп навчання під індивідуальні потреби учнів/студентів, що підвищує ефективність [5].

3. **Розширення доступу та гнучкість**. Цифрові технології, включаючи дистанційне навчання та онлайн-платформи, роблять освіту доступною незалежно від географічного положення та часу, дозволяючи навчатися у власному темпі. Асинхронні та синхронні платформи створюють можливості «anytime-anywhere» навчання, зокрема для дорослих, жителів віддалених регіонів і людей з ООП [3].

4. **Наочність та мультимедійність**. Створення мультимедійних навчальних матеріалів із використанням відео, аудіо та інтерактивних елементів робить процес навчання більш наочним, незабутнім та ефективним.

5. **Інтерактивні технології (AR/VR, симуляції, ігрофікація).** AR/VR підвищує мотивацію, дозволяє моделювати лабораторні й клінічні процеси, сприяючи глибшому засвоєнню.

6. **Аналітика та зворотний зв’язок (ефективний моніторинг).** Адаптивні тести й гейміфікація підтримують ангажованість учнів/студентів; цифрові системи дозволяють автоматизувати оцінку знань та відстежувати прогрес учнів/студентів, що дає змогу оперативно коригувати освітній процес.

Цифрові інструменти умовно поділяють на кілька категорій: системи управління навчанням (LMS), адаптивні платформи, інтерактивні мультимедіа, сервіси аналітики, технології VR/AR, мобільні освітні застосунки тощо (таблиця 1).

Таблиця 1 – Класифікація цифрових інструментів

Категорія	Призначення	Приклади
LMS-системи	Організація навчального процесу	Moodle, Google Classroom
Адаптивні платформи	Персоналізація навчання	Coursera adaptive, Smart Sparrow

VR/AR	Занурення у симулятивне середовище	Engage, ClassVR
Мобільні застосунки	Навчання будь-де та будь-коли	Duolingo, Photomath
Аналітика навчання	Оцінювання прогресу	Power BI Education, Edpuzzle Analytics

У Фінляндії VR-симуляції використовуються для підготовки майбутніх учителів. У США поширені адаптивні платформи з автоматичною побудовою траєкторій навчання. Українські університети активно інтегрують сервіси інтерактивних опитувань (Mentimeter, Kahoot) [6].

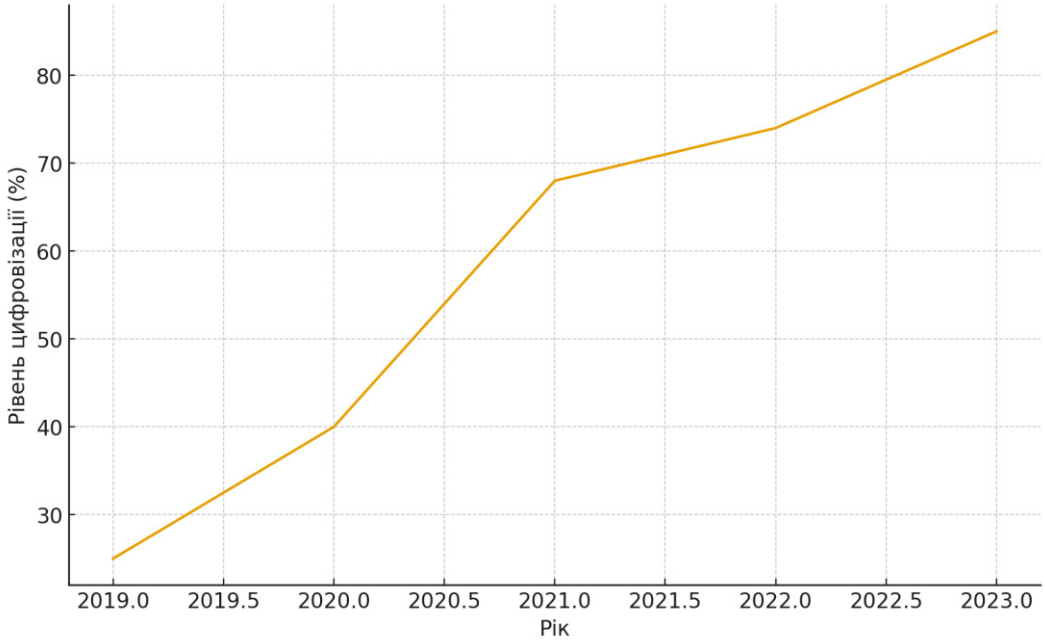

Рис. 1 – Динаміка впровадження цифрових технологій у світі (за даними OECD) [6].

Серед ключових викликів: цифрова нерівність, перевантаження інформацією, ризики академічної недоброчесності, нестача цифрових компетентностей педагогів, проблеми з кібербезпекою. За даними World Bank, понад 32% студентів країн, що розвиваються, не мали стабільного доступу до Інтернету в 2023 р. [2].

А також можуть бути ще певні ризики:

Цифровий поділ. Відсутність пристроїв, інтернету та цифрових навичок посилює нерівність, як підкреслено у звітах UNESCO (2023).

Методологічні проблеми. Технологія не гарантує успіху – потрібна якісна цифрова педагогіка, підготовка викладачів і відповідний дизайн уроків [5].

Етичні та правові ризики. Автоматизація оцінювання та збір даних створюють загрози приватності й упередженості алгоритмів.

Інфраструктурні та економічні бар'єри. AR/VR, LMS та робототехніка потребують інвестицій [2].

Перспективними напрямами розвитку є штучний інтелект, адаптивна аналітика, іммерсивні технології, створення освітніх метавсесвітів, автоматизоване оцінювання, а також розвиток відкритих освітніх платформ [1]. Гібридні моделі навчання – оптимальне поєднання онлайн та офлайн форматів. Професійний розвиток педагогів – системна підготовка з цифрової педагогіки. Етична інтеграція AI – впровадження прозорих і безпечних алгоритмів. Локалізація edtech-рішень – співрозробка технологій разом з учителями.

Отже, цифрові й інтерактивні методи навчання мають значний потенціал для підвищення якості освіти, проте потребують системного підходу: інфраструктури, підготовки педагогів, етичних стандартів та доказової бази.

Список використаних джерел:

1. Digital learning and transformation of education. URL: https://www.unesco.org/en/digital-education; https://www.unesco.org/en/articles/digital-learning-and-transformation-education
2. Digital Progress and Trends Report. URL: https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/8f5d2cb9-92d4-42fd-a4ad-fa538f081488
3. How UNESCO is driving digital learning and the transformation of education. URL: https://www.unesco.org/en/articles/qa-how-unesco-driving-digital-learning-and-transformation-education
4. Mayer R. Multimedia Learning. Cambridge University Press. URL: https://www.jsu.edu/online/faculty/MULTIMEDIA%20LEARNING%20by%20Richard%20E.%20Mayer.pdf
5. OECD Digital Education Outlook 2021: Pushing the frontiers with AI, blockchain and robots. OECD Publishing. Paris. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/06/oecd-digital-education-outlook-2021_0f1487d9/589b283f-en.pdf
6. Trends Shaping Education 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/trends-shaping-education-2025_ee6587fd-en.html
7. Zou Y. Modern Digital Pedagogy. London: Routledge. URL: https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2025.1562391/full

Mykola Zinchenko. Digital and Interactive Learning Methods: Opportunities, Challenges and Development Prospects

The article provides a detailed analysis of digital and interactive teaching methods, taking into account modern trends, innovative pedagogical approaches, and the challenges of digitalization of education. A classification of digital tools is formed and examples of their practical application are given. The results are based on data from international educational organizations (UNESCO, OECD) and modern scientific research.

Key words: digital technologies, interactive learning, VR/AR, artificial intelligence, gamification, learning analytics, blended learning, adaptive systems

УДК 004.4:(37.016:811.112.2)(045)

Король А. М., здобувач ВО
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Устінова В. О.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Вивчення на рівні базової середньої школи іноземних мов, зокрема німецької, потребує постійної активізації пізнавальних процесів учнів, що, своєю чергою, вимагає впровадження інноваційних дидактичних підходів. Ігрові технології є дієвим інструментом реалізації таких підходів. Вони не лише забезпечують засвоєння лексико-граматичного матеріалу, а й сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних умінь, міжособистісної взаємодії та емоційного інтелекту. У статті розглянуто особливості використання ігрових технологій навчання на уроках німецької мови у базовій середній школі. Автором дано оцінку ефективності таких технологій, окреслено потенційні недоліки та загрози їх застосування, спрогнозовано результати розвитку.

Ключові слова: ігрові технології, загальна середня освіта, німецька мова, викладання іноземних мов

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес ставить перед педагогічними і науково-педагогічними працівниками вимоги пошуку ефективної відповіді на суспільні виклики, вирішення питань, пов’язаних з адаптацією навчально-пізнавальної діяльності до потреб здобувачів освіти, конкретизації переваг і вимог до процесу навчання й викладання. Існує нагальна потреба в знаходженні та застосуванні таких інновацій, що посилюють мотивацію здобувачів освіти, їхнє безпосереднє залучення у власне навчання.

У цьому контексті особливої ваги набуває впровадження ефективних методик викладання, які б підвищували мотивацію до навчання та активізували пізнавальну діяльність учнів. Одним із провідних напрямів у цьому процесі є використання ігрових технологій, які забезпечують не лише високий рівень залучення учнів до навчання, а й створюють позитивний емоційний фон, стимулюють ініціативу, співпрацю та інтерес до предмета. Це особливо важливо у підлітковому віці, коли знижується мотивація до навчання і виникає потреба у зміні підходів до організації освітнього процесу.

Зі свого боку, у сучасному глобалізованому світі знання іноземних мов є одним із ключових чинників конкурентоспроможності особистості, її успішної самореалізації в суспільстві та професійного зростання. У числі лідерів серед мов, що набувають дедалі більшого значення в освітньому й соціокультурному контексті, виступає німецька мова – одна з офіційних мов Європейського Союзу,

мова науки, техніки, бізнесу та міжнародної співпраці. У контексті євроінтеграційних процесів та розширення партнерських зв'язків з Німеччиною, знання німецької мови відкриває для українських школярів нові освітні, професійні та культурні перспективи.

Мета статті – здійснити теоретико-методологічний аналіз мети та характеру застосування ігрових технологій навчання німецької мови на рівні базової середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст, характер та результати застосування ігрових технологій навчання вже стали об'єктом аналізу та вивчення низки закордонних та українських науковців. Констатується, що ігрові технології навчання базуються на основних дидактичних принципах (доступності, наочності, активності, педагогічної доцільності), враховують психофізіологічні особливості здобувачів освіти, їхні можливості та здібності. Своєчасне та дозоване застосування указаних технологій сприяє формуванню міцних, аргументованих та чітко сформованих знань і навичок, зокрема – у викладанні іноземних мов.

Твердження про необхідність використання ігрової діяльності у процесі формування особистості знаходимо ще у працях видатних педагогів минулого (Платон, Аристотель, Я. Коменський, Дж. Локк, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтесорі тощо). Ці вчені підкреслювали необхідність педагогічного керівництва грою.

Проблематика залучення здобувачів освіти до ігрових ситуацій розглядалася українськими класиками психології та дидактики (В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Теоретичні та практичні аспекти впровадження ігрових технологій у навчальний процес, у т. ч. на уроках німецької мови, висвітлені в працях сучасних вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких М. Барбер, К. Вербах, Р. Бартл, С. Лісова, Г. Середа, Т. Полонська, Г. Романова та інші.

Так, Н. Кравець та О. Гречановська під ігровими технологіями навчання розуміють особливий метод навчання, котрий передбачає ефективне засвоєння освітнього матеріалу, забезпечує взаємодію між усіма суб'єктами навчання та сприяє досягненню визначеного освітнього результату. Як зазначають дослідниці, в освітньому процесі ігрова діяльність виконує різні функції, а саме: мотиваційну, комунікаційну, розвивальну, діагностувальну, корекційну тощо. Ігрові технології навчання, які включають розмаїття ігрових методів і прийомів організації освітнього процесу, зокрема, ігри-вправи, ігри у формі дискусії, ігрові ситуації, рольові та/або ділові ігри, комп'ютерні ігри (у тому числі й комп'ютерні ділові ігри) тощо [4, с. 3].

І. Дичківська трактує поняття «ігрові технології» як форму взаємодії між педагогом і здобувачами освіти, що спрямована на формування вмінь знаходити оптимальні рішення у складних навчальних ситуаціях шляхом реалізації певного ігрового сюжету [2].

Доцільною виглядає позиція Л. Константкевич, М. Радкевич та Т. Лехіцького, які зазначають, що на сучасному етапі імплементація ігрових технологій і методів навчання в освітній процес закладів освіти недоліками такої організації освітньої діяльності є «нерозуміння цілей і завдань освітнього процесу; невміння впроваджувати ігрові механіки; наявність дефіциту в комунікації під час освітнього процесу; необхідність удосконалення підготовки вчителів за використання інформаційних технологій та засобів навчання; наявність часових витрат, пов'язаних із розробкою та впровадженням ігрової діяльності» [3, с. 50].

Також аналіз останніх досліджень і публікацій на предмет застосування ігрових технологій навчання свідчить про актуалізацію досліджень вітчизняними та зарубіжними науковцями явища гейміфікації, яке виступає результатом еволюції ігрових технологій та перспективним на думку багатьох дослідників способом збагачення освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. У базовій середній школі (5–9 класи) вивчення німецької мови має свої психолого-педагогічні особливості, пов'язані з віковими змінами учнів, їхнім поступовим переходом від ігрової до більш свідомої навчальної діяльності. У цей період школярі вже здатні до абстрактного мислення, логічного аналізу та самостійної роботи, однак потребують збереження елементів емоційної залученості, змагальності та творчості. Тому організація уроків німецької мови у 5–9 класах має поєднувати навчально-пізнавальну діяльність із ігровими, комунікативними й проблемно-пошуковими методами.

Основна мета навчання німецької мови на цьому етапі полягає у формуванні комунікативної компетентності, тобто здатності школярів використовувати іноземну мову як засіб реального спілкування в різних життєвих ситуаціях. Для досягнення цієї мети вчитель повинен створювати навчальні ситуації, максимально наближені до реальних, у яких учні мають змогу застосовувати мовленнєві знання на практиці.

Згідно з положеннями Державного стандарту базової середньої освіти, основною метою навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетентності, яка включає мовну, мовленнєву, соціокультурну та міжкультурну складові [1]. У цьому контексті саме гра, як природна форма діяльності дітей і підлітків, здатна забезпечити високий рівень мотивації, залученості та емоційного включення в процес навчання.

Ні для кого не буде новиною, що гра виступає для дитини посильною формою участі в соціальному житті, засобом активного пізнання дійсності. Через гру діти більш глибоко пізнають навколишній світ, набувають відповідні своєму вікові та потребам знання, уміння та навички. Видатний український педагог В. Сухомлинський так говорив про значення гри в житті дитини: «Гра може полягати й у великому напруженні творчих здібностей, уяви. Без гри розумових сил, без творчої уяви неможливо уявити повноцінного навчання» [6, с. 95].

Ігрові технології передбачають перехід від стихійного використання гри до її цілеспрямованого, методично обґрунтованого застосування в освітньому процесі. Під час ігрового навчання відповідна діяльність організовується педагогом за певними правилами, передбачає проявлення творчості, активності, бажання, конкурентності, а також імітує середовище життєдіяльності людини, яка має для учасника цієї діяльності особистий сенс і цінність. Особливості ігрових технологій навчання зумовлені їхньою структурою та механікою, можливістю творчого застосування здобутих знань, набутих умінь, сформованих компетенцій для ефективного впливу та реалізації власного потенціалу.

Використання ігрових технологій у навчанні німецької мови також створює позитивний емоційний фон, що сприяє підвищенню навчальної мотивації та впевненості учнів у власних силах.

Суттєвою ознакою ігрових технологій навчання, педагогічної гри є наявність чітко поставленої мети навчання і відповідних їй педагогічних результатів, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальної спрямованістю. Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які виступають як засіб спонукання, стимулювання учнів до навчальної діяльності.

До будь-якого виду діяльності на уроці німецької мови можна внести елементи гри:

1) ігри на засвоєння вивченої лексики;

2) ігри на автоматизацію граматичних навичок;

3) ігри для розвитку навичок аудіювання та говоріння.

Вважаємо за потрібне наголосити, що використання ігрових технологій під час навчання німецької мови на рівні загальної середньої освіти вимагає від вчителя дотримання наступних принципів:

– відповідності ігрової діяльності загальним та спеціальним навчально-виховним цілям заняття;

– відповідності ігор віковим та психологічним особливостям школярів;

– розумної помірності у частості та інтенсивності використання ігор і відповідних технологій на заняттях німецької мови.

Відповідно підготовка до ефективного застосування ігрових технологій на уроках німецької мови вимагає від педагога:

− визначення мети (короткострокової та тривалої) ігрової діяльності учнів;

− планування етапів її проведення;

− проєктування та розроблення гри того чи іншого виду;

− продумування системи бонусів (винагород) за виконання завдань;

− забезпечення колаборації учнів у процесі навчальної гри для вибудовування командного духу, сприяння підтримці загальної ігрової атмосфери та досягнення запланованого результату;

− контроль за якісним своєчасним проходженням етапів гри;

− індивідуалізація роботи відповідно до побажань, соціонічного типу учнів, їхнього темпераменту, способу сприйняття інформації (візуали, аудіали, кінестетики, діджітали) тощо.

Аналіз науково-методичних джерел засвідчує, що використання ігрових технологій як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів базової середньої освіти має значний потенціал у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності. Водночас, попри наявність окремих досліджень, питання ефективного застосування ігрових методик саме на уроках німецької мови в базовій школі залишається недостатньо розробленим як у теоретичному, так і в практичному аспектах

Окрім ключової мети – інтенсифікації та результативності вивчення школярами німецької мови, оптимізоване використання ігрових технологій під час уроків у 5–9 класах сприяє й загальним позитивним явищам у середовищі здобувачів середньої освіти – їхньому взаємозбагаченню, розвитку аналітичних навичок та критичного мислення, креативності

Отже, у сучасній педагогічній практиці зростає інтерес до використання ігрових технологій як ефективного засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках іноземної мови, зокрема німецької. Застосування ігрових технологій дає змогу персоналізувати навчальний процес, тобто враховувати індивідуальні темпи й рівень підготовки кожного учня. Учні отримують миттєвий зворотний зв’язок і можуть самостійно контролювати свій прогрес. Це сприяє розвитку самостійності, рефлексії та відповідальності за результати навчання.

Ігрові технології виступають потужним інструментом залучення школярів до вивчення іноземної мови в цікавій, доступній і результативній формі. Вони сприяють не лише закріпленню лексико-граматичних знань, а й розвитку комунікативних навичок, творчого мислення та соціальної взаємодії. Головне завдання ігрової технології – забезпечити активне залучення школярів до навчальної діяльності шляхом емоційної мотивації, імітації життєвих ситуацій,

співпраці та змагання, що особливо актуально у процесі засвоєння іноземних мов, зокрема німецької.

Особливу увагу на уроках німецької мови у 5–9 класах слід приділяти розвитку лексичних і граматичних навичок, які є основою для усного та писемного мовлення. Комплексні ігрові вправи допомагають засвоїти новий матеріал у природному контексті, підтримуючи інтерес до навчання. Наприклад, виконуючи завдання у форматі гри («заповни пропуски», «вгадай слово», «створи діалог», «мовний марафон»), учні не лише відпрацьовують граматичні структури, а й розвивають швидкість реакції, уважність і мовну інтуїцію.

Ігрова діяльність на уроках німецької мови активізує пізнавальну активність учнів, стимулює мовленнєву взаємодію і сприяє високій результативності знань. Зокрема, Л. Лозінська зазначає, що ігри на уроках німецької мови підвищують мотивацію та успішність учнів, розвивають комунікативні навички, креативність і критичне мислення, а також створюють позитивний емоційний фон уроку [5].

Отже, ігрові технології у викладанні німецької мови в базовій школі – це метод педагогічної мотивації, який створює позитивну атмосферу, розвиває пізнавальну активність і допомагає учням відчути власний поступ у навчанні. Вони сприяють формуванню не лише мовних компетентностей, а й соціальних умінь – уміння слухати, взаємодіяти, аргументувати, співпрацювати та відповідально ставитися до результатів своєї діяльності. Так, ігри дозволяють з меншими втратами часу та зусиль засвоювати складні чи нудні для школярів правила, вчать швидше та ефективніше розв’язувати проблеми, ухвалювати рішення у нестандартних умовах.

Як встановила В. Устінова, ігрові технології допомагають збагачувати лексичний запас молодших школярів, розвивають навички письмового й усного мовлення, тренують пам’ять, а також сприяють зниженню напруги на уроці, створюють позитивний емоційний настрій, забезпечують культурознавчу спрямованість уроків, включаючи дітей до діалогу культур [7, с. 248]. На нашу думку, це справедливо і стосовно використання ігрових технологій на уроках для учнів 5–9 класів середньої школи.

Останніми роками спостерігається помітне зростання зацікавленості у використанні цифрових ігрових технологій у процесі вивчення мов. Попри це, цифрове ігрове навчання німецької мови залишається відносно новим напрямом, а кількість досліджень, присвячених його застосуванню у викладанні німецької мови як іноземної, поки що є недостатньою.

Сучасний український учитель має широкий вибір **цифрових освітніх інструментів**, які дозволяють реалізувати гейміфікацію у навчанні німецької мови: **Quizlet, LearningApps, WordWall, Kahoot** тощо. За допомогою цих

платформ можна організувати інтерактивне відпрацювання лексики та граматики, повторення тем, проведення вікторин, змагань чи тематичних квестів.

Одним із найяскравіших прикладів зарубіжного досвіду впровадження ігрових технологій у викладання німецької мови в Німеччині є результати дисертаційного дослідження **Л. Риля.** У своїй праці *«Gamification macht Schule? Elemente digitaler Spiele im Deutschunterricht»* він проаналізував можливості, виклики та педагогічну ефективність використання **елементів цифрових ігор** (гейміфікації) у процесі шкільного навчання німецької мови. Л. Риль зазначає, що для сучасного **покоління школярів** традиційні методи навчання часто здаються неефективними. Саме тому застосування гейміфікації розглядається як відповідь на потребу створення більш інтерактивного, динамічного і мотивувального навчального середовища [8].

Використання ігор у навчальному процесі в Німеччині не є новим явищем, однак саме цифрові ігри останніми роками набули особливої популярності в освіті. Під **Game-Based Learning** розуміють використання гри або її елементів для досягнення певних навчальних цілей – це можуть бути як аналогові, так і цифрові ігри. Найчастіше застосовуються в Німеччині саме цифрові, оскільки вони підвищують мотивацію та залученість учнів. Цифрові ігри стимулюють навчальну активність через системи заохочення – бали, рейтинги, відзнаки.

Попри безперечну ефективність ігрових форм як засобу активізації пізнавальної діяльності, надмірне захоплення ними може знизити навчальну дисципліну, сформувати легковажне ставлення до предмета та відволікати від досягнення освітніх результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти [1].

Ефективність ігрової діяльності на заняттях німецької мови буде низькою чи навіть від'ємною, якщо вчителем не буде враховано вікові особливості чи пізнавальні потреби учнів, не відбудеться налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системах учитель-учень та учень-учень тощо.

Науковці Ф. Сабо та М. Копінська стверджують, що застосування ігрових технологій сприяє розвитку внутрішньої мотивації, адже забезпечує відчуття компетентності, автономії та залученості. Вона допомагає учням не лише тренувати лексику та граматику, а й розвивати комунікативні вміння, співпрацювати, приймати рішення та вчитися на помилках [9]. Ф. Сабо та М. Копінська зазначають, що в Угорщині та Іспанії під час вивчення іноземних мов широко застосовуються такі сучасні цифрові ресурси: Kahoot, Quizlet, LearningApps, Duolingo, Wordwall, Classcraft тощо. Їх застосування створює умови для індивідуалізації навчання, коли кожен учень просувається у власному темпі та бачить власний прогрес. Попри численні переваги, Ф. Сабо та

М. Копінська зазначають і потенційні ризики застосування ігрових технологій під час вивчення іноземних мов в закладах освіти. Так, надмірна зосередженість на зовнішніх винагородах при гейміфікації може послабити внутрішню мотивацію. Також необхідно, щоб викладачі мали належний рівень цифрової компетентності.

На нашу думку, необхідно дотримання розумного балансу між ігровою, навчальною та мовленнєвою діяльністю на уроках іноземної мови. Це особливо актуально в контексті навчання німецької мови в базовій школі, де учні вже мають певний досвід вивчення першої іноземної (здебільшого англійської) і поступово переходять до складніших видів мовленнєвої діяльності.

Уроки німецької мови повинні бути організовані так, щоб поєднувати ігрові елементи з іншими формами діяльності: усною комунікацією, навчальним читанням і письмом. Комунікативні цілі та мотиви учнів можна ефективно реалізовувати через гру, однак не всі навчальні завдання доцільно трансформувати в ігрову форму – особливо це стосується тренування орфографічних, синтаксичних навичок або розвитку академічного мовлення.

Крім того, вивчення іноземної мови в базовій школі виконує не лише суто лінгвістичну функцію, а й має сприяти формуванню загальнонавчальних умінь, таких як планування власної діяльності, аналіз навчального матеріалу, рефлексія та самоконтроль. Усе це вимагає збалансованого методичного підходу, у якому гра – це важливий, але не єдиний засіб досягнення навчальної мети.

Висновок. Використання ігрових технологій на уроках німецької мови в базовій середній школі довело свою ефективність як інноваційний засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності. Гра забезпечує інтерактивність, комунікативність і творчий характер навчання, формує стійкий інтерес до предмета, підвищує результативність освітнього процесу та сприяє розвитку особистості учня як активного, самостійного та мотивованого суб’єкта навчання.

В ході дослідження нами було з’ясовано, що організація ігрової діяльності у базовій школі має свої особливості, обумовлені віковими характеристиками учнів 5–9 класів. У цьому віці школярі вже здатні до логічного мислення та самостійного аналізу, проте зберігають потребу в елементах гри, змагання й творчості. Саме тому впровадження гейміфікації, рольових ігор, комунікативних тренінгів, цифрових інтерактивних платформ (Quizlet, Kahoot, WordWall, LearningApps тощо) сприяє підвищенню мотивації до навчання, ефективному засвоєнню лексико-граматичного матеріалу та формуванню навичок реального іншомовного спілкування.

Ігрова діяльність у разі вмілого застосування педагогом може стати потужним чинником активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, оскільки забезпечує взаємодію когнітивної, емоційної та мотиваційної сфер

особистості. Вона створює умови для переходу учнів від репродуктивного до продуктивного типу навчання, формує внутрішню мотивацію, бажання вдосконалюватися та брати участь у спільній діяльності.

Подальші перспективи досліджень доцільно скерувати на аналіз та перевірку дієвості механік ігрових технологій навчання для підвищення мотивації учнів на уроках німецької мови, на розгляд практичного аспекту та дослідження впливу цих практик на мотивацію ефективності навчання школярів.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text/
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Констанкевич Л., Радкевич М., Лехіцький Т. Гейміфікація як інноваційний підхід в освітньому процесі. *Нова педагогічна думка*. 2022. №3(111). С. 47–51. DOI: 0.37026/2520-6427-2022-111-3-47-51.
4. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17640/2013.pdf
5. Лозінська Л. Ігри на уроках німецької мови: методичний опис [Електронний ресурс]. URL: https://vseosvita.ua/library/ihry-na-urokakh-nimetskoi-movy-931340.html
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5-ти томах*. К.: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 7–282
7. Устінова В. О. Специфіка застосування ігрових технологій на уроках німецької мови в початковій школі. *Актуальні питання філології і методики викладання мов :* зб. матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 26–27 квітня 2018 р., м. Кривий Ріг. Кривий Ріг, 2018. С. 248–255 DOI: https://doi.org/10.31812/123456789/5430.
8. Bülow L. Gamification macht Schule? Elemente digitaler Spiele im Deutschunterricht. Dissertation, Universität zu Köln, 2019. 244 S. DOI: https://doi.org/10.25656/01:1110436.
9. Szabó F., Kopinska M. Gamification in Foreign Language Teaching: A Conceptual Introduction. *Hungarian Educational Research Journal*. 2023. №13(3). P. 418–428 DOI: https://doi.org/10.1556/063.2023.00202.

Alla Korol. Use of Game-Based Learning Technologies in German Lessons at Basic Secondary School

Studying foreign languages, in particular German, at the level of basic secondary school requires the constant activation of pupils' cognitive processes, which, in turn, calls for the introduction of innovative didactic approaches. Game-based learning technologies are an effective tool for implementing such approaches. They not only facilitate the acquisition of lexical and grammatical material but also contribute to the development of critical thinking, communication skills, interpersonal interaction, and emotional intelligence.

The article examines the specific features of using game-based learning technologies in teaching German at the basic secondary school level. The author evaluates the effectiveness of these

technologies, outlines potential drawbacks and risks associated with their application, and forecasts possible outcomes of their implementation.

Key words: gaming technologies, general secondary education, German language, foreign language teaching

УДК 004.4:(37.016: 81'243)(045)

Король А. М., здобувачка ВО
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Устінова В. О.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Незмінним залишається інтерес до новітніх методів вивчення іноземної мови. Зокрема – для більш результативного залучення здобувачів освіти у навчальний процес, що пов'язано з поширеною низькою вмотивованістю та незацікавленістю предметом. Перенесення елементів гри в неігрове середовище викладання іноземної мови може покращити результати навчання. У статті розглядається застосування гейміфікації як засобу підвищення ефективності вивчення іноземної мови. Ставляться питання і даються відповіді щодо ідеології застосування гейміфікації в сучасній освіті, вибору її методів, особливостей гейміфікації у викладанні іноземних мов.

Ключові слова: гейміфікація, навчання іноземної мови, мотивація, ігрові елементи

Сьогодні під гейміфікацією (або ігрофікацією, від англ. gamification) більшість дослідників розуміють застосування ігрових механік, елементів та динамік у неігрових контекстах, наприклад, у навчальному процесі. Гейміфікація перетворює будь-який процес на більш приємний та захоплюючий, оскільки у грі зосереджено елементи мотивації – змагальність, призові стимули, логіка подолання перешкод тощо.

Сфера гейміфікації, по суті, ще доволі молода, тож у ній бракує фундаментальних, структурованих наукових досліджень, водночас існує велика кількість як вітчизняних, так і іноземних праць та публікацій, що висвітлюють ті чи інші аспекти гейміфікації в начальному процесі, зокрема – і в вивченні іноземних мов.

Як зазначали С. Шелудченко та А. Корень, гра як активна діяльність з визначеними правилами та цілями, де перемога й поразка спонукають учасників до активності та поліпшення навичок, стає все більш поширеною, особливо на ранніх етапах навчання [10, с. 44]. У процесі гри учасники використовують мову

для досягнення бажаного результату, тож цей процес вимагає використання продуктивних та рецептивних навичок здобувачів освіти одночасно.

Гейміфікація фокусується на тому, що ще незрозуміло або невідомо учневі з конкретного предмету, поступово надаючи нову інформацію і закріплюючи знання перед тим, як перейти до нової теми, що дозволяє підвищувати ефективність освітнього процесу.

В Україні ідея застосування гейміфікації в освіті поширилася з поширенням Інтернету та різноманітних цифрових пристроїв. Це логічно, адже застосування відповідних методів прихильно буде сприйнято поколіннями, які виросли в умовах комп'ютеризованого середовища з надмірним залученням до гаджетів та відеоігор.

Уже зараз багато викладачів убачають потенціал гейміфікації в доповненні та розширенні можливостей традиційного навчання або розглядають її як заміну навчальної парадигми, де переважає соціальне інтерактивне навчання, а викладач виконує функцію модератора й консультанта. Застосування ігрових методик може стати умовою, за якої в молодої людини знову виникне бажання навчатися [2].

Завдяки використанню ігрових елементів, викладання та навчання перетворюються на більш спільний та приємний процес. Метою впровадження концепції гейміфікації в освіту є максимізація мотивації та залученості учня. Основна увага гейміфікації має бути зосереджена на тому, щоб учень зробив бажану зміну в поведінці. Однак, впровадження гейміфікації полягає не лише в заохоченні користувачів за допомогою ігрових елементів. Це радше прикладний урок, що використовується в неігровому аспекті, такому як навчання та освіта. Також гейміфікація позитивно впливає на досягнення та поведінку, спрямовану на досягнення навчальних цілей, зауважують К. Аль-Досакі та Ф. Оздамлі [11].

Важливо, що гейміфікація – це не створення повноцінної гри, а тільки використання певних її елементів. Завдяки цьому забезпечується більша відповідність бажаних цілей. Тобто завдяки ігровим елементам нудні чи одноманітні завдання стають більш цікавими, бажаними, а складне – простим.

Більшість дослідників вважають елементами гейміфікації бали, бонуси, заохочення, рівневу та рангову системи, дотримання правил гри. Усі ці елементи становлять підґрунтя гейміфікації. Водночас вона потребує ігрове мислення, відчуття конкуренції, роботу в командні, діалогове мовлення, допитливість, азартність гравців тощо. Гейміфікація, услід за комп'ютерною чи відеогрою, експлуатує таку властивість людського характеру як бажання перемагати, отримувати винагороду за виконану роботу, досягнутий рівень.

Отже, в основі гейміфікації – ідея реалізація ігрового підходу з тим, щоб зробити навчання більш захопливим. Навчанні ігри покликані замінити набридлі

типові завдання чи бодай урізноманітнити сталу структуру занять. При цьому ігровий принцип сприяє створенню осмисленого навчального досвіду.

Більшість елементів гейміфікації базується на традиційній освітній психології, відомій поколінням викладачів. Дієве співробітництво у проєктній роботі учасників групи використовуються педагогами здавна. Але, як виявилося, результат поліпшується, щойно викладач вживає ключові принципи гейміфікації: змагання, обмеження у часі та зворотній зв'язок [3, с. 200]. Студент отримує мету, завдання зробити якнайшвидше і моральну компенсацію за успішний рейтинг.

Перевагами гейміфікації у викладанні можна вважати [8, с. 16]: 1) залучення здобувачів до активної діяльності; 2) суттєвому підсиленні їх навчальної мотивації, що дозволяє більше концентруватися і більше докладати зусиль до навчальної діяльності, яка здійснюється через ігрові технології, а також, не відволікаючись, довше займатися цією діяльністю; 3) відповідному підвищенні вірогідності успішного досягнення навчальної мети тими, хто навчається. Отже, позитивно впливаючи через підвищення мотивації на навчальну поведінку суб'єкта навчання, стимулюючи навчальну активність цього суб'єкта, гейміфікація істотно поліпшує результати навчальної діяльності.

Підвищення рівня мотивації, а отже, і інтенсивності участі учнів у навчальному процесі, є вагомою причиною, яка сама по собі виправдовує запровадження відеоігор як навчального засобу. Проте насправді є багато інших причин, які обґрунтовують використання гри: легка доступність; легкий зміст оновлення; високий рівень налаштування; низька вартість для учнів (студентів); можливість розробити привабливу графіку [6, с. 37].

Ігрові елементи завжди використовувалися в навчанні, а зростаючий інтерес молодого покоління до комп'ютерних ігор змусив говорити сучасних педагогів про гейміфікацію як один із ключових трендів освіти.

Механізми гри дозволяють учневі чи студентові отримати глибокі знання іноземної мови без усвідомлення подолання перешкод, а навпаки, відчуття задоволення та мотивація до подальшого розвитку стимулює студента. Гейміфікація може урізноманітнити не лише процес отримання знань і навичок, але й засоби оцінювання, отже, враховує всі потреби здобувача освіти.

Науковці акцентують увагу на значному потенціалі інтерактивних методів у вивченні іноземних мов. Так, вивчення нової лексики незвичним ігровим способом може сприяти засвоєнню значного масиву іншомовних термінів, але вчителю (викладачу) потрібно враховувати вік і сферу інтересів здобувачів освіти.

Доводиться визнавати, що традиційні методи викладання іноземної мови вже не можуть повноцінно мотивувати до систематичного навчання та не

утримують увагу учнів (студентів) до предмету на належному рівні. У результаті не помітний прогрес у вивченні такої мови і учні (студенти) не отримують позитивний результат, а отже і не підвищується їхня мотивація до навчання.

Гейміфікований простір стимулює мотивацію здобувачів освіти, характеризується зміною їхньої поведінки не лише в атмосфері гри, але й поза нею. Це відрізняє гейміфіковані елементи заняття від ігрових форм та інтерактивних вправ. Конкуренція, рейтинги, значки, бейджі та бали на фоні глибокого вивчення навчального матеріалу змінюють ставлення здобувачів до іноземної мови. Таким чином гейміфікацію слід розглядати як перспективний інноваційний засіб підвищення іншомовної компетентності зобувачів освіти під час дистанційної самостійної та аудиторної роботи.

Гейміфікація чудово вписується в популярне останнім часом зміщення акцентів у вивченні іноземних мов з розвитку індивідуальних мовленнєвих навичок на використання мови для досягнення мети мовця (т. зв. комунікативна компетенція). Це зумовлює пошук вчителями та викладачами іноземних мов тих видів освітньої діяльності, які б заохотили студентів до креативного вживання мови.

Ігри допомагають дітям розглядати вивчення іноземної мови як приємний винагороджуючий процес. Завдяки цьому розвивається готовність до співпраці, здібність змагатися без агресії і вміння програвати. До речі, гейміфікація не завжди передбачає програш, вона часто орієнтована на зовнішнє заохочення і є технічно і економічно доступнішою.

Ігрові види навчальної діяльності, які застосовуються в курсах іноземних мов, цілком відповідають загальнопедагогічним вимогам до гейміфікації, призначення якої є вдосконалення процесу підготовки учнів чи студентів до майбутньої діяльності.

Хоча інформаційні технології не є абсолютно обов’язковими для використання в ігрових видах навчальної діяльності на заняттях з іноземних мов, вони можуть успішно застосовуватися і, більш того, подібне застосування що далі, то більше стає бажаним і навіть необхідним. Тобто й у цьому аспекті гейміфікація в навчанні іноземних мов мало чим відрізняється від гейміфікації у викладанні інших курсів [8, с. 20].

Такі ігрові елементи, як рівні, бали, нагороди, лідерські дошки, завдання та зворотний зв’язок, можна успішно використовувати в навчанні іноземних мов для підвищення мотивації, залучення та заохочення здобувачів освіти до активної навчальної діяльності.

Таким чином ігри є стимулюючими та мотивуючими, вони вимагають змістовного вживання іноземної мови у контексті. За умови правильного застосування елементів гейміфікації вчитель (викладач) зможе досягти

підвищення рівня лінгвістичних навичок учнів (студентів), розвиток їхнього логічного мислення, аналізу, спостереження, наполегливості, формування у здобувачів мотивації пізнання, а також таких якостей особистості як готовність до співпраці та взаємоповага.

Якщо говорити про номенклатуру видів ігор, які використовують у навчанні іноземних мов, то першими будуть мовні ігри, що спрямовані на засвоєння мовних мінімумів: фонетичного, лексичного або граматичного (в останні десятиріччя до них додалися ігри лінгвосоціокультурного характеру, завданням яких є опанування явищ іншомовної культури, передусім, стандартів іншомовної культуровідповідної комунікативної поведінки). До наступного виду відносять так звані драматизації. Їх головна особливість полягає в тому, що ті, хто навчається, проводять інсценування, розігрують певні сценки або комунікативні ситуації на основі наданої повної інформації про що та як треба говорити і не відступають від цієї інформації в процесі реалізації заданого сценарію іншомовної комунікації на її основі.

Найпоширенішим і найпопулярнішим видом ігрової діяльності в навчанні іноземних мов є рольові ігри [8, с. 17]. Вони є невід'ємною частиною комунікативної методики навчання іноземних мов взагалі і базуються на моделюванні в аудиторії або класі ситуацій іншомовного спілкування, у яких кожен з комунікантів виступає в запропонованій йому ролі (пасажир, покупець, пацієнт, відвідувач виставки тощо – кількість можливих ролей необмежена) та вирішує певні екстралінгвальні завдання спілкування, виходячи з його мети, ситуації, обставин комунікації власних намірів та намірів інших комунікантів, взаємовідносин між ними та ролей, які виконують інші учасники спілкування. Ролі, ситуації спілкування (інколи, але далеко не завжди, ще й його цілі) визначає викладач, а сама рольова поведінка і відповідне до неї іншомовне спілкування реалізується учасниками гри самостійно в роботі в парах або групах.

Ефективними методами вивчення іноземної мови можуть бути квести з елементами гейміфікації (бейджі, бали, рейтинг учасників, рівні, аватарки). Такі ігри можуть організовуватися індивідуально, у груповій чи кооперативній (колективній) формах. Квест стимулюватиме інтерес, сприятиме використанню засвоєних знань, а ігрові елементи розвиватимуть мотивацію та стимулюватимуть позитивні емоції щодо вивчення іноземної мови.

Іншими видами ігрової діяльності, яка застосовується при вивченні іноземних мов, будуть проєктна робота, ділова гра (зокрема, безперервна) , мовні та лінгвосоціокультурні ігри, драматизації. Щоправда частина з них мають обмежену сферу використання в навчальних закладах, насамперед через брак навчального часу.

Гейміфікація як інноваційна педагогічна технологія здатна підвищити мотивацію, залученість і автономність студентів, особливо при вивченні англійської чи французької мови як другої іноземної. Для цього доцільно здійснити інтеграцію ігрових елементів у всі етапи мовного курсу. Так, по-перше, створюється система балів, значків та рейтингів, які відображають навчальні досягнення студентів. По-друге, запроваджуються місії (quests) – послідовності завдань, що мають чітку мету, сценарій і систему нагород. Вони можуть охоплювати теми з граматики, лексики, аудіювання, письма та усного мовлення. По-третє, використовуються ігрові платформи (наприклад, Kahoot!, Quizlet, Wordwall, Classcraft), що дає змогу реалізувати як індивідуальні, так і командні форми роботи. Особливу роль відіграють сценарії рольових ігор (role plays), які моделюють автентичні комунікативні ситуації. Зміст курсу адаптується відповідно до рівня здобувачів та технічних можливостей. Важливо забезпечити зворотний зв'язок та відстеження прогресу кожного учасника.

Ігрова навчальна діяльність у мовному курсі може бути корисною лише за умови, якщо вона застосовується системно. Для всеохопних видів ігрової навчальної діяльності, таких як проектна робота та безперервна ділова гра, системність взагалі є їхньою внутрішньою органічною властивістю, оскільки вони охоплюють значну частину навчального процесу, тобто не можуть бути безсистемними, як не може бути безсистемним сам навчальний процес.

Поширене зараз дистанційне навчання відкриває для гейміфікації занять з іноземної мови додаткові перспективи, адже дає можливість поєднувати звук з графікою та з текстовим матеріалом. Це, своєю чергою, дозволяє занурити студентів в іншомовне середовище та сприяє формуванню та розвитку іншомовних комунікативних умінь.

Як свідчить досвід, використання ігрових форм для вивчення вокабулярію на заняттях з іноземної мови професійного спрямування значно покращує здатність студентів ефективно запам'ятовувати нові англомовні фахові терміни [9, с. 151].

Ігрові види навчальної діяльності можуть виконуватися також із застосуванням комп'ютера та інших електронних засобів комунікації, які передбачають завантаження ігрових додатків, і це може суттєво підвищити їх результативність. В онлайновому режимі можна проводити відповідні ігри дистанційно у випадках, коли, наприклад, дві групи із різних закладів освіти беруть участь у спільному занятті з іноземної мови, яке проводиться через Інтернет.

Як зауважила О. Пасічник, саме по собі введення ігрових елементів на заняттях іноземної мови складно назвати процесом гейміфікації [5, с. 346]. Насамперед, викладач повинен зорієнтувати учнів (студентів) на досягнення

чіткої мети, а потім, по можливості, персоніфікувати ігровий контент, враховуючи його чотири основні складові: взаємодію (широкий спектр технік, які забезпечують соціальну взаємодію між користувачами), динаміку (використання захоплюючого сценарію, який приваблював би користувачів та стимулював їх відповідну реакцію в режимі реального часу), механіку (використання віртуальних винагород, статусів, балів, рівнів та інших елементів, характерних ігровому процесу) та естетику (створення загальної ігрової атмосфери, яка сприяє емоційному захопленню).

Розробляючи курс іноземної мови з елементами гейміфікації, викладачеві варто дослідити (скажімо, за допомогою тестування) не лише мовний рівень здобувачів, але й їхній емоційний стан, здатність до роботи у групі, лідерські якості. Гейміфікувати курс іноземної мови не легко, спершу має бути створено графічне відображення етапів гри, виокремлено правила, обов'язкові до виконання, розроблено систему оцінювання. Доведеться і передбачити використання соціальних платформ або спеціальних програм під час навчального процесу або для самостійної роботи [3, с. 200].

Інтеграція мобільних додатків, освітніх ігор, платформ на основі штучного інтелекту та гейміфікованих інструментів сприяє створенню інтерактивного освітнього середовища, яке підвищує емоційне залучення учнів чи студентів та знижує когнітивні бар'єри у спілкуванні іноземною мовою. Так, гейміфіковані технології значно розширюють можливості персоналізованого навчання, поєднуючи формувальне оцінювання з креативною діяльністю, що підвищує мотивацію і підтримує інтерес студентів у цифровому освітньому середовищі – вказують Н. Баняс та В. Баняс [1, с. 66].

Специфіка застосування елементів гейміфікації залежить і від того, для вивчення якої саме іноземної мови вона вивчається. Так, Е. Стрига та Ю. Кудлай підкреслювали, що китайська мова вимагає запам'ятовування великої кількості ієрогліфів, тональної мови та граматичних конструкцій, які можуть здаватися складними для учнів. Тож і використання ігрових елементів, таких як змагання, квести, нагороди та інтерактивні добавки, сприяє підвищенню мотивації, залученості та концентрації. У результаті гейміфікація сприяє розвитку навичок читання, письма, говоріння та аудіювання, створення освітнього процесу більш природним і захопливим. Застосування ігрових елементів сприяють активному запам'ятовуванню та повторенню матеріалу, що покращує довготривале засвоєння знань [7, с. 158]. Використання ігрових методів при вивченні китайської мови сприяє активній участі учнів, розвиває їхні комунікативні та аналітичні навички, а також допомагає засвоювати матеріал через практичну діяльність.

Як вказувала М. Мацьків, застосування ігор у процесі навчання іноземної мови має чимало переваг [4, с. 97]:

1. Ігри стимулюють зацікавлення учнів під час ігрової діяльності і, як результат, вони є мотивованими та мають бажання до навчання.

2. Застосування ігор на уроці іноземної мови знижує рівень хвилювання учнів. Оскільки здобувачі освіти часто відчувають страх помилок у мовленні чи просто бояться критики вчителя, у процесі гри вони забувають про свої переживання, концентруючись на завданні, а не на правильності вживання мовних структур. Отже, ігри виступають засобом зниження рівня хвилювання, пробудження позитивних почуттів та емоцій, підвищення рівня впевненості у собі.

3. За допомогою ігор здобувачі переносяться у реалістичні ситуації, у яких вони усвідомлюють зв'язок мови із реальним життям та необхідністю вивчення іноземної мови.

4. Ігри сприяють активній участі як учнів із вищим, так і з нищим рівнями знань.

5. Ігри можуть використовуватись у будь-яких сферах навчання мови (читання, письмо, мовлення і слухання).

6. Ігри забезпечують негайний зворотній зв'язок з вчителем (викладачем).

7. Ігри вимагають мінімальної підготовки зі сторони учителя (викладача) та максимальної участі зі сторони учнів (студентів).

8. Ігри дозволяють широко застосовувати на практиці вивчені граматичні структури та лексику з теми.

9. За допомогою ігор учні (студенти) засвоюють нові граматичні структури на підсвідомому рівні, зосереджуючи увагу на самій діяльності, а не на граматичних структурах.

10. Ігри заохочують до креативного та спонтанного використання мови.

11. Вони сприяють активності учнів (студентів) та створюють середовище сприятливе для співпраці.

12. Ігри також розвивають різноманітні лінгвістичні навички.

Для ефективності гейміфікації на уроках іноземної мови необхідні:

1) попередня підготовка роздаткового матеріалу чи додаткового оснащення;

2) організація гри із доступним поясненням завдань та правил гри;

3) розподіл ролей та функцій гравців;

4) роздача додаткового матеріалу (при необхідності);

5) логічне та своєчасне завершення та аналіз результатів і помилок.

М. Аль-Хрешен наголошує, що гейміфікація у вивченні англійської мови підвищує залученість учнів та покращує когнітивні здібності, такі як

концентрація, пам'ять та інші розумові процеси, шляхом інтеграції ігрових функцій, включаючи системи балів, стимули, миттєвий зворотний зв’язок та моніторинг досягнень [12]. Так, гейміфікація значно покращує робочу пам’ять та контроль уваги у тих, хто вивчає англійську мову, що призводить до помітних покращень у збереженні пам’яті та концентрації завдяки ігровим елементам, таким як винагороди та відстеження прогресу. Однак ці когнітивні здобутки з часом зменшуються, оскільки новизна ігрових елементів зменшується, що підкреслює необхідність постійних інновацій у дизайні ігор.

Завдяки своїм особливостям процес гейміфікації стає перспективним інноваційним засобом підвищення іншомовної компетентності студентів закладів вищої освіти як під час дистанційної, самостійної, так і аудиторної роботи. Так, дистанційні технології містять значно ширші можливості для реалізації ігрових механізмів, даючи змогу поєднати графічне зображення, звук, текстовий матеріал тощо [5, с. 346].

Як зауважує О. Пасічник, для більшості викладачів процес гейміфікації став суттєвим доповненням та розширенням можливостей традиційного навчання, інші побачили в ньому потенціал зміни всієї освітньої парадигми на комп’ютерно-орієнтовану, інтерактивну систему навчання, яка передбачає мінімальне втручання з боку викладача, чи навіть його повну відсутність [5, с. 344].

Особливо доцільною виглядає гейміфікація вивчення іноземної мови у молодшому шкільному віці, коли тяга до знань не є недостатньою мотивацією для частини дітей. Натомість гейміфікація у початковій школі допомагає залучити дітей до теми уроку, представляючи знання у більш доступному та цікавому форматі. Учні не відчувають тиску відповідальності, а засвоєння знань відбувається в ненав’язливій формі, що сприяє кращому розвитку їх індивідуальних здібностей.

На позитивні результати застосування гейміфікації у вивченні іноземної мови вказує у висновках свого дослідження й Х. Фігуеро. За його словами, гейміфікація допомагає учню, який вивчає другу мову, у багатьох факторах особистості. Крім того, учень переходить від інтровертного режиму сором'язливості та стає більш мотивованим завдяки позитивному зворотному зв'язку та використаним ігровим елементам. Гейміфікація класу, який вивчає другу мову, покращує навчання письму, читанню та говорінню, а також мотивує співпрацю та взаємодію [13].

Водночас цей автор, як і багато інших, закликає бути обережним з гейміфікацією, оскільки зовнішня мотивація через використання систем винагород може перешкоджати основним цілям навчання та замість посилення

мотивації створювати стадію нудьги, яка може обмежувати вивчення цільової мови.

Слід вказати на недоліки гейміфікації на уроках вивчення іноземної мови. До їхнього числа належать наступні [4, с. 98]:

1. Надмірне використання ігор на уроці може зайняти саме той час, який учні (студенти) могли б використати для індивідуальної роботи чи додаткового пояснення вчителем незрозумілого матеріалу.

2. Розслаблена атмосфера під час проведення ігор, у випадку їх надто частого використання, може заважати подальшому налаштуванню учнів (студентів) на серйозну роботу під час уроку або ж підготовку до екзамену.

3. Зловживання іграми на уроках, чи їх занадто легкий рівень із старшими учнями чи студентами, може призвести до втрати зацікавлення грою, яку вони вважатимуть несерйозним видом діяльності для їхнього "старшого" віку, або ж цей вид діяльності просто стане для них чимось звичним та нецікавим.

4. Труднощі із забезпеченням однакової активності гравців у виконанні завдань можуть стати ще одним недоліком гейміфікації на уроках іноземної мови. Адже тут здобувачі будуть проявляти свої індивідуальні особливості темпераменту і характеру, і добитися від усіх рівномірної активності буде вкрай важко.

Гейміфікація також може виявитися критичною з того моменту, коли лише декілька гравців займають перші позиції. Як наслідок – інші гравці можуть втратити мотивацію.

Типові виклики та ризики, з якими можна стикнутися при впровадженні елементів гейміфікації у викладання іноземної мови:

- ефект новизни (тимчасове зростання мотивації без довготривалого навчального приросту);

- перенавантаження зовнішніми винагородами (бейджі, бали) з витісненням внутрішньої мотивації здобувачів;

- поверхневе перенесення знань (орієнтація на «виграш» замість концептуального розуміння);

- нерівний доступ до пристроїв, мережі та адаптивних інтерфейсів.

Натомість Ф. Сабо та М. Копінська вважають, що найважливішою перевагою використання гейміфікації у викладанні іноземних мов є те, що вона забезпечує диференціацію. Тож учні можуть прогресувати у власному темпі, їхнє оцінювання індивідуалізовано, їхня мотивація сильно залежить від їхніх власних навичок та здібностей, які підкріплюються самою гейміфікацією. Оскільки процес навчання відповідає потребам індивіда, може бути здійснена диференціація [14].

Висновок. Гейміфікація сприяє створенню захопливого та динамічного освітнього середовища, де здобувачі отримують задоволення від процесу навчання. Окрім того, гейміфікація дозволяє викладачам збирати дані про прогрес учнів, надавати індивідуальні поради, пояснення та рекомендації та обирати рівень складності навчальних матеріалів згідно з індивідуальними потребами, що підвищує ефективність навчання. Це підвищує ефективність навчання та сприяє формуванню стійкої мотивації до вивчення іноземної мови.

Інструменти гейміфікації є потужним мотиватором при навчанні іноземної мови, оскільки вони забезпечують залучення та заохочення учнів та студентів, створюють захопливе та динамічне освітнє середовище, дозволяють викладачам краще відстежувати прогрес та адаптувати навчальні матеріали.

Подальші дослідження в цій сфері можуть сприяти ще ефективнішому впровадженню гейміфікації в процес вивчення іноземних мов.

Список використаних джерел:

1. Баняс Н. Ю., Баняс В. В. Використання цифрових інструментів у процесі викладання англійської мови як іноземної. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми філології та перекладознавства»*. Хмельницький. 2025. № 34. С. 66-71. DOI: https://doi.org/10.31891/2415-7929-2025-34-12.
2. Качан Б. М. Гейміфікація в системі новітніх технологій навчання іншомовної компетентності студентів медичних вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] *Народна освіта: електрон. наук. фах. вид*. 2017. Вип. 2. С. 55–59 URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4865
3. Крекотень О. В., Березняк О. П. Сучасні концепції гейміфікації вивчення іноземної мови в нелінгвістичному університеті. DOI: https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.35.
4. Мацьків М. Ефективність гейміфікації на уроках іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2014. № 6. С. 96–99 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_6_22
5. Пасічник О. Гейміфікація процесу навчання іноземної мови студентів закладів вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 24(2). С. 344–349 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2018_24(2)__61
6. Слободюк Ю. Імплементація гейміфікації при вивченні англійської мови. DOI: 10.36074/rodmmrfssn.ed-2.02.
7. Стрига Е. В., Кудлай Ю. О. Гейміфікація на уроках китайської мови як метод підвищення ефективності навчання учнів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка».* 2025. №1. С. 158–164 DOI: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.1.22
8. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Кабанова М. Р. Гейміфікація в навчанні іноземних мов у вищій школі. *Іноземні мови.* 2018. №3. С. 15–22
9. Тимощук Н. Гейміфіковані елементи на заняттях з іноземної мови професійного спрямування. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. №28(4). С. 147–151 DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208823.
10. Шелудченко С. Б., Корень А. М. Інструменти гейміфікації як мотиватор при навчанні англійської мови. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2024. №2. С. 44–50 DOI: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.7.

11. Al-Dosakee K., Ozdamli F. Gamification in Teaching and Learning Languages: A Systematic Literature Review. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. № 13(2). P. 559–577 DOI: https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/436.
12. Al-Khresheh M. The Cognitive and Motivational Benefits of Gamification in English Language Learning: A Systematic Review. *Open Psychology Journal.* 2025. № 18. P. 1–19 DOI: http://dx.doi.org/10.2174/0118743501359379250305083002.
13. Figueroa J. Using Gamification to Enhance Second Language Learning. *Digital Education Review*. 2015. №21. P. 32–54 URL: http://greav.ub.edu/der
14. Szabó F., Kopinska M. Gamification in foreign language teaching: A conceptual introduction. *Hungarian Educational Research Journal.* 2023. № 13(3). P. 418–428 DOI: https://doi.org/10.1556/063.2023.00202.

Alla Korol. Appropriateness and Results of Gamification Application in Foreign Languages Teaching

The interest in innovative methods of foreign language learning remains consistently high. This is particularly relevant for increasing student engagement in the educational process, which is often hindered by low motivation and lack of interest in the subject. Integrating game elements into the non-game context of language instruction can enhance learning outcomes. This article examines the application of gamification as a tool to improve the effectiveness of foreign language acquisition. It addresses the ideological foundations of gamification in modern education, the selection of appropriate methods, and the specific features of implementing gamification in foreign language teaching.

Key words: gamification, foreign language teaching, motivation, game elements

УДК 37:81'271(045)

Короткова О. А., викладач
Криворізький фаховий коледж
торгівлі та готельно-ресторанного бізнесу,
м. Кривий Ріг, Україна

СИСТЕМА ЗАНЯТЬ ШКОЛИ МОВЛЕННЄВОЇ ГРАМОТНОСТІ ВИКЛАДАЧА У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються матеріали занять Школи мовленнєвої грамотності викладача у Криворізькому фаховому коледжі торгівлі та готельно-ресторанного бізнесу. Основна увага приділена використанню правильної лексики (зокрема вузькоспеціальної), нормам відмінювання, наголошування, складанню деяких видів документів, формам визначення часу в українській мові тощо. Наголошується, що навички мовленнєвої компетентності допоможуть викладачам-нефілологам чітко та зрозуміло висловлювати свої ідеї, правильно формулювати судження, грамотно писати і говорити, відповідно до норм сучасної граматики, створюючи тим самим позитивне освітнє середовище.

Ключові слова: мовленнєва грамотність, школа мовленнєвої грамотності, позитивне освітнє середовище, лексичні норми, професійна, власне українська лексика

Правильність мовлення – це відповідність його мовної структури діючим мовним нормам. Індивідуальна мовна культура – це своєрідна візитна картка особи незалежно від її віку, фаху, посади. Той педагог, який не вміє правильно висловити свою думку, не користується виражальними мовними засобами, неспроможний дібрати лексичні вирази відповідно до конкретної ситуації, навряд чи зможе розраховувати на сильний вплив чи авторитет. Проблеми мовленнєвої грамотності серед сучасних педагогів можуть бути різноманітні та виникати з різних причин. Декілька основних аспектів, що можуть впливати на рівень мовленнєвої грамотності викладачів, включають:

- Недостатній рівень професійної підготовки: деякі викладачі можуть мати недостатню підготовку у галузі мовленнєвої грамотності чи зіштовхнулися з проблемою відсутності актуальних методик навчання цьому предмету.
- Застосування недієвих методів викладання: використання застарілих чи неефективних методів навчання мовленнєвої грамотності може призвести до низького рівня засвоєння матеріалу викладачами.
- Негативний вплив нових технологій: залучення новацій у навчання може бути корисним, але також може впливати на рівень уваги викладачів до розвитку власних мовленнєвих навичок.
- Недостатня самоосвіта: непостійне оновлення знань у галузі мовленнєвої грамотності може вести до некоректного викладання навчального матеріалу.

Для подолання цих проблем важливо підтримувати систему постійного професійного розвитку для викладачів, надавати доступ до актуальних методичних матеріалів, сприяти використанню інноваційних педагогічних підходів, стимулювати навички самоосвіти та самовдосконалення. Власне, з метою усунення означених труднощів і була створена Школа мовленнєвої грамотності (ШМГ) викладача у Криворізькому фаховому коледжі освіти та готельно-ресторанного бізнесу.

Найуживаніші мовленнєві помилки, яких припускаються викладачі і студенти:

- *Неправильний наголос*. Неправильна вимова окремих звуків. Перш за все йдеться про вади вимови – шепелявість, гаркавість тощо, для виправлення яких існує система спеціальних вправ.
- *Лексичні помилки*. Наприклад, тролейбусний квиток, але екзаменаційний білет, а не квиток. Особливу увагу тут потрібно звернути на правильне вживання фразеологічних зворотів. Невміння розрізняти окремі морфеми в слові. Наприклад, префікси: «Він обирав краватку у крамниці» (не «обирав», а «вибирав»). Вживання вказівного займенника «це» перед словами «який», «котрий». Наприклад: «Невстигаючий – це який має

двійки» (правильно: «Невстигаючий – це той, хто має двійки»). Використання плеоназмів (слів одного значення). Наприклад: «моя автобіографія», «моя власна думка». Слова-паразити: ну, скажімо, зрозуміло, ось, по ходу, тобто тощо.

- *Невміння правильно узгоджувати за змістом слова* (числівники з іменниками) тощо.

Грамотність викладача виступає ключовим фактором для створення позитивного та продуктивного освітнього середовища, а також для сприяння ефективному засвоєнню знань студентами. Серед основних аспектів, які підкреслюють вплив мовленнєвої грамотності на цей процес, можна виокремити такі:

- *Зразковий приклад*. Педагог, що володіє високим рівнем мовленнєвої грамотності, стає зразковим прикладом для вихованців. Студенти відповідно вчаться відображати не тільки правильні граматичні конструкції, а й стиль мовлення, розвиваючи в себе аналогічні навички.
- *Зрозумілість і чіткість комунікації*. Висока мовленнєва грамотність допомагає педагогу чітко та зрозуміло висловлювати свої думки. Це важливо для ефективного спілкування зі студентами, батьками та колегами.
- *Розвиток мовленнєвих навичок студентів*. Педагоги, які володіють мовленнєвою грамотністю, можуть більш успішно сприяти розвитку мовленнєвих навичок своїх вихованців. Надаючи зразки правильного мовлення, вони навчають структурі аргументації та стимулюють інтерес до мови загалом.
- *Ефективна взаємодія з батьками.* Грамотна комунікація викладача з батьками є ключовою для створення сприятливого освітнього середовища. Вона може зменшити можливі непорозуміння та відкрити канали конструктивного спілкування.
- *Підвищення авторитету.* Викладачі, які мають високий рівень мовленнєвої грамотності, частіше завойовують авторитет серед студентів та батьків. Це може позитивно вплинути на ставлення до навчання та загальний клімат у групі чи закладі.

Педагоги виступають як моделі для своїх вихованців. Недостатня грамотність викладача може спричинити культурну недбалість серед молодих фахівців, які перейматимуть некоректні вирази та форми спілкування. Навчаючи і виховуючи студентів, словесник своїм прикладом має стверджувати, що мовна культура кожного має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Сьогодні перед викладачами ЗВО стоїть завдання навчити кожного студента володіти засобами комунікативної

професійної компетентності. А для цього сам педагог має опанувати сучасні норми рідної мови, знати джерела виникнення помилок, уміти своєчасно їх уникати чи виправляти.

Як свідчить багаторічний педагогічний досвід, допущення лексичних помилок серед носіїв мови, зокрема викладачів, може бути розповсюдженою проблемою. Лексичні помилки включають неправильне використання слів або взагалі невиправданий вибір лексичних одиниць у мовленні чи письмі. Це може виникати через недостатній рівень мовленнєвої грамотності, вплив російської мови, неправильне розуміння значень слів або просто через недбалість.

Часто вплив наріч або діалектів створює негативний ефект: людина послуговується звичними ненормативними формами або використовує місцеві вирази, що, на жать, робить її мовлення непрофесійним, збіднілим.

Ряд завдань ШМГ якраз присвячено роботі з лексичними помилками, як-то рубрики «Запам'ятайте. Правильно-неправильно», «Говори правильно», де подаються найбільш розповсюджені спотворені вислови та їх нормативні відповідники. На закріплення вивченого матеріалу пропонуються вправи, де потрібно відредагувати речення чи виправити помилки у словоформах.

Особливу увагу приділено правильному вживанню кличної форми українських імен, яка зазнає прикрих викривлень, зрідка використовуючись в усному мовленні. Після опрацювання теоретичного матеріалу, де треба запам'ятати, що у кличній формі імена мають закінчення -е, -є, -о, -ю, пропонуються вправи на утворення кличної форми найбільш розповсюджених українських імен.

Окремий акцент зроблено на правильному вживанні числівникових форм, у яких часто припускаються помилок під впливом російської мови. Наголошено, що у назвах десятків змінюється лише друга частина, у назвах сотень змінюються обидві частини.

Одне з занять ШМГ присвячено складанню основних видів документів, з якими стикаються педагоги у щоденній роботі. Більшість викладачів отримує освіту для взаємодії зі студентами та викладання навчальних дисциплін, але їх підготовка щодо адміністративної діяльності може бути обмежена, зокрема це стосується грамотного складання документації щодо особового складу.

Більше того, зміни у діловодстві зумовили потребу донести нові правила до педагогів. Як-то у реквізиті «Підпис» тепер вказуються не ініціали та прізвище (І. Іваненко), а власне ім'я та прізвище великими літерами (Іван ІВАНЕНКО). Таку зміну обумовила потреба наблизити правила оформлення документів до європейських стандартів. Тепер складника «по батькові» в підписі немає, натомість з'явилося «власне ім'я» – термін, регламентований Цивільним кодексом.

Окрім задачі поглибити загальні знання з різних розділів мови, ШМГ має і професійне спрямування. Адже окрему увагу приділено професійній, власне українській лексиці, якою варто послуговуватись задля ефективного спілкування серед фахівців готельно-ресторанної та торговельної галузей і виконання різних завдань, пов'язаних із наданням послуг та управлінням магазином, готелем чи рестораном. Наприклад, слова *виторг (*замість *виручка), пошивка (*замість *наволочка), гуртовий (*замість *оптовий)* далеко не всім відомі, а їх вживання є більш доречним і бажаним порівняно з російськомовними кальками.

Особливу увагу на заняттях ШМГ приділено акцентуаційним нормам, дотримання яких є одним з найскладніших завдань для носіїв мови. Незнання правил наголошування часто призводить до прикрих орфоепічних порушень у мовленні фахівців. Тому на заняттях ШМГ подано основний перелік загальновживаних слів з проблемним наголосом.

Не залишено поза увагою і правильне визначення форм часу в українській мові. Розглянуто, за допомогою яких словосполучень можна запитати про час; наголошено, що години завжди вказуємо порядковим числівником, який відповідає на питання *котра*? Хвилини вказуємо кількісним числівником, який відповідає на питання *скільки*? Висвітлено прийменники, якими послуговуються при називанні часу. Навчальні відео до теми подають матеріал стисло і водночас повно та виразно, працюючи на візуальне сприйняття та запам’ятовування. У презентаційному супроводі наведено звичні російськомовні кальки, яких треба позбуватися; дано завдання на редагування та творчу трансформацію ненормативних словесних форм. Приділено увагу і фразеології української мови – дібрано влучні прислів’я про час, якими можна збагатити власне мовлення і поділитися зі студентами.

Як зазначалося вище, головний акцент на всіх заняттях Школи ставився на дотриманні лексичних мовних норм. Знання лексикології, що вивчає словниковий склад мови, тобто запас слів та їхнє значення, є одним з найважливіших компонентів, що впливає на розвиток культури мовлення. Опанування цього розділу мовознавства дає змогу розуміти відтінки значень слів, вибирати найбільш точні вислови для передачі думок та уникати лексичних помилок. Суржик або росіянізми, слова-покручі – це найпопулярніший тип лексичних помилок в українській мові, що полягає в змішуванні російської та української мов. Попри те, що такі помилки помітні кожному пересічному мовцю, їх автоматично досі припускаються у повсякденному спілкуванні та професійній діяльності. Використання порівняльних колонок «Правильно-неправильно» чи рубрики «Говори правильно» дає можливість порівняти ненормативні форми і грамотні

відповідники, запам’ятати і відточити правильні варіанти. Це одне з головних завдань Школи мовленнєвої грамотності викладача, яке вона успішно вирішує.

Отже, грамотність викладача має значний вплив на процес викладання та навчання. Педагог, який добре володіє нормами усної та писемної літературної мови, може чітко та правильно висловлювати свої думки, що сприяє легкому розумінню матеріалу студентами, збагаченню їх мовного арсеналу. Нормативна граматика та синтаксис роблять виклад матеріалу більш доступним для всіх студентів.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 2019. 368 с.
2. Голубцова І. А. Впровадження інтерактивних технологій. *Організація навчально-виховного процесу*. 2007. № 9. С. 159–174
3. Жилякова О. В. Застосування інноваційних методик під час підготовки фахівців з економічних спеціальностей. *VIII Всеукр. наук.-метод. конф*., 23 вересня 2010 р. Харків : Вид-во ХДУХТ, 2010. С. 217–218
4. Городенська К. Г. Нормування української мови: тенденції, проблеми, шляхи вдосконалення. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2022. 312 с.
5. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Культура української мови. Львів: Світ, 2017. 320 с.
6. Комліченко О. О. Науково-методичне забезпечення підготовки молодших спеціалістів в контексті потреб економіки та суспільства. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві.* 2013. Вип. 3(4). С. 178–186
7. Лачкова Л. І. Інноваційні технології навчання у вищій школі. *VIII Всеукр. наук.-метод. конф*., 23 вересня 2010 р. Харків : Вид-во ХДУХТ, 2010. С. 209–210
8. Космакова-Братушенко Т. Як викладати українську мову. *Українська мова та література.* 2007. № 12 (28). С. 36–37
9. Кочан І. М. Комунікативна методика навчання української мови: монографія. Київ: Освіта, 2021. 284 с.
10. Національна комісія зі стандартів державної мови. Українська мова: рекомендації щодо дотримання мовних норм. Київ, 2023. 96 с.
11. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: навч. посіб. Київ: Алерта, 2021. 368 с.

Olena Korotkova. The system of classes of the School of Speech Literacy for teachers in a professional pre-higher education institution

The article examines the materials of the classes of the School of Speech Literacy for teachers at Kryvyi Rih Professional College of Trade and Hotel and Restaurant Business. The main attention is paid to the use of correct vocabulary (particularly highly specialized vocabulary), norms of inflection, stressing (pronunciation), drafting certain types of documents, forms of expressing time in the Ukrainian language, etc.

It is emphasized that speech competence skills will help non-philology teachers express their ideas clearly and understandably, formulate judgments correctly, write and speak literately (grammatically), in accordance with the norms of modern grammar, thereby creating a positive educational environment.

Key words: speech literacy, school of speech literacy, positive educational environment, lexical norms, professional, native Ukrainian vocabulary

УДК 801.8:(37.016:81'243)(045)

Ксензова К. А., здобувачка ВО
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Карпюк В. А.

РОЛЬ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається роль автентичних текстів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності учнів середньої та старшої школи.

Обґрунтовано доцільність використання автентичного матеріалу як засобу підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, розвитку мовленнєвих навичок та формування соціокультурної обізнаності. Здійснено аналіз психолого-педагогічних і методичних аспектів роботи з автентичними текстами, зокрема віршами та піснями.

Ключові слова: автентичні тексти, комунікативна компетентність, іншомовна освіта, соціокультурна компетентність, методика навчання іноземних мов

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сучасних тенденцій розвитку освіти навчальний процес зорієнтовано на формування ключових компетентностей, де провідною є іншомовна комунікативна компетентність. Навички ефективно спілкуватися іноземною мовою в світовому, освітньому та професійному просторі є необхідною умовою інтеграції особистості. Однак, як правило, у шкільній практиці нерідко домінує пасивне засвоєння лексико-граматичного матеріалу, що не сприяє комунікативному розвитку учнів.

Один із шляхів вирішення цієї проблеми є застосування автентичних текстів – матеріалів, створених носіями мови для реального спілкування. Вони відображають живу мовну практику, цінності, культуру та традиції носіїв мови, яка вивчається. Робота з такими текстами забезпечує природне засвоєння мови, позитивно впливає на мотивацію до навчання, формує критичне мислення та міжкультурну компетентність.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю пошуку ефективних методичних підходів до використання автентичних матеріалів в середній школі, адже у вчителів можуть виникати труднощі з добором та адаптацією текстів до рівня підготовленості учнів. Проблема постає у науковому обґрунтуванні роботи з автентичними текстами як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ефективності використання автентичних текстів як засобу формування іншомовної компетентності учнів середньої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиліть проблема формування іншомовної компетентності тісно пов'язана з процесом удосконалення методики викладання іноземних мов. Це зумовлено глобалізацією, зростаючою міжкультурною взаємодією та, як наслідок, новими вимогами до рівня мовної підготовки здобувачів освіти. Погляд на сучасну методику навчання іноземних мов нині більш розширений, адже увага приділяється не лише засвоєнню мовних знань, а й формуванню здатності до ефективного міжкультурного спілкування, що охоплює розвиток комплексу взаємопов'язаних компетенцій, які тісно взаємопов'язані між собою. Провідною серед них виступає комунікативна компетенція, яка є центральною складовою навчання іноземної мови.

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях існує багато підходів до визначення поняття іншомовної комунікативної компетентності. Зокрема, низка авторів трактує іншомовну компетентність досить вузько – як здатність до породження й розуміння необмеженої кількості граматично правильних висловлювань за допомогою умовних мовних знаків [5]. Такий підхід акцентує увагу передусім на лінгвістичному аспекті комунікативної діяльності, що реалізується через сформовані мовні навички у чотирьох основних видах мовленнєвої активності: говорінні, аудіюванні, читанні та письмі.

Таким чином, говоріння розглядається як засіб безпосередньої комунікації та передбачає наявність лексичних, граматичних і фонетичних навичок, а також умінь мовного етикету (вітання, вибачення, прохання, запрошення тощо) [5]. Крім того, важливими є вміння виражати мовні функції – підтверджувати, сумніватися, обіцяти, схвалювати, а також будувати логічно-цілісні, змістовні та емоційно-забарвлені висловлювання, здатність до спонтанної комунікації.

Аудіювання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності охоплює розвиток граматичних, лексичних та перцептивних навичок, фонематичного слуху, слухової пам'яті, умінь прогнозування, перепитування, розуміння інтонаційно-емоційного контексту, а також інтерпретації інформації в темпі автентичного звучання [5].

Читання включає в себе не лише техніку розпізнавання письмового тексту, але й уміння його розуміння, інтерпретації, добору релевантної інформації, аналізу структури, розвитку навичок переглядового, пошукового та вивчаючого читання [5]. Особлива увага приділяється роботі з додатковими джерелами, словниками, а також визначенню основної думки прочитаного.

Письмо як продуктивний вид діяльності передбачає сформованість лексичних, граматичних, графічних і структурних навичок оформлення письмового повідомлення [5]. Це охоплює написання як побутових, так і офіційно-ділових текстів, складання плану, тез, переказу прочитаного, оформлення інформації у відповідності до норм письмового мовлення.

Іншомовна комунікативна компетентність виступає складним і багаторівневим утворенням, що інтегрує лінгвістичні, соціокультурні та прагматичні знання й уміння, необхідні для ефективної взаємодії у межах іншомовного дискурсу. З огляду на це, особливої актуальності набуває вивчення ефективних засобів і підходів до її формування. Одним із таких засобів, що здатен забезпечити якісне опанування мовного матеріалу в реальних комунікативних контекстах, є використання автентичних текстів, що надають учням доступ до живої мови та культурно обумовлених моделей спілкування.

Автентичні матеріали — це тексти, створені носіями мови для реального використання, а не спеціально для навчання. Саме тому вони особливо цінні у навчальному процесі, адже сприяють реалізації комунікативного підходу до вивчення мови [4, с. 13]. Як зазначає Г. Барабанова, ключовою дидактичною одиницею в такому підході є автентичний текст. Він містить реальні факти та ситуації, які можуть стати основою для організації живого, змістовного спілкування на уроці [1, с. 221].

Роль автентичних текстів у формуванні іншомовної мовленнєвої компетенції є ключовою і багатогранною. Рада Європи наголошує на пріоритетності автентичності навчальних текстів і матеріалів при доборі іншомовного навчального матеріалу. Згідно Рекомендацій Ради Європи, автентичний текст є «центром будь-якого акту мовленнєвого спілкування, зовнішньою предметною з'єднувальною ланкою між тим, хто продукує, і тим, хто сприймає, спілкуються вони безпосередньо чи на відстані» [3].

Місце автентичного тексту в Рекомендаціях Ради Європи можна пояснити тим, що у методиці іноземних мов існує загальновизнана теза про одночасне вивчення мови та культури народу, мова якого вивчається. Через призму вивчення іноземної мови, учень знайомиться з культурою, традиціями, звичаями, та стилем життя носіїв мови. Автентичні матеріали є найефективнішим способом для вивчення всього вище переліченого.

Робота з автентичними текстами позитивно впливає на мотивацію учнів до вивчення іноземної мови. Коли вони виконують завдання на основі реальних матеріалів, це допомагає їм відчути, що вони справді володіють мовою та розуміють культурні особливості. Такий досвід підвищує їхню впевненість у власних знаннях і навичках [6, с. 107].

Вірш, як автентичний матеріал, відіграє велику роль у розвитку комунікативної компетентності учнів. Вірші зазвичай мають нескладний зміст та мовну форму, яка ж доступною навіть на початкових етапах навчання іноземних мов. Водночас, за дослідженнями вчених, вони складають найбільші фонетичні, римо-інтонаційні, лексико-граматичні та стилістичні труднощі для учнів [8].

Вірші збагачують словниковий запас, допомагають відчути мелодику мови, ритм і інтонацію, що сприяє кращому розумінню і відтворенню мовлення в різних контекстах. Використання поезії активізує емоційний і творчий потенціал учнів, стимулює їхню мовленнєву активність і мотивує до глибшого занурення у культуру мови, що вивчається.

Рима, яка невідмінно притаманна більшості поетичних творів, покращує сприйняття та допомагає утримати увагу і краще запам'ятати текст. Таким чином, прості римові схеми використовуються навіть на початкових етапах вивчення мови з метою опанування нових слів. Вірш має інтонаційну структуру, завдяки якій учні навчаються правильній артикуляції звуків, наголошенню та мелодиці мови. Це сприяє формуванню навичок усного мовлення і поліпшенню сприйняття мови на слух. Інтонаційна робота часто супроводжується багаторазовим прослуховуванням віршів або їх декламуванням.

Словниковий запас у поезії, природно, більший, ніж у будь-якому іншому виді письма. У одному вірші ми можемо знайти безліч синонімів для одного слова, що знову ж таки є хорошою стратегією для вивчення мови [8].

Вірші мають художню та емоційну цінність, що мотивує учнів до вивчення мови і створює позитивний психологічний клімат на уроці. Їх можна представити у вигляді образів та картинок, які сприяють розвитку уяви, творчості та зацікавленості до мови та культури країни, мова якої вивчається. Важливо зазначити, що вірші можна підбирати до відповідної тематики уроку. За рахунок цього учні знайомляться з новою лексикою, граматичними формами та конструкціями в контексті.

Одним із ефективних засобів досягнення всебічного розвитку мовних навичок є використання музичних творів. Пісні, завдяки своїй емоційній насиченості та культурному контексту, відкривають широкі можливості для вивчення лексики, аналізу граматичних структур і знайомства з культурними реаліями країни, мова якої вивчається.

Тексти пісень, які зазвичай написані у віршованій формі, можуть відкрити учню світ іноземної, адже для багатьох музика та поезія є найзручнішим способом для пізнання культури та лексики країни, мова якої вивчається [7]. Сучасний вчитель може використовувати автентичні пісенні тексти не просто як розважальний контент, а повноцінний мовний матеріал, який сприяє формуванню комунікативної компетенції та мотивації до навчання.

Пісні та вірші володіють важливою емоційною силою, яка активно залучає учнів до мовного навчання. Через поєднання мелодії, ритму і тексту вони створюють позитивний емоційний фон, що стимулює інтерес і послаблює нервозність, зв'язану з опануванням іноземної мови [9, с. 57]. Такий емоційний зв'язок із навчальним матеріалом робить вивчення більш приємним і ефективним, оскільки активує мозок не лише на рівні інтелекту, але й аффективних переживань.

Урок, на якому використовуються автентичні матеріали - від поезії та пісень до повсякденних текстів – сприяє ефективному розвитку комунікативної компетентності, поєднуючи лінгвістичні, культурні та мотиваційні аспекти навчання іноземної мови.

Список використаних джерел:

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно орієнтованого читання у немовному ВНЗ. Київ : Фірма «ІНКОС», 2005. 315 с.
2. Василенко О. М., Сисоєв І. В. Використання поезії у процесі формування іншомовної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів:* Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. С. 102–106
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
4. Кушнірчук О. О. Автентичні матеріали як основний засіб навчання іншомовному спілкуванню. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2010. № 5. С. 13–15
5. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / за ред. О. О. Селіванової. Полтава : Довкілля-К, 2003. 361 с.
6. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 2007. Vol. 40, No. 2. P. 97–118
7. Herberholz T. Modalpartikeln in Dialogen. *Temeswarer Beiträge zur Germanistik*. 2010. Bd. 10. S. 247–260 URL: https://litere.uvt.ro/publicatii/TBG/pdf/TBG/tbg-10-2013.06121301.pdf#page=205
8. McNaughton K. J. R. Poetry is language at its most distilled and powerful. *Journal of Linguistics and Literature Studies*. 2019. Vol. 5, Issue 1. P. 25–31 URL: https://www.hrpub.org/download/20151231/LLS8-19304980.pdf
9. Watrowski R. Kulturkunde oder Sprachunterricht? Zu ausgewählten Grundlagen eines neuen Konzepts. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*. 2002. Bd. 29. H. 1. S. 50–58

Kateryna Ksenzova. The Role of Authentic Texts in the Foreign Language Communicative Competence Formation

The article examines the role of authentic texts in the process of developing foreign language communicative competence of secondary and high school students. The study justifies the feasibility of using authentic materials as a means of increasing motivation to learn a foreign language, developing language skills, and forming sociocultural awareness. The psychological, pedagogical,

and methodological aspects of working with authentic texts, particularly poems and songs, are analyzed.

Key words: authentic texts, foreign language communicative competence, motivation, language skills, sociocultural awareness

УДК 001.895:37.016(045)

Литвин А. Р., здобувач ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті висвітлено сутність інноваційних технологій навчання та їхній вплив на якість і гнучкість освітнього процесу в закладах вищої освіти. Розглянуто приклади впровадження платформ управління навчанням (LMS), адаптивного навчання, елементів гейміфікації, мікронавчання, рішень доповненої та віртуальної реальності (AR/VR), інструментів штучного інтелекту (ШІ) й аналітики навчальних даних. Окреслено переваги (персоналізація, підвищення мотивації, прозорість оцінювання) та ризики (академічна недоброчесність, цифрова нерівність, перевантаження контентом). Запропоновано поетапну модель інтеграції інновацій у курс на основі результатів навчання, пілотування, аналітики та масштабування.

Ключові слова: інновації в освіті, адаптивне навчання, гейміфікація, мікронавчання, AR/VR, штучний інтелект, LMS, Learning Analytics

Цифрова трансформація вищої освіти змінила логіку організації навчального процесу: замість переважно лекційної моделі домінують змішане та персоналізоване навчання, що базується на гнучких освітніх траєкторіях і даних про навчальну активність студента. Інноваційні технології навчання розуміються як інтеграція сучасних дидактичних підходів із цифровими інструментами для підвищення доступності, керованості та результативності освітнього процесу. Їх поява та поширення зумовлені кількома факторами: стрімким розвитком ІКТ; запитами ринку праці на компетентнісну підготовку; потребою у формувальному оцінюванні та доказовій педагогіці; необхідністю забезпечення безперервності навчання у кризових умовах [6, с. 1–22].

Метою статті є системний аналіз ключових інноваційних технологій навчання, узагальнення переваг і ризиків їх застосування у ЗВО, а також представлення поетапної моделі їх упровадження у навчальні курси з урахуванням вимог академічної доброчесності та стандартів якості освіти.

Інноваційні технології навчання спираються на поєднання конструктивізму (активна роль студента у побудові знань), конективізму (навчання як мережевий процес взаємодії з джерелами інформації та спільнотами) та підходу Universal Design for Learning (UDL), що наголошує на доступності контенту для різних категорій здобувачів освіти. Водночас компетентнісний підхід зумовлює чітку артикуляцію результатів навчання, критеріїв оцінювання і механізмів зворотного зв'язку. Саме технології дають змогу реалізувати ці принципи через адаптивні маршрути, мультимодальні ресурси й аналітику даних [4, с. 1–278].

Сучасні електронні освітні платформи (Moodle, Canvas, Google Classroom тощо) забезпечують централізацію матеріалів, автоматизоване оцінювання, відстеження досягнень та налаштовуваний зворотний зв'язок. Важливими є:

– модульність структури курсу;

– інтеграція з інструментами відеоконференцій, тестування й прокторингу;

– підтримка рубрик і банку завдань;

– експортування аналітики для подальшого аналізу прогресу [3, с. 533].

Ефективність LMS (Learning Management System) зростає за наявності уніфікованих шаблонів курсів та методичних рекомендацій щодо навігації, оцінювання та комунікації в курсі.

Адаптивні системи коригують складність завдань і темп подачі відповідно до результатів попередніх спроб, часу реакції та інтересів студента. Це знижує фрустрацію та підвищує ймовірність успішного опанування тем. Адаптивність реалізується через динамічні «дерева» контенту, банківські алгоритми підбору питань (IRT), а також мікроланцюжки підказок і рефлексивних запитань. Критично важливими є прозорість логіки адаптації та можливість ручного втручання викладача [3].

Елементи ігрового дизайну – бейджі, бали, рівні, рейтинги, наратив – підсилюють внутрішню мотивацію, якщо залишаються засобом, а не самоціллю. Мікронавчання структурує зміст у короткі модулі тривалістю 5–10 хвилин із чіткою навчальною ціллю, миттєвим зворотним зв'язком і можливістю повторення. Поєднання гейміфікації та мікронавчання створює часті цикли «ціль–дія–результат–нагорода», що підтримує залученість навіть у складних темах.

Технології доповненої та віртуальної реальності дозволяють моделювати лабораторні процеси, виробничі ситуації, роботу з обладнанням у безпечному середовищі, розвиваючи просторове мислення та зменшуючи витрати на матеріали. Дидактично виправдана інтеграція AR/VR передбачає наявність сценарію, що пов'язує віртуальний досвід із цілями курсу, а також альтернативи

для студентів, які не мають належного обладнання чи мають обмежені можливості здоров'я [3, с. 530].

Інструменти такі як ШІ можуть генерувати варіативні завдання, пояснювати кроки розв'язання, надавати формувальний зворотний зв'язок, допомагати з рефлексією та плануванням навчання. Разом із тим постають питання академічної доброчесності, авторства і захисту даних. Ефективна практика – явні політики використання ШІ, маркування його внеску, завдання з персоналізованими контекстами, усні або практичні захисти робіт, а також навчання студентів етичному використанню алгоритмів [5, с. 13].

Збирання й аналіз даних про активність, час виконання завдань, результати спроб і патерни взаємодії в курсі дають змогу виявляти ризики академічної неуспішності, планувати індивідуальні консультації та покращувати дизайн курсу. Важливо забезпечити прозорість мети збору даних, мінімізацію та безпеку їх обробки, а також передбачити інтерпретованість метрик для викладачів і студентів.

Модель поетапного впровадження:

1. Дизайн на основі результатів навчання: узгодження цілей, критеріїв оцінювання, доступності (WCAG), принципів академічної доброчесності [1, с. 16].

2. Пілот: апробація на вибраній темі/групі, збір кількісного й якісного зворотного зв'язку.

3. Оцінювання: аналіз залученості, успішності, навантаження, якості зворотного зв'язку, витрат часу викладача.

4. Масштабування: доопрацювання контенту, стандартизація шаблонів, навчання команди, технічна підтримка та супровід студентів.

Виклики включають цифрову нерівність (різний доступ до пристроїв і мережі), когнітивне перевантаження через надлишок інструментів, ризики порушення конфіденційності, а також потенційне звуження академічної свободи у разі жорстких алгоритмічних обмежень. Превентивні заходи: принцип «менше — краще», чітка навігація курсу, навчання цифровій гігієні, політики захисту даних, відкриті формати і переносимість контенту.

У межах курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» були розроблені для студентів тестові завдання з теми: «Основи культури української мови», де студенти мали змогу перевірити знання з нормативності мовлення використовуючи інтерактивну гру «Ерудит». Під час лекційного заняття, прослухавши теоретичний матеріал, студенти отримують посилання на інтерактивну гру, де мають можливість перевірити рівень засвоєння знань з теми. Така форма контролю знань забезпечує поетапне засвоєння матеріалу, індивідуальний графік просування у засвоєнні матеріалу, миттєвий зворотний

зв’язок з викладачем та прозорі критерії оцінювання, а також знижує частку ручних, рутинних процедур для викладача. За підсумками 8-тижневого пілоту частка студентів, які склали підсумковий модуль із першої спроби, зросла з 62% до 81%, тоді як середній час викладача на звичайне оцінювання скоротився на 28%. Опитування студентів додатково засвідчило підвищення відчуття підтримки з боку курсу та кращу зрозумілість вимог. Сукупно це свідчить, що інтеграція короткоформатного модульного навчання, адаптивних завдань, автоматизованого тестування та рефлексії є дієвим підходом для підвищення результативності першої спроби і водночас оптимізації навантаження викладача без втрати якості оцінювання.

Отже, інтеграція інноваційних технологій навчання підвищують якість освітнього процесу, зробивши його гнучким, індивідуалізованим та більш технологічним. Однак успіх цієї трансформації залежить від балансу між інноваціями, принципами академічної доброчесності та уважним підходом до етичних питань.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: Мінекономрозвитку України, 2016. 16 с.
2. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Київ: Київський університет, 2010. 352 с.
3. Bates T. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. 2nd ed. Vancouver: Tony Bates Associates Ltd., 2019. 533 p.
4. Anderson T., Dron J. Teaching Crowds: Learning and Social Media. Edmonton: AU Press, 2014. 278 p.
5. Popenici S., Kerr S. Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*. 2017. Vol. 12, № 1. P. 1–13
6. Hew K. F., Lo C. K. Flipped classroom improves student learning in higher education: A meta-analysis. *Educational Research Review*. 2018. Vol. 22. P. 1–22

Artom Lytvyn. Innovative Learning Technologies

The paper outlines key innovative learning technologies and their impact on higher education quality. It reviews the use of LMS platforms, adaptive learning, gamification, microlearning, AR/VR solutions, and AI-based tutoring tools. The advantages (personalization, motivation, learning analytics) and risks (academic integrity, digital divide, cognitive overload) are discussed. A staged implementation model – design, piloting, analytics, and scaling – is proposed to ensure sustainable improvement of learning outcomes.

Key words: educational innovation, adaptive learning, gamification, microlearning, AR/VR, artificial intelligence, LMS

УДК 81'271: 37.016:811.112.2(045)

Полюхович А. Р., здобувач ВО
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Карпюк В. А.

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ

У статті досліджено роль відеоматеріалів у вдосконаленні іншомовної комунікативної компетентності на уроках німецької мови. Розглянуто теоретичну основу поняття «іншомовна комунікативна компетентність», зокрема її структуру, функції й значення в навчальному процесі. Висвітлено відеоматеріали як ефективний засіб для вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності. Висвітлено критерії відбору відеоматеріалів для ефективного застосування під час навчального процесу. З'ясовано, що поєднання комунікативних завдань із використанням ретельно відібраних автентичних відеоматеріалів сприяє підвищенню мотивації, розширенню культурного світогляду учнів та вдосконаленню іншомовної комунікативної компетентності.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, відеоматеріали, методи навчання, удосконалення іншомовної комунікативної компетентності, інтеграція відеофрагментів, німецька мова

Постановка проблеми. Сучасний вектор глобального розвитку характеризується інтенсифікацією глобалізаційних та інтеграційних процесів, що підвищує вимоги до рівня іншомовної підготовки у багатьох галузях. В умовах формування мультикультурного простору, де міжкультурна комунікація виступає невід'ємним атрибутом професійної та соціальної взаємодії, функціональне володіння іноземною мовою виходить за межі засвоєння суто лінгвістичних одиниць та граматичних структур.

Мовна освіта на сучасному етапі трансформується, орієнтуючись на вдосконалення в учнів здатності до ефективного застосування іноземної мови як засобу комунікації у реальних життєвих сценаріях та в контексті діалогу культур.

Традиційні методики демонструють недостатню ефективність у вдосконаленні іншомовної комунікативної компетентності. З огляду на це, набуває актуальності імплементація комунікативного підходу, основна мета якого – системний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності.

В умовах обмеженого часу навчального процесу та відсутності природного іншомовного середовища, особливого значення набуває інтеграція інноваційних педагогічних технологій, зокрема, технічних засобів навчання. Серед них

відеоматеріали визнаються одним із найбільш потужних інструментів, що сприяє моделюванню реалістичних ситуацій спілкування, забезпечує високий ступінь наочності та підтримує високу мотивацію учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку іншомовної комунікативної компетентності в навчанні іноземних мов відобразили у своїх працях О. Бігич, Н. Бориско, Л. Калініна, І. Ковальчук, Т. Кравченко, І. Кухта, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, В. Редько, О. Тарнопольський, В. Чорна, B. Bender, C. Canning-Wilson, J. Harmer, D. Hymes, S. Krashen, S. Lee Mc Ray, J. Richards, S. Stempleski.

Питання використання відеоматеріалів та інтеграції технічних засобів навчання у практику викладання іноземних мов висвітлювали у своїх роботах В. Базиченко, О. Барменкова, Т. Батюта, М. Богачик, В Захарова, О. Іванцова, О. Коваль, Н. Мостєпан, А. Онищенко, Т. Яхунов, C. Canning-Wilson, S. Stempleski.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у висвітленні використання автентичних відеоматеріалів під час процесу вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності учнів.

Термін «комунікативна компетентність» було вперше інкорпоровано в соціолінгвістику дослідником Д. Хаймсом. Він стверджував, що критично важливим для ефективної комунікації є не лише знання мовної системи, але й володіння соціолінгвістичними компонентами, що функціонують у мовній спільноті. Зокрема, Д. Хаймс акцентував увагу на соціально-контекстуальних чинниках, підкреслюючи, що індивід повинен розуміти правила використання мови в різних ситуаціях для успішного досягнення комунікативних цілей. Відповідно, у трактуванні Д. Хаймса, комунікативна компетентність охоплює не просто знання граматичних правил, а й здатність адекватно застосовувати мову відповідно до соціальних норм, культурного контексту та ситуаційних вимог.

Д. Хаймс виділив чотири ключові критерії, які є фундаментальними складовими комунікативної компетентності мовця:

- Чи відповідає мовленнєвий акт формальним правилам даної мови?

- Чи може цей комунікативний акт бути практично реалізований з урахуванням наявних засобів та обмежень?

- Чи відповідає комунікативний акт соціальним та культурним нормам, релевантним для конкретного контексту?

- Чи є даний комунікативний акт типовим, звичним або реально використовуваним у цій ситуації мовцями?

У журналі авторами зазначено, що ефективне вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності вимагає специфічних навчальних навичок. До таких них належать: раціональна організація процесу запам'ятовування мовного

матеріалу, самостійна активація засвоєних мовних матеріалів, виявлення міжпредметних зв'язків, а також спільна робота під час уроків іноземної мови. [17]

Ключовим чинником, що обумовлює розвиток комунікативних навичок, є соціокультурна компетентність. Вона передбачає здатність до адаптації як вербальної, так і невербальної поведінки відповідно до норм конкретних іншомовних спільнот. Формування цієї компетентності, у свою чергу, вимагає глибокого розуміння національного менталітету та світогляду, подолання культурних бар'єрів та розширення знань про різні соціокультурні системи. [17]

На основі вищезазначеного, дослідники розглядають іншомовну комунікативну компетентність як необхідну умову для встановлення результативної взаємодії у соціальному контексті. Відповідно, кінцевою метою її розвитку є досягнення успішної міжкультурної комунікації. Реалізація цієї мети потребує ряду компетенцій, включаючи мовні знання, безпосередні навички говоріння, а також лінгвокультурні та загальнокультурні аспекти освіти. [17]

У процесі навчання іноземних мов традиційно використовується значний обсяг дидактичних матеріалів, вправ та завдань. Проте, в умовах сучасної освітньої практики, коли виконання цих вправ часто зводить комунікацію до обговорення попередньо визначених викладачем тем, в учнів формуються обмежені та стереотипні мовленнєві моделі. Наслідком цього є схильність здобувачів освіти до відтворення аналогічних, заздалегідь завчених висловлювань під час спроб реальної взаємодії з носіями мови. Такий підхід може гальмувати природний перебіг спілкування або надавати йому штучного характеру, оскільки ефективне вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності критично залежить від автентичного спілкування, партнерської взаємодії та прямого обміну думками. [15]

Ключовим етапом удосконалення іншомовної компетентності є діяльність, яка передбачає здійснення мовленнєвих актів в умовах, що максимально симулюють реальну комунікацію. Цю функцію виконують мовленнєві вправи, які забезпечують досягнення практичного рівня володіння мовою та дають змогу її застосування в усіх видах комунікативної діяльності.

Ефективність мовленнєвих вправ залежить від їхньої орієнтованості на учня. Це означає, що формулювання завдань має враховувати індивідуальні характеристики, мотиваційну сферу та наявний комунікативний досвід здобувачів освіти. [4]

Фокус на формуванні комунікативних навичок сприяє активній імплементації комунікативних завдань у навчальний процес. Цей методологічний перехід пов'язаний з застосуванням інтерактивних групових

форм роботи, таких як навчальні мовленнєві ситуації, діалоги, проєктна діяльність та рольові ігри. Зазначені методи є дієвими засобами засвоєння навчального матеріалу, оскільки вони відтворюють умови, максимально наближені до справжнього спілкування.

Редько В. визначає комунікативні вправи як комплексний вид навчальної діяльності, який передбачає не лише інтеграцію мовленнєвого досвіду, набутого під час опрацювання поточної теми, але й досвіду попередніх тематичних блоків. Крім того, такі вправи забезпечують формування адекватної комунікативної поведінки та здатності успішно використовувати різноманітні стратегії для досягнення поставлених комунікативних цілей. [9]

К. Кеннінг-Вілсон у своїй роботі підкреслює, що комунікативні вправи виконують не лише навчальну функцію, а й виступають як інструмент контролю та оцінювання. Вони дають змогу оцінити рівень сформованості цілого комплексу іншомовних компетентностей, а саме: мовної, мовленнєвої, соціокультурної та загальнонавчальної. Комплексна оцінка свідчить про готовність учня до справжнього спілкування, яке охоплює не лише вербальні здібності, а й здатність підтримувати мовленнєву взаємодію відповідно до соціальних обставин, дотримуючись при цьому лінгвокультурологічних та соціолінгвістичних норм.

Таким чином, комунікативні вправи доцільно розглядати як інтегровану форму організації навчальної діяльності, яка надає учням можливість самостійно здійснювати послідовні комунікативні дії, що спрямовані на досягнення конкретних цілей. До таких цілей належать формулювання власних думок в усній та письмовій формі, обмін інформацією та інші аспекти взаємодії. [13]

Сучасна методика викладання іноземних мов акцентує увагу на впровадженні новітніх інформаційних технологій як засобу подолання труднощів, пов’язаних із формуванням та вдосконаленням іншомовної комунікативної компетентності за умов відсутності природного мовного середовища.

Для досягнення цієї мети педагогам необхідно створювати комунікативні ситуації, використовуючи при цьому широкий спектр методів і прийомів. У цьому контексті ключова роль відводиться технічним засобам навчання, оскільки вони дозволяють надавати учням більш повну й точну інформацію, значно підвищують рівень наочності навчального матеріалу та стимулюють мотивацію учнів на уроках. [2]

Застосування відеоматеріалів визнається одним із найбільш досконалих технічних засобів навчання у практиці викладання іноземних мов. Використання відео сприяє зростанню мотивації здобувачів освіти, урізноманітненню навчального процесу та створенню більш сприятливої психологічної атмосфери.

Воно також активізує розвиток когнітивних функцій, зокрема пам'яті та уваги, що підвищує загальну продуктивність та ефективність навчання.

Перегляд відеоконтенту дозволяє учням ознайомитися з мовою в її автентичному соціокультурному середовищі, надаючи можливість чути мовлення носіїв, а також звертати увагу на інтонацію, типові мовленнєві моделі та невербальну поведінку в різних комунікативних сценаріях.

Однак, для ефективного застосування відеоматеріалів необхідно дотримуватися певних критеріїв відбору. До них належать:

1) інтерес аудиторії;

2) змістова доречність;

3) оптимальна тривалість;

4) незалежність фрагмента;

5) наявність або відсутність супровідних опор. [16, с. 177]

Правильний вибір відеоматеріалів гарантує їх ефективність і користь як інструмента для вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності.

Д. Хармер пропонує таку класифікацію відеоматеріалів:

1) програми у записі: програми, записані з певних телеканалів. Можуть бути важкими для розуміння;

2) відео з реального життя: використання художніх чи документальних фільмів потребує ретельного вибору теми та рівня складності;

3) відео для вивчення мови: розроблені насамперед для вивчення мови, проте не завжди мають достатню якість та достовірність. [14]

Інтеграція автентичних відеоматеріалів у навчальний процес забезпечує збагачення культурного контексту, що є критично важливим для розширення лінгвістичних знань та поглиблення розуміння культурної специфіки мови, що вивчається. Для учнів це створює унікальну можливість для вивчення культурних норм, традицій, звичаїв та способу життя носіїв мови, що безпосередньо сприяє вдосконаленню іншомовної комунікативної компетентності та розширенню світогляду.

Крім того, застосування відеоматеріалів сприяє розвитку навичок аудіювання, оскільки учні отримують змогу працювати з реальним темпом мовлення носіїв, навчаються виокремлювати ключові ідеї, інтерпретувати загальний контекст та отримувати додаткову інформацію завдяки візуальній складовій, наприклад, жестикуляції та міміці. [2]

Використання відеоматеріалів у процесі навчання сприяє вдосконаленню іншомовної комунікативної компетентності наступним чином:

1) мовлення та вимова: відеоматеріали надають можливість спостерігати за реальними життєвими ситуаціями. Вони допомагають поліпшити вимову учнів.

2) розуміння на слух: автентичні відеоматеріали розвивають навички розуміння мови на слух, демонструють різну вимову, інтонацію та мовленнєві засоби, що сприяє поліпшенню розуміння мовлення в реальних умовах;

3) граматика та лексика: автентичні відеоматеріали пропонують приклади реального вживання мовних структур та нових слів у контексті, що допомагає засвоїти граматичні правила та розширити словниковий запас;

4) культурна компетенція: автентичні відеоматеріали допомагають розширити свої знання про культуру та традиції країн мови, що вивчається. Вони пропонують візуальне сприйняття культурних аспектів. Це допомагає краще розуміти культурний контекст мови, розвивати толерантність та повагу до інших культур. [2]

Висновки. У ході дослідження визначено, що іншомовна комунікативна компетентність висвітлюється як складний, багатокомпонентний феномен, який становить ключову мету сучасної мовної освіти, передбачаючи здатність особистості до ефективної міжкультурної взаємодії. Це поняття виходить за рамки суто лінгвістичних знань, охоплюючи здатність інтерпретувати соціокультурні норми, національний менталітет та адаптувати власну мовленнєву поведінку до різних комунікативних контекстів, що є неможливим без ґрунтовного оволодіння мовленнєвою та соціокультурною компетенціями. Досягнення високого рівня іншомовної комунікативної компетентності вимагає відходу від виконання традиційних вправ на користь комунікативно-діяльнісного підходу, який реалізується через інтерактивні завдання та моделювання умов, максимально наближених до реального спілкування.

Використання автентичних відеоматеріалів визнано одним із найбільш результативних інструментів для інтенсифікації навчального процесу в умовах відсутності природного мовного середовища. Відеоматеріали забезпечують комплексний вплив на учня, оскільки вони не лише демонструють живі зразки мовлення, інтонації та вимови носіїв, але й надають доступ до невербальних засобів комунікації та візуального контексту, що полегшує засвоєння лексики та ситуативне розуміння.

Таким чином, оптимальне поєднання комунікативних завдань із застосуванням ретельно відібраних автентичних відеоматеріалів сприяє підвищенню мотивації, розширенню культурного світогляду учнів та вдосконаленню іншомовної комунікативної компетентності учнів за всіма ключовими критеріями.

Список використаних джерел:

1. Базиченко В. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови. URL: https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-informaciynokomunikaciynih-tehnologiy-na-urokah-inozemno-movi-176113.html

2. Барменкова О. І. Відеозаняття в системі навчання іноземної мови. *Іноземні мови в школі*. № 3. 1999. С. 20–25
3. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (12–14 листопада 2012 р., Львів). Львів, 2012. С. 158–160
4. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови : монографія. К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. 138 с.
5. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підруч. для студ. класич., пед. і лінг. ун-тів. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
6. Богачик М., Байло Ю. Використання автентичних відеоматеріалів як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови у процесі дистанційного навчання. URL: https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/592/512
7. Кравченко Т. М. Використання автентичних матеріалів у процесі формування іншомовної компетенції. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 25. 2012. С. 101–103
8. Кухта, І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. № 4. 2010. С. 27–32
9. Редько В. Г. Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи: результати емпіричних досліджень. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711263/1/Redko_Zasib_Communicative_Competence.pdf
10. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
11. Чеботарьова І. О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки*. № 36. 2014. С. 205–215
12. Чорна В. М.. Особливості іншомовної комунікативної компетентності в удосконаленні фахової діяльності вчителя іноземної мови. *Імідж сучасного педагога*. № 5(200). 2021. С. 81–84
13. Canning-Wilson C. Electronic Sources: Practical Aspects of Using Video in the Foreign Language Classroom. 2000. URL: http://iteslj.org/Articles/Canning-Video.html
14. Harmer J. How to Teach English. Longman, 2005. 198 p.
15. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education Limited, England, 2007. 448 p.
16. Richards J., Schmidt R. Language and Communication: Applied Linguistics and Language Study. Routledge. 2014. 288 p.
17. Turko O., Kravchuk T., Kashuba O., Navolska H., Kutsyi I. The latest tools for the formation of foreign language communicative competence of students of non language specialties. *Arab world English journal* (AWEJ). № 12(1). 2021. P. 443–457

Artem Poliukhovych. Improving Foreign Language Communicative Competence in German Lessons Using Authentic Video Materials

The article examines the role of video materials in improving foreign language communication skills in German lessons. The theoretical basis of the concept of “foreign language communication skills” is considered, in particular its structure, functions, and significance in the

educational process. Video materials are highlighted as an effective means of improving foreign language communicative competence. The criteria for selecting video materials for effective use in the learning process are highlighted. It has been found that combining communicative tasks with the use of carefully selected authentic video materials contributes to increasing motivation, broadening students' cultural worldview, and improving foreign language communicative competence.

Key words: foreign language communicative competence, video materials, teaching methods, improvement of foreign language communicative competence, integration of video clips, German language

UDC 81:179.8(045)

Bohdanovych V., student
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine
Scientific supervisor: Sherstiuk L.V.

HATE SPEECH AND WAYS OF EXPRESSING IT IN REAL LIFE AND SOCIAL NETWORKS

The article examines the linguistic, historical, and sociocultural mechanisms underlying hate speech, with a particular focus on its manifestations in face-to-face communication and across social networks. It highlights the principles of forming statements related to hate speech. The study explores the impact of hate speech on individuals and communities, highlighting its role in reinforcing stereotypes, provoking social tension, and further escalating conflicts. Illustrative examples drawn from the discourse of the Russo-Ukrainian war demonstrate how hate speech has been employed to construct enemy images, justify aggression, and manipulate people.

Key words: hate speech, discrimination, propaganda, violence, ethnic, social networks, race

People use social networks for various purposes, namely to express their opinions in comments, share advice, discuss social events, and more. However, some focus only on the negative aspects of the information presented and often cross the personal boundaries of their interlocutors.

Hate speech arises precisely from such comments on social media, as well as when a person causes conflicts in real life.

Hate speech is any communication, including images, videos, songs, etc., in speech, writing, or behavior that is aggressive or uses derogatory or discriminatory language toward a person or group of people. Discrimination can be based on religious or ethnic affiliation, nationality, race, skin color, origin, gender, health status, sexual orientation, gender identity, or other characteristics.

A characteristic feature of hate speech is that it is directed at a person or group based on who they are. For example, if one person responds rudely to another on public transport because they were pushed, this is an insult. But if, in the same situation, the person uses discriminatory language about the identity of that person or the group to which they belong, or incites others to discriminate against that person or their group, then that is hate speech [1].

Hate speech manifests itself in:

1) Calls for violence and discrimination, hidden calls, or incitement of other individuals or groups of individuals to discriminate (an example of incitement is the statement that one should not communicate with foreigners, specifically Chinese people, because they spread the coronavirus);

2) Creating a negative image of an ethnic, religious, or certain social group.

This is not related to specific accusations about events that have taken place, but rather to ethnic stereotypes: if there are street thieves, they must be Gypsies. However, the term "Gypsy" is considered incorrect; the correct term is "Roma" [2].

Similarly, an example of inciting interethnic conflict through the spread of hate speech is the Russians calling Ukrainians "khokhly" and the release of ice cream with the same name and the Ukrainian flag on the packaging. The aggressor country uses hate speech in its products in general. An example of this is the names of ice cream flavors "Poor Jew" or "Obamka," which indicate ethnic and interracial discrimination and incite xenophobia.

3) Calls to ban the construction of religious buildings, such as monasteries and mosques, also constitute humiliation of a population group that professes different religions (religious discrimination).

4) Denial of citizenship or prohibition of granting citizenship to a person based on their ethnicity.

5) Allegations of historical crimes or criminal offenses committed by an ethnic group or the population of a particular country: "Ukrainians humiliate Russian-speaking residents within their own country" is a propaganda narrative of a terrorist state.

6) Use of derogatory terms for participants in protests: "Maidanites," "fascists," "extremists," "Nazis," etc.

During the analysis of 950,000 messages from the Ukrainian media space during the war, as well as 1,500 bloggers on Facebook, a group of 50 words belonging to hate speech was preliminarily identified. It turned out that such messages account for 1,7% of the total. Among the most frequently used words are "vatnik" (22%), 'moskal' (18%), "rashist, rashism" (16%), "Mordor" (13%), "Lugandon" (9%), "Colorado" (7%), "Rasha, Rashka" (7%), 'katsap' (5%), "Muscovite" (3%).

However, according to psychologists, "Colorado" and "ukrop" are classic examples of dehumanizing the enemy, i.e., when the enemy is verbally degraded to the level of an insect, plant, or inanimate object [4].

This is a kind of response to their information war against the Ukrainian government and people in phrases such as "khokhol," "Kyiv regime," "Nazis," "Maidanites," "Maidanuts," "extremists," and many others (the most common phrases).

Hate speech contains vocabulary that evokes negative associations in a specific context and social environment. For example, the word vatnik is associated with rural residents of Russia, lumberjacks, or prisoners.

Accordingly, “vatniki” refers to people who support pro-Russian propaganda. The vocabulary of “hate speech” is often supported by the events that gave rise to it, but over time, it loses its relevance and becomes occasional in nature.

For example, the word “fritzi,” which was relevant during World War II and the post-war period, not only meant “soldier of the German army” but was also identified with the inhabitants of Germany.

But today, this word is rarely used, as is the word “dushman,” which was used to refer to the mujahideen during the Soviet Union's military operation in Afghanistan.

Such is the fate of words that appear during periods of economic, political, or social turmoil and are only understandable in a specific context: porokhoboty and Zelenofily, “spring without gunpowder,” “time to plant parsley,” Zedebily, kovidiot, kovidnik, kolorado, ukrop, titushki, Leninopad, crucified boy, junta, etc.

Other words are passed down through generations, become familiar, replace similar but less aggressive concepts, and replenish the arsenal of applied social and communication technologies of verbal weapons: Muscovite, Cossack, barbarian, Cossack, churka, Judas, slave, Pharisee, gypsy, ponayeli, natsmeni, kulak. Language is constantly changing and evolving, so words that were once normative (Yid, Negro, Pharisee) become offensive over time.

“Hate speech” is formed in various ways, such as:

− association with historical facts or figures (Judas, fascist, junta, fifth column);

− identification with social groups, ethnic groups, or races (katsap, village, khokhol, black-skinned);

− using comparative characteristics (cunning like a Jew; dirty like a gypsy; stupid like a Chukchi; working like a Negro on a plantation);

− dehumanization of the outgroup (Ukrop, Kolorado, Churki, animals, calf's tongue, it);

− unattractive perspective (decaying capitalism, Russian world);

− identification with literary characters (Shvonder, Sharikov, blue stocking, Casanova, Uncle Tom);

− creation of hostile words through contamination (lugandonia, maidauns, rashists, tarifocide, powder monkeys).

Negative emotional contaminants are offensive and derogatory in nature and have a psychological effect on the recipient. When familiar words do not produce the expected result [5, p. 280–281].

Based on hate speech, an entire interracial movement emerged, spreading on Instagram and Facebook under the hashtag #Black Lives Matter. But the organizers of

this movement themselves fueled interracial hatred by involving law enforcement agencies, which only emphasized the difference between police officers and African Americans in terms of skin color.

The confrontation between US citizens on the Internet (for example, the Black Lives Matter movement against the All Lives Matter movement) could increase the risk of riots, looting, and hate crimes on both sides.

In his study of the Black Lives Matter movement, Igor Skrypchenko emphasizes that the protests provoked a new wave of racial violence, as organizers and activists emphasized the white skin color of police officers.

It has been established that this led to a significant increase in the mortality rate of African Americans between 2014 and 2016. Thus, the activities of the Black Lives Matter social and political movement only destabilized the situation in the United States and worsened the situation of the African American community [3, p. 102].

This interracial movement only spread hate speech and conflict, which subsequently led to murders.

Hate speech can even be found in prepositions, such as the use of the expression “in Ukraine” by Russians, which is incorrect and calls into question Ukraine's state independence.

The use of the article “the” in the context of Ukraine is derogatory in the expression “The Ukraine,” since the article “the” was previously used to refer to the Ukrainian Soviet Socialist Republic (The Ukrainian Soviet Socialist Republic or USSR).

In fact, this expression towards Ukraine and its independence is offensive and spreads Russian propaganda.

The correct spelling of the name of our state is also specified in the Constitution of Ukraine and the Declaration of Independence of Ukraine.

Hate speech can be both a countermeasure in the information war and a cause of real conflicts between states. Hate speech does not always manifest itself through verbal signs (memes, videos, drawings, or texts that were once said, written, or read); it can also be gestures, facial expressions, or even the presence of distinctive features between people (such as skin color).

It is impossible to completely control the spread of hate speech in the mass media and cultural space. After all, every person has the right to their own opinion, which they express. And prohibiting the expression of opinion is also a form of hate speech, or more precisely, a complete prohibition of speech as a whole.

The Valuyev Circular of July 30 (July 18), 1863, and the Ems Decree of May 18, 1876, are direct evidence that the Ukrainian language was often banned, and thus the Russian Empire of that time, as it does today, spoke to the Ukrainian people in a language of hatred, trying to spread its own language and culture. It follows that hate

speech may not only be a linguistic problem; it affects all spheres of education, culture, science, history, and more.

Moreover, even in our communication, we may not even notice it, but we use words associated with hate speech. They have already become part of our everyday communication.

The only thing to do is to counteract the spread of hate speech, because it aggressively influences our worldview and perception of the world, and is part of propaganda against ourselves.

Every year, June 18th is marked as the Day Against Hate Speech.

UN Secretary-General António Guterres, on the occasion of the International Day Against Hate Speech, also noted that hate speech is now spreading faster and further than ever before, with the help of artificial intelligence, and digital platforms are spreading toxic content and creating "new spaces for persecution and abuse".

He recalled that the Global Digital Compact, concluded as an annex to the Pact for the Future declaration, calls for strengthened international cooperation to combat online hate speech, based on human rights and international law:

"To silence the voices of hate, we need partnerships at all levels: between governments, civil society, private companies, and religious and community leaders. We need to counter toxic narratives with positive messages and empower people to recognize, reject, and resist hate speech", – the UN Secretary-General believes [7].

Therefore, hate speech is undoubtedly a negative phenomenon and is used "as an instrument of hatred". However, at the same time, it is an interesting element to consider, since the words and expressions, gestures, and facial expressions used to express negative attitudes towards people or countries have different structures, which in turn are based on what has been used before or is popular today. For example, the name Ukraine (the Ukraine) with the definite article already indicates a political subtext and even the emergence of conflict due to disrespect for Ukraine's political independence. And once again, it reminds us of the importance of words, not only as a positive phenomenon of communication, but also as an instrument of influence. It is not for nothing that they say that words are weapons.

References:

1. Horchynska O. What is hate speech and how to counter it? 2021. URL: https://nv.ua/ukr/spec/mova-vorozhnechi-shcho-ce-shcho-robiti-yakshcho-ti-jiji-zhertva-yak-karayetsya-50195594.html?utm_content=set_lang

2. Lobanok D. What is hate speech and how to recognize it? 2023. URL: https://gwaramedia.com/mova-vorozhnechi/

3. Skrypchenko I. The Black Lives Matter Social and Political Movement and Its Role in the Increase of Violence Against African Americans in the United States. *Young Scientist*. № 5(93). 2021. P. 100–106 URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-5-93-20

4. Avoiding hate speech will bring peace closer. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/unikannya_movi_vorozhnechi_nablizit_mir/
5. Kolesnik G. “Hate speech” as a social and linguistic phenomenon. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. 2021. Vol. 32(71), № 4(3). P. 278–283
6. Karpiak O. Cotton wool with dill: the language of political memes. URL: http://discourse.in.ua/library/vata- z- ukropommova- politychnyh- memiv
7. Bunyak V. June 18 is International Day Against Hate Speech. URL: https://detector.media/infospace/article/241885/2025-06-18-18-chervnya-u-sviti-vidznachayut-mizhnarodnyy-den-protydii-movi-vorozhnechi/

Валерія Богданович. Мова ненависті та способи її вираження в реальному житті та соціальних мережах

У статті розглядаються лінгвістичні, історичні та соціокультурні механізми, що лежать в основі мови ненависті, з особливим акцентом на її проявах в особистому спілкуванні та в соціальних мережах. Висвітлюються принципи формування висловлювань, пов’язаних з мовою ненависті. Дослідження присвячене впливу мови ненависті на окремих осіб і спільноти, підкреслюючи її роль у зміцненні стереотипів, провокуванні соціальної напруженості та розпалюванні конфліктів. Ілюстративні приклади, взяті з дискурсу російсько-української війни, демонструють, як мова ненависті використовувалася для створення образу ворога, виправдання агресії та маніпулювання людьми.

Ключові слова: мова ненависті, дискримінація, пропаганда, насильство, етнічна приналежність, соціальні мережі, раса

УДК 81:316.28(045)

Видрич К. В., здобувачка ВО
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна
Науковий керівник: Ніколенко К. В.

ПРОСТА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ БЕЗБАР’ЄРНОСТІ

Стаття присвячена аналізу простої мови (Plain Language), що охоплює як зрозумілу, так і легку для читання мову, як життєво важливого інструменту інклюзивної комунікації, спрямованого на подолання соціальних та культурних бар'єрів у доступі до інформації. Рух за просту мову, історія якого сягає Античності, а активний розвиток розпочався у 1970-х роках та був закріплений низкою національних законодавчих актів (зокрема, Plain Writing Act у США) та міжнародними стандартами (ISO 24495-1:2023), наголошує на ясності, актуальності та доступності інформації в юридичному, освітньому та медичному секторах. Його значення виходить за межі лінгвістичного спрощення, оскільки він має вирішальне значення для

забезпечення доступності життєво важливої інформації для широких верств населення, особливо для осіб із низьким рівнем грамотності або когнітивними порушеннями, сприяючи підвищенню соціальної інклюзії та покращенню загального добробуту.

Ключові слова: проста мова (Plain Language), інклюзивна комунікація, безбар'єрність, інклюзивна культура, соціальна інклюзія, доступність інформації, стандартизація комунікації

Проста мова, що охоплює як зрозумілу, так і легку для розмови мову, слугує життєво важливим засобом безбар'єрного спілкування, спрямованого на забезпечення доступності інформації для різних груп населення, особливо для тих, хто має низький рівень грамотності або когнітивні порушення. Цей рух виник з потреби в чіткому та зрозумілому спілкуванні, підкреслюючи важливість ясності, актуальності та залучення в різних контекстах, включаючи юридичний, освітній та медичний сектори.

Зазначимо, що еволюція практик простої мови була сформована пропагандою інклюзивності, яка гарантує, що люди з будь-яким походженням можуть отримати доступ до важливої інформації та послуг без непорозумінь [1]. Проста мова – це комунікаційний підхід, що наголошує на ясності та доступності, який прагне зробити інформацію зрозумілою та практичною для різноманітної аудиторії. Цей рух набув популярності в 1970-х роках і з того часу визнається за свою вирішальну роль у підвищенні доступності, особливо для людей з інвалідністю, низьким рівнем грамотності та тих, хто не знайомий з певними предметами чи мовами. Замінюючи складну термінологію простими словами, ми сприяємо інклюзивності та залученню, забезпечуючи ефективне передавання важливої інформації в різних контекстах, включаючи медичне обслуговування, право та урядові комунікації [2, с. 77].

Значення простої мови полягає в її потенціалі для покращення розуміння та включеності участі серед маргіналізованих спільнот, тим самим покращуючи результати освіти та медичну грамотність. Дослідження показують, що чітка комунікація може призвести до прийняття кращих рішень щодо здоров'я, підвищення рівня освіти та покращення загального добробуту, особливо для населення, яке стикається з труднощами, пов'язаними з традиційними методами комунікації [3].

В результаті, різні організації та установи прийняли рекомендації та стандарти для просування принципів простої мови, що завершилося формалізацією таких структур, як стандарт ISO 24495-1:2023 [4].

Незважаючи на свої переваги, впровадження простої мови стикається з труднощами, зокрема з опором з боку фахівців, які бояться надмірного спрощення, та відсутністю консенсусу щодо того, що являє собою «проста» мова. Крім того, культурні відмінності та складність мовної еволюції ускладнюють стандартизацію практик, спрямованих на сприяння доступності.

Збалансування потреби в простоті зі збереженням нюансованої інформації є важливим для того, щоб уникнути виключення аудиторії з критичного дискурсу та інформації.

Оскільки проста мова продовжує набирати обертів, вона відображає зростаюче прагнення сприяти соціальній залученості та інклюзії, забезпечуючи не лише спрощене спілкування, але й доречне та контекстуально відповідне для всіх користувачів. Шлях простої мови – це не лише лінгвістичне спрощення; він втілює ширший рух до рівності та доступності в комунікації, відображаючи зусилля суспільства щодо подолання бар'єрів, що перешкоджають ефективному обміну інформацією.

Використання простої мови як засобу безбар'єрного спілкування значно змінилося з часом під впливом потреби зробити інформацію доступною для різних верств населення. Ранні зусилля можна простежити до створення ініціатив щодо простої мови, спрямованих на покращення розуміння для широкої громадськості [5]. Концепція простої мови підкреслює ясність та доступність, прагнучи зменшити складність комунікації, особливо в юридичному та медичному контекстах.

Наприкінці XX-го століття, оскільки рівні грамотності значно відрізнялися, а деякі групи населення стикалися з труднощами в розумінні складних текстів, рух за просту мову набрав обертів. Групи захисту прав людей почали підкреслювати важливість використання простої мови в публічних документах, медичній інформації та освітніх матеріалах. У цей період з'явилися рекомендації та стандарти, які сприяли використанню чіткої та лаконічної мови, що зрештою призвело до формалізації принципів простої мови, таких як ті, що викладені у стандарті ISO 24495-1:2023.

Прагнення до доступної комунікації продовжилося і в XXI столітті, зі зростанням усвідомлення впливу мови на маргіналізовані спільноти. Дослідження показали, що чітка комунікація може значно покращити показники здоров'я та освітуи серед населення з низьким рівнем грамотності або когнітивними порушеннями. Це усвідомлення призвело до розвитку простої мови, яка ще більше спрощує зміст, використовуючи короткі речення, загальновживану лексику та часто супровідні візуальні матеріали для покращення розуміння.

Рух за простоту мови в Сполучених Штатах почав набирати обертів у 1970-х роках, стимульований прихильниками, які наголошували на необхідності доступного спілкування. Джон О'Хейр, співробітник Бюро землеустрою США, був серед перших прихильників, опублікувавши в 1966 році книгу під назвою «Gobbledygook Has Gotta Go» («Таємниця має йти»), в якій критикував заплутану мову в урядових комунікаціях [6]. Прагнення до чіткішого формулювання

завершилося значними політичними діями; президент Ніксон першим публічно виступив за те, щоб правила формулювалися «простою мовою», тоді як президент Картер вимагав, щоб урядові правила були якомога простішими та зрозумілішими. Хоча цей мандат пізніше був скасований президентом Рейганом, було посіяно зерно для законодавчих дій. Формалізація простої мови в законодавстві США відбулася із запровадженням Закону про простий текст у 2010 році, який зобов'язав федеральні агентства чітко та ефективно спілкуватися з громадськістю.

Цей акт відображав ширший суспільний зсув до інклюзивності та доступності, гарантуючи, що життєво важлива інформація може бути легко зрозумілою та використаною всіма громадянами, а не лише тими, хто має вищу освіту чи спеціалізовані знання. Концепція простої мови не є нещодавнім нововведенням; дискусії про чітке спілкування сягають античності. Римський педагог Квінтіліан наголошував, що ефективне спілкування має бути спрямоване на запобігання непорозумінням, а не просто на сприяння розумінню [7, с. 19].

Протягом багатьох років принципи простої мови розвивалися, щоб задовольнити не лише ясність та доступність, але й необхідність ефективного залучення аудиторії, визнаючи, що чітке та лаконічне спілкування виграє від кожного, особливо ті, хто має когнітивні та навчальні розлади.

Сьогодні акцент на простій мові продовжує впливати на різні сфери, заохочуючи організації застосовувати стилі письма, які надають пріоритет розумінню та доступності для читача, тим самим сприяючи створенню інклюзивного середовища, де всі люди можуть отримати доступ до важливої інформації та використовувати її [8].

У контексті відсутності єдиного уніфікованого трактування поняття «інклюзивна культура», його аналіз потребує системного узагальнення теоретичних засад. На основі міждисциплінарного підходу констатується, що інклюзивна культура є комплексним соціокультурним феноменом, який функціонує як особлива філософія та система спільних цінностей, де принципи інклюзії та відповідальність за якість процесу повністю розділяються всіма його учасниками. Вона становить інтеграційну частину загальної культури установи, високий рівень якої створює доброзичливий мікроклімат довіри, необхідний для розвитку взаємозалежних та ефективних відносин між усіма суб'єктами. Ця культура відображається в особливій інклюзивній атмосфері, що забезпечує постійне впровадження необхідних модифікацій та адаптацій навчального середовища, які органічно вплетені в загальну структуру закладу та націлені на надання різноманітної підтримки відповідно до індивідуальних потреб. Зрештою, інклюзивна культура розглядається як фундаментальна основа для формування культури інклюзивного суспільства в цілому, де різноманіття

людських потреб вітається та акумулюється як ресурс, що сприяє досягненню високих результатів, співпраці та безперервному вдосконаленню [9, с. 367].

Зрештою, проблема сприяння інклюзивності при одночасному вирішенні проблеми, притаманної певним темам, залишається постійною. Хоча проста мова спрямована на усунення бар'єрів, потреба в чітких поясненнях та підтримці для користувачів з різним рівнем розуміння може призвести до ситуацій, коли цільова аудиторія все ще почувається відчуженою або перевантаженою. Ключ полягає у вдумливому представленні складної інформації з відповідним підкріпленням, яке може допомогти користувачам орієнтуватися в щільному матеріалі, не відчуваючи себе втраченими чи відстороненими.

Таким чином, Проста мова органічно корелюється з принципами інклюзивної культури – соціокультурного феномену, який функціонує як особлива філософія, що створює доброзичливий мікроклімат довіри та забезпечує постійне впровадження необхідних адаптацій навчального середовища. Незважаючи на беззаперечні переваги, її впровадження стикається з викликами, пов'язаними з опором фахівців та необхідністю балансувати між простотою і збереженням нюансованої інформації, що визначає просту мову не лише комунікаційною стратегією, але й відображенням ширшого суспільного прагнення до комунікативної рівності та безбар’єрного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: прийнята Всесвітньою конференцією... 1994 р. Документ 995_001-94. Прийняття від 10.06.1994. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text
2. Сухенко В. Г. Формування інклюзивної комунікаційв системі вищої освіти. *Вища школа.* № 6 (213). 2023. С. 76–81
3. Plain language in the classroom: find, understand, use. URL: https://learninginnovation.ca/plain-language-in-the-college-classroom/
4. ISO 24495-1:2023 Plain language. Part 1: governing principles and guidelineshttps. URL: https://www.iso.org/ru/standard/78907.html
5. Інклюзивна комунікація: люди старшого віку. Національна соціальна сервісна служба України. URL: https://nssu.gov.ua/news/inkliuzyvna-komunikatsiia-liudy-starshoho-viku
6. Shapiro S., Aull L. Plain Language Is Key to DEI in Academe. Snside Hiher Ed. 2023. URL: https://solutions.insidehighered.com/campus?_gl=1*jq4ddw*_gcl_au*ODgyODQ3NTYxLjE3NjQxMDAyMzI.*_ga*MTU2NjIwMzY4OS4xNzY0MTAwMjMy*_ga_F07KT3P0SW*czE3NjQxMDAyMzEkbzEkZzEkdDE3NjQxMDA0MzUkajI4JGwwJGgw
7. Завгородня Т. К. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник. Івано–Франківськ, 2014. 160 с.
8. Creating Accessible Resources. Resource Library. URL: https://disabilityphilanthropy.org/resource/creating-accessible-resources/
9. Лещук Г . Інклю живна комунікація як інструмент формування інклюзивної культури: термінологічний аналіз *Соціальна робота і Освіта.* № 3, Т. 8. 2021. С. 364–372

Kamila Vydrych. Simple Language as a Tool for Inclusive Communication: Social and Cultural Aspects of Accessibility

This article analyses plain language, which encompasses both understandable and easy-to-read language, as a vital tool for inclusive communication aimed at overcoming social and cultural barriers to accessing information. The plain language movement, whose history dates back to antiquity, and whose active development began in the 1970s and was enshrined in a number of national laws (in particular, the Plain Writing Act in the United States) and international standards (ISO 24495-1:2023), emphasises the clarity, relevance and accessibility of information in the legal, educational and medical sectors. Its significance goes beyond linguistic simplification, as it is crucial for ensuring the accessibility of vital information to the general public, especially for people with low literacy or cognitive impairments, thereby promoting social inclusion and improving overall well-being.

Key words: Plain Language, inclusive communication, accessibility, inclusive culture, social inclusion, information accessibility, communication standardisation

УДК 81: 316.774(045)

Зінченко В. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна

МОВА У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено сучасний стан функціонування української мови в медіапросторі, зокрема в ЗМІ, соціальних мережах та рекламі. Проаналізовано тенденції, виклики та перспективи розвитку масової комунікації українською мовою, зокрема в умовах війни 2022–2025 рр. Наведено приклади реальних медіапрактик, цитати провідних українських дослідників (Н. Горбач, О. Стрельбицька, Т. Голота, Л. Масенко, С. Безчотнікова, Н. Зражевська), а також офіційні дані Уповноваженого із захисту державної мови.

Ключові слова: українська мова, медіапростір, масова комунікація, соцмережі, ЗМІ, війна 2022–2025

Сучасний медіапростір України переживає динамічні зміни у мовній сфері. Поширення соціальних мереж, розвиток онлайн-ЗМІ та рекламних платформ формує нові мовні практики, підвищує роль української мови як інструменту ідентичності та національної комунікації [3]. Особливо посилюється цей процес у період війни 2022–2025 рр., коли українська мова стала не лише засобом інформаційної взаємодії, а й елементом національної безпеки [7]. За даними Уповноваженого із захисту державної мови, частка публікацій українською

мовою в соцмережах та медіа зросла до 56 % у 2024 р. [4], що свідчить про активізацію україномовного контенту та посилення мовної свідомості громадян.

Дослідження Н. Горбач і О. Стрельбицької показують, що медіакультура суттєво впливає на формування лексикону молоді, трансформуючи мовні стратегії та спосіб комунікації в соцмережах [3]. Зокрема, автори зазначають: «Медіа та соціальні платформи не лише відтворюють мовні норми, а й створюють нові мовні практики, що впливають на формування мовної ідентичності молодого покоління» [3]. Т. Голота вказує на активне використання маніпулятивної риторики в текстах україномовних медіаресурсів, що потребує уважного аналізу мовних засобів [2]. Масенко підкреслює роль української мови у формуванні національної ідентичності та мовної політики держави [7]. С. Безчотнікова і Н. Зражевська досліджували трансформацію українського медіаландшафту під час війни і виявили, що українська мова домінує у більшості платформ [1].

У період 2020–2025 рр. спостерігається зростання україномовного контенту у соцмережах, новинних ресурсах та рекламі. Наприклад, у Facebook та Instagram частка постів українською мовою у 2024 р. перевищувала 55 %, тоді як ще у 2019 р. цей показник був близько 40 % [4].

Серед основних проблем – вплив російськомовного контенту, недотримання мовних норм у рекламі та соцмережах, а також маніпулятивне використання мови у медіа. Т. Голота наголошує на важливості контролю за мовною чистотою та відповідністю стандартам у професійній журналістиці [2]:

- новини: онлайн-видання «Українська правда» активно використовують стандартизовану українську мову, водночас адаптуючи матеріали під сучасні комунікаційні формати;

- соцмережі: Instagram і Facebook демонструють поширення мемів та інформаційних постів українською мовою;

- реклама: бренди, такі як «Roshen» та «Obolon», переходять на 100 % україномовну рекламу, використовуючи сучасні лексичні та стилістичні засоби.

Війна значно активізувала українськомовний контент у медіапросторі. За даними Уповноваженого із захисту державної мови, українська мова домінує у новинних ресурсах та соцмережах, що сприяє консолідації суспільства, формуванню патріотичної ідентичності та посиленню інформаційного спротиву [6].

Сучасні соціальні мережі стали ключовим майданчиком для поширення української мови. TikTok, YouTube та Instagram відіграють важливу роль у формуванні мовних норм серед молоді. Дослідження Н. Горбач і О. Стрельбицької показують, що молоді користувачі активно створюють контент

українською мовою, що містить адаптовану лексику, меми та сленг, але водночас зберігає базові граматичні й орфографічні норми [3].

Водночас відзначається тенденція до стандартизації та популяризації мовної культури. Освітні ініціативи, такі як проєкти «Є-мова» та «Мова – ДНК нації», сприяють підвищенню мовної грамотності серед журналістів і редакторів. Як зазначає О. Сербенська [8], нове покоління медійників сприймає українську як конкурентну перевагу, а не як формальну вимогу. Це свідчить про внутрішню еволюцію мовної свідомості у професійних комунікаційних середовищах.

Серед перспектив розвитку варто відзначити зростання ролі штучного інтелекту у створенні медіаконтенту. Системи автоматизованого перекладу, генерації текстів та мовного аналізу (ChatGPT, Grammarly, DeepL) стають інструментами, що формують нову якість мовлення. Проте їх використання потребує україномовної адаптації та фахового контролю, аби уникнути спрощення мовних норм. Як зазначає С. Яременко [10, с. 59], штучний інтелект може виступати не лише як технічний ресурс, а й як чинник культурного впливу, що формує стиль і семантику медіадискурсу.

Це створює нову медіаекосистему, де українська мова не лише функціонує як засіб комунікації, а й стає елементом культурної ідентичності. За даними дослідження С. Безчотнікової та Н. Зражевської, частка україномовного контенту у відеоплатформах зросла на 18 % за період 2022–2024 рр., що відображає активізацію національно-орієнтованої комунікації [1].

Якщо ми будемо говорити про мовну політику та стандарти журналістики, то важливим аспектом розвитку медіапростору є дотримання мовних стандартів у журналістиці. Л. Масенко зазначає, що стандарти української мови у ЗМІ забезпечують формування коректного і зрозумілого дискурсу, що особливо важливо в умовах інформаційної війни [7].

На практиці це проявляється у створенні редакційних політик:

- перевірка текстів на відповідність орфографії та стилю;
- використання української мови у заголовках, підписах та візуальних матеріалах;
- адаптація текстів для соціальних мереж, зберігаючи граматичну коректність та лексичну чистоту.

Війна змінила медіаландшафт і вимоги до мови. Важливу роль відіграють стратегії інформаційного спротиву:

1. Масове поширення патріотичних постів та інформаційних мемів українською мовою.

2. Використання україномовних комунікацій у месенджерах для підвищення обізнаності населення.

3. Активізація блогерів і відеокреаторів, які створюють контент українською для внутрішньої та міжнародної аудиторії.

Н. Горбач і О. Стрельбицька підкреслюють, що ці стратегії не лише популяризують мову, а й формують нові соціальні практики, що впливають на мовну поведінку громадян [3].

Перспективи розвитку медіапростору українською мовою. Прогнози на 2025–2030 рр. свідчать, що українська мова буде дедалі більше інтегруватися в цифровий медіапростір. Серед ключових напрямів розвитку:

1. Діджиталізація освіти та медіа: навчальні платформи та онлайн-курси активно використовуватимуть українську мову, що сприятиме поширенню контенту серед молоді.

2. Мовні технології: автоматичний переклад, спелчекери та мовні помічники адаптовуватимуть українську мову для користувачів по всьому світу.

3. Міжнародна комунікація: розвиток україномовного контенту для закордонних аудиторій через YouTube, TikTok, Instagram і подкасти.

Таким чином, українська мова не лише зміцнить свої позиції в медіапросторі, а й стане інструментом культурної дипломатії та формування глобальної мовної ідентичності України.

Отже, українська мова у сучасному медіапросторі демонструє зростання впливу та активне використання у ЗМІ, соцмережах та рекламі; основними викликами залишаються недотримання мовних норм, присутність російськомовного контенту та маніпулятивні практики; війна 2022–2025 рр. стала каталізатором активізації україномовного контенту та підвищення ролі мови як чинника національної ідентичності; подальший розвиток медіапростору в Україні вимагає постійного моніторингу мовних практик, підтримки україномовного контенту та формування професійних стандартів.

Українська мова у сучасному медіакомунікаційному просторі України зазнає інтенсивних змін, які одночасно несуть потенціал розвитку та ризики ерозії мовних норм. З одного боку, спостерігається безпрецедентне зростання україномовного контенту, активна цифровізація, поява нових форматів комунікації. З іншого – глобалізаційні процеси, двомовність і вплив інформаційних воєн ставлять перед українською мовою складні виклики. Подальший розвиток залежить від балансу між технологічними інноваціями, освітньою політикою та культурною відповідальністю медіаспільноти. Відтак, українська мова у медіа майбутнього – це не лише інструмент, а й ціннісний маркер, що визначатиме позицію України у світовому комунікативному просторі.

Список використаних джерел:

1. Безчотнікова С., Зражевська Н. Український медіаландшафт під час війни (2022–2024 рр.): трансформація та динаміка медіаспоживання. *Інтегровані комунікації*. 2024. № 2. С. 14–17
2. Голота Т. Мовні засоби маніпулятивної риторики в текстах українськомовних медіаресурсів. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2025. № 1(77). С. 22–27
3. Горбач Н. В., Стрельбицька, О. О. Вплив медіакультури на формування лексикону сучасної молоді. *Академічні студії*. 2022. № 4. С. 33–36
4. Звіт Уповноваженого із захисту державної мови. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/u-2024-rotsi-zberehlasia-tendentsiia-do-polipshennia-stanu-vykonannia-vymoh-zakonu-pro-derzhavnu-movu-zvit-upovnovazhenoho-iz-zakhystu-derzhavnoi-movy
5. Зінченко В. Аналіз впливу соціальних мереж на поведінку та світогляд сучасної молоді. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (Кривий Ріг, 24 травня 2024 р.). Кривий Ріг : КННІ ДонДУВС, 2024. С. 301–305 URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/07/zbirnyk_nps_24_05_2024_protokol_dlya_pdf.pdf
6. Зінченко В., Літвін К. Проблематика популяризації української мови в умовах воєнного стану. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (Кривий Ріг, 24 травня 2024 р.). Кривий Ріг : КННІ ДонДУВС, 2024. С. 166–170 URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/07/zbirnyk_nps_24_05_2024_protokol_dlya_pdf.pdf
7. Масенко Л. Т. Мовний конфлікт в Україні: шляхи розв’язання. *Українська мова*. 2018. № 2(66). С. 19–24
8. Стрельбицька О. О., Подолюк С. М. Медіалінгвістичні тенденції на сучасному етапі розвитку мовної освіти в Україні. *Академічні студії*. 2021. № 3. С. 12–18

Viktoriia Zinchenko. Language in the Modern Media Space: Trends, Challenges and Prospects for the Development of Mass Communication

The article examines the contemporary status of the Ukrainian language in the media space, particularly in mass media, social networks, and advertising. Trends, challenges, and prospects of Ukrainian-language mass communication are analyzed, especially under the conditions of the 2022–2025 war. Real media examples, quotes from leading Ukrainian researchers (N. Horbach, O. Strelbytska, T. Holota, L. Masenko, S. Bechotnikova, N. Zrazhevskaya), and official data from the Commissioner for the Protection of the State Language are presented.

Key words: Ukrainian language, media space, mass communication, social networks, mass media, 2022–2025 war

УДК 81:316.28(045)

Пономаренко Р. Р., здобувачка ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник Тільняк Н. В.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У роботі проаналізовано фундаментальну роль мови та її функціонування у просторі засобів масової комунікації (ЗМК). Зроблено акцент на тому, що мова в медіа є не лише засобом передачі інформації, але й потужним інструментом впливу на формування суспільної думки, ідеологічних переконань та загальної мовної культури нації. Показано основні функції мови у ЗМК, розглянуто вплив медіа на розвиток і трансформацію сучасної літературної мови. Додатково проаналізовано виклики, пов'язані з поширенням мовних помилок, іншомовних запозичень та суржику через медіаканали. Окрему увагу приділено специфіці функціонування мови в "нових медіа" (соціальних мережах) та її маніпулятивному потенціалу. З'ясовано, що якість мови ЗМК має прямий і визначальний вплив на масову мовленнєву культуру суспільства.

Ключові слова: мова, засоби масової комунікації, мас-медіа, інформаційна функція, маніпулятивна функція, мовленнєва культура, публіцистичний стиль, мовна норма, нові медіа, англіцизми, мовна політика

Сучасний інформаційний простір характеризується стрімким розвитком новітніх технологій та зрощенням їх із глобальними економічними та політичними процесами [1]. Це зумовило необхідність максимально швидкого, майже миттєвого доступу та обміну інформацією в планетарному масштабі. Саме ці процеси стали потужним поштовхом для інтенсивного розвитку мов, що обслуговують засоби масової комунікації (ЗМК) [2]. Еволюція ЗМК від друкованого слова (газет) до радіо, згодом телебачення, а сьогодні – до цифрових інтернет-платформ, на кожному етапі висувала нові вимоги до мови, адаптуючи її до потреб каналу передачі та специфіки сприйняття аудиторії.

Засоби масової комунікації – це інституціоналізовані канали та технічні засоби передачі інформаційних повідомлень, що орієнтовані на великі, географічно розсіяні та анонімні маси. До них традиційно належать друковані ЗМІ (газети, журнали), ефірні засоби (радіо, телебачення, кіно), а також сучасні цифрові медіа (інформаційні агентства, веб-сайти, блоги, соціальні медіа) [3].

Мова в медіа є невід’ємною складовою механізму функціонування демократичного суспільства. Вона допомагає індивіду включитись у політичну, соціальну та культурну діяльність, вийти за межі його безпосереднього життєвого досвіду та сформувати уявлення про світ [1].

У сучасній стилістиці мову ЗМІ традиційно розглядають як окремий функціональний підстиль публіцистичного стилю. Цей стиль є унікальним, оскільки він покликаний поєднувати, на перший погляд, протилежні риси: **стандарт** (точність, фактаж, клішованість для швидкої передачі новин) та **експресію** (емоційність, оцінковість, образність для привернення уваги та формування ставлення). Мова ЗМІ, що обслуговує періодику, радіо, телебачення та рекламу, відіграє винятково важливу роль як засіб комунікації, забезпечуючи не лише передачу важливої інформації, але і її інтерпретацію [6].

Мова мас-медіа виконує низку ключових функцій у суспільстві, які часто реалізуються комплексно:

1. **Інформаційна функція:** Основне призначення – інформувати аудиторію про події, факти та новини. Мова тут має бути максимально точною, об'єктивною та оперативною, забезпечуючи доступ громадськості до актуальних даних.

2. **Переконувальна (впливова) функція:** Використання мови для формування певних переконань, позицій чи поведінкових моделей. Ця функція є домінуючою у політичній агітації, рекламній чи пропагандистській діяльності, де мова має на меті не просто повідомити, а спонукати до дії чи зміни поглядів.

3. **Формувальна (світоглядна) функція:** Мова ЗМІ, особливо у аналітичних та культурно-просвітницьких програмах, впливає на формування світогляду, моральних норм, ціннісних орієнтирів та естетичних смаків у суспільстві.

4. **Соціально-орієнтаційна функція:** Медіатексти допомагають індивіду орієнтуватися в складному соціальному просторі, формуючи уявлення про актуальні події, соціальні конфлікти та суспільні настрої, пропонуючи "карту" сучасності.

5. **Естетична функція:** Використання літературних і стилістичних засобів (тропів, фігур) для створення текстів, що мають естетичну цінність. Це особливо характерно для матеріалів культурно-мистецького спрямування, есеїстики, якісних публіцистичних нарисів [3].

Окрім цих базових, дослідники виділяють і більш специфічні функції. Зокрема, **маніпулятивна функція**, яка відрізняється від переконувальної своїм прихованим характером, коли адресат не усвідомлює, що на нього чиниться вплив [3]. Також важливою є **контактовстановлююча (фатична) функція**, спрямована на створення та підтримку контакту з аудиторією (наприклад, звернення ведучих до глядачів, риторика "small talk" у ранкових шоу), що створює ілюзію причетності та довіри. Мова ЗМІ, таким чином, стає потужним засобом здійснення соціальної влади та формування світогляду адресатів.

Мова сучасних українських ЗМК є багатим джерелом для вивчення новітніх тенденцій у розвитку сучасної літературної мови. Медіа активно поповнюють її новою лексикою (неологізмами, термінами), сприяють популяризації певних виразів та фіксації нових норм [4].

Однак, вплив медіа має і низку суттєвих особливостей та викликів, які можуть мати деструктивний характер:

- **Демократизація та вульгаризація стилю.** З одного боку, відбувається позитивна демократизація публіцистичного стилю, він стає ближчим до аудиторії. З іншого – це призводить до розширення нормативних кордонів, а часто і до їх стирання. У гонитві за рейтингом медіа активно використовують просторіччя, жаргонізми та навіть вульгаризми, що знижує загальний рівень мовлення.
- **Наслідування мовлення.** Телевізійна та радійна мова, яка використовується для передачі новин чи популярних програм, має високий авторитет. Глядач чи слухач опосередковано сприймає її як зразок і починає наслідувати, використовуючи мовні моделі (або помилки) ведучих у подібних ситуаціях.
- **Стирання діалектів.** Телебачення та загальнонаціональне радіо, будучи доступними скрізь, транслюють єдиний стандартизований варіант мови. Це сприяє національній єдності, але водночас нівелює багатство місцевих діалектів та акцентів, витісняючи їх на периферію.
- **Негативний вплив помилок.** Помилки у мовленні ведучих, дикторів чи журналістів (неправильний наголос, порушення норм відмінювання, русизми) мають ефект «снігової кулі». Вони тиражуються на мільйонну аудиторію і починають сприйматися як варіант норми, що негативно впливає на загальну культуру мовлення.
- **Американізація мови.** В епоху глобалізації спостерігається надзвичайна американізація мови ЗМІ. Це не лише прямі лексичні запозичення (часто невиправдані, як-от *дедлайн, івент, спікер, імплементація*), але й калькування англійських синтаксичних конструкцій, що суперечить граматичній будові української мови.
- **Явище суржику.** Для українського медіапростору актуальною залишається проблема поширення українсько-російського суржику. Він виявляє себе на різних мовних рівнях (лексичному, граматичному, фонетичному) і, потрапляючи в ефір, легітимізується у свідомості масового споживача, засмічуючи літературний стандарт.

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі відіграють визначальну роль у формуванні мовного простору, конкуруючи з традиційними

ЗМК. Платформи, такі як Facebook, Instagram, TikTok та X (Twitter), створюють абсолютно нові комунікативні норми [7].

Це формує феномен **«мови нових медіа»**, що активно впливає і на мову традиційних ЗМК. Її характерні риси:

1. **"Кліпове мислення" і скорочення:** Необхідність утримати увагу користувача в потоці інформації вимагає максимальної стислості, лаконічності, що призводить до спрощення синтаксису, появи "клікбейтних" заголовків та пріоритету форми над змістом.

2. **Неофіційність та емоційність:** Мова стає більш розмовною, неофіційною. Активно використовуються емоційні маркери (емодзі, гіфки, стікери, специфічний сленг). Текст стає «креолізованим» – таким, де візуальна частина є невід'ємною від вербальної.

3. **Інтерактивність:** Мова з монологічної (як на ТБ) перетворюється на діалогічну. Коментарі, репости, лайки стають частиною комунікативного акту, що розмиває роль автора та аудиторії.

4. **Поширення неологізмів:** Соціальні медіа сприяють появі та миттєвому поширенню нових мовних трендів, мемів та інтернет-неологізмів (наприклад, *хейтити, задонатити, крінж*), що швидко потрапляють у публіцистичний стиль [5].

Водночас саме неконтрольованість цього простору створює ризик катастрофічного зниження мовної культури через масове неконтрольоване відтворення граматичних, стилістичних та орфографічних помилок.

Одним із ключових чинників ефективної медіакомунікації є дотримання журналістських стандартів: точності, об’єктивності, достовірності, збалансованості та дотримання етичних норм. Мовна культура журналіста безпосередньо впливає на сприйняття інформації аудиторією та рівень довіри до медіа.

Особливо небезпечним у цьому контексті є використання мовних маніпуляцій. Це прихований вплив на аудиторію через специфічний добір мовних засобів. До поширених технологій належать:

- **Використання евфемізмів:** Заміна слів з негативною конотацією на нейтральні або позитивні (наприклад, *«негативне зростання»* замість *«падіння»*, *«оптимізація»* замість *«скорочення»*).
- **Навішування ярликів:** Вживання емоційно забарвленої, оціночної лексики для створення образу (часто образу ворога) без аргументації.
- **Маніпуляція з фактами:** Використання мовних конструкцій, що дозволяють перекрутити зміст (наприклад, умовчання частини інформації, вибіркове цитування, подача припущень як доконаних фактів) [5].

Етичні стандарти мовлення вимагають від журналіста уважного добору лексики, уникнення маніпуляцій, дискримінаційної чи оціночної лексики. Ясність, логічність, аргументованість та відповідність жанру допомагають створювати якісний контент. Порушення цих норм призводить не лише до втрати авторитету ЗМІ, але й до правових наслідків (позови про дифамацію) та зниження загального рівня суспільного дискурсу.

В умовах глобалізації та потужного зовнішнього інформаційного тиску не можна оминути роль державної мовної політики у сфері ЗМК. В Україні це питання є особливо актуальним. Запровадження мовних квот на радіо та телебаченні, вимоги до мови друкованих та онлайн-ЗМІ покликані захистити та утвердити український мовний простір. Ці регуляторні механізми стимулюють виробництво україномовного контенту, підтримують національну ідентичність та сприяють підвищенню статусу державної мови в одній з найвпливовіших сфер суспільного життя.

Мова і засоби масової комунікації є нерозривно пов'язаними. Мова є основним інструментом реалізації всіх функцій ЗМК – від простого інформування до складного процесу формування світогляду.

Якість мови ЗМК безпосередньо впливає на рівень масової мовленнєвої культури, виступаючи або її каталізатором, або інгібітором. Сучасні виклики, такі як глобалізація, поширення англіцизмів, проблема суржику та специфіка мови "нових медіа" (соціальних мереж з їх "кліповим мисленням"), ставлять перед журналістами нові завдання [1].

Журналіст повинен не просто досконало володіти мовою, а й усвідомлювати свою відповідальність, адже його слово має значний вплив. Підтримка високого рівня мови засобів масової інформації, дотримання етичних норм, протидія маніпуляціям та послідовна державна мовна політика є життєво важливими в контексті підвищення загального рівня мовленнєвої культури суспільства та зміцнення інформаційного суверенітету держави.

Список використаних джерел:

1. Основні форми масової комунікації та навіщо вона нам потрібна. URL: https://prnews.io/uk/blog/masova-komunikatsia.html
2. Особливості впливу сучасних засобів масової інформації на формування та розвиток масової мовленнєвої культури. URL: https://journals.uran.ua/kis/article/download/270543/265891
3. Засоби масової інформації. 1. Види та функції засобів. URL: http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/OOPTBD11-GO.pdf
4. Кучерова О. О. Замітка як об'єкт дослідження теорії комунікації (на матеріалі британської преси). URL: https://www.google.com/search?q=https://ezp.ukma.ua/bitstreams/d7a5c118-4d 05-4f35-a332-38202c570278/download
5. МОВА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ – Кафедра журналістики. URL: https://kjourn.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/54/2018/05/%D0%A5%D1

%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F.-%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%97%D0%9C%D0%86.pdf
6. Лекція/ Мова ЗМІ.
URL: https://www.scribd.com/document/809031716/%d0%9b%d0%b5%d0%ba%D1%86%D1%96%D1%8F-7-%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%97%D0%9C%D0%86
7. Українськамова в сучасних засобах масової комунікації: проблеми культури мови, стилістики та соціолінгвістики. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukrm_2014_2_18.pdf

Ruslana Ponomarencko. Language and Media

The paper analyzes the role of language and its functioning in the space of mass media (MSM). Emphasis is placed on the fact that language in the media is not only a means of transmitting information, but also a powerful tool for influencing the formation of public opinion and speech culture. The main functions of language in the MSM are shown and the influence of the media on the development of modern literary language is considered. It is found that the quality of the language of the MSM has a direct impact on the mass speech culture of society.

Key words: language, mass media, mass media, information function, speech culture, journalistic style

УДК 316.613.434-029:81(045)

Уголькова М. І., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Герасименко О. Ю.

МОВНА АГРЕСІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ: ДЕФІНІЦІЇ, КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВИМІРИ

Стаття аналізує мовну агресію як складний комунікативний феномен, що включає різноманітні форми, інтенсивність та функції впливу. Розглянуто прямі й непрямі прояви агресії, її прагматичні, психологічні та соціальні виміри, а також особливості використання в політичному дискурсі. Окреслено ключові стратегії, тактики та комунікативні функції, через які агресія формує сприйняття адресата, впливає на групову ідентичність і слугує інструментом соціального та політичного впливу.

Ключові слова: мовна агресія, політичний дискурс, комунікативні стратегії, непряма агресія, прагматичні функції

Поняття мовної агресії у другій половині XX – на початку XXI століття поступово вийшло на один із провідних напрямів досліджень у лінгвістиці,

прагматиці та комунікативістиці. У науковій літературі можна знайти кілька підходів до його визначення, і кожен із них підкреслює свій вимір цього явища психологічний, соціальний чи риторичний. У найзагальнішому сенсі мовна агресія описується як використання мовних засобів для завдання психологічної шкоди адресатові, для зниження його соціального статусу чи обмеження впливу в комунікації. Дослідники звертають увагу на те, що агресія далеко не завжди набуває форми прямої образи. Часто потрібний ефект досягається інакше через сарказм, іронічні ремарки, натяки або навіть особливу інтонацію. Це дозволяє розглядати мовну агресію як широкий спектр стратегій, які поєднує спільна риса: деструктивний або конфронтаційний вплив на адресата. У такому розумінні агресія постає як універсальна категорія, що супроводжує практично будь-яку форму соціальної взаємодії від щоденних розмов до політичних дебатів [5, с. 243].

Відмежування фізичної агресії від мовної демонструє принципову відмінність останньої. Вона не призводить до тілесної шкоди, проте здатна викликати значні психологічні наслідки – зниження самооцінки, відчуття приниження чи втрати авторитету. Саме тому мовну агресію часто визначають як символічне насильство, яке діє виключно на рівні мови та дискурсу. Реалізується воно через низку прийомів: дискредитацію опонента, демонстративне ігнорування, створення негативних асоціацій, знецінення досвіду іншої сторони. Лінгвістичний аналіз таких практик дозволяє окреслити не лише семантичні маркери агресії, а й прагматичні умови її виникнення. Важливою рисою є її адресність. Агресія завжди спрямована на когось, навіть коли об’єкт позначений узагальнено. У політичному дискурсі це помітно особливо: мішенню стають не тільки окремі особи, а й цілі соціальні групи, партії чи державні інституції. У такому разі мовна агресія виконує і персоналізовану, і колективну функції, впливаючи як на окремих індивідів, так і на масову свідомість [6, с. 131].

Сучасні підходи до класифікації мовної агресії пропонують низку критеріїв, за якими можна систематизувати її прояви. Перший із них пов’язаний із формою вираження: агресія може бути прямою (образи, інвективи, погрози) чи непрямою (сарказм, іронія, натяк). Другий критерій інтенсивність, яка коливається від м’яких форм, що виражаються у жартівливих насмішках чи алюзіях, до жорстких відвертих принижень, прокльонів чи вербальних атак. Третій критерій стосується комунікативної функції агресії. Дослідники вказують, що вона може виконувати роль атаки на опонента, стратегії захисту, способу мобілізації прихильників, інструмента делегітимізації чи демонстрації сили. У реальних політичних промовах ці функції часто накладаються одна на одну, створюючи складні комбінації риторичних тактик [3, с. 33].

Подібна класифікація дає можливість описати мовну агресію в термінах стратегій і тактик, що використовуються в комунікативних практиках. Вона дозволяє побачити, що агресія не є випадковим чи хаотичним явищем, а структурованим механізмом, який підпорядковується певним закономірностям. Хоча науковці пропонують різні підходи до її аналізу, більшість погоджується, що три основні параметри форма вираження, інтенсивність і комунікативна функція залишаються універсальними для опису більшості її проявів. Такий підхід відкриває можливості для подальшого комплексного аналізу агресії у різних сферах суспільного життя, зокрема в політиці, медіа чи повсякденній міжособистісній взаємодії.

Класифікація мовної агресії у політичному дискурсі ґрунтується на низці параметрів, що дозволяють систематизувати її прояви та краще зрозуміти їхній прагматичний ефект. Першим важливим критерієм є форма вираження, яка може бути прямою або непрямою. Пряма агресія містить відверті інвективи чи звинувачення, а саме: «You are corrupt», де опонента відкрито маркують як носія негативної характеристики. Непряма ж форма реалізується через іронічні або саркастичні зауваження, наприклад: «Interesting how you always fail», що не містить прямої образи, але передає знецінення та приниження. Другим параметром виступає інтенсивність, яка коливається від високої до низької. Висока інтенсивність виражена емоційно насиченими формулами на кшталт «Total disaster», що створюють атмосферу катастрофічності та максимального загострення. Низька або середня інтенсивність проявляється у пом'якшених негативних характеристиках, наприклад: «Not very competent», що зберігає агресивний потенціал, але подається у більш стриманій формі.

Наступний критерій класифікації це комунікативна функція, тобто ціль, яку переслідує мовець. У політичному дискурсі агресія може виконувати функцію атаки, захисту, мобілізації чи делегітимізації. Наприклад, фраза «They betrayed us» створює образ ворога й підживлює недовіру, водночас мобілізуючи прихильників навколо певної позиції. Висловлювання «We must fight back» виконує подвійну функцію, з одного боку закликає до колективної дії, з іншого боку формує відчуття загрози, яка вимагає опору. У межах цього підходу важливим є і об’єкт агресії: ним може бути конкретна особа, соціальна група або інституція. Так, висловлювання типу «The radicals» узагальнює групу як небезпечну чи деструктивну, тоді як «The corrupt media» спрямоване проти інституцій, формуючи недовіру до системних структур. Останнім параметром виступає стиль реалізації агресії, який може бути вербальним, паралінгвістичним або комбінованим. У живому політичному виступі агресивний потенціал посилюється інтонаційними вигуками, підвищеною гучністю або різкою артикуляцією, що робить висловлювання більш емоційно насиченим і

впливовим. У сукупності ці критерії дозволяють класифікувати різні прояви мовної агресії, зрозуміти механізми її впливу на аудиторію на рівні емоцій, когніцій та групової ідентичності. Завдяки такому багатовимірному підходу стає очевидним, що агресивні висловлювання діють не ізольовано, вони формують цілу систему сигналів, яка спрямовано моделює сприйняття подій, визначає рамки допустимого обговорення та задає координати політичних оцінок.

Комунікативні функції мовної агресії значно ширші, ніж її буквальне значення. У політичному дискурсі агресивні висловлювання виконують одразу кілька завдань. Вони здатні стати каталізатором суспільної уваги: концентрують інтерес довкола виступу, створюють відчуття нагальності або навіть кризи. За їхньою допомогою формується образ ворога, без якого логіка «боротьби» втрачає переконливість. Такі висловлювання мобілізують аудиторію, апелюючи до базових емоцій страху, гніву, обурення. Водночас вони діють як механізм делегітимізації опонентів: політик, використовуючи агресивні формули, підкреслює перевагу власної позиції й послаблює авторитет супротивників. У публічному просторі агресія нерідко перетворюється на символічну демонстрацію сили. Навіть без глибокої аргументації вона здатна справляти переконливий ефект. Саме ця багатофункціональність і пояснює, чому мовна агресія вважається одним із центральних інструментів політичної комунікації [2, с. 30].

Особливою рисою є залежність агресії від каналу комунікації. У живих виступах вона виражається не лише словами, а й паралінгвістичними засобами інтонацією, гучністю, паузами. Вони можуть зробити промову більш драматичною або надати їй саркастичного відтінку. У цифровому середовищі агресія набуває інших форм: короткі слогани, хештеги чи меми забезпечують швидке поширення й вірусний ефект. У письмових текстах, навпаки, агресія часто маскується під «раціональну критику», хоча прагматичний вплив залишається деструктивним. Це означає, що форма й інтенсивність агресивного висловлювання безпосередньо залежать від умов медійної репрезентації. Для лінгвістики це означає потребу аналізувати не лише мовні структури, а й середовище, у якому вони функціонують [8].

Окремої уваги заслуговують непрямі форми мовної агресії. Їхня небезпека полягає в тому, що вони часто залишаються непомітними при поверхневому аналізі. Іронія, сарказм, алюзії чи натяки дозволяють уникнути відкритої конфронтації, але водночас зберігають деструктивний ефект. Часто такі висловлювання подаються як «гумор» або «щирість», що робить їх більш прийнятними для широкої аудиторії. Лінгвісти наголошують: непряма агресія працює не лише на рівні семантики, а й у прагматичному вимірі, адже її

ефективність залежить від контексту та очікувань слухачів. Саме ця прихованість робить її предметом критичного дискурсивного аналізу [4, с. 82].

Не можна ігнорувати й захисну функцію агресії. У багатьох випадках вона не є первинним актом, а виникає як відповідь на критику чи загрозу. Тоді агресивні висловлювання виконують роль опору: політик демонструє готовність дати відсіч, показує рішучість і незалежність. Для аудиторії така реакція стає сигналом сили й надійності лідера. Навіть реактивна агресія здатна трансформуватися у стратегію формування позитивного образу, який закріплюється у суспільній свідомості [1, с. 37].

Інституційний вимір агресії виводить її за межі особистих нападів. Об'єктом стає система суди, уряд, медіа. Узагальнені формули на кшталт «система працює проти людей» чи «вони завжди брешуть» створюють відчуття колективної несправедливості. Так руйнується довіра до інституцій і виникає ґрунт для політичної переорієнтації суспільства. У цьому сенсі агресія постає не лише як індивідуальний акт, а як засіб соціальної трансформації [7, с. 64].

У науковій традиції мовна агресія також розглядається як механізм формування ідентичності. Агресивні висловлювання одночасно атакують опонентів і конструюють образ «ми» групи, об'єднаної спільним ворогом. Це створює відчуття єдності й сприяє мобілізації електорату. Протиставлення «ми – вони» дозволяє промовам задавати межі групової належності, які виходять за межі особистого досвіду і набувають колективного значення [2].

Як висновок, аналіз представлених підходів демонструє, що мовна агресія є не випадковою рисою комунікації, а складним, багаторівневим механізмом впливу, який формується на перетині мовних, психологічних і соціальних чинників. Найбільш ефективними виявляються непрямі, завуальовані форми, здатні зберігати деструктивний вплив і водночас уникати явної конфронтації. Відмінності між формами, інтенсивністю та функціями агресії дозволяють розглядати її як структурований інструмент, що підпорядковується певним риторичним та прагматичним правилам.

Список використаних джерел:

1. Білецька І. О., Гурський І. Ю. Структурна організація політичних промов американського екпрезидента Барака Обами. *Нова філологія*: зб. наук. праць. № 81, Т. 1. 2021. С. 34–39

2. Касім Г. Ю. Кондратенко Наталія Василівна. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Том 14. 2014. URL: https://esu.com.ua/article-4711

3. Ковальчук О. Лінгвориторичні аспекти політичних промов сучасних американських лідерів. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»,* № 42. 2022. С. 25–36

4. Кокорська О. І., Кокорський, В. Ф. Евристичний потенціал критичного дискурс-аналізу. *Політичне життя DonNU ім. Василя Стуса*. № 3(2016). 2017. С. 79–83

5. Сковронська І. Ю., Юськів Б. М. Сучасна політична риторика щодо агресії як категорії зла в умовах війни. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 36 (75), № 2, Ч. 1. 2025. С. 241–247
6. Сунько Н. О., Бевцик Д. В. Стилістика та риторика політичних виступів американських та британських лідерів під час російсько-української війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. № 67. 2024. С. 130–134
7. Ткач В. О. Метафора в англомовних текстах політичних промов та способи її перекладу українською мовою: магістер. дис. Київ: Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т ім. Ігоря Сікорського». 2022. 87 с.
8. CNN Transcripts. (б.д.). URL: https://transcripts.cnn.com/

Maryna Uholkova. Verbal Aggression as an Influence: Definitions, Classifications and Functional Dimensions

The article examines verbal aggression as a complex communicative phenomenon encompassing diverse forms, levels of intensity, and functions of influence. It explores both direct and indirect manifestations, their pragmatic, psychological, and social dimensions, as well as the specific features of verbal aggression in political discourse. The study outlines key strategies, tactics, and communicative functions through which aggression shapes audience perception, affects group identity, and operates as a tool of social and political influence.

Key words: verbal aggression, political discourse, communicative strategies, indirect aggression, pragmatic functions

УДК 808.53:316.774:(81.111-05+ 811.161.2-05)(045)

Герасимова О. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ У ВИСТУПАХ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ МЕДІА-ОСОБИСТОСТЕЙ: КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПІДХІД

Статтю присвячено аналізу дискурсних стратегій у виступах англомовних та україномовних медіа-особистостей у межах критичного дискурс-аналізу. Розглянуто дискурс як соціокультурний феномен, що формує уявлення про реальність та впливає на моделі поведінки індивідів у суспільстві. Проаналізовано ключові підходи до визначення дискурсу та окреслено специфіку медійного дискурсу як простору потенційного маніпулятивного впливу. Здійснено критичний аналіз обраних виступів медіа-спікерів, визначено та класифіковано їхні дискурсивні стратегії, зіставлено особливості їх реалізації в англомовному та україномовному медіапросторі. З'ясовано, що соціокультурні відмінності значною мірою впливають на вибір стратегічних моделей мовлення. Результати дослідження демонструють, що дискурсивні стратегії у двох мовних культурах мають як універсальні, так і специфічні риси, обумовлені різницею ментальних, соціальних та комунікативних чинників.

Ключові слова: дискурс, дискурсивні стратегії, критичний дискурс-аналіз, медіа-особистості, англомовний дискурс, україномовний дискурс, маніпуляція, вплив, масова комунікація, соціокультурні чинники

У сучасному інформаційному суспільстві дискурс відіграє ключову роль у формуванні соціальних уявлень, систем цінностей, моделей поведінки та суспільних настроїв. Дискурси, що циркулюють у медіапросторі, мають потужний вплив на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери реципієнта, використовуючи як раціонально-логічні, так і емоційно-сугестивні засоби. Значну увагу дослідників привертають дискурсивні стратегії медіа, оскільки саме вони визначають, яким чином мовці структурують повідомлення, формують наративи, маніпулюють увагою та керують інтерпретацією інформації.

Попри широке вивчення дискурсу як феномена, залишається недостатньо дослідженим питання порівняльного аналізу дискурсних стратегій у виступах англомовних і україномовних медіа-особистостей. Наявні відмінності в

культурних традиціях, соціальних нормах, менталітеті та комунікативних моделях впливають на те, як саме мовці організовують висловлювання та реалізують вплив на аудиторію. Потреба у комплексному аналізі цих відмінностей з використанням інструментарію критичного дискурс-аналізу визначає актуальність даної роботи.

Мета статті здійснити критичний дискурс-аналіз виступів англомовних та україномовних медіа-особистостей, визначити їхні ключові дискурсивні стратегії та порівняти особливості їх реалізації у двох лінгвокультурах, з'ясувавши вплив соціокультурних, психологічних та комунікативних чинників на формування цих стратегій.

Дискурс як один із ключових елементів комунікації відіграє важливу роль у формуванні соціокультурної структури і є одним із основних способів, якими люди взаємодіють та впливають один на одного. Тому, фактично, дискурс – це суб'єктивне основне значення мови в письмовій або розмовній комунікації, в контексті, в якому вона відбувається [2]. Він, як правило, виникає із впливових соціальних систем, таких як медіа, забезпечуючи основу для комунікації та пізнання, що формує наше життя, відносини та суспільство. В результаті, це впливає на наше розуміння світу в будь-який момент.

Соціологи розглядають дискурс як динамічну силу, яка не тільки формує наші думки, переконання та цінності, але також впливає на нашу взаємодію, ідентичність та поведінку, таким чином, відіграючи ключову роль у формуванні як індивідуальних, так і соціальних реалій. Деякі дискурси, відомі як домінуючі, переважають у мейнстрімі і вважаються правдивими, нормальними та прийнятними, тоді як інші маргіналізовані, стигматизовані – вважаються неправильними, радикальними і навіть небезпечними [4].

Важливим елементом є те, що дискурс встановлює рамки того, що суспільство сприймає як норму. Норма, своєю чергою, може бути різною в різних культурах та соціумах, а тому значення, що закріплюються через дискурсивні практики, можуть істотно змінювати моделі поведінки. Такі правила можуть бути як експліцитними, вираженими в законах, релігійних доктринах або соціальних нормах, так і імпліцитними, втіленими в культурних стереотипах або загальноприйнятих уявленнях.

Дискурс відіграє ключову роль у передачі знань, вірувань і соціально значущої інформації через покоління. Через дискурс суспільства структуровано передають досвід, моделі поведінки, моральні настанови, типові сценарії взаємодії. Він служить засобом комунікації, який дозволяє людям обговорювати, переконувати та передавати свої ідеї, цінності та переконання.

Дискурс також формує соціальну ідентичність людини: те, як вона бачить себе та інших, як інтерпретує суспільні ролі, як визначає межі прийнятного та

неприйнятного. Через це дискурс стає інструментом не лише інформування, але й впливу, контролю та формування масової свідомості. Багатство та різноманіття культурних вірувань та правил свідчать про складність та унікальність кожного суспільства, що підкреслює необхідність поглибленого дослідження дискурсу як соціального явища.

Сучасний дискурс масової комунікації включає різноманітні дискурсивні практики, які формують загальне поле дискурсу. Медіадискурс характеризується багаторівневістю, оскільки він поєднує інформаційну, маніпулятивну, емоційну та ідеологічну функції. У контексті українського медіапростору, дискурс має персуазивний характер, конструюється як механізм впливу на інтелектуальні, емоційні та вольові аспекти адресата. Для цього використовуються як прийоми логічної аргументації, так і емоційно-образні засоби впливу, залучаються різні способи й форми впливу – зараження, сугестія, маніпулювання, зокрема з використанням технік нейролінгвістичного програмування (Мілтон-модель, рефреймінг, якоріння тощо).

Маніпуляційний вплив має особливу структуру. На думку В. Різуна, це «процес, що відбувається за межами свідомого сприйняття та контролю адресата, він характеризується тим, що вплив відбувається поза його волею та бажанням. Відмінність маніпуляції від інших форм впливу, таких як сугестія або навіювання, полягає в тому, що вона має технологічно-професійну основу, планується та контролюється комунікантом» [3, с. 270]. Отже, маніпуляція у медіадискурсі розглядається як свідомо розроблена стратегія, що має на меті не лише інформувати, але й формувати бажані суспільні реакції.

Найбільш ґрунтовне тлумачення дискурсу дають інші дослідники. Вони визначають дискурс як «зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними факторами. Дискурс – це мова, занурена в життя» [2, с. 16–17]. Це тлумачення дозволяє розглядати дискурс не лише як текст чи мовлення, але як складну комунікативну подію, що відображає соціальний контекст та має конкретну мету – впливати, переконувати, інтерпретувати.

Розглянемо поняття критичного дискурс-аналізу (CDA), який є основою дослідження дискурсивних стратегій виступів медіа-особистостей та їх впливу на реципієнтів.

Критичний дискурс-аналіз є необхідним інструментом розуміння саме спроб мовця передати певне значення слів, а не стільки їх визначення чи частоту. Це набагато глибший процес, ніж просто інтерпретація змісту висловлювання. Часто CDA плутають із контент-аналізом, однак їх цілі й методи відрізняються принципово.

Контент-аналіз – це метод вивчення та/або отримання значущої інформації з документів. Дискурс-аналіз – це дослідження способів використання мови в текстах і контекстах [5]. Він зосереджується на тому, як мовленнєві засоби впливають на соціальну дію індивідів.

Стратегія, у свою чергу, може тлумачитися як спосіб структурування цілей індивідом [1, с. 6]. Тому дискурсивні стратегії є ключовим елементом аналізу, оскільки дозволяють побачити, яким чином промовець спрямовує інтерпретацію повідомлення аудиторією.

У дослідженнях дискурсивного аналізу дискурсивні стратегії виступають важливою складовою комунікації та соціальної взаємодії. Вони дозволяють краще зрозуміти та проаналізувати настрої та погляди у суспільстві. Навіть якщо неможливо повністю передбачити, як саме індивід реагуватиме, можна впливати на хід думок через дискурсивні стратегії, адже цей процес пов'язаний переважно із внутрішньою психологією [6, с. 121].

Таким чином, CDA слугує важливим інструментом для розуміння й інтерпретації мовлення як у нашому предметі дослідження, так і в інших сферах комунікації. Його основні принципи включають усвідомлення влади, соціальних структур та нерівноправностей у дискурсі, а також розкриття механізмів впливу та маніпуляції.

Процес критичного дискурс-аналізу здійснювався на матеріалі виступів англомовних та україномовних медійників. Дослідження дало змогу виявити як універсальні, так і специфічні риси у структурі їхнього мовлення.

Спільні риси

Узагальнення та узагальнювальні судження, що створюють уявлення про об'єктивність.

Підсилення через інтенсифікатори та емоційно-оцінну лексику.

Апеляція до емоцій, що активізує емпатію та ідентифікацію з промовцем.

Формування позитивного або негативного іміджу суб'єктів, що допомагає структурувати наратив.

Відмінності англомовних медійників

більше уваги до раціональної аргументації;

логічне структурування повідомлень;

акцент на індивідуальній відповідальності, свободі вибору;

чітке окреслення проблеми й пропонування практичних рішень.

Відмінності україномовних медійників

домінування емоційної образності та апеляції до спільноти;

посилене використання символічних образів, історичних паралелей;

акцент на моральних цінностях, колективному досвіді, національній єдності;

часте звертання до теми згуртованості та історичної пам’яті.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що дискурсивні стратегії англомовних та україномовних медіа-особистостей мають як спільні риси, так і значущі відмінності, що зумовлені соціокультурним контекстом кожної мовної спільноти. Універсальними виявилися стратегії впливу на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери адресата, зокрема узагальнення, підсилення, наведення прикладів, апеляція до емоцій та формування позитивного або негативного іміджу.

Водночас відмінності проявляються у перевазі різних тактик: англомовні медіа-спікери частіше застосовують структурування повідомлень через раціональну аргументацію, чітку логіку, апеляцію до персональної відповідальності та індивідуалізму; україномовні – через емоційну образність, апеляцію до колективного досвіду, моральних цінностей, соціальної згуртованості та історичної пам’яті.

Критичний дискурс-аналіз довів, що медійний дискурс формує уявлення про соціальну реальність і може бути потужним засобом маніпулятивного впливу, зокрема через сугестію, маніпулятивні техніки, приховані смисли й асиметрію комунікативної влади. Отримані результати поглиблюють розуміння функціонування дискурсних стратегій у масовій комунікації та можуть бути використані для подальших лінгвістичних, соціокомунікаційних і міжкультурних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аль З. А. Використання дискурсивних стратегій у інформаційній війні з Росією. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021. 76 с.
2. Дейнека А. В. Відтворення комунікативно-прагматичних особливостей англомовного рекламного дискурсу засобами української мови : дис… канд. філ. наук : 28.11.20 / Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського. Київ, 2020. 127 с.
3. Семенець О. Дискурсивні практики сучасної медіа-сфери (філософські та комунікативно-прагматичні аспекти). *Наукові записки. Серія: філологічні науки.* №1. С. 268–272
4. Cole N. L. Introduction to Discourse in Sociology. ThoughtCo: веб-сайт. URL: https://www.thoughtco.com/discourse-definition-3026070
5. Difference Between Content Analysis and Discourse Analysis. URL: https://pediaa.com/difference-between-content-analysis-and-discourse-analysis/
6. Hassen R. Discourse as Medium of Knowledge: Transmission of Knowledge by Transmission of Discourse People Live. *Journal of Education and Practice.* 2015. Vol. 6, № 31. P. 119–128

Olha Herasimova. Discoursive Strategies in the Speeches of English- and Ukrainian-speaking Media Personalities: Critical Discourse Analysis and Comparative Approach

The article is devoted to the analysis of discursive strategies in the speeches of English-speaking and Ukrainian-speaking media personalities within the framework of critical discourse

analysis. Discourse is considered as a sociocultural phenomenon that shapes perceptions of reality and influences the behaviour patterns of individuals in society. Key approaches to defining discourse, including interpretations by N. Arutiunova, are analysed, and the specifics of media discourse as a space of potential manipulative influence are outlined. A critical analysis of selected media speakers' speeches is carried out, their discursive strategies are identified and classified, and the features of their implementation in the English- and Ukrainian-language media space are compared. It has been found that sociocultural differences significantly influence the choice of strategic speech models. The results of the study demonstrate that discursive strategies in two linguistic cultures have both universal and specific features, determined by differences in mental, social, and communicative factors.

Key words: discourse, discursive strategies, critical discourse analysis, media personalities, English-language discourse, Ukrainian-language discourse, manipulation, influence, mass communication, sociocultural factors

УДК 82.09(045)

Денисенко М. В., здобувач ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Ревуцька С. К.

ПОНЯТТЯ ХАРАКТЕРУ ТА ТИПОЛОГІЯ ОБРАЗІВ ДІТЕЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

У статті здійснено аналітичний огляд праць щодо окреслення поняття «характер» у художньому творі, а також типології дитячих образів у реалістичній підлітковій прозі. З’ясовано, що образ дитини і становлення її характеру у творах для підлітків є дискусійним, адже кожна доба вносить свої корективи у характер героя підлітка, відповідно до тих, соціально-економічних, політичних, психологічних умов, у яких формується юнацький характер. Визначено, що дослідники виокремлюють п’ять типів образів дітей у сучасній літературі: дитини-аутсайдера, самотньої дитини, самодостатньої дитини, важкого підлітка і маленького дорослого, дитини-бешкетника.

Ключові слова: образ дитини, характер, художній характер, тип образу дитини, підліткова література

У вітчизняному літературознавчому просторі питання щодо образу дитини у творах для дітей і підлітків здебільшого спирається на вивчення української художньої літератури, зарубіжна ж література, зокрема перекладна, вивчена досить дотично. Разом з тим, вчені послуговуються теоретичними надбаннями зарубіжних дослідників: «Слід визнати, що в останні два десятиліття об’єктом

досліджень (цілком виправдано) ставала насамперед українська дитяча література, однак розглядалась в основному крізь призму історії української літератури, що спостерігаємо в низці захищених дисертацій» [10, с. 14].

Метою роботи визначення характеру, як літературного явища та окреслення образів дітей у художньому творі.

Поняття характеру персонажа у творі також змінювалося під впливом трансформації свідомості людства, цінностей тощо. Поняття характеру вивчається у різних науках, де людина постає, як об'єкт вивчення, зокрема психології, філософії літературознавстві. Так, психологи, вивчають процеси становлення характеру, умови й причини формування рис характеру, віковий аспект тощо. Літературознавство звертає увагу на дослідження прийомів і засобів створення характеру у художньому творі відповідно до епохи, чому присвячено чимало праць. зокрема й тих, які вивчають його особливості творення у конкретному жанрі чи з ухилом на гендерні ознаки (В. Агеєва, О. Галич, Т. Вірченко, В. Фащенко та інші).

Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії» подає таке визначення: «характер у художній літературі, передусім реалістичного спрямування образ індивіда, зумовлений його оточенням, наділений комплексом відносно стійких психічних властивостей, що зумовлюють тип поведінки, означений авторською морально-естетичною концепцією існування людини» [8, с. 554]. Тож, у художньому творі характер персонажа, створений автором функціонує подібно до реального, але у відповідності із морально-етичною системою письменника. У своїй праці І. Апоненко послуговується поняттям «художній характер», вказуючи на те, що це «синтез типового й унікального, реального й авторського бачення. Він створюється часто на основі реальних людських типів, доповнених авторським розумінням і оцінкою» [1, с. 257]. Під час створення характеру персонажа письменники послуговуються такими засобами як «опису дій, думок, мови, власних імен, зовнішності, а також реакцій героїв на життєві ситуації» [1, с. 257].

І. Накашидзе також використовує поняття «художній характер» і наголошує на тому, що він є «одна із синтетичних форм вираження художньої концепції людини: він не тільки відображає риси особистості як представника певної епохи, але й вказує на тенденцію розвитку цього реального типу» [9]. Серед прийомів характеротворення називає такі:

«– зовнішні риси (портрет) – обличчя, фігура, костюм; портретна характеристика часто виражає авторське ставлення до персонажа;

– психологічний аналіз – докладне, у деталях відтворення почуттів, думок, спонукань – внутрішнього життя героя;

– характер персонажа – розкривається у вчинках, у ставленні до інших людей, в описі почуттів героя, в його мові;

– пряма авторська характеристика – може бути безпосередньою або опосередкованою (наприклад, іронічною);

– характеристика героя іншими діючими особами;

– зіставлення героя з іншими діючими особами і протиставлення ним;

– зображення умов, у яких живе і діє персонаж (інтер'єр);

– зображення природи – допомагає краще зрозуміти думки і почуття персонажа;

– зображення соціального середовища, суспільства, в якому живе і діє персонаж;

– художня деталь – опис предметів і явищ навколишнього світу персонажа (деталі, в яких відбивається широке узагальнення, можуть виступати як деталі-символи);

– наявність або відсутність прототипу» [9]. Також дослідник звертає увагу і на особливості жіночого характеру, а саме те, що у жіночих характерах зазвичай присутня орієнтація на традиційні уявлення, зокрема почуттєвий аспект, чутливість, вона є «носій певних сталих уявлень» [9].

В. Фащенко стверджує, що характер складається із «ядра» й «оболонки». Під «ядром» дослідник розуміє «соціально-моральну спрямованість, світогляд, а також і широту та інтенсивність психічних функцій – пізнавальних, емоційних і вольових», до «оболонки» «входять входять змінні ситуативні відношення, психічні стани, на ґрунті яких «вибудовуються» чи зникають певні властивості і риси людини» [12, с. 33–35]. Відповідно до цього вибудовує і власне визначення характеру персонажа: «характер у художньому творі – це відображені в світлі авторського ідеалу порівняно опалі властивості й змінні відношення, які утворюють закономірну своєрідну соціально-психологічну єдність, котра формується і виявляється в зовнішній і внутрішній діяльності людини у найрізноманітніших ситуаціях» [12, с. 33–35].

Досліджуючи образ дитини у художньому тексті для дітей і підлітків науковці застосовують ті ж прийоми і засоби, що й для вивчення дорослих. Такий аналіз здебільшого опирається на психофізіологічні особливості дорослішання персонажа-підлітка, умови, в яких формується його характер. Зарубіжні дослідники відзначають, що зі змінами у соціальному житті, відбулася зміна вектора зображення у художніх текстах для підлітків, зокрема «головними героями стали молоді люди іншого кольору шкіри, підлітки з інвалідністю та ЛГБТК+ підлітки, а сюжети частіше стосувалися таких тем, як імміграція, расизм, сексуальне насильство, гендерна ідентичність та квір- сексуальність» [2]. Тож кожна доба формує свого «героя» й у художньому тексті. Окрім зазначених

образів, на думку Б. Шалагінова й Н. Назарова «Своєрідним символом сучасного західного світу став образ дитини, приреченої на невиліковну хворобу. Це інвалідність, аутизм» [13, с. 167].

У монографії Б. Салюк охарактеризовано традиційний образ дитини-персонажа – бешкетника: «У досліджуваному типові дитячого персонажа, доволі поширеному в прозі для дітей і про дітей, сконцентрована сутність дитинства як безтурботного, веселого і сповненого пригод та чудес періоду людського життя» [10, с. 28]. Дослідник поділяє їх на комічні й драматичні, «де в першому домінує в характеротворенні персонажа бешкетництво – як розвага, а в другому – бешкетництво-як-бунт» [10, с. 33].

Дослідниця вітчизняної дитячої та підліткової прози Т. Качак за основу бере реалістичну прозу де, дитина є «носієм групових рис (особливості світобачення певного соціуму, еталони і стереотипи певної культури) та індивідуальних психологічно-прагматичних характеристик (є своєрідним віддзеркаленням соціально-культурної реальності)» [6, с. 324], що максимально близько відображає сучасника-підлітка. Т. Качак дає таке визначення: «Під поняттям «дитина-персонаж» розуміємо образ дитини (віком до 15–18 років) – дійової особи, що виступає у творі як об’єкт розповіді і може виконувати центральну, головну або другорядну, епізодичну роль» [6, с. 324]. Цікавим є те, що у роботах дослідниці не спостерігається поділу дитячої і підліткої літератури, тож вказівка на вік дитини-персонажа викликає сумнів, адже оповідачем може бути і дитина-персонаж до 15 років, чому маємо підтвердження у вітчизняній і зарубіжній літературі.

Виокремлення дослідницею п’яти типів образів дітей у сучасній реалістичній літературі, також є досить абстрагованим від вікових меж:

- «образ **дитини-аутсайдера** і порушує проблеми соціалізації, дорослішання дитини, становлення її як особистості. Поряд із подієвим розвитком сюжету читач прослідковує розвиток характеру, самоствердження головного героя» [6, с. 326].

- «образи **самотніх дітей**, яким бракує спілкування з матерями, їх ласки, любові, турботи. Художній прийом вкраплення в текст фрагментарних асоціативних уявлень, бажань, мрій, сюжетних сновидінь головного героя сприяє цілісному характеротворенню образу дитини-персонажа. Портрети самотніх дітей найчастіше психологічні, а типовими художніми засобами їх змалювання стають монологи головних героїв, «потік свідомості» чи оповідь від першої особи» [6, с. 32–328].

- «тип **самодостатньої дитини**; смілива і добра дівчинка, яка вміє товаришувати, захоплюється природою, стає на бік добра і справедливості, відстоює відродження національного духу українців» [6, с. 329].

- «**важких підлітків** – дітей з проявами «соціалізованої форми антисуспільної поведінки» [6, с. 332].

- «**Маленькі дорослі**» – це ще один тип в образній системі сучасної української реалістичної прози для дітей. Їм доводиться вирішувати недитячі проблеми у дитячому віці» [6, с. 333].

Саме ця типізація образів дітей і взята нами за теоретико-методологічну основу дослідження жіночих характерів у творі «Розмальована мама» Джаклін Вілсон. Також під час аналізу дитячих характерів, варто врахувати й особливості «дівчачого тексту», які визначають дослідники.

Так, Т. Качак стверджує, що у «гендерно маркованій художній прозі філософія тілесності набуває особливого значення. Критеріями фемінного дискурсу, розгорнутого у творах жінок-письменниць, виступає відверте прописування тілесності в текст» [4, с. 80]. Мається на увазі, що письменники, характеризуючи дівчинку-персонажа, звертають увагу на те, як одягаються героїні, зачісуються, доглядають за собою тощо, іншими словами те, що формує їхню жіночність. Окрім головних героїнь у творі можуть бути й інші представниці цієї статі, що дозволяє застосовувати» Прийом контрастності, порівняння, зіставлення дівчат (жінок), їхніх характерів, світоглядних принципів, мотив сестринства – один із типових не тільки в сучасній прозі для дівчат, а й у жіночій прозі загалом» [4, с. 85]. Зазвичай дівчачі твори є глибоко психологічними, то ж емоції і почуття, що переживаються головними персонажами також є «елементом фемінності» [5, с. 70], зокрема ті, що стосуються протилежної статі.

Більше того, дівчачі твори слугують довідково-інформативною базою для юних читачок, бо у таких творах «дівчатка знаходять моделі поведінки з хлопцями, шукають відповідей на питання, які допомагають обрати серед них найкращого, такого, що зрозуміє з півслова, захистить і допоможе в скрутну хвилину» [11, с.141].

В. Кизилова помітила, що у творах українських письменників тенденція до диференціації за статевою належністю простежувалася давно, при цьому акцент робили на стереотипній моделі поведінки. Зокрема у художніх творах про дівчат «акцентувалася увага на їх жіночій інтуїції, ставленні до господарства, уміннях і навичках, притаманних дівчаткам» [7, с. 171]. Маркерами жіночої ідентичності у художньому творі також можуть бути й психофізіологічні особливості дівчат, зокрема ставлення до матері, вразливість тощо.

Тож, у «дівчачому тексті» можуть бути наявні як безпосередні, видимі вказівки на стать, належність головного персонажа, так і опосередковані, які виявляються у взаємодії з іншими.

Сучасний підліток є інформаційно обізнаним, а отже й писати про них стає дедалі складніше. Це вимагає від письменників знання особливостей психології підлітків: «To write multi-dimensional YA characters whose behaviors and reactions make sense, writers have to understand their characters' frustrations» [14]. Сприйняття й прийняття його вікових особливостей: бути неохайним, лінуватися, не квапитися, чогось не знати, помилятися тощо. Підлітки є таким собі лакмусовим папірцем, детектором щирості і правдивості, адже дуже швидко розуміють блеф і фальш, після чого вибудовують бар'єр недовіри і сумніву, який важко перебороти. Письменнику-підлітку значно простіше завоювати довіру юного читача, адже в зображенні персонажів їм не потрібно «удавати себе підлітками» [3], вони і є ними, тож і характери, і поведінка, і переживання персонажів твору є справжніми. Задля того, щоб створити цю атмосферу довіри, щирості й правдивості, оповідачем часто стає сама дитина-підліток, крізь призму якої читач сприймає усі перепетії художнього тексту.

Образ дитини і становлення її характеру у творах для підлітків є дискусійним, адже кожна доба вносить свої корективи у характер героя підлітка, відповідно до тих, соціально-економічних, політичних, психологічних умов, у яких формується юнацький характер. Здебільшого у літературі послуговуються поняттям «образ дитини» чи «образ дитинства», адже характер передбачає сталі риси, що виявляються у процесі життєдіяльності людини, а підліток перебуває ще на стадії розвитку. На основі вивчення здебільшого вітчизняних, україномовних творів дослідники виокремлюють п'ять типів образів дітей у сучасній літературі: дитини-аутсайдера, самотньої дитини, самодостатньої дитини, важкого підлітка і маленького дорослого, дитини-бешкетника.

Список використаних джерел:

1. Апоненко І. М Поетика характеротворення головних персонажів повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 38. Том. С. 256–260 URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/38/49.pdf

2. Голдштейн Л. Література для молоді. URL: https://www.britannica.com/art/young-adult-literature

3. Джеймі С. Марголін Підлітки-письменники стають дорослими URL: https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/teen-writers-come-age

4. Качак Т. «Дівчачі тексти»: фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів. *Слово і час*. 2017. № 4. С. 79–89 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2017_4_11

5. Качак Т. Б. Емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків [Електронний ресурс]. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72), № 5(2). С. 68–75 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2022_33(72)_5(2)__15

6. Качак Т. Б. Типологія дитячих образів у сучасній українській реалістичній прозі для підлітків. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2015. № 2. С. 322–336 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2015_2_30.
7. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
8. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К.: Академія, 2007. 624 с.
9. Накашидзе І. С. Засоби характеротворення у художньому творі: Теоретичний аспект. URL: https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0baa0448-f585-4829-9748-576562bd6078/content
10. Салюк Б. А. Perpetuum mobile дитячої літератури : типологія традиційних образів дитини-бешкетника : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-ХХІ, 2013. 216 с. URL: https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/b86bcbc2-3944-4102-bc6b-384e8e91c2d4/content
11. Слижук О. Особливості читацьких інтересів сучасних підлітків. *Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва.*. 2016. Вип. VI. С. 139–144 URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1455/zbirnik%20literatoora-ditu.pdf?sequence=1
12. Фащенко В. У глибинах людського буття: літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.
13. Шалагінов Б., Назаров Н. Великий світ маленького дитинства. *Всесвіт*. 2008. № 5–6. С. 166–171 URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/71337c2c-888e-4a39-a9ec-b4e39f9ae6aa/content
14. Parisa Akhbari. Writing YA Literature as an Adolescent Therapist. URL: https://www.writersdigest.com/write-better-fiction/writing-ya-literature-as-an-adolescent-therapist

Mykhailo Denysenko. Concept of Portraiture and Typology of Children's Characters in Artistic Works

This article provides an analytical review of works defining the concept of “portraiture” in literary works, as well as the typology of children's characters in realistic adolescent prose. It has been established that the portraiture of a child and the formation of their character in works for teenagers is debatable, since each era makes its own adjustments to the character of a teenage hero, in accordance with the socio-economic, political, and psychological conditions in which a young person's character is formed. It has been determined that researchers distinguish five types of child character in contemporary literature: the outsider child, the lonely child, the self-sufficient child, the difficult teenager and little adult, and the mischievous child.

Key words: portraitureof a child, character, artistic character, type of child character, teenage literature

УДК 316.347(045)

Клімчук С. Р., здобувачка освіти
КЗО Криворізький ліцей «Гранд»
Дніпропетровської обласної ради»,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Кузьміна О. В.

«СМІХ КРІЗЬ СЛЬОЗИ»: КОМІЧНО-САТИРИЧНІ ЗАСОБИ ЯК ДЗЕРКАЛО МЕНТАЛІТЕТУ НАЦІЇ

У представленій науковій роботі розглядаються особливості функціонування комічно-сатиричних засобів у байках та усмішках Павла Глазового. Пояснюється, чому аналіз цих засобів є актуальним на сьогодні. Аналізується роль комічно-сатиричних засобів для зображення українського менталітету. Наводяться змістовні та зрозумілі приклади: детально проаналізовано типи комічно-сатиричних засобів та мовні засоби створення комічно-сатиричного у байках та усмішках Павла Глазового.

Ключові слова: комічно-сатиричні засоби, байки, усмішки, Павло Глазовий, український менталітет

Комічно-сатиричне як шлях сприйняття дійсності здавна існує у свідомості українців, проявляється воно як в усній, так і в письмовій комунікації. Комічно-сатиричні засоби є доволі численними та різноманітними, а вчені розходяться у поглядах щодо їхньої класифікації. Саме тому ці засоби неодноразово ставали об’єктом наукових досліджень. Актуальність роботи визначається активним функціонуванням комічно-сатиричних засобів у гумористиці Павла Глазового та зумовлена необхідністю вивчення їхніх особливостей.

За літературознавчим словником-довідником Nota Bene комічне, як спосіб емоційного реагування людства на негативні явища дійсності, співвідноситься з такими поняттями, як усмішка, жарт, іронія, гумор, чорний гумор, гротеск, сарказм, карикатура, інвектива [2, с. 369].

Форми та засоби вираження комічного у художньому творі детально проаналізувала Просіна К. в однойменній розробці [4]. Так, основними формами комічного, які склалися історично, є гумор, іронія, сатира та сарказм. Вони відрізняються рівнем негативного ставлення до об’єкту висміювання: гумор є найбільш м’якою реакцією, а сарказм – найбільш несхвальною [4, с. 83]. Просіна К. слушно зауважує, що мова художньої літератури, або, як її ще називають, поетична мова, послуговується дуже широким спектром тропів та стилістичних фігур для досягнення комічного ефекту. Так, автори вдаються до гіперболи, літоти, метафори, метонімії, синекдохи, перифрази, антономазії, порівняння, антитези, каламбуру, парадоксу, цитат та алюзії [4, с. 83–85].

Просіна К. підсумовує: «засоби вираження комічного є доволі численними та різноманітними, а вчені розходяться у поглядах щодо їх класифікації. Доволі рідко усі із вище наведених засобів зустрічаються в одному творі, найчастіше стиль автора характеризується переважанням одних стилістичних прийомів та нечастим вживанням (або навіть повною відсутністю) інших» [4, с. 85].

Т. Блєдних у статті «Українська ментальність у гумористиці Павла Глазового» [1] розглянула гумористичні твори Павла Глазового, які висвітлюють як негативні, так і позитивні риси української національної вдачі. Гуморист висміює совковість, наївність, скупість, жадібність, безтурботність, вдаючись до добродушної і поблажливої іронії. Зовсім інший тон мають гуморески 90-х років, у яких йдеться про зневагу до української мови і національних традицій. Письменник картає українців за інфантильність, брак цілеспрямованості, непослідовність, недбалість, занижену самооцінку. Саркастичний характер цих творів очевидний [1, с. 184].

Немченко І. у статті «Жанр комічної мініатюри в поетичному доробку Петра Ребра» [3] проаналізувала поезії П. Ребра. Дослідниця зауважила, що жанрові модифікації комічних мініатюр письменника часто вже своїми циклотворчими найменуваннями засвідчують закоріненість автора в стихію шаржування й пародіювання, буфонади й анекдотичних традицій: літературні щиглі, таблетки сміху, сучасні співомовки, пілюлі з перцем, колядки про наші порядки, питання ребром, весела стружка, вузлики на очкурі, мікропоради тощо. «П. Ребро, як і чимало його сучасників (І. Багряний, М. Білкун, Д. Білоус, П. Глазовий, М. Годованець, К. Дяченко, С. Олійник та ін.) черпав і примножував свій досвід у царині української поетичної сатири та гумору, спираючись на здобутки класиків – І. Котляревського й П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського та П. Білецького-Носенка, Є. Гребінки і Т. Шевченка, С. Руданського й Б. Грінченка, І. Франка та О. Маковея, В. Самійленка й О. Олеся, П. Карманського й інших славетних пропагандистів сміхової культури. Так, засвоївши творчі уроки майстрів української співомовки (С. Руданський, І. Франко, Леся Українка тощо), П. Ребро йде шляхом лапідаризації зразків даного жанру, скоротивши їх лише до кількох рядків, а водночас наповнивши їх повторами» [3, с. 94].

У. Тиха у статті «Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії та сарказму в авторському дискурсі Дж. К. Роулінг» [5] зауважує, що мова романів Дж. К. Роулінг є надзвичайно образною, емоційно забарвленою, багатою на стилістичні засоби та прийоми, які допомагають краще передати глибокий підтекст, задуманий автором. Гумор, іронія та сарказм – головні стилістичні прийоми, які постають своєрідними ознаками авторського стилю Дж. К. Роулінг, виявом індивідуального нестандартного мислення, художньою формою, засобом

викриття негативних явищ. Гумор, іронія та сарказм вказують на домінантні ознаки авторського стилю Дж. К. Роулінг, постають засобом розкриття характерів головних героїв, увиразнюють та посилюють конфліктні ситуації, дають змогу їх носіям проявити себе як неповторну особистість, що критично ставиться до недоліків інших героїв, усталеного ладу та не боїться кинути їм виклик.

Н. Ходаковська у статті «Стилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири у поезії Генріха Гейне» [6] визначила теоретичні концепції стилістичних засобів реалізації гумору, іронії і сатири у віршах Генріха Гейне, сутність категорій гумору, іронії і сатири. Дослідниця здійснила лексико-стилістичний аналіз функціонування мовних засобів гумору, іронії та сатири в віршах поета. Важливу роль у реалізації гумору, іронії і сатири відіграють засоби лексичного рівня: образні індивідуальноавторські порівняння і метафори [6, с. 303–306]. Проаналізувавши вірші Генріха Гейне, Ходаковська Н. підсумовує, що поет використовує значну кількість мовностилістичних засобів реалізації гумору, іронії і сатири увиразнення мови, що забезпечує з одного боку, мелодійність, а з іншого, експресивність його поезії. Мова Гейне є різкою, дошкульною, але нещадна усмішка переплітається у нього з тонким ліризмом, легкість і краса мови перетворює читання в істинне задоволення. Поезія Генріха Гейне є неоцінним скарбом для лінгвістів-дослідників [6, с. 306].

Павло Глазовий створив яскраву галерею персонажів та ситуацій, які й досі викликають посмішку та змушують задуматися. Вербалізацію комічно-сатиричних засобів на різних мовних рівнях, закономірності їхнього вживання ми проаналізували на прикладі байок та усмішок Павла Глазового.

Основними типами комічно-сатиричних засобів у гумористиці Павла Глазового є гумор, іронія, сатира та гротеск. Межа між гумором, іронією та сатирою у творах гумориста іноді не чітка, у деяких байках наявні усі три типи комічного, оскільки вони відрізняються рівнем негативного ставлення до об’єкту висміювання: гумор є найбільш м’якою реакцією, іронія відкрито викриває та висміює недоліки, сатира ж є найбільш несхвальною реакцією на описані події. За частотністю використання найбільш поширеними є іронія і сатира, які охоплюють по 36,35 %, вдвічі менше ми зафіксували прикладів гумору, що склав лише 18,20 %. Найменш поширеним виявився гротеск (9,10 %).

Мова гумористики Павла Глазового має широкий спектр тропів та стилістичних фігур для досягнення комічно-сатиричного ефекту. Досить вживаним засобом творення мови байок та усмішок є алегорія, оскільки тварини чи предмети уособлюють людські вади чи риси характеру (21,1 %). Також поширеними у гумористиці Павла Глазового виявилися порівняння, вони склали 29,6 % серед підібраних прикладів, оскільки у деяких байках одразу

використовувалося по 2-3 порівняння. Доволі частотною виявилася антитеза (28,2 %), оскільки суть її полягає в розташуванні в одному синтагматичному ряді контрастних понять, образів, значень. Метафора виявилася менш вживаним засобом творення гумористики Павла Глазового, вона склала лише 11,3 % разом з прикладами уособлення і персоніфікації, які є різновидом метафори. Поодинокими прикладами представлена гіпербола (7 %), яка підкреслює негативну або позитивну якість предмета. Найменш вживаною виявилася алюзія, яка представлена лише 2,8 %.

Павло Глазовий майстерно володів словом і зумів створити неперевершені комічні образи та ситуації. Його твори актуальні для сучасного читача, оскільки відзначаються гострим сатиричним поглядом на життя, влучною іронією та дотепністю. Незважаючи на гостру сатиру, у байках та усмішках Павла Глазового завжди відчувається доброзичливе ставлення до людей. Усього цього автор досягає саме завдяки комічно-сатиричним засобам, які притаманні саме його стилю. Творчість Павла Глазового – це яскраве свідчення того, що гумор може бути не тільки розвагою, а й потужним інструментом для викриття людських вад і суспільних проблем. Його твори викликають щиру посмішку, адже в них кожен з нас може впізнати себе або своїх знайомих.

Список використаних джерел:

1. Блєдних Т. Ю. Українська ментальність у гумористиці Павла Глазового. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство).* Вип. 7. 2017. С. 184–192

2. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Термеко В. І. NOTA BENE : літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 1997. 752 с.

3. Немченко І. В. Жанр комічної мініатюри в поетичному доробку Петра Ребра. URL : https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/%D0%9D%D0%B5%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-_.%D0%92.-94-95.pdf.

4. Просіна К. М. Форми та засоби вираження комічного у художньому творі. URL : http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/8154/1/1.%20Prosina_teza_24-25.05.19.pdf.

5. Тиха У. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії та сарказму в авторському дискурсі Дж. К. Роулінг. URL : http://oldconf.neasmo.org.ua/node/288.

6. Ходаковська Н. Г. Стилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири у поезії Генріха Гейне. URL : http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/1690.

Sofiia Klimchuk Laughter Through Tears: Comic and Satirical Means as a Mirror of the Nation's Mentality

The presented scientific work examines the peculiarities of the functioning of comic and satirical means in the fables and jokes of Pavlo Hlazovyi. It explains why the analysis of these means is relevant today. The role of comic and satirical means in depicting the Ukrainian mentality is analyzed. Meaningful and understandable examples are given: the types of comic-satirical means

and the linguistic means of creating the comic-satirical circumstances in Pavlo Hlazovyi's fables of are analyzed in detail.

Key words: comic and satirical means, fables, humoresque, Pavlo Hlazovyi, Ukrainian mentality

UDC 81:316.613.434(045)

Kulakevych K. V., student
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine
Scientific supervisor: Sherstiuk L.V.

LINGUISTIC ASPECTS OF HATE SPEECH

This article explores the linguistic nature of hate speech and examines its definitions, functions, and its key role in society. It analyzes various interpretations of its term, such as the UN and the Cambridge Dictionary, as well as highlights the deeper understanding of hate speech as verbal, written, and behavioural hostility. The article explains how psychological, social, and cognitive factors and pandemic impact contribute to the emergence of hate speech itself and the human motivation to express it.

Key words: hate speech, linguistics, communication, discrimination, pandemic influence, cognitive distortions

The vast majority of people consider themselves living in a democratic, tolerant society, where every single person has the right to hold a different point of view, and everyone feels respect towards various cultures, skin colors, and identities. Dealing with arguments and conflicts by discussing them with individuals and explaining one's point of view is considered the best approach. However, it turns out that we still have issues such as hate speech due to the wide range of developing apps, such as Instagram, Twitter, and Facebook. But what is the direct meaning of hate speech, its purpose of existence, and what ways are really efficient for overcoming it?

To begin with, it is essential to clarify the concept of *hate speech*. According to the *Cambridge Dictionary*, hate speech is defined as "public speech that expresses hate or encourages violence towards a person or group based on factors such as race, religion, sex, or sexual orientation" [5]. However, this definition appears insufficiently comprehensive. The United Nations offers a broader interpretation, describing hate speech as "any kind of communication, whether verbal, written, or behavioural, that is hostile or employs derogatory or discriminatory language against an individual or group based on religion, ethnic origin, nationality, race, skin colour, gender, or other identity markers." This expanded definition underscores that hate speech encompasses not only offensive or inflammatory expressions but also hostile and discriminatory

actions. It is important to note that, although freedom of expression is a fundamental right, it must not be exercised in ways that inflict harm, promote division, or undermine the dignity of individuals and communities.

According to Article 19 of the *Universal Declaration of Human Rights*, hate speech can be classified into three categories.

The first category, "hate speech that should be banned," encompasses forms of expression that pose a direct threat to individuals or groups. This includes propaganda promoting discriminatory notions of inferiority based on characteristics such as skin colour or ethnic origin. A clear example is the xenophobic campaign that occurred in France in 2025, when a far-right group distributed leaflets during a rally, urging, "French people, fight back against foreigners," thereby disseminating violent and xenophobic ideology [2].

The second category, "hate speech that may be banned," refers to expressions and behaviours that governments may restrict under certain conditions outlined in Article 19. Such limitations must pursue a legitimate aim, including the protection of the rights and reputations of others. A notable illustration is the 1990 Supreme Court of Canada case *R. v. Keegstra*, in which the Court upheld legislation prohibiting the wilful promotion of hatred against identifiable groups.

The third category, "legal hate speech," consists of statements that may be offensive or provocative but do not fulfil the criteria for incitement to discrimination, hostility, or violence [2].

Understanding the underlying causes of hate speech is equally important. Research conducted by the Office of the Human Rights Commissioner of British Columbia examined potential links between the COVID-19 pandemic and the rise of hateful expression. One theory suggests that periods of crisis amplify stress, fear, and anxiety, which in turn lead individuals to direct blame toward others as a psychological coping mechanism. This behaviour may be interpreted as an attempt to defend perceived social norms or to resist inevitable change. Furthermore, exposure to hateful rhetoric directed at politicians and public figures may normalise such discourse, encouraging individuals to use it as a means of expressing dissatisfaction and imposing their own value systems on others. Additionally, widespread misinformation significantly contributes to the growth of distrust, fear, and hostility within society, intensifying the prevalence of hate-motivated communication [3].

Another relevant theoretical distinction within hate speech research is the division between *directed* and *generalized* forms of hate speech. Directed hate speech refers to personalised, targeted expressions that employ hostile or derogatory language with the intention of harming, intimidating, or obstructing the actions of a specific individual. In contrast, generalized hate speech is aimed at broader social groups and typically involves references to religious, ethnic, or other identity-based categories.

Directed hate speech is often characterised by a more informal, emotionally charged, and overtly aggressive tone, whereas generalized hate speech tends to rely on collective stereotypes and group-based derogation.

A deeper examination of the psychological dimension of hate speech reveals that hatred is a complex and powerful negative emotion directed toward an individual or an entire group. Individuals experiencing hatred tend to perceive their target as dangerous, reprehensible, or inherently hostile. Violence is often intertwined with hatred, as it represents a strong, persistent desire to inflict harm. Moreover, emotions such as jealousy, frustration, and disillusionment can further intensify feelings of hatred. Psychologically, hatred is understood as a combination of emotional and cognitive processes: an initial surge of negative emotions is typically followed by immediate thoughts about how to threaten or harm the perceived adversary.

Even when individuals merely disagree with others or wish to express dissatisfaction, applying the *theory of mind*, the ability to recognize how one's words may affect another's emotional state, is essential. A lack of this awareness can result in misinterpretations, where mild hostility is disguised as humour. A well-known anecdote illustrates this dynamic: during a parliamentary exchange, a political opponent remarked to Winston Churchill, "Mr. Churchill, if I were your wife, I would make you a cup of poisoned tea," to which Churchill famously replied, "Madam, if I were your husband, I would drink it" [4].

Hatred itself tends to evolve into a psychological need to exert control by devaluing the target and viewing them as increasingly vulnerable or undeserving of rights. As hatred intensifies, it may lead to a fanatical desire to morally or physically destroy an individual or group. Historically, such escalation has resulted in severe harm and mass atrocities, including Stalin's deportations, various genocides, and ethnic cleansing in the Balkans. When empathy diminishes, hatred is further amplified, altering not only how individuals perceive others but also how entire societies interpret the world around them.

Several cognitive distortions are known to contribute to the development or intensification of hatred. These include:

- Overgeneralization: the tendency to interpret a single negative event as representative of one's entire experience or of others' character. For example: *"My classmates were rude to me today; they are all disrespectful and horrible people."*
- Mind reading: assuming one knows with certainty what others think, feel, or intend, despite lacking any concrete evidence. For instance: *"She did not congratulate me on my birthday; she must dislike me,"* or *"My boss seemed disappointed with my work today, so he is definitely going to fire me."*

- Emotional reasoning: interpreting emotions as objective truth, assuming that one's feelings accurately reflect external reality. For example: *"I feel anxious before presenting to this audience; they must be judgmental, arrogant, and unwelcoming."*
- Personalization: attributing responsibility for an event solely to oneself or another individual while disregarding contributing external factors. For instance: *"When I asked my favourite singer for a photo at the concert and she refused, she was clearly being arrogant and condescending."*
- Maximization and minimization: exaggerating certain elements of a situation while downplaying or ignoring others. For example: *"Some of my colleagues helped me with a difficult task, but that means nothing because the rest are still jealous and unprofessional."*
- Catastrophic thinking: perceiving minor challenges or unfavourable circumstances as disastrous or existentially threatening. For example: *"These actions by the politicians signal the end of our country and will completely destroy our lives."* [4]

These distortions can distort judgment, reinforce negative beliefs, and escalate emotional responses, thereby fostering or intensifying hateful attitudes.

In conclusion, the analysis undertaken in this article demonstrates that hate speech is a complex linguistic and social phenomenon that goes far beyond just an ordinary offensive vocabulary. It is influenced by psychological factors, cognitive distortions, and the pandemic impact increases the level of hate speech usage. A deeper understanding of its nature, forms, and key types is essential in defining a hostile, offensive way of communication. It exemplifies how hatred, jealousy, and malice can ruin society. This article raises awareness of hate speech and its main types and ways of emergence.

References:

1. Mai ElSherief, Vivek Kulkarni, Dana Nguyen, William Yang Wang, Elizabeth Belding. Hate Lingo: A Target-Based Linguistic Analysis of Hate Speech in Social Media. URL: https://cdn.aaai.org/ojs/15041/15041-28-18560-1-2-20201228.pdf

2. Ismanov A., Kupueva N., Stanalieva G., Toktogulova M., Turdubaeva E. From Hate Speech to Non-Violent Communication. 2023. 120 p. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/from_hate_speech_to_non-violent_communication_en_web.pdf

3. People of diverse backgrounds in France welcome far right's defeat, but fear a rise in hate speech. URL: https://apnews.com/article/france-far-right-election-hate-speech-9b6568c4b078f3deb88765010b9bd8d5

4. José I. Navarro. The Psychology of Hatred. *The Open Criminology Journal*. 2013. № 6. P. 10–17 URL: https://benthamopenarchives.com/contents/pdf/TOCRIJ/TOCRIJ-6-10.pdf

5. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hate-speech

Карина Кулакевич. Лінгвістичні аспекти мови ненависті

У статті досліджується лінгвістична сутність поняття мови ненависті, аналізуючи визначення, функції та ключові прояви в сучасному суспільстві. Розглядаються різноманітні тлумачення терміну, які були запропоновані міжнародною інституцією ООН та словником Cambridge Dictionary. Окрім цього, стаття наголошує на глибшому розумінні мови ненависті як вербальної, письмової чи поведінкової ворожості. Надається пояснення, як психологічні, соціальні та когнітивні чинники разом із впливом пандемії безпосередньо впливають на виникнення мови ненависті та мотивації людей у її використанні.

Ключові слова: мова ненависті, лінгвістика, спілкування, дискримінація, вплив пандемії, когнітивна деформація

УДК 808.53:81-115:(81.111+ 811.161.2)(045)

Мєлікова С. О.,
викладач англійської мови, к.пед.н., доцент
Криворізький ліцей 107 "Лідер" Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Україна

ДИСКУРСНІ СТРАТЕГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ І КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ

У статті розглянуто теоретичні засади формування дискурсних стратегій та проаналізовано різні підходи до їхнього визначення у сучасній лінгвістиці. Особливу увагу приділено класифікації стратегій, запропонованій Т. А. ван Дейком, а також іншим дослідникам, що вивчали політичний, педагогічний та загальний дискурс. Метою дослідження є встановлення універсальних і специфічних дискурсних стратегій, характерних для англійської та української мов, а також визначення впливу культурних, соціальних і ментальних чинників на їх реалізацію.

Методом зіставного аналізу виявлено, що обидві мови мають спільні стратегічні моделі, проте способи їхнього втілення різняться залежно від соціокультурного контексту та комунікативних пріоритетів носіїв мови. Результати роботи демонструють, що дискурсні стратегії є важливим інструментом організації комунікації, що забезпечує ефективну взаємодію між мовцем та адресатом. Отримані висновки можуть бути використані у подальших дослідженнях зіставної лінгвістики, дискурсології, комунікативної прагматики та міжкультурної комунікації.

Ключові слова: дискурсні стратегії, англійська мова, українська мова, комунікативні стратегії, риторика, культурні чинники, зіставний аналіз, комунікативний вплив, дискурс

Сучасна лінгвістика дедалі більше зосереджується на вивченні механізмів комунікації, що визначають ефективність мовленнєвого впливу та взаємодії між учасниками дискурсу. Одним із ключових аспектів таких досліджень є дискурсні стратегії – цілеспрямовані способи мовленнєвої поведінки, які забезпечують

досягнення комунікативної мети мовця в конкретних ситуаціях спілкування. Науковий інтерес до цього поняття обумовлений його міждисциплінарністю та актуальністю для політичної риторики, медіакомунікації, педагогічного дискурсу, художньої творчості та інших сфер.

Різні дослідники трактують дискурсні стратегії по-різному, що засвідчує багатовимірність та складність цього феномена. Т. А. ван Дейк, І. Фролова, Е. Бондаренко, А. Захран, О. Мелещенко, М. Кухта та інші науковці пропонують різні підходи до опису стратегічної мовленнєвої поведінки, виокремлюючи як універсальні, так і специфічні інструменти впливу на адресата. У багатьох дослідженнях наголошується на тому, що стратегічні моделі мови формуються під впливом культурних, соціальних, психологічних та когнітивних чинників.

Зіставне вивчення дискурсних стратегій англійської та української мов відкриває можливість виявити як спільні закономірності, обумовлені глобальними комунікативними потребами, так і відмінності, зумовлені національними традиціями, менталітетом, історичним досвідом та соціокультурним середовищем. Оскільки дискурс є одним із найдинамічніших явищ мови, дослідження стратегій його організації сприяє глибшому розумінню процесів комунікації та механізмів впливу мовця на аудиторію.

Дискурсні стратегії – це методи впливу мовця на аудиторію, що зумовлюються типом та ситуацією, у якій використовуються, а також знаходяться під впливом таких факторів, як ментальність й характер мовця, культурний і соціальний вплив, настрій аудиторії тощо.

Дискурсні стратегії як інструмент організації комунікації становлять один із центральних об’єктів сучасних досліджень у галузі прагматики та дискурсології. Однак попри велику кількість праць, присвячених цьому феномену, у науковому середовищі не існує єдиного підходу до їх визначення, класифікації та опису. Поняття «дискурсна стратегія» трактується по-різному залежно від теоретичної школи та сфери застосування, що ускладнює узагальнення знань та порівняльний аналіз.

Особливої актуальності набуває дослідження дискурсних стратегій у зіставному аспекті, оскільки різні мовні та культурні спільноти використовують відмінні моделі мовленнєвої поведінки. В англійській та українській мовах стратегічні особливості зумовлені різними історичними традиціями, соціальними нормами, цінностями та комунікативними установками, що впливають на вибір мовцем способів впливу на адресата. Відсутність системних порівняльних досліджень цього питання створює потребу в його подальшому опрацюванні.

Саме тому актуальною постає проблема виявлення універсальних і специфічних дискурсних стратегій, властивих англійській та українській мовам,

а також визначення культурних і ментальних чинників, що формують їх особливості у комунікативній практиці носіїв.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів до визначення та класифікації дискурсних стратегій, а також встановлення особливостей їхнього функціонування в англійській та українській мовах. Дослідження спрямоване на систематизацію існуючих типологій дискурсних стратегій, виокремлення універсальних та специфічних стратегій, а також виявлення впливу культурних, соціальних і ментальних чинників на їх формулювання та сприйняття носіями різних мов.

Вчені та дослідники дають різні визначення поняття дискурсних стратегій. Так, І. Фролова зазначає, що: «Дискурсивна стратегія має ментальний корелят – концепт, ім'я якого є назвою стратегії. У структурі концептуалізованого знання виділяємо ту частину, що є комунікативно актуальною і формує ментальне підґрунтя стратегії» [5, с. 242–248]. А студентка Києво-Могилянської Академії А. Захран трактує це поняття як «стратегію, що можна тлумачити як засіб структурування цілей індивідом» [2, с. 7].

Е. Бондаренко номінує дискурсні стратегії «як комунікативний намір мовця, сформований на основі енциклопедичного знання, що оцінюється мовцем як адекватне для досягнення бажаної позамовної мети в конкретній ситуації спілкування». [1, с. 11]

Нідерландський лінгвіст Тен Адріанус ван Дейк, аналізуючи дискурс у своїх дослідженнях, наводить наступні його стратегії:

1. *Узагальнення.* Як правило, використовується, задля пояснення світу, виокремлюючи їх у легкий спосіб з-поміж різноманітних умов чи рамок реального життя. Узагальнення в дискурсі здатні зробити складну інформацію легкою для сприйняття, а потім створити прогноз або створити загальну картину на основі деяких недостовірних даних. Але доречно зазначити, що узагальнення також спрощує та пропускає важливі відтінки сірого, які можуть зробити розуміння упередженим. Типовими висловленнями при узагальнені є: «І так завжди», «З цим стикався на кожному кроці», «Це без кінця повторюється».

2. *Наведення прикладів*. Це стратегія, що допомагає оратору зробити уривок більш чітким і зрозумілим для аудиторії. Демонструючи конкретні випадки, використовуючи приклади, доповідач чи автор може зробити свою промову більш яскравою та конкретною для аудиторії. Приклади можуть служити для того, щоб показати, як ідеї стають нематеріальними поняттями, і запропонувати шляхи застосування принципів у практичних життєвих ситуаціях, а також полегшити розуміння складних проблем. Найчастіше вони починаються з таких виразів: «Ось, наприклад», «Наприклад, минулого тижня», «Візьміть нашого сусіда. Він ...».

3. *Поправка.* Це риторична стратегія, що базується на породженні припущення, що деякі формулювання та тези або референціально "помилкові", або можуть призвести до небажаної інтерпретації аудиторією, вплинути на упереджену оцінку ситуації або створити небажані асоціацій. Використовується мовцями аби підштовхнути аудиторію до міркувань.

4. *Підсилення.* Стратегія, спрямована на кращий або більш ефективний контроль над увагою слухача (залучення уваги) та поліпшення структурної організації релевантної інформації (наприклад, 11 негативних предикатів) або на підкреслення суб'єктивної макроінформації. Це може бути надання загально відомих фактів, результатів досліджень, як власних так і інших науковців за наявності вказання авторства, ситуації з особистого досвіду, події описані у літературних творах, епізоди з історії людства, записи розмов, фото- та відеоматеріали тощо.

5. *Показові вчинки*. Стратегія, що дозволяє продемонструвати емпатію і співчуття, націлена на позитивну самопрезентацію мовця. Часто використовується під час політичних кампаній й часто є маніпулятивною стратегією.

6. *Повтори.* Хід, функції якого близькі до підсилення: залучення уваги, структурування інформації, підкреслення суб'єктивних оцінок мовця та наголошення на тезі.

7. *Пом'якшення.* Ця стратегія зосереджена на демонстрації розуміння й терплячості мовця, його або її толерантності до певних тем, а також передбачається блокуванням радикально негативних висловлювань та висновків.

8. *Зворушення.* Цей хід також типовий для виставлення мовця у кращому, в даному випадку ближчому до аудиторії, світлі: це й наративи про «близькість до народу», «я така сама, проста, людина як і ви» й дотепні жарти, що створюють більш розслаблену атмосферу. Такі розповіді викликають почуття співчуття та емпатії, граючи з досвідом, проблемами чи переживаннями окремих груп.

9. *Запобігання відповіді.* Наприклад, під час перемовин або обговорень сторони можуть деякий час не звертатися безпосередньо до піднятої проблеми, щоб виграти час або зібрати більше інформації та деталей, опрацювати інші варіанти, перш ніж прийняти сторону.

10. *Контраст.* Стратегія, що має декілька когнітивних функцій. Риторичну: привернення уваги до учасників до глобальності піднятої проблеми. Наприклад, тези подібні до «Ви знаходитеся у теплі своєї домівки, бо наші захисники ризикують життям в холодних окопах» використовуються волонтерами у соціальних мережах задля привернення уваги до зборів, граючи на контрасті становищ. Семантичну: підкреслення позитивних і негативних оцінок людей, їх дій чи властивостей – часто шляхом протиставлення Ми-групи

і Вони-групи. Типовий приклад: «Нам доводилося довгі роки працювати, а вони отримують допомогу і нічого не роблять», «Нам довелося багато років чекати нової квартири, а вони отримують квартиру відразу ж, як тільки приїдуть» і всі ситуації, де є конфлікт інтересів. [6, с. 277–278]

О. Мелещенко, працюючи над дослідженням дискурсивних стратегій, які використовує Д. Трамп, виокремлює наступні дискурсивні стратегії:

1. Моно-/мультимодальна локальна дискурсивна стратегія конструювання власного позитивного іміджу Д. Трампа втілюється низкою моно-/мультимодальних локальних дискурсивних субстратегій, кожна з яких відповідає певній соціально-комунікативній ролі й ґрунтується на певному типу цінностей: демонстрації патріотизму (роль ПАТРІОТ), демонстрації економічної ефективності (роль ЕФЕКТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МЕНЕДЖЕР), демонстрації сили (роль ЖОРСТКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР), фамільяризації із електоратом (роль ДОБРИЙ ЗНАЙОМИЙ), демонстрації популярності (роль ПОПУЛЯРНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР), демонстрації віри (роль ВІРУЮЧИЙ).

2. Моно-/мультимодальна локальна дискурсивна стратегія руйнування іміджу політичного опонента у твітінгу Д. Трампа втілюється моно-/ та мультимодальними субстратегіями дискваліфікації й дискредитації, які ґрунтуються на негативній оцінці різних компонентів іміджу опонента.

3. Моно- та мультимодальні риторичні техніки, які є способами об’єктивації дискурсивних субстратегій політичного твітінгу Д. Трампа, є орієнтованими на здійснення впливу на різні сфери свідомості адресата – раціональне мислення (вербальні та вербально-візуальні доведення (спільне й паралельне) й інформування, а також вербальні роз’яснення, опис та оповідь); емоції (вербальні та вербально-візуальні декларування та емотивне зараження на основі вербальних та візуальних метафор і метонімій/метонімічних ланцюгів, вербально-візуальних та вербально візуально невербальних метафор або метафоричних ланцюгів і метонімій, візуальних і вербально-візуальних метафор-алюзій та вербально-візуального гумористичного контрасту); волевиявлення (вербальне й вербально-візуальне спонукання); підсвідомість (вербальне/ графічне навіювання).» [4, с. 4]

М. Кухта, досліджуючи педагогічний дискурс та його інтенції виокремлює наступні комунікативні стратегії:

1. *Пояснювальна стратегія* – використовується мовцем задля передання певного образу аудиторії, аби допомогти їй візуалізувати його у себе в голові. Опис часто спирається на п’ять людських відчуттів: слух, нюх, дотик, зір, смак і має бути об’єктивним.

2. *Оцінювальна стратегія* – реалізується в праві педагога оцінювати обставини, їх учасників, досягнення учнів тощо.

3. *Контрольна стратегія* – спрямована на отримання об'єктивної інформації, її осмислення та використання для формування навичок, дисциплін, контролю обсягу інформації.

4. *Організаційна стратегія* – зорієнтована на організацію спільних дій учасників процесу навчального спілкування. [3, с. 106]

Зважаючи на проаналізовані дослідження, можна стверджувати, що хоч дискурсні стратегії дуже часто обумовлюються конкретним типом дискурсу, його метою та прагненням мовця, деякі стратегії є універсальними у своєму використанні. Тож бо, задля зручності у подальшому дослідженні, спостереженні й порівнянні дискурсних стратегій в англійській та українській мовах, ми опиратимемося на перелік стратегій авторства Т. А. ван Дейка.

У царині мовного різноманіття англійська та українська є двома різними, але однаково багатими представниками. Обидві мови розвивалися століттями, наче дорогоцінний камінь, що проходить довгу й кропітку обробку перш ніж, ним обрамлять ювелірний виріб. Географічне положення, історичні події, вплив інших мов – все це ліпило структуру поведінки й стратегій кожної з мов.

Висновки. Аналіз наукових джерел засвідчує багатовимірність феномену дискурсних стратегій, що визначаються як цілеспрямовані способи впливу мовця на адресата відповідно до комунікативної ситуації, культурних норм та індивідуальних характеристик учасників комунікації. Незважаючи на варіативність типологій, запропонованих різними дослідниками, простежується низка універсальних стратегій, зокрема узагальнення, наведення прикладів, підсилення, повтори, контраст, пом'якшення та інші, систематизовані Т. А. ван Дейком.

Порівняння дискурсних стратегій англійської та української мов демонструє, що обидві системи дискурсу мають спільні комунікативні механізми, проте їх реалізація залежить від культурних норм, ментальних установок і соціально-політичного контексту. Англійський дискурс частіше характеризується прагматичною структурованістю та раціональністю, тоді як український тяжіє до більш емоційної та експресивної подачі інформації. Такі розбіжності впливають на вибір стратегій та їхнє поєднання у конкретних ситуаціях спілкування.

Отже, дискурсні стратегії є ключовим інструментом формування ефективної комунікації, а їх вивчення сприяє глибшому розумінню міжмовних і міжкультурних відмінностей. Подальші дослідження у галузі зіставної дискурсології можуть поглибити знання про закономірності стратегічної поведінки мовців різних культур та сприяти підвищенню ефективності міжкультурної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Є. В., Мартинюк О. П., Фролова І. Є., Шевчено І. С.; ред. Шевченко І. С. Харків: ХНУ імені В.М. Каразіна, 2017. 246 с.
2. Захран А. А. Використання дискурсивних стратегій у Інформаційній війні з Росією : кваліфікаційна робота. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська Академія», 2021. 76 с.
3. Кухта М. І. Комунікативні стратегії педагогічного дискурсу загальної школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2015. Вип. 36. С. 105–107
4. Мелещенко О. О. Дискурсивні стратегії англомовного політичного твітінгу Дональда Трампа: когнітивний мультимодальний аналіз : Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Харків, 2021. 286 с.
5. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конституент вербально-соціальної інтеракції. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Харків, 2010. С. 242–248
6. Teun Adrianus van Dijk. Communicating Ideologies. Multidisciplinary Perspectives on Language, Discourse and Social Practice. *With Martin Pütz and JoAnne Neff-van Aertselaer*. Frankfurt/Main: Peter Lang, 2004. P. 277–278

Susanna Mekikova. Discourse Strategies in English and Ukrainian: Theoretical Basis, Comparative Analysis and Cultural Factors of Formation

The article examines the theoretical foundations of discourse strategy formation and analyses various approaches to their definition in modern linguistics. Particular attention is paid to the classification of strategies proposed by T. A. van Dijk, as well as other researchers who have studied political, pedagogical and general discourse. The aim of the study is to identify universal and specific discourse strategies characteristic of the English and Ukrainian languages, as well as to determine the influence of cultural, social and mental factors on their implementation.

A comparative analysis has revealed that both languages have common strategic models, but the ways in which they are implemented vary depending on the socio-cultural context and communicative priorities of the language speakers. The results of the study demonstrate that discursive strategies are an important tool for organising communication, ensuring effective interaction between the speaker and the addressee. The conclusions can be used in further research in comparative linguistics, discourse studies, communicative pragmatics and intercultural communication.

Key words: discourse strategies, English languag, Ukrainian languag, communicative strategies, rhetoric, cultural factors, comparative analysis, communicative influence, discourse

УДК 172-029:811.111:316.28(045)

Михальченко К. І., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Герасименко О. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ В СИТУАЦІЯХ УСНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У представленій науковій роботі розглядаються особливості функціонування мовленнєвого етикету в умовах міжкультурної комунікації, зокрема у процесі усного перекладу. Пояснюється, чому аналіз цих норм є гостро актуальним. Розкриваються проблеми, які виникають при такому культурному зіткненні, та аналізується роль усного перекладача як ключового культурного посередника. Наводяться змістовні та зрозумілі приклади: детально вивчається англійська лексика політесу, специфічні британські культурні норми та українські особливості, а також визначаються труднощі та стратегії, які використовує перекладач для подолання цих розбіжностей.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, міжкультурна комунікація, політес, усний переклад, лексика ввічливості

В умовах сучасності однією з найскладніших зон міжкультурної комунікації є передача мовленнєвого етикету – це сукупність правил мовної поведінки, які репрезентуються в мікросистемі національно специфічних стійких формул і виразів у ситуаціях установлення контакту зі співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності [2, с. 1].

Ця тема залишатиметься гостро актуальною, доки триває діалог культур. Адже в його основі завжди лежить зіткнення різних уявлень про те, що є “прийнятним”, “належним” чи “правильним” у спілкуванні, що й породжує необхідність у постійному вивченні цих розбіжностей.

У сучасній англійській мові концепція мовленнєвого політесу вербалізується через чітко окреслену лексичну групу іменників. До цього “набору” входять manners, respect, courtesy, culture, elegance, grace, attention, ceremony, tact, compliment, civility та civilities. Кожен іменник має своє семантичне ядро: *tact* означає здатність не образити інших, *manners* – ввічливі способи поведінки, а *attention* – церемонну турботу про комфорт іншої людини. *Compliment* – це формальний вираз похвали, *courtesy* – чемна поведінка або придворна елегантність, а *ceremony* – формальний акт вираження поваги. Елементи цього набору об'єднані спільними властивостями ввічливості, але

зберігають автономні особливості. Таким чином, ця тісно взаємопов'язана лексична група з чіткою ієрархічною структурою формує мовне вираження етикету, каталогізуючи те, що є важливим для суспільства [3, с. 148–165].

Зіставлення комунікативних стратегій українців та англійців у ситуаціях запрошення та вибачення дозволяє виокремити специфічні етнокультурні особливості, що регулюють соціальну взаємодію. У контексті запрошення українському мовленнєвому етикету притаманна безпосередність та емоційна відвертість, що часто реалізується через прості, не ускладнені зайвим офіціозом конструкції. Натомість англійська лінгвокультура в аналогічних умовах тяжіє до використання конвенційних форм ввічливості та суворого дотримання ритуалізованих норм етикету. Ситуація вибачення в українському дискурсі також вирізняється високим ступенем експресивності, де мовці схильні вживати лексику, що підкреслює глибину їхніх емоційних переживань. Англійці ж демонструють більшу стриманість і формалізм, виявляючи особливу обережність та виваженість у доборі слів, особливо при комунікації з особами вищого соціального статусу. Помітна відмінність спостерігається і в темпоральному аспекті реакцій, оскільки в повсякденному житті представники української спільноти зазвичай готові до миттєвого вирішення конфлікту через вибачення. Водночас носіям англійської мови нерідко потрібен певний час на рефлексію та емоційне відсторонення перед тим, як визнати провину чи висловити жаль. Важливим складником взаємодії виступають також невербальні засоби, інтенсивність використання яких суттєво варіюється залежно від національної ментальності. Якщо українська модель поведінки допускає активну міміку та жестикуляцію, то англійська традиція передбачає значно жорсткіший контроль над зовнішніми виявами почуттів. Такі розбіжності у вербальних та паралінгвальних кодах підтверджують визначальний вплив культурних домінант на формування унікального стилю спілкування кожного народу.

Хоча англійська схильність до манер всесвітньо відома, сам термін “етикет” походить від французького *estiquette* (“прикріплювати”) і пов'язаний із двором Людовіка XIV, де картки-етикетки нагадували придворним про правила поведінки. Історично саме британці надавали виняткового значення добрим манерам у мовленні. Британський етикет вимагає постійної чемності: необхідно ставати у чергу (form an orderly queue), казати “Excuse me” (вибачте), якщо хтось блокує шлях, а “please” (будь ласка) і “thank you” (дякую) є абсолютно обов'язковими. Репутація британців як стриманих цілком виправдана – надмірна фамільярність чи вторгнення в особистий простір є неприйнятними, тому при першій зустрічі (часто з формальною фразою “Pleased to meet you”) завжди надається перевага рукостисканню, а не обіймам. Британський етикет також

засуджує особисті запитання, як-от “How much do you earn?” (Скільки ти заробляєш?), “How old are you?” (Скільки вам років?) чи “Why aren't you married yet?” (Чому ти досі не одружений?) [4, с. 2–3]. З огляду на це, при спілкуванні з англомовною людиною необхідно пам'ятати, що мовленнєвий етикет - це не просто завчені фрази, а складна система культурних кодів. Недостатньо просто сказати “please” чи “thank you”; ключове значення має непрямолінійність (indirectness). Наприклад, прямий український наказ “Дайте мені звіт” (Give me the report) англійською прозвучить вкрай грубо; замість цього очікується щось на кшталт “I was wondering if you might have the report ready?” (Я хотів би поцікавитися, чи не готовий у вас звіт?). Подібним чином, замість “Зачиніть вікно” (Close the window) вживається “Would you mind closing the window?” (Ви не заперечуєте, якщо зачините вікно?) або навіть натяк “It's a bit chilly in here, isn't it?” (Тут трохи прохолодно, чи не так?). Щоб презентувати себе як виховану людину, потрібно свідомо адаптувати свій стиль комунікації, роблячи його менш прямим і більш формальним. У британській англомовній комунікації, особливо на етапі знайомства чи першого контакту, високий рівень формалізму та стриманості зберігається. Це відображається у чіткому дотриманні правил звертання (титули, прізвища), використанні пом'якшувальних фраз (modal auxiliaries) і підтримці певної соціальної дистанції. Навіть у неформальних ситуаціях британський етикет часто вимагає поступового та обережного переходу до менш формального спілкування. На противагу цьому, в українській культурі мовний етикет на етапі знайомства (особливо поза суто офіційним чи ієрархічним контекстом) може слабшати або бути гнучкішим. Хоча початкові формули ввічливості (привітання, вибачення) зберігаються, українська традиція зазвичай дозволяє швидше скорочувати соціальну дистанцію та переходити до більш емоційного, теплого та менш формального спілкування, особливо коли виникає спільний інтерес або знайдена спільна тема. Це відбиває більшу схильність української культури до швидкого встановлення особистого зв'язку порівняно з інституційною стриманістю британського етикету.

Мовленнєвий етикет є культурним обличчям нації, і володіння ним, засноване на повазі до співрозмовника, свідчить про духовну зрілість та є основою мовленнєвої компетентності. В українській мові, як приклад, дотримуватися етикету означає говорити правдиво, щиро, чітко, спокійним тоном, уникаючи суржику, лайливих слів (як-от “біс” чи “чорт”), зверхності чи квапливого мовлення, яке в народі описують як “діжка з горохом”. Усталилися дві форми звертання: пошанне “ви” (до незнайомих чи старших) та “ти” (для близьких стосунків), причому вибір форми звертання дітей до батьків є менш важливим, ніж самі стосунки, хоча зневажливі слова є грубим порушенням. Ініціатива переходу з “ви” на “ти” завжди має належати старшому за віком чи

посадою, або ж жінці у спілкуванні з чоловіком. До чужих дітей заведено звертатися на “ти” до 16 років, а після отримання паспорта - на “ви”; використання “ти” з метою приниження лише демонструє низький культурний рівень самого мовця. Зрештою, у мовному етикеті немає дрібниць: усе є важливим – від постановки голосу та манери говорити до змісту розмови та відсутності надмірної жестикуляції чи фамільярного поплескування по плечу [5, с. 37–38]. Окрім того, як і в будь-якій іншій культурі, в Україні існують певні негласні культурні особливості та невербальна комунікація, які доповнюють існуючі граматичні та лексичні норми, відображаючи національну схильність до поваги, стриманості та уникнення конфронтації. Важливою негласною нормою етикету є уникнення директності та пом'якшення прохань; українська комунікативна традиція ввічливості все ж віддає перевагу непрямим питанням ("Чи не могли б Ви допомогти?") перед прямими імперативами, демонструючи уникнення тиску на співрозмовника та його автономію. У спілкуванні з незнайомцями часто застосовується стратегія уникнення прямого звертання через відсутність загальноприйнятого нейтрального слова (Sir/Madam), замінюючи його ввічливими фразами ("Перепрошую," "Вибачте, будь ласка"). На рівні невербальної комунікації очікується емоційна виваженість: помірна гучність голосу, стриманість у жестикуляції та підтримання уважного, але не надто інтенсивного зорового контакту. Недотримання етикетних кліше (пропуск привітань, подяки, прощань) сприймається як грубе порушення етикету та ознака невихованості, саме в цьому криється схожість із англійськими етикетними правилами.

Усний переклад, в свою чергу є унікальним видом комунікації, що забезпечує спілкування між культурами і є близьким до двомовної комунікації, вимагаючи високої мовної компетенції. Він відбувається в реальному часі в присутності автора та одержувача. Він характеризується специфічними помилками, такими як незаповнені та заповнені паузи, фальстарти та самовиправлення, що підривають довіру. Основні труднощі для перекладача включають високу швидкість мовлення, незрозумілі акценти, культурні відмінності та брак словникового запасу. Для подолання цих труднощів перекладачі використовують стратегії, як-от прохання повторити, уточнити чи змінити стиль мовлення. Успішний усний переклад вимагає від фахівця не лише знання мов, але й відмінних навичок слухання. Окрім цього, необхідні високі когнітивні здібності, глибоке знання обох культур та багатий словниковий запас. Найважливішими якостями є стресостійкість та емоційна стійкість, особливо у складних ситуаціях, як-от у медицині чи юриспруденції. Таким чином, усний перекладач виступає не просто мовним, а й культурним посередником у комунікації [1, с. 52–56]. Цей аспект культурного посередництва є критичним

при зіткненні, наприклад, англомовного та українського мовного етикету, оскільки вони функціонують за кардинально різними правилами: англійська ввічливість часто є непрямою, орієнтованою на уникнення тиску, тоді як українська зазвичай є більш прямолінійною та орієнтованою на демонстрацію солідарності. Це означає, що для успішної комунікації представнику української культури, наприклад, доведеться звикати до використання пом'якшувачів та умовного способу, щоб не здаватися грубим, а англомовному представнику – до більшої прямоти, щоб не здаватися нещирим або невпевненим.

Глибоке розуміння та адаптація до цих відмінних правил політесу є єдиним способом презентувати себе як досвідчену та вихована людину, яка шанобливо ставиться до інших народів та щиро поважає їхні культурні норми.

Список використаних джерел:

1. Бойко Я. В. Усний переклад як особливий вид комунікації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 35(74), № 4, Ч. 1. 2024. С. 52–56
2. Мовний етикет. Wikiquote. 2025. URL: https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82
3. Fabian M. Verbalization of politeness in Modern English. *Development trends of the Modern Philology*. 2019. P. 148–167
4. Johnson B. English Etiquette. *A history of English etiquette and good manners*. Historic UK, 2023. P. 2–3
5. Tymkova V., Lebedeva N. Speech Etiquette as a Socio-Linguistic Phenomenon of the Behavior Characteristics of an Economic Profile Specialist of Ukraine. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 27, Т. 3. 2022. P. 33–40

Kateryna Mykhalchenko. Features of English Speech Etiquette in Situations of Oral Intercultural Communication

The presented article examines the features of the functioning of speech etiquette in conditions of intercultural communication, in particular in the process of oral translation. It explains why the analysis of these norms is acutely relevant. It reveals the problems that arise in such a cultural clash, and the role of the interpreter as a key cultural mediator is analyzed. Meaningful and understandable examples are given: the English vocabulary of politeness, specific British cultural norms and Ukrainian features are studied in detail, and the difficulties and strategies used by the translator to overcome these differences are also identified.

Key words: speech etiquette, intercultural communication, politeness, oral translation, politeness vocabulary

УДК 316.28-029:305:808.53(045)

Ніколенко К. В.,
кандидат філософських наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено як гендерна комунікація трактується у міжкультурному дискурсі, як на комунікативну поведінку впливають гендерні ролі та культурні контексти, підкреслюючи помітні відмінності та динаміку, що виникають під час взаємодії людей з різним походженням. Важливим аспектом є її вплив на соціальну взаємодію, комунікацію на робочому місці та ширше розуміння гендерних ролей у різних культурах. Оскільки глобалізація продовжує збільшувати міжкультурний обмін, розуміння нюансів гендерної комунікації стає важливим для подолання потенційних непорозумінь та сприяння інклюзивності. Теоретичні рамки, такі як символічний інтеракціонізм, соціальний конструктивізм та теорія гендерної дискримінації, забезпечують основу для аналізу перетину гендеру та культури в комунікаційній практиці. Ці рамки припускають, що гендер не є фіксованою характеристикою, а мінливою конструкцією, що формується суспільними нормами, культурними очікуваннями та поточними соціальними взаємодіями. Крім того, моделі, такі як «культурні виміри» Г. Хофстеде, ілюструють, як культурні цінності, такі як маскулінність та колективізм, можуть формувати стилі комунікації та сприйняття гендерних ролей у різних суспільствах.

Ключові слова: гендерні стереотипи, гендерні ролі, місгендерність, культура

Ключові особливості гендерної комунікації включають варіації у вербальних та невербальних стилях комунікації, причому чоловіки часто беруть участь у наполегливій «звітній розмові», тоді як жінки можуть надавати пріоритет реляційній «розмові про взаєморозуміння». Такі відмінності можуть призвести до проблем у міжкультурному контексті, де стереотипи, упередження та культурні непорозуміння можуть перешкоджати ефективній комунікації. Наслідки цих відмінностей викликають серйозні суперечки, особливо у професійному середовищі, де гендерні стилі комунікації можуть впливати на співпрацю, лідерство та інклюзію. Зрештою, покращення міжкультурної гендерної комунікації вимагає усвідомлення, чутливості та розуміння того, як гендерна динаміка впливає на комунікаційну практику. Сприяючи інклюзивному середовищу, яке цінує різноманітні точки зору, люди можуть покращити свою міжкультурну компетентність, що призведе до більш ефективної взаємодії та співпраці через культурні кордони.

Вивчення гендерної комунікації в міжкультурному дискурсі ґрунтується на кількох теоретичних рамках, які забезпечують всебічне розуміння того, як гендер впливає на комунікативну поведінку в різних культурах. Ці рамки включають символічний інтеракціонізм, соціальний конструктивізм, теорію гендерної дискримінації та різні інші, що досліджують соціальні та культурні виміри гендерної комунікації. Теорії міжкультурної комунікації також надають цінне розуміння динаміки гендерної комунікації. Ці теорії досліджують, як культурний фон, включаючи спільні культури та субкультури, впливає на комунікативні практики та інтерпретацію гендерних ролей [1].

Дослідники наголошують на важливості врахування культурних орієнтацій – колективістських чи індивідуалістичних – під час аналізу комунікаційних стратегій та гендерної взаємодії в міжкультурному середовищі [2, с. 33].

Символічний інтеракціонізм підкреслює роль соціальних взаємодій та культурних норм у формуванні гендерно обумовлених комунікативних практик. Згідно з цією концепцією, гендерна ідентичність та стилі спілкування засвоюються через процеси соціалізації, де люди переймають поведінку, яка вважається доречною для їхньої статі в певних культурних контекстах. Соціальний конструктивізм також підтримує цю точку зору, стверджуючи, що гендерна комунікація не є фіксованою рисою, а мінливою та еволюціонуючою конструкцією, що залежить від поточних соціальних взаємодій та культурних очікувань [3].

Теорія гендерної дискримінації досліджує, як динаміка суспільної влади та інституційні структури сприяють формуванню гендерних ролей та комунікації. Ця концепція висвітлює відмінності в практиках та стилях комунікації, які можуть виникати з традиційних гендерних норм, впливаючи на способи взаємодії людей один з одним у різних контекстах, зокрема в професійному та міжкультурному середовищі [4, с. 290].

Модель культурних вимірів Герта Хофстеде слугує важливою точкою відліку для розуміння культурних відмінностей, зокрема тих, що пов’язані з гендерною комунікацією. Шість вимірів Г. Хофстеде, дистанція влади, уникнення невизначеності, індивідуалізм/колективізм, маскулінність/ фемінінність, довгострокова орієнтація та потурання/стриманість, дають уявлення про те, як культурні цінності впливають на гендерні ролі та комунікативну поведінку в різних суспільствах [5, с. 8]. Наприклад, культури з високим рівнем маскулінності схильні наголошувати на асертивності та змагальності, що може формувати комунікативні стратегії, що використовуються людьми різної статі в цих культурах.

Культурні погляди на гендерні ролі суттєво впливають на стилі та практики спілкування в різних суспільствах. У багатьох культурах, особливо в деяких азійських та мусульманських суспільствах, традиційні гендерні ролі диктують, що жінки повинні займати більш підлеглу позицію, тоді як від чоловіків очікується домінування в соціальних взаємодіях. Для людей західного світу, які взаємодіють з цими культурами, розуміння цих очікувань щодо гендерних ролей є вирішальним для успішної комунікації, оскільки це дозволяє здійснювати шанобливу та ефективну взаємодію без шкоди для власної культурної ідентичності [6].

Відмінності в гендерній комунікації також проявляються в різних моделях комунікації залежно від культурного контексту. У культурах з високим контекстом, де цінуються стосунки та опосередкованість, комунікація часто спирається на спільний досвід та підтримку стосунків, що призводить до стилю, який може здаватися обхідним для представників культур з низьким контекстом. Натомість, культури з низьким контекстом наголошують на прямоті та чіткості, де зміст повідомлення має перевагу над контекстом, у якому воно доставляється [5, с. 13].

Ця розбіжність ілюструє, як гендерна комунікація тісно переплетена з культурними комунікативними нормами, впливаючи на те, як повідомлення передаються та інтерпретуються.

Гендерна комунікація формується суспільними ролями, що відводяться різним статям, що, своєю чергою, впливає на вербальний та невербальний обмін. Дослідження показують, що жінки часто використовують комунікативні практики, що надають пріоритет підтримці та підтримці стосунків, що характеризуються такими рисами, як чуйність та особистий конкретний стиль. Тим часом, чоловіче спілкування, як правило, підкреслює наполегливість та незалежність, що відповідає традиційним чоловічим ідеалам [7, с. 109]. У сучасній науці головний методологічний принцип стосовно поняття «гендер» полягає у його релятивізації. Це означає, що гендер інтерпретується як культурно детермінований феномен, який конструюється в соціальному просторі. Відповідно, чоловічі та жіночі ролі розглядаються як динамічний продукт розвитку суспільства, а не як статична біологічна даність. Ця конвенціональність гендеру проявляється у його відмінностях в різних культурах та історичних етапах, відображаючи вплив соціального моделювання та культурних норм [8, с. 123].

Ці відмінності підкреслюють, як гендер впливає не лише на зміст комунікації, але й на основні мотиви та динаміку стосунків. Міжкультурна гендерна комунікація створює унікальні виклики, що виникають через взаємодію культурних норм, гендерних очікувань та стилів спілкування. Ці виклики можуть

призвести до непорозумінь та конфліктів, особливо коли взаємодіють люди з різним культурним походженням.

Стереотипи щодо статі можуть закріплювати несвідомі упередження у спілкуванні. Ці упередження можуть призвести до припущення, що чоловіки та жінки мають фіксовані характеристики у своїх стилях спілкування, що може призвести до ігнорування індивідуальних відмінностей між людьми. Це може бути особливо проблематичним у міжкультурному середовищі, де опора на стереотипи може перешкоджати ефективному спілкуванню та співпраці.

Культурний контекст суттєво впливає на гендерні ролі та очікування, які можуть значно відрізнятися в різних суспільствах. У деяких культурах гендерні ролі суворо визначені, що впливає на те, як люди сприймають та реагують на комунікативні сигнали. Непорозуміння можуть виникати, коли люди з культур з низьким контекстом, які цінують прямоту та ясність, взаємодіють з людьми з культур з високим контекстом, де комунікація може більше покладатися на контекст та невербальні сигнали [9, с. 260].

Така невідповідність може призвести до розчарування та плутанини, оскільки одна сторона може інтерпретувати повідомлення іншої як розпливчасте або ухильне.

Важливість інклюзивності в комунікації важко переоцінити, особливо в різноманітних середовищах. Місгендерність – невикористання правильних займенників або гендерної ідентичності людини – може створити вороже середовище та суттєво вплинути на міжособистісну взаємодію [10].

Підвищення обізнаності про гендерні норми та виховання чутливості до різних проявів гендерної ідентичності є важливими для створення шанобливої та інклюзивної комунікативної атмосфери. Щоб ефективно долати ці виклики, людям вкрай важливо розвивати усвідомленість та чутливість до різноманітних стилів спілкування, сформованих культурними та гендерними нормами. Заохочення відкритого діалогу та емпатії може сприяти кращому розумінню та співпраці, а подолання існуючих стереотипів може допомогти створити більш інклюзивне середовище.

Визнання впливу суспільних ієрархій на комунікативні відмінності також може дати уявлення про динаміку, що відбувається під час міжкультурної взаємодії. Сприяючи прагненню розуміти та адаптуватися до різних стилів спілкування, люди можуть підвищити свою міжкультурну компетентність та мінімізувати потенціал для непорозумінь.

Таким чином, дослідження гендерної комунікації в міжкультурному дискурсі виявляє її складну, багатовимірну та динамічну природу, яка глибоко вкорінена в соціальних і культурних конструктах. Ключові особливості гендерної комунікації, які проявляються у відмінностях між чоловічими

«звітними» та жіночими «реляційними» стилями, є не фіксованою біологічною даністю, а мінливим продуктом соціального конструювання та культурної детермінованості, що підтверджується теоріями символічного інтеракціонізму та соціального конструктивізму. Ці відмінності, посилені стереотипами та впливом суспільної влади (теорія гендерної дискримінації), створюють унікальні виклики у професійному та міжкультурному середовищі, які можуть призводити до непорозумінь, конфліктів та виключення (зокрема, через феномен місгендерності).

Перспективи подальшого вивчення міжкультурної гендерної комунікації полягають у поглибленому емпіричному аналізі нових комунікативних платформ та їхнього впливу на конструювання гендеру, зокрема в цифровому середовищі, де стираються традиційні культурні та гендерні межі. Необхідним є розширення досліджень феномену місгендерності та його кореляції з організаційною інклюзивністю у глобальних корпораціях.

Список використаних джерел:

1. Mulvaney B. Gender differences in communication: an intercultural experience. 1994. URL: http://cpsr.org/issues/womenintech/mulvaney/
2. Neculaesei A. Culture and gender role differences. *Cross-Cultural Management Journal.* Vol. XVII, Issue 1. 2015. P. 31–35 URL: https://www.seaopenresearch.eu/Journals/articles/CMJ2015_I1_4.pdf
3. Nonverbal Communication and Culture. *Communication in the Real World: An Introduction to Communication Studies.* URL: https://open.maricopa.edu/com110/chapter/4-4-nonverbal-communication-in-context/
4. Fanari A., Sommier M., Rahmani D. (Re)Defining Intercultural Communication Theorizing: Mapping the Current Landscape of the Field. URL: https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/17475759.2025.2553612?needAccess=true
5. Hofstede G. Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Conceptual Issues in Psychology and Culture*. Vol. 2. 2011. P. 1-26 URL: https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=orpc
6. Cross-Cultural Perspectives on Gender. EBSCO Knowledge Advantage. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/ethnic-and-cultural-studies/cross-cultural-perspectives-gender
7. Корнєва Л. Гендерний аспект комунікації. *Філологічні науки.* 2013. Вип. 13. С. 106–113 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fil_Nauk_2013_13_19
8. Хайдар Д. М. Гендерна специфіка комунікації. *Закарпатські філологічні студії.* 2019. Вип. 7(1). С. 120–125 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2018_7(1)__27
9. Тюріна Д. М. Роль освіти у формуванні гендерної культури та підвищенні гендерної свідомості. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2023. Вип. 1. С. 257–263 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2023_1_29
10. McLemore, K. A. Experiences with misgendering: The intersection of race and gender identity. *Sexuality Research and Social Policy*. № 12(4). 2015. P. 304–312 URL:

https://www.researchgate.net/publication/265012891_Experiences_with_Misgendering_Identity_Misclassification_of_Transgender_Spectrum_Individuals

Kseniia Nikolenko. Features of Gender Communication in Intercultural Discourse: Philosophical Aspect

The article examines how gender communication is interpreted in intercultural discourse, how gender roles and cultural contexts influence communicative behaviour, highlighting the noticeable differences and dynamics that arise when people of different backgrounds interact. An important aspect is its impact on social interaction, workplace communication, and a broader understanding of gender roles in different cultures. As globalisation continues to increase intercultural exchange, understanding the nuances of gender communication becomes important for overcoming potential misunderstandings and promoting inclusivity. Theoretical frameworks such as symbolic interactionism, social constructivism, and gender discrimination theory provide a basis for analysing the intersection of gender and culture in communication practice. These frameworks suggest that gender is not a fixed characteristic, but a fluid construct shaped by social norms, cultural expectations, and ongoing social interactions. Furthermore, models such as Hofstede's 'cultural dimensions' illustrate how cultural values such as masculinity and collectivism can shape communication styles and perceptions of gender roles in different societies.

Key words: gender stereotypes, gender roles, misgendering, culture

УДК 81'25:316.28(045)

Пархоменко В. О., здобувачка ВО
Національний технічний університет України
«КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Тільняк Н. В.

ВАЖЛИВІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У роботі досліджено питання важливості перекладу у сучасному світі. Проаналізовано як із глобалізацією та розвитком технологій переклад не втрачає актуальності, та як його застосовують у багатьох сферах, таких як: бізнес, культура, технології, наука, освіта, медицина, юридична сфера та ін. Розглянуто поняття «переклад» та «перекладач», та чому вони набагато ширші ніж нам може здатися на перший погляд. Особливу увагу приділено застосуванню перекладу у різних галузях.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, переклад, культура, діалог культур, культурний бар'єр

Постановка проблеми. У часи глобалізації та стрімкого розвитку технологій, переклад не втрачає своєї актуальності. Сьогодні переклад є

важливою складовою міжкультурної комунікації та використовується у багатьох сферах: дипломатії, політиці, бізнесі, науковій діяльності, освіті, культурі та ін.

Із появою соціальних мереж та інтернету спілкування між представниками різних культур стало набагато простішим. У результаті цього виникає потреба у кваліфікованих фахівцях, які здатні виконувати свою роботу точно та професійно. Сенс повідомлень має бути адекватно перекладеним, бо саме від цього залежать взаємовідносини тих осіб, які надали текст або виголосили промову [6].

Крім того, із розширенням міжнародного співробітництва та виходом компаній на зовнішній ринок, роль перекладача у сфері міжкультурного спілкування зростає. Для успішної реалізації проєктів, налагодження відносин між партнерами різних держав та надання своїх послуг за кордоном, необхідно не лише перекладати слова, а й враховувати культурні цінності, комунікативні норми та світогляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему ролі перекладу в міжкультурній комунікації досліджували О. Кьоксал, Н. Юрюк, Ю. Су, а також Зубаа, які підкреслюють важливість перекладача як посередника між культурами [5; 6; 11]. Дослідники наголошують, що переклад сприяє розумінню національної специфіки мислення, культурних відмінностей і гармонійному діалогу між народами. У працях [2; 3; 4] підкреслюється роль перекладу у професійних сферах – юридичній, медичній та бізнесовій. Отже, переклад розглядається як невід'ємна складова міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації.

Метою дослідження є визначення сфер використання перекладу у міжкультурній комунікації.

Виклад основного матеріалу. За «Великим тлумачним словником сучасної української мови» «переклад – це текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови на іншу. А перекладач – це той, хто займається перекладами з однієї мови іншою» [1, с. 912]. Проте це визначення охоплює лише поверхневий та технічний бік перекладацької діяльності.

Перекладач має бути не тільки знавцем кількох мов зі знаннями граматики та лексики. Цих знань недостатньо, щоб передати точність та адекватність тексту. Справжній переклад має передавати емоційні відтінки мови оригіналу, розуміння контексту та історичних відмінностей. Саме тому, часто перекладача називають «містком між культурами», адже він забезпечує не лише передачу слів, а й донесення світогляду автора іншої культури [6].

Метою перекладу є відтворення змісту оригінального тексту у такій формі, яка буде зрозумілою для людей, що не володіють мовою оригіналу.

Професія перекладача має важливе значення у сучасному світі, адже переклад застосовується майже у всіх сфер суспільного життя – від політики та бізнесу до освіти, науки та медицини. Його роль полягає не тільки передачі змісту, а й у налагодженні міжкультурних зв'язків.

У сфері бізнесу переклад допомагає ефективно спілкуватися із клієнтами та залучати нових. Дослідження показали, що 40% покупців ніколи не придбали б товар із іншомовного сайту[8]. Це свідчить про те, що переклад безпосередньо впливає на комерційні показники, довіру споживачів і репутацію бренду.

Крім економічного значення, переклад у бізнесі має культурну функцію – він запобігає непорозумінням та покращує імідж компанії. Саме тому великі міжнародні корпорації, такі як Coca-Cola, Apple чи IKEA, мають команди перекладачів і культурних консультантів, які адаптують матеріали для кожної країни [5].

Переклад також сприяє розширенню міжнародної співпраці, забезпечуючи ефективну комунікацію між партнерами з різних країн. Завдяки йому ділові документи, контракти та переговори стають зрозумілими для всіх сторін, що зменшує ризик непорозумінь і юридичних помилок.

У сфері науки та технологій переклад сприяє поширенню інновацій, формуванню глобального наукового дискурсу та доступу до нових знань. Наукові статті, дослідницькі звіти, технічні описи, інструкції з експлуатації – усе це перекладається десятками мов, що забезпечує взаємообмін досвідом між ученими різних країн

Як зазначає Су, завдяки перекладу «ми можемо краще сприяти розвитку міжкультурної комунікації та мовного перекладу, а також сприяти гармонії та розвитку у всьому світі» [10, с. 188]. Саме переклад дозволив зробити відкриття європейських учених доступними для азійської спільноти, а новітні технології Японії та Південної Кореї – зрозумілими для європейських інженерів.

Окремим напрямом стає переклад науково-технічної термінології. Тут перекладач має не лише добре знати мови, а й орієнтуватися у відповідній галузі знань. Наприклад, переклад інструкцій для медичного обладнання або наукових публікацій з біоінженерії потребує точності, оскільки навіть одна невірно передана одиниця виміру чи термін може спотворити зміст.

Завдяки якісному перекладу відбувається інтеграція наукових шкіл, міжнародні колаборації між університетами та дослідницькими центрами.

Юридичний переклад є одним із найскладніших видів перекладацької діяльності, адже він вимагає не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння права. Юридичні тексти характеризуються високим рівнем стандартизації, формалізованості та специфічної термінології. Будь-яка помилка може мати серйозні наслідки – від порушення прав сторін до судових позовів [2].

Перекладач має знати особливості правових систем різних країн, адже поняття, що існують в одному законодавстві, можуть не мати точного відповідника в іншому. Наприклад, *«withholding tax»* який у країнах англо-американської правової системи означає податок, що утримується з доходів фізичних або юридичних осіб при виплаті. В українському законодавстві такого поняття немає, а тому перекладачеві доводиться шукати найкращий спосіб передачі, залежно від конкретного контексту: наприклад, «податок, що утримується при виплаті доходу». Інший приклад *«eventual*», який часто сприймається як «евентуальний» (потенційний), хоча його точний переклад – «кінцевий» або «остаточний».[3] Тому завдання перекладача – передати юридичний зміст максимально точно, дотримуючись структури й професійної етики.

Юридичний переклад включає роботу з договорами, судовими рішеннями, патентами, нормативно-правовими актами та документами для міжнародних організацій. У сучасних умовах зростає попит на присяжних перекладачів, які несуть юридичну відповідальність за достовірність перекладених матеріалів.

У медичній сфері роль перекладу є життєво важливою, особливо у випадках, коли пацієнт проходить лікування за кордоном або користується іноземними медичними технологіями. Від точності перекладу медичної документації залежить ефективність лікування, правильність постановки діагнозу та безпека пацієнта.

Мовознавці мають дотримуватися чіткої структури документів та розуміти лікарський «почерк». Коректний переклад термінів впливає на різні аспекти: дослідження, проведення операцій, записи про перебіг роботи та ін. Якісний матеріал допомагає не тільки пришвидшити роботу наукову роботу, а й зрозуміти проблеми пацієнта та вибір методики лікування [4].

У політичній сфері переклад відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної міжнародної комунікації між державами. Він сприяє порозумінню між представниками різних культур, політичних систем і мовних спільнот, забезпечуючи точність передавання змісту офіційних заяв, угод та дипломатичних документів. Без участі перекладачів дипломатична діяльність була б майже неможливою, адже політичні переговори, міжнародні конференції чи саміти потребують чіткого розуміння кожного вислову та терміна.

Як зазначає Зубаа, перекладач у політиці не є лише посередником між мовами – він виконує функцію культурного медіатора, який допомагає уникати непорозумінь і підтримує баланс між дипломатичними інтересами сторін. Будь-яка неточність або неправильне тлумачення висловлювання може призвести до дипломатичного конфлікту, тому перекладач має не лише бездоганно володіти

мовою, а й розуміти політичний контекст, культурні відмінності та правову термінологію.

У міжнародних організаціях, таких як ООН, ЄС, НАТО, переклад забезпечує рівність мов і доступ до інформації для представників усіх держав. Згідно з дослідженням Зубаа, «перекладач у дипломатії – це невидимий учасник історії, від якого часто залежить успіх переговорів і збереження міжнародного миру» [11, с. 144]. Таким чином, переклад у політичній сфері виконує не лише комунікативну, а й стратегічну функцію – він сприяє зміцненню міжнародних відносин, поширенню демократичних принципів і розвитку міждержавної співпраці.

У галузі туризму переклад є ключовим чинником, що впливає на комфорт, довіру та загальне враження туристів від країни. Завдяки перекладу іноземні відвідувачі можуть легко орієнтуватися в новому середовищі, розуміти культурні норми та ефективно комунікувати з місцевими мешканцями. Професійний переклад інформаційних матеріалів, меню, вебсайтів, путівників і рекламних брошур забезпечує не лише зрозумілість, а й створює позитивний імідж країни на міжнародній арені.

Як зазначають фахівці RushTranslate, якісний переклад у сфері туризму сприяє розвитку гостинності, підвищенню рівня обслуговування та формуванню емоційного зв’язку з клієнтами, що впливає на їхню лояльність [7]. Перекладач у цій галузі має враховувати культурні особливості, етикет і табу, щоб уникнути двозначностей або образливих інтерпретацій. Крім того, переклад у туризмі має значний економічний вплив: за даними Transphere, локалізація туристичних сайтів і рекламних кампаній під конкретні ринки підвищує привабливість компаній і стимулює розвиток міжнародного туризму [9].

Таким чином, переклад у туристичній сфері поєднує мовну, культурну та маркетингову функції. Він не лише допомагає країнам розвивати економіку, а й виступає інструментом культурної дипломатії, завдяки якому туристи сприймають нове середовище з повагою, інтересом і довірою.

Висновок. Отже переклад відіграє важливу роль у суспільному житті. Він допомагає долати мовні, культурні та ментальні бар’єри. Завдяки ньому, люди можуть комунікувати з іншими народами та брати їхній досвід у вирішенні проблем. Його використовують у багатьох сферах: бізнесі для співпраці з партнерами та виходу на зовнішній ринок; науці та технологій – у створенні інновацій та поширенню знань; юридичній діяльності, медицині, туризмі та ін. Тому переклад завжди буде актуальним у міжнародному співробітництву й розвитку людства.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. Бусел В. Т. Ірпінь: Перун, 2005. 912 с.
2. Роєнко, Л., Горлатова, О., Редько, С. Особливості перекладу юридичних текстів. *Актуальні питання іноземної філології*. No 15. С. 91–96
3. Риков К. О, Лексико-граматичні особливості перекладу англійських економічних текстів українською мовою. 2025. 66 с.
4. Особливості перекладу медичних термінів. Legalab. URL: https://legalab.com.ua/uk/osobennosti-perevoda-medicinskikh-terminov
5. Ayhan N., Jamankulova R. Localization strategy of global brand: Case study of Coca-Cola. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2020. № 9(4). P. 2475–2484
6. Köksal O., Yürük N. The Role of Translator in Intercultural Communication. *International Journal of Curriculum and Instruction.* № 12(1). 2020. P. 327–337
7. RushTranslate. Tourism & Hospitality Material Translation Services. Why professional translation matters for tourism and hospitality materials. URL: https://rushtranslate.com/use-cases/tourism-hospitality-materials
8. Team Pepper. 6 Reasons Translation Is Important For Your Business. URL: https://www.pepper.inc/blog/importance-of-translation-in-business/
9. Transphere. 5 Reasons You Need Tourism Translation in 2024. URL: https://www.transphere.com/tourism-translation/
10. Yuehan Su. Intercultural Communication and Language Conversion in Translation Studies. *International Journal of Education and Humanities.* Vol. 10, № 1. 2023. P. 186–189
11. Zouba'a A. M. Translation and Diplomacy: The Role of Translators in International Relations. *Journal of Language Studies*. № 8(9)(5). 2024. P. 71–80

Vladyslava Parkhomenko. The Importance of Translation in Intercultural Communication

The paper deals with the issue of the importance of translation in the modern world. It analyzes how, with globalization and technological development, translation has not lost its relevance and how it is applied in many fields such as business, culture, technology, science, education, medicine, law, and others. The concepts of "translation" and "translator" are examined, as well as why they are much broader than they may seem at first glance. Special attention is paid to the application of translation in various fields.

Key words: intercultural communication, translation,culture, cultural dialogue, cultural barrier

УДК 81-115:(81'276.6:59):(81.111+ 811.161.2)(045)

Поліщук В. О., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Остапенко С. А.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗООЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стаття присвячена порівняльному дослідженню зоологізмів англійської та української мов, що охоплює семантичний, структурний, функціональний та культурно-лінгвістичний аспекти, дозволяючи отримати більш повне та глибоке розуміння ролі зоологізмів в кожній з досліджуваних мов. Семантичний аспект підкреслює, що хоча обидві мови використовують тварин для метафоричного опису, конкретний вибір тварин та спектр асоційованих з ними значень можуть суттєво відрізнятися. Структурний аналіз показує як наявність подібних моделей утворення зоологізмів (прислівникові порівняння, дієслівні та іменні фразеологізми), так і унікальні для кожної мови способи їхньої організації. Функціональний аспект розкриває особливості вживання зоологізмів у різних стилях мовлення, відображаючи їхню важливість для надання виразності комунікації в обох культурах. У культурно-лінгвістичному аспекті символізм тварин, їхні відображення у фольклорі та релігійних уявленнях демонструють унікальні світоглядні константи англійської та української лінгвокультур.

Ключові слова: фразеологізм, зоологізм, символізм, фольклор, культурний досвід

Зоологізми, як органічна складова лексичних систем англійської та української мов, є невичерпним джерелом інформації про культурні, історичні та когнітивні особливості народів, що говорять цими мовами. Їхнє порівняльне дослідження дозволяє не лише виявити лінгвістичні подібності та відмінності, але й проникнути в глибинні шари національної свідомості, розкрити унікальні способи концептуалізації світу та відображення в мові багатовікового досвіду взаємодії людини з фауною.

Розширений аналіз порівняльних характеристик зоологізмів англійської та української мов охоплює семантичний, структурний, функціональний та культурно-лінгвістичний аспекти, дозволяючи отримати більш повне та глибоке розуміння їхньої ролі в кожній з досліджуваних мов.

Семантичний аспект *у порівняльному висвітленні*

Порівняння семантики зоологізмів в англійській та українській мовах виявляє як універсальні тенденції метафоричного переосмислення назв тварин, так і специфічні національні асоціації. Універсальність проявляється у використанні образів тварин для характеристики базових людських якостей.

Наприклад, образ ледачої людини часто асоціюється з повільними тваринами в обох мовах: "as slow as a snail" – "повільний як равлик". Також: "as slow as a tortoise" – "повільний як черепаха"; "to move at a snail's pace" – "повзти як равлик"; "як муха в сметані" (про повільну людину); "тягнутися як віл за плугом"; "як сонна муха"; "ледве ноги волочить".

Однак, конкретний вибір тварини може відрізнятися залежно від її поширеності та культурної значущості в певному регіоні. Продовжуючи аналіз образу лисиці, варто зазначити, що в англійській мові, окрім значення хитрості, "fox" може також асоціюватися з привабливою, але не завжди надійною жінкою ("foxy lady"). Інші приклади: "as cunning as a weasel" – "хитрий як тхір"; "sly as a serpent" – "підступний як змія"; "wily as a coyote" – "хитрий як койот"; "лукавий як чорт"; "верткий як вуж"; "пронозливий як білка"; "мудрий як змія". В українській мові таке значення для "лисиці" є менш поширеним. Натомість, українська мова може використовувати інші зоологізми для характеристики жіночої вроди, наприклад, порівняння з лебедем ("пливе як лебідка"). Інші порівняння краси: "гарна як пава"; "очі як у лані"; "брови як крила соколині"; "біла як лебідь"; "миловидна як горлиця".

Розглядаючи образ собаки, в англійській мові існує велика кількість фразеологізмів, що відображають різні аспекти поведінки та ставлення до цієї тварини ("a dog's life" – важке, нещасливе життя; "every dog has its day" – прийде і твій час). Також: "to go to the dogs" – "скотитися"; "as faithful as a dog" – "вірний як собака"; "to work like a dog" –- "пахати як віл"; "a lucky dog" – "щасливчик"; "barking up the wrong tree" – "йти хибним шляхом"; "let sleeping dogs lie" – "не буди лихо поки спить тихо"; "sick as a dog" – "дуже хворий". В українській мові також є подібні вирази ("як собака на сіні" – сам не їсть і іншому не дає), але загальна кількість та різноманітність зоологізмів із компонентом "собака" може відрізнятися, що відображає різницю в культурній ролі цієї тварини в обох суспільствах. Також: "жити як кішка з собакою"; "пес його знає"; "злий як пес"; "гавкає як скажений пес"; "собаці під хвіст"; "брешеш як пес"; "нікому й псові не потрібний".

Особливої уваги заслуговує порівняння зоологізмів, що відображають емоційний стан людини. Англійське "to have butterflies in one's stomach" (нервувати) не має прямого зоологічного відповідника в українській мові. Натомість, використовуються інші образні вирази, наприклад, "душа не на місці" або "серце тьохкає". Інші англійські приклади: "like a cat on hot bricks" (як кішка на розпеченій цеглині – нервувати); "ants in his pants" (мурахи в штанях – непосидючий); "feel like a drowned rat" (почуватися як мокра курка – жалюгідно); "happy as a clam" (щасливий як молюск – дуже щасливий); "mad as a hatter" (божевільний як капелюшник – дуже злий); "eager beaver" (старанний бобер –

дуже старанний); "cry crocodile tears" (лити крокодилячі сльози – лицемірно плакати). Відповідні українські приклади: "як на голках сидить"; "як осикове листя тремтить"; "мурашки бігають"; "серце як пташка б'ється"; "мовчить як води набрав у рот"; "блідий як смерть"; "червоний як рак". Це свідчить про різні способи метафоричного осмислення внутрішніх переживань.

З іншого боку, українське "мовчить як риба" (про мовчазну людину) має частковий аналог в англійській мові – "as quiet as a mouse" (тихий як миша), але акцент робиться на різних аспектах безмовності. Інші українські приклади: "мовчить як пень"; "ні пари з вуст"; "як води в рот набрав"; "тихий як вода"; "слухняний як ягня"; "лагідний як телятко"; "боязкий як мишеня"; "полохливий як заєць". Відповідні англійські приклади: "as quiet as a lamb" (тихий як ягня); "as meek as a mouse" (лагідний як миша); "timid as a fawn" (боязкий як оленя); "shy as a violet" (сором'язливий як фіалка); "gentle as a dove" (лагідний як голуб); "as still as a statue" (нерухомий як статуя); "silent as the grave" (мовчазний як могила). Аналіз подібних порівнянь розкриває тонкі відмінності у сприйнятті та категоризації емоцій у двох культурах.

Структурні особливості *зоологізмів у порівняльному аспекті*

Порівняння структурних моделей зоологізмів в англійській та українській мовах виявляє як спільні, так і унікальні способи їхньої організації.

- *Прислівникові порівняння*. Обидві мови широко використовують структуру "як + іменник (назва тварини)" або "as + adjective + as + noun (назва тварини)". Проте, набір прикметників та іменників-зоологізмів, що комбінуються, може відрізнятися. Наприклад, "as brave as a lion" – "хоробрий як лев", "as sly as a fox" – "хитрий як лис". Інші приклади: "as busy as a bee" – "працьовитий як бджола"; "as free as a bird" – "вільний як птах"; "as quiet as a mouse" – "тихий як миша"; "as strong as an ox" – "сильний як віл"; "as stubborn as a mule" – "упертий як осел"; "as graceful as a swan" – "граційна як лебідь"; "as fast as a cheetah" – "швидкий як гепард"; "as wise as an owl" – "мудрий як сова". Українські відповідники: "боязкий як заєць"; "голодний як вовк"; "слизький як вуж"; "колючий як їжак"; "мовчазний як риба"; "пруткий як білка"; "вірний як пес"; "злий як оса". Однак, можуть існувати й відмінності у частотності використання певних порівнянь.
- *Дієслівні фразеологізми*. В обох мовах існують стійкі дієслівні вирази із зоологічним компонентом ("to hound someone" – переслідувати когось, "пустити півня" – вчинити підпал). Інші англійські приклади: "to worm one's way into something" (втертися кудись); "to ferret out" (винюхувати); "to weasel out of something" (вилинути з чогось); "to parrot something" (папугувати щось); "to badger someone" (докучати комусь); "to hawk goods" (торгувати вроздріб); "to swan around" (важливо ходити); "to wolf down food" (ковтати їжу). Українські

відповідники: "бити байдики" (нічого не робити); "гнатися за двома зайцями" (намагатися зробити дві справи одночасно); "як муха в окропі крутитися" (метушитися); "комар носа не підточить" (бездоганно); "їсти як горобець" (мало їсти); "вести себе як пава" (пишатися); "дряпатися як кішка". Семантика та образність таких фразеологізмів часто є національно-специфічними.

- *Іменні фразеологізми*. Стійкі іменні словосполучення із зоологізмами також представлені в обох мовах ("a dark horse" – невідома, непередбачувана людина; "цап відбувайло" – scapegoat). Інші англійські приклади: "a loan shark" (лихва); "a guinea pig" (піддослідний); "a bull in a china shop" (незграбна людина); "a cat nap" (короткий сон); "a paper tiger" (паперовий тигр); "an early bird" (рання пташка); "a sitting duck" (легка мішень); "a wild goose chase" (марна справа). Українські відповідники: "біла ворона" (не такий як усі); "товстопузий короп" (важлива особа); "сірий вовк" (досвідчена людина); "тертий калач" (досвідчена людина); "козел відпущення"; "гуска лапчаста" (незграбна людина); "сліпа курка" (нерозторопна людина); "задушена гадюка" (прихована злість). Їхнє порівняння виявляє різні культурні алегорії та символи.
- *Словотворення*. Утворення нових слів шляхом додавання зоологічних компонентів до інших морфем є характерним для обох мов ("bird-brained" – легковажний, "риб'ячий жир" – fish oil). Інші англійські приклади: "cat-like" (котячий); "dog-tired" (дуже втомлений); "horse-powered" (кінська сила); "ant-hill" (мурашник); "beehive" (вулик); "spiderweb" (павутиння); "fishy" (підозрілий); "lion-hearted" (відважний). Українські відповідники: "пташиний спів"; "лисяча нора"; "вовчий виття"; "кінський хвіст"; "зміїна отрута"; "мурашина кислота"; "бджолиний мед"; "ракова шийка".

Функціональний аспект *у порівняльному аналізі*

Функціонування зоологізмів у різних стилях мовлення англійської та української мов має як спільні, так і відмінні риси.

- *Розмовне мовлення*. В обох мовах зоологізми є важливим засобом надання емоційності та образності повсякденному спілкуванню. Проте, конкретний набір вживаних зоологізмів та їхня частотність можуть варіюватися. Наприклад, англійське "to be in the doghouse" (бути в немилості) є досить поширеним у розмовній мові, тоді як його український аналог може бути менш уживаним. Інші англійські приклади: "like shooting fish in a barrel" (легко як нікуди); "get your ducks in a row" (привести справи до ладу); "have kittens" (нервувати); "chicken out" (злякатися); "bug someone" (дратувати когось); "eagle eyes" (пильне око); "talk turkey" (говорити відверто); "as happy as a lark" (дуже щасливий). Українські приклади: "як оселедець в бочці" (тісно); "робити з мухи слона" (перебільшувати); "крутиться як білка в колесі" (багато працювати);

"мовчить як риба об лід"; "дивиться як баран на нові ворота"; "лізти рачки"; "як кіт на сметану".

- *Художня література*. Письменники обох мов активно використовують зоологізми для створення яскравих метафор, порівнянь та символів, що сприяють глибшому розкриттю образів персонажів та відтворенню авторського задуму. Порівняльний аналіз використання зоологізмів у художніх текстах може виявити національно-специфічні літературні традиції та стилістичні прийоми. Наприклад, образ вовка може символізувати як силу та незалежність (в одних контекстах), так і жорстокість та самотність (в інших) в обох літературах, але конкретні художні реалізації цього образу можуть відрізнятися. Інші приклади в англійській літературі: використання образу солов'я як символу поезії (Кітс); лева як втілення мужності (твори про Річарда Левове Серце); змії як спокуси (Біблія та її інтерпретації). В українській літературі: образ сокола як символ волі (народні пісні, поезія Шевченка); голуба як символ миру; сови як мудрості (казки). Також часто використовуються образи лисиці (хитрість), зайця (боягузтво), ведмедя (сила або незграбність).
- *Засоби масової інформації*. У публіцистичному стилі зоологізми можуть використовуватися для створення емоційно забарвлених оцінок подій та явищ. Порівняння частотності та характеру використання зоологізмів у англомовних та україномовних ЗМІ може відображати різні суспільні настрої та політичні контексти. Наприклад, у політичних коментарях можуть використовувати образи хижаків ("sharks", "вовки") для характеристики агресивних політиків або бізнесменів. Інші приклади в англомовних ЗМІ: "hawks and doves" (яструби та голуби – про різні крила політичних сил); "lame duck" (кульгава качка – про політичного лідера, що втрачає вплив); "scapegoat" (цап відбувайло). Також "a feeding frenzy" (боротьба за ресурси, як серед хижаків); "the elephant in the room" (очевидна проблема, яку ніхто не хоче обговорювати); "copycat crime" (наслідування злочину); "can of worms" (складна проблема); "get the lion's share" (отримати левову частку); "hold your horses" (зачекайте); "let the cat out of the bag" (розкрити секрет); "monkey business" (шахрайство). В україномовних ЗМІ: "ведмідь на вухо наступив" (про відсутність музичного слуху); "крокодилячі сльози" (лицемірство); "вовча зграя" (про корумповану групу), "зробити з мухи слона" (перебільшити); "пустити козла в капусту" (допустити ненадійну людину до чогось цінного); "як оселедець в бочці" (дуже тісно); "працювати як бджілка"; "хитрий як лис"; "мовчати як риба". Також можуть використовувати порівняння для надання образності, наприклад, "економіка повзе, як равлик".

Культурно-лінгвістичний аспект *порівняння*

Найбільш значущі відмінності між англійськими та українськими зоологізмами виявляються на рівні культурно-лінгвістичних асоціацій.

- *Символізм тварин*. Тварини, що мають особливе символічне значення в англійській культурі, можуть мати зовсім іншу символіку в українській, і навпаки. Наприклад, ведмідь в українській культурі часто асоціюється з силою, мудрістю та добродушністю (особливо в казках), тоді як в англійській мові образ ведмедя може бути більш амбівалентним. В українській культурі лисиця часто уособлює хитрість, заєць – боягузтво, вовк може символізувати як силу, так і зло, орел – гордість і велич, соловей – співучість і ніжність, лелека – щастя і родину, кішка – незалежність і грацію, а бджола – працьовитість. В англійській мові лисиця (fox) може асоціюватися з хитрістю, але також і з винахідливістю, заєць (hare) – з швидкістю, лев (lion) є символом мужності та королівської влади, змія (snake) часто уособлює спокусу або підступність, сова (owl) – мудрість, голуб (dove) – мир, павук (spider) може символізувати терпіння та творчість, а ягня (lamb) – невинність.

Півень в українській традиції є символом пробудження, мужності та оберегом, тоді як в англійській мові його символізм може бути менш вираженим. В українській культурі сорока може символізувати плітки, ластівка – добру звістку, зозуля – печаль або віщування, ворона – мудрість або нещастя, лебідь – вірність, рак – впертість, мураха – працьовитість, а жайворонок – радість і натхнення. В англійській мові півень (rooster) може асоціюватися з ранком та гордістю, собака (dog) є символом вірності, кінь (horse) – сили та свободи, метелик (butterfly) – трансформації, равлик (snail) – повільності, білка (squirrel) – запасливості, дельфін (dolphin) – інтелекту та грайливості, а бобер (beaver) – працьовитості та будівельній майстерності.

- *Фольклорні образи*. Зоологізми часто сягають своїм корінням у народні казки, легенди та приказки, що є унікальними для кожної культури. Порівняння зоологізмів, що походять з фольклору, може розкрити глибокі етнічні стереотипи та уявлення про світ. Українські приклади: *хитрий як лис, працьовитий як бджола, боягузливий як заєць, мовчить як риба, злий як вовк, летить як птах, повзе як черепаха, стрибає як коник, мудрий як сова, впертий як осел, брехливий як сорока, кусається як оса, сильний як ведмідь, співає як соловейко, ненажерливий як свиня, полохливий як миша*. Англійські приклади: *as sly as a fox, as busy as a bee, as timid as a rabbit, as quiet as a mouse, as fierce as a lion, flies like a bird, slow as a snail, jumps like a kangaroo, wise as an owl, stubborn as a mule, talkative as a parrot, stings like a bee, strong as an ox, sings like a lark, greedy as a pig, shy as a lamb.*

- *Релігійні та міфологічні уявлення*. У деяких випадках зоологізми можуть бути пов'язані з релігійними або міфологічними віруваннями, що відрізняються в англомовному та україномовному культурних просторах. Українські приклади: *як чорт*, (часте порівняння з нечистою силою, хоча прямо не зоологічне, але

часто фігурує в міфологічних контекстах поряд з тваринами), *свята корова* (шанобливе ставлення в деяких культурах, хоча не є українським міфом), *змій-спокусник* (біблійний образ), *пекельний пес Цербер* (запозичений міфологічний образ), *фенікс* (міфологічний птах відродження), *єдиноріг* (міфічна істота чистоти), *грифон* (міфічна істота з тілом лева та головою орла), *русалка* (міфологічна істота, іноді з риб'ячим хвостом), *лісовик* (міфологічний господар лісу, може мати зооморфні риси), *мавка* (міфологічна лісова істота), *водяник* (міфологічний господар води), *перевертень* (людина, що перетворюється на тварину), *домовик* (міфологічний охоронець дому, іноді уявляється як маленька волохата істота), *бабай* (міфологічна страшилка, іноді асоціюється з нічною твариною), *чорний кіт* (забобони про невдачу), *білий лебідь* (символ чистоти та вірності).

Англійські приклади: *as wise as Solomon* (біблійний образ мудрості, часто асоціюється з левом як символом влади), *the Lamb of God* (біблійний символ), *serpent in the Garden of Eden* (біблійний образ спокуси), *Cerberus guarding Hades* (грецька міфологія), *phoenix rising from the ashes* (міфологія), *unicorn of purity* (міфологія), *griffin of power* (міфологія), *mermaid of the sea* (міфологія), *elf of the forest* (міфологія, іноді із зооморфними рисами), *fairy with butterfly wings* (міфологія), *kraken of the deep* (міфологія), *werewolf under the full moon* (міфологія), *brownie of the house* (міфологія), *bogeyman in the closet* (міфологія, іноді асоціюється з нічною твариною), *black cat crossing your path* (забобони), *white dove of peace* (символізм).

Як вже зазначалося, існує значна кількість англійських зоологізмів, що не мають прямих еквівалентів в українській мові, і навпаки. Це може бути зумовлено:

- *Відмінностями у фауні*. Тварини, що є типовими для однієї географічної зони, можуть бути рідкісними або відсутніми в іншій, що відображається у лексиці.

Українські приклади (тварини, менш поширені або відсутні в англомовному світі в такому контексті): *сарна полохлива, лелека принесла, соловейко співає весною, дятел стукає, жайворонок у полі, вуж повзе, рак клешнями, щука зубата, тримати в їжакових рукавицях, як горобець на стрісі, мов той сич, кує зозуля, гуси лебеді, тур рогатий, дикий кабан, степовий орел*.

Англійські приклади (тварини, менш поширені або відсутні в україномовному світі в такому контексті): *as busy as a beaver, eats like a horse, as free as a bird, like a cat on hot bricks, have butterflies in one's stomach, a fly on the wall, crocodile tears, the early bird catches the worm, happy as a clam, like a fish out of water, a bull in a china shop, get the lion's share, wolf in sheep's clothing, hold your horses, let sleeping dogs lie, as blind as a bat.*

- *Різним культурним досвідом*. Історичні події, традиції та звичаї можуть формувати унікальні асоціації з певними тваринами.

Українські приклади (культурно специфічні асоціації): *як рак свисне* (неможливо), *мов курка лапою* (нерозбірливо), *ходити цапом, пустити півня, як оселедець в бочці, надувся як індик, крутиться як білка в колесі, мов муха в окропі, як кіт наплакав, ні риба ні м'ясо, знає кішка чиє м'ясо з'їла, робити з мухи слона, танцювати від печі* (метафорично про прив'язаність до звичного), *ловити гав, пасти задніх, гнатися за двома зайцями.*

Англійські приклади (культурно специфічні асоціації): *to flog a dead horse, to let the cat out of the bag, to have a bee in one's bonnet, to smell a rat, to play cat and mouse, to go to the dogs, to bark up the wrong tree, to rain cats and dogs, for the birds, as keen as mustard* (іноді порівнюється з тваринами через гостроту), *to be in the doghouse, to teach an old dog new tricks, to have kittens, to be like a drowned rat, to take the bull by the horns, to watch like a hawk.*

- *Специфікою розвитку мови*. Різні шляхи розвитку фразеологічної системи кожної мови можуть призводити до формування унікальних зоологічних ідіом.

Українські приклади (унікальні ідіоми із зоологічними компонентами): *дати гарбуза, клеїти дурня, глухий як тетеря, дивитися вовком, жити як кішка з собакою, пекти раків, гнути кирпу, вилами по воді писано, їжака під кожух, водити за носа, стріляний горобець, тертий калач, як з гуски вода, куди ворон кісток не занесе, за сімома котами, мати зуб на когось*.

Англійські приклади (унікальні ідіоми із зоологічними компонентами): *to bite the bullet, to break a leg, to cost an arm and a leg, to get something off your chest, to kick the bucket, to piece of cake, to pull someone's leg, to see eye to eye, to spill the beans, to take a rain check, to throw in the towel, under the weather, to beat around the bush, to call it a day, to get your ducks in a row, to hit the nail on the head.*

У випадках відсутності прямих еквівалентів переклад або передача значення здійснюється за допомогою описових зворотів, синонімічних фразеологізмів з іншими зоологічними компонентами або шляхом калькування з певними семантичними адаптаціями.

Отже, порівняльний аналіз зоологізмів в англійській та українській мовах демонструє складну взаємодію між універсальними когнітивними механізмами метафоризації та культурно-специфічними уявленнями про світ фауни. Дослідження виявляє як спільні тенденції у використанні образів тварин для характеристики людських якостей та емоцій, так і значні відмінності, зумовлені розбіжностями у фауні, історичному та культурному досвіді народів, а також специфікою розвитку мовних систем.

Семантичний аспект підкреслює, що хоча обидві мови використовують тварин для метафоричного опису, конкретний вибір тварин та спектр асоційованих з ними значень можуть суттєво відрізнятися. Структурний аналіз показує як наявність подібних моделей утворення зоологізмів (прислівникові порівняння, дієслівні та іменні фразеологізми), так і унікальні для кожної мови способи їхньої організації. Функціональний аспект розкриває особливості вживання зоологізмів у різних стилях мовлення, відображаючи їхню важливість для надання виразності комунікації в обох культурах.

Найбільш глибокі відмінності проявляються в культурно-лінгвістичному аспекті, де символізм тварин, їхні відображення у фольклорі та релігійних уявленнях демонструють унікальні світоглядні константи англійської та української лінгвокультур. Випадки відсутності прямих еквівалентів підтверджують глибокий зв'язок між мовою, культурою та навколишнім світом, підкреслюючи необхідність врахування цих факторів при міжмовній комунікації та перекладі.

Таким чином, порівняльне дослідження зоологізмів є цінним інструментом для розуміння не лише лінгвістичних систем англійської та української мов, але й глибинних культурних кодів народів, які ними говорять.

Список використаних джерел:

1. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. Київ: Т-во “Знання”, 2005. 1056 с. URL: https://archive.org/details/enukrfr/page/n1/mode/2up
2. Куракова А. О. Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом в англійській мові: структурно-семантичний та лінгвокультурологічний аспекти : Кваліфікаційна робота магістра Запоріжжя: Запорізький національний університет 2024. 66 с. URL: https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/24340/%d0%94%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc%20%d0%9a%d1%83%d1%80%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Ужченко Д. В. Зоофразеологізми в етнокультурному висвітленні (на матеріалі творів Панаса Мирного). *Панас Мирний і літературний процес*: Зб. наук. статей. Полтава, 2000. С. 118–123
4. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Харків, 2000. 18 с.
5. Ужченко Д. В. Семно-компонентний аналіз як засіб виявлення культурно-національних конотацій фразеологічних одиниць. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 9. 1998. С. 190–195
6. Ужченко Д. В. Східноукраїнські зоофразеологічні репрезентанти структурно-семантичних моделей. *Діалектологічні студії*. Т. 4. 2004. С. 294–300
7. Ужченко Д. В. Форми виявлення культурно-національної семантики українських зоофразеологізмів. *Лінгвістичні студії*: Зб. наук. праць. Вип. 6. 2000. С. 292–296
8. Nasakina S., Golubova A., Shums`ka I. English idioms with animals: the ways of the linguistic and cultural competence formation at English lessons. *IV International Eurasian Agriculture and Natural*

Sciences online Congress (October 30–31, 2020), Konya food and agriculture university (KGTU). Turkey, 2020. P. 467–474 URL: http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/4083

Viktoriia Polishchuk. Comparative Characteristics of Zoologisms in English and Ukrainian

The article deals with the comparative analysis of zoologisms in English and Ukrainian, covering semantic, structural, functional and cultural-linguistic aspects, allowing to obtain a more complete and deep understanding of the role of zoologisms in each of the languages under study. The semantic aspect emphasizes that although both languages use animals for metaphorical description, the specific choice of animals and the range of meanings associated with them can differ significantly. Structural analysis shows both the presence of similar models of zoologism formation (adverbial similes, verbal and nominal phraseologisms), and the unique ways of their organization for each language. The functional aspect reveals the features of the use of zoologisms in different styles, reflecting their importance for providing expressiveness of communication in both cultures. In the cultural-linguistic aspect, the symbolism of animals, their reflections in folklore and religious beliefs demonstrate unique worldview constants of the English and Ukrainian linguistic cultures.

Key words: phraseologism, zoologism, symbolism, folklore, cultural experience

УДК 82-1/-9-021.361(045)

Уголькова М. І., здобувачка ВО
Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету,
м. Кривий Ріг, Україна
Науковий керівник: Ревуцька С. К.

ОЗНАКИ ЖАНРУ
(на прикладі творів Стефана Цвейґа «Вулиця у місячному сяйві» та Зіґфріда Ленца «Син диктатора»)

У статті проаналізовано два твори С. Цвейґа «Вулиця у місячному сяйві» та З. Ленца «Син диктатора» з метою визначення жанрових ознак. Було з'ясовано, що твір С. Цвейга «Вулиця у місячному сяйві» має ознаки як оповідання, у якому переважають настрій, враження й емоційність над розвитком подій, так і новели – оповідь від першої особи, обрамлення. Тож, твір «Вулиця у місячному сяйві» можна окреслити як «новелістичне оповідання» «Син диктатора» – новела, де вирішальну роль відіграє драматичний конфлікт, психологічна напруга і символічний зміст. Визначено, що попри зовнішню подібність обох жанрів, їхнє призначення в літературі різне. Оповідання фіксує мить, емоцію, спогад, а новела концентрує життєвий вузол, драматичне зіткнення, яке здатне кардинально змінити долю героя.

Ключові слова: новела, оповідання, новелістичне оповідання, художня деталь, оповідач

У світовій літературі жанри малої прози завжди мали особливе значення, адже саме вони дозволяють зосередитися на найважливішому миттєвому переживанні, гострому конфлікті або враженню, яке здатне відкрити перед читачем цілий внутрішній світ героя. У літературознавстві зміст і форми малі епічні жанри оповідання і новели мають дискусивний характер, адже надзвичайно схожі. Попри їхню схожість, вони мають низку відмінностей. Оповідання, як правило, коротке за обсягом, охоплює одну ситуацію чи подію, має обмежене коло персонажів і часто тяжіє до описовості або ліризму. Новела ж відзначається високою напругою, чітко вибудуваною композицією та несподіваним фіналом, що надає їй драматичного ефекту.

Розмитість чітких критеріїв часто зумовлена поетикою художнього твору, в якому присутні ознаки обох жанрів з домінантою одного. У сучасних дослідженнях науковці все більше тяжіють до визнання рухливості жанрів (В. Фащенко, О. Подлесецька, О. Росстальна).

Метою дослідження є окреслення жанрових особливостей оповідання і новели на прикладах творів С. Цвейґа «Вулиця у місячному сяйві» та З. Ленца «Син диктатора».

С. Цвейґа вважають одним із найталановитіших майстрів слова у жанрі малої прози, зокрема новели. Так, О. Тереховська відзначає, що його твори «це скрупульозне дослідження і художнє відтворення найдрібніших швидкоплинних переживань особистості, змін її емоційного стану, найтонших порухів психіки» [6]. Його твори здебільшого мають глибокий психологічний характер, що зумовлюють гостроту кульмінаційного моменту, динаміку твору, що притаманно для новел, однак іноді в його творах присутні й ознаки оповідання.

Твір Стефана Цвейґа «Вулиця у місячному сяйві» є показовим прикладом поєднання ознак новели й оповідання у його лірично-імпресіоністичній формі. У вітчизняному літературознавстві тривалий час жанр новели взагалі не визнавали як самостійний, при тому, що в європейській літературі таке розрізнення вже існувало, послуговувалися здебільшого словосполученням «новелістичне оповідання». І, з огляду на термінологічну розмитість жанрової специфіки, таке поняття може бути прийнятним. Так, його використовує Т. Скуратко при визначенні жанрової своєрідності малої прози В. Ґжицького, характеризуючи його домінанти: «новий жанровий різновид твору, що характеризується проникливими живописними деталями, лейтмотивами, нюансами у відтворенні переживань, настроїв персонажів» [5, с. 89].

За твердженням В. Фащенка для новели притаманні так звані ситуативні чи словесні обрамлення. [7, с. 214]. Твір «Вулиця у місячному сяйві» починається і закінчується описом вулиці: початок: «*Тут уже не було великих електричних ліхтарів, зігнутих над тротуарами, кожен із яких схожий на низько опущений*

над бульваром місяць. І недостатнє освітлення вулиць давало нарешті можливість побачити зорі і темне, затягнуте хмарами небо»; кінець: «*Вона була темною, як і вчора, і у тьмяному місячному світлі я побачив двері того будинку*» [8]. У той же час, автор зосереджується не на дії, а на створенні особливої атмосфери нічного міста. Місячне сяйво, тіні, світло з вікон, відлуння музики та кіноафіші перетворюють звичайну вулицю на простір мрії та таємничості. У тексті майже відсутній розвиток сюжету в традиційному розумінні, головним стає внутрішнє переживання, тонкі емоційні відтінки, стан меланхолійної споглядальності. Завдяки цьому оповідання набуває ознак імпресіонізму, воно фіксує миттєві враження, гру світла і тіні, психологічні настрої.

В оповіданні допускається розширення «позафабульних елементів», зокрема описів, психологічних, суб'єктивно-оціночних елементів, спокійна епічна нарація. Ці ознаки представлені у творі С. Цвейга. Письменник відкриває красу буденного і водночас показує, як ніч і місячне сяйво можуть змінити сприйняття світу. *«Вулиця лежала в срібному сяйві місяця, і будинки, здавалося, дрімали під його холодним світлом»* [8] – цей опис створює атмосферу ночі, тиші й краси, передає описи середовища і природи. Наступним прикладом є цитата *«Світло з вікон час від часу виривалося на бруківку, розбивалося об тіні і знову тремтіло»* [8]. Такий приклад гри світла і тіні, яка надає оповіданню імпресіоністичного звучання. У цитаті *«Десь у глибині провулку лунала музика з кнайпи, немов відгомін життя, що ще не вщухло»* [8] можна прослідкувати символіку звуку, знак того, що життя продовжується навіть у нічній тиші. Прикладом інтимності й емоційності є: *«Місяць здавався єдиним свідком моїх думок, він слухав мою самотність і мої бажання»* [8], коли зовнішній пейзаж стає віддзеркаленням внутрішнього світу героя. *«Ніч нічого не приносила, окрім настрою, окрім відчуття, що все навколо ілюзія, сон чи спогад»* [8], це передає настрій, характерний саме для оповідання з ліричними рисами.

У тексті розповідь ведеться від першої особи, що на думку В. Фащенка є притаманністю новели: «*Розповідь від «я» (яке може бути головним героєм чи другорядним, очевидцем чи слухачем – все залежить від задуму) є популярною формою світової новелістики*» [7, с. 204].

Зовсім іншу жанрову природу має «Син диктатора» Зіґфріда Ленца. Тут у центрі оповіді постає особистісна та моральна драма героя, змушеного жити під тягарем чужої влади та чужих злочинів. Текст побудований навколо сильного внутрішнього конфлікту: син диктатора прагне вирватися з тіні батька, знайти власну ідентичність, але суспільство й історія постійно нагадують йому про його походження. У творі чітко простежується драматична напруга, роздуми про відповідальність і вину, про приреченість на самотність та відчуження.

Композиція концентрується на одному вирішальному вузлі життя, що наближає текст до класичної новели. Важливим є символізм, тому що образ «тіні батька» підкреслює, наскільки влада може зруйнувати навіть найближче оточення диктатора. У фразі *«Всі ті здібності які я успадкував від свого батька і які він так рано в мені відкрив, більше не згодяться жодній високій установі нашої держави»* [3, 70] відображається драматичний конфлікт із самим спадком. Син усвідомлює, що його талант і особистість приречені бути неприйнятними суспільством, бо позначені тінню диктатури. Подібне відчуття безвиході підсилюється і в цитаті *«В сімнадцять років – так написано в усіх довідниках – віддав я своє життя в боротьбі проти антиурядових банд остальників…»* [3, с. 70], де герой відчуває себе жертвою пропаганди, зведеним лише до рядка в довіднику, а його свобода знецінена.

Драматизм посилюється у висловах, що відлунюють ідеологічні кліше, як-от: *«Авіація належить народові, а народ не любить, щоб їх застосовували без повної гарантії на успіх»* чи *«Режим, який спочиває на лаврах, нікуди не годиться: наша революція повинна самооновлюватися»* [3, с. 71]. Тут виявляється моральний злам героя, адже він мимоволі мислить чужими гаслами, відтворюючи абсурдність диктаторської системи. Особливу драматичну напругу створюють цитати, що показують суперечливі стосунки з батьком: *«В них проявляється гордість батька за свого сина – а хіба батьківська гордість не є доказом батьківської любові?»* та *«Мій батько поставився до моєї діяльності з розумінням, він по-дружньому розмовляв зі мною і навіть пригощав мене трофейним коньяком, конфіскованим у загиблих ворогів» [3,* с. *71].* Тут видно трагічне поєднання особистого й політичного. Любов і підтримка батька неминуче затьмарені його кривавою діяльністю, а навіть сімейні прояви тепла пов’язані з війною і смертю.

Порівняння цих творів демонструє тонку межу жанрів. Так, твір С. Цвейга «Вулиця у місячному сяйві» має ознаки як оповідання, у якому переважають настрій, враження й емоційність над розвитком подій, так і новели – оповідь від першої особи, обрамлення. Тож, твір «Вулиця у місячному сяйві» можна окреслити як «новелістичне оповідання» «Син диктатора» – новела, де вирішальну роль відіграє драматичний конфлікт, психологічна напруга і символічний зміст. Попри зовнішню подібність обох жанрів, їхнє призначення у літературі різне. Оповідання фіксує мить, емоцію, спогад, а новела концентрує життєвий вузол, драматичне зіткнення, яке здатне кардинально змінити долю героя.

Список використаних джерел:

1. Барабаш С. Поняття «жанр» як теоретична категорія та чинник художньої специфіки творчості М. Козоріса. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d775c356-fe7f-425d-8f4b-35bdc1131b19/content

2. Кушнірова Т. жанрові особливості оповідання Володимира Короленка «Соколинець» URL: https://www.libr.dp.ua/text/mandr2009_5_Kushnirova.pdf
3. Ленц З. Син диктатора /пер. В. Коломієць. *Всесвіт.* №7. 1984. С. 70–72
4. Росстальна О. Визначення жанрової дефініції «short story» в літературознавстві XIX–XX ст. *Наукові записки НДУ ім М. Гоголя. Філологічні науки*. 2010. С. 31–34
5. Скуратко Т., Панасюк А. Жанрова своєрідність малої прози Володимира Ґжицького. *Studia Methodologica.* 2024. Вип. 57. С. 84–94 URL: https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/sm/article/view/945/834
6. Тереховська О. Ініціація як поетикальна ознака новел С. Цвейґа (науково-методичні матеріали до вивчення новелістичної спадщини письменника у виші). *Султанівські читання.* 2019. Вип. 8. С. 117–128 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/culs_2019_8_14.Словник
7. Фащенко В. У глибинах людського буття: літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.
8. Цвейг С. Вулиця у місячному сяйві. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=5911

Maryna Uholkova. Characteristics of the Genre (based on the works of Stefan Zweig, “Moonlight Street,” and Siegfried Lenz “The Dictator's Son”)

The article analyzes two works, S. Zweig's “Moonlight Street” and Z. Lenz's “The Dictator's Son,” with the aim of identifying genre characteristics. It is found that S. Zweig's work “Street in the Moonlight” has the characteristics of both a short story, in which mood, impressions, and emotions prevail over the development of events, and a novella – a first-person narrative with a frame story. Therefore, the work “Moonlight Street” can be described as a “novelistic story,” while “The Dictator's Son” is a novella in which dramatic conflict, psychological tension, and symbolic meaning play a decisive role. It is determined that despite the external similarity of both genres, their purpose in literature is different. A story captures a moment, an emotion, a memory, while a novella focuses on a life-changing event, a dramatic clash that can radically change the fate of the protagonist.

Key words: novella, short story, novella-like short story, artistic detail, narrator

UDC 81.111+305(045)

Yarush O. O., student
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine
Scientific supervisor: Burovytska Yu. M.

ENGLISH LANGUAGE AND GENDER: HOW LINGUISTIC CHOICES REFLECT SOCIAL NORMS

This article investigates the relationship between gender and language in English, focusing on how linguistic choices reflect and reinforce social norms. The study examines both historical and contemporary aspects of English, including the evolution of gendered forms, the development of gender-neutral pronouns and titles, and differences in communication styles between men and women.

Key words: gender, linguistics, feminism, social norms, evolution of language

Language is one of the most important means of communication; moreover, it is a powerful tool through which cultural values, social norms (stereotypes), and other long-obsolete beliefs are expressed. Different cultures have their origins in the formation of gender roles, influencing both the choice of words and patterns of interaction. Gender is not a necessary part of linguistic structure [2]. Numerous languages have functioned without gender systems, and others have eliminated them without any negative consequences. Examining the relationship between language and gender offers insight into how linguistic behavior reflects social hierarchies. Men and women usually have different ways of communicating, influenced by social status, power, and culture. Researchers have studied these differences, including how they pronounce words, choose vocabulary, and ask questions. For example, women often speak in a more caring and cooperative way, while men tend to be more confident and direct in their speech. Physiologically, men's voices are generally lower than women's due to anatomical differences in the vocal cords. Women who display leadership or confidence are often labeled as bossy, pushy, while men exhibiting similar behaviors are322escrybed as strong-willed. However, social roles and cultural expectations also influence speech patterns. Men tend to speak more concisely and directly, whereas women often elaborate on their statements and focus on creating understanding [6].

The study aims to investigate how these differences reflect societal expectations, the connection between gender and language in English by analyzing both historical and contemporary examples.

The evolution of the English language can be divided into three major periods: Old English (also known as Anglo-Saxon), Middle English, and Modern English. Modern English differs so greatly from Old English that reading the latter today is nearly impossible without prior study. Old English was spoken and written from the 5th century until the Norman Conquest and was introduced to England by Germanic and Scandinavian tribes who settled in the region. It had its own vocabulary, grammar, and even a unique alphabet called futhorc. Old English also incorporated words from Latin and Old French. Unlike nouns in Modern English, nouns in Old English had grammatical gender. This means that every noun belonged to one of three categories: masculine, feminine, or neutral, regardless of the noun's actual meaning. Old English slowly evolved into Middle English (used between 1150 and 1500). During this time, various external influences caused the language to lose many of its inflectional endings and its system of grammatical gender. The special feminine forms of nouns vanished, and the categories of masculine, feminine, and neuter were no longer used. Because of these changes, English became more simplified and began to resemble Modern English. Gender in Modern English is a semantic category. A bunch of modern research on gender in Modern English suggests that choosing pronouns is influenced not only by grammar or historical context, but also by the speaker's attitudes, level of

emotional involvement, and cultural expectations. The evidence shows that all these factors are based on the same core idea: how people in a society understand and interpret sex and gender [2].

Nowadays, animacy and self-awareness play a more significant role, so gendered features are often replaced by neutral or non-personal references. Gender-neutral language avoids reference to a particular gender. In the history of the English language, the use of masculine nouns and pronouns to describe people in a general or universal sense was widely accepted and rarely questioned. This practice remained the main norm until the 1970s, when the women's movement began to pay attention to how language can reinforce social inequalities.

Old English once had grammatical gender for inanimate objects, but this practice started to disappear in the 700s and vanished in the 1200s. Activists and scholars argued that using masculine forms as the "default" not only excluded women linguistically but also shaped how people understood social roles and power.

This growing awareness led to the widespread promotion of gender-neutral language as a more inclusive alternative. The adoption of terms such as they as a singular pronoun, as well as the use of neutral job titles like firefighter or police officer, reflects a broader cultural shift toward recognizing and respecting people of all sexes and genders. Thus, the transformation of linguistic norms mirrors the ongoing evolution of social attitudes about equality and identity.

Nowadays, writers try to avoid expressions that use the masculine form whenever possible. For example: a landlord/landlady – an owner; a chairman – a chairperson; a policeman – a police officer; a freshman student – a first-year student, etc. The use of the generic masculine form to refer to both genders creates a gender bias, but these days people become more educated about the usage of neutral form in sentences: each participant must present his resume – each participant must present their resume.

The use of they as a singular pronoun has become one of the most significant developments in modern English. Although often perceived as a recent innovation, singular they have existed in the language for centuries and appeared in the works of well-known authors such as Geoffrey Chaucer, William Shakespeare, and Jane Austen. Historically, it functioned as a practical solution for referring to an unspecified or unknown person without assuming their gender. Moreover, these days, people reach the level of freedom in self-awareness and acceptance more than ever [3].

Personal pronouns are an essential part of everyday communication, used to refer to ourselves and to others. Commonly used forms include I/me/you, she/her/hers, he/him/his, and they/them/theirs. Individuals who do not identify within the traditional male–female gender binary may prefer they/them/theirs or other non-binary pronoun sets. Using a person's correct pronouns is an important way to demonstrate respect,

foster inclusivity, and create supportive interactions. Until an individual specifies their pronouns, it is advisable to refer to them by name or to use non-binary pronouns to avoid unintentional misgendering.

From a linguistic perspective, this practice reflects a shift toward greater sensitivity in referential language use. It also illustrates how pronoun choice functions not merely as a grammatical category, but as a marker of social identity and interpersonal respect. Adopting neutral forms in situations of uncertainty helps maintain inclusive communication and aligns with contemporary trends in sociolinguistics that emphasize ethical and context-appropriate language. The foundation for this was established by feminists. They fought for feminatives through a variety of methods, including legal battles, political lobbying, and public demonstrations.

Historically, professions and roles were almost exclusively labeled with masculine forms, such as actor, chairman, or steward, while female equivalents were either absent or marginalized. Feminist linguists and activists, particularly from the 1960s and 1970s onwards, campaigned for the adoption of terms like actress, chairwoman, policewoman, and flight attendant to increase visibility and acknowledgment of women in public and professional life.

Furthermore, some feminatives existed long before modern campaigns but were rarely used in formal writing or official documents. For example, the word authoress appeared in 17th-century literature but fell out of favor, while poetess remained strongly used into the 19th century. Feminist movements paid attention to these forms and also encouraged the creation of new feminatives when necessary. Today, the legacy of these campaigns is visible in the continued discussion of both feminatives and gender-neutral alternatives, reflecting the ongoing evolution of English to accommodate more inclusive and equitable forms of expression [3].

Recent social and cultural trends have had a significant impact on language use in media and public discourse. Professionals such as journalists, politicians, and digital content creators increasingly employ gender-neutral and inclusive language to align with shifting societal attitudes toward equality and diversity.

Additionally, popular culture has played a crucial role in propagating emerging linguistic norms through digital platforms, including memes, social media hashtags, and famous catchphrases. Expressions such as OK boomer, pronoun declarations (she/her, they/them), terms like non-binary, queer, folks (instead of guys/girls) not only signal generational and sociocultural attitudes but also promote a reconceptualization of identity and inclusion.

The impact of social media on gender identity has grown significantly. It is widely known that technology, particularly social media, has undergone remarkable development from the early 2000s to the present. One of the earliest widely used social

media platforms, “MySpace”, launched in 2003, provided users with the ability to articulate their interests and construct personalized online identities.

For creators looking to interact with open-minded individuals and express themselves, TikTok is the perfect place. TikTok provides users with unique opportunities to explore and express their gender identities in diverse and innovative ways. Its algorithm, particularly the ‘For You’ page, exposes content to a broad and varied audience, allowing gender-related topics to reach new users who subsequently engage with and contribute to an informed and interactive community. This widespread visibility fosters greater awareness and understanding of gender diversity. Beyond its social impact, TikTok also represents a significant contribution to contemporary linguistics. The platform serves as a space where language evolves rapidly, as youth culture, trending expressions, and online interactions generate new vocabulary, stylistic forms, and communicative norms.

TikTok not only reflects social change but also actively shapes the English language, demonstrating the profound influence of digital media on linguistic innovation in the 21st century. Languages are inherently dynamic systems that cannot remain static over time. It is entirely natural for them to evolve, as they adapt to social, cultural, and technological changes. Vocabulary, grammar, and usage shift continually to reflect the needs, values, and identities of their speakers, making linguistic change a fundamental and inevitable aspect of human communication [4].

Historically, in formal contexts, the title Miss was used to address unmarried women, regardless of the level of familiarity between the speaker and the addressee. It was also applied when a woman’s marital status was unknown and was commonly used for women in positions of authority, such as teachers or supervisors. In such ways, it was considered polite to continue using Miss until the woman invited the speaker to use her first name. In contemporary usage, Miss is generally considered appropriate mainly for younger women, if at all. The association of Miss with unmarried status is increasingly seen as outdated or potentially sexist, especially since men’s courtesy titles (Mr.) have never indicated marital status, and many women now prefer equivalent neutrality.

The title Mrs. has traditionally denoted a married or widowed woman and was often used in combination with a woman’s husband’s first and last name rather than her own. While this practice still exists, it is declining as women’s identities and professional achievements are increasingly recognized independently of marital status. Unlike Miss and Mrs., the title Ms. Does not reveal marital status. First proposed as early as 1901, Ms. Began to appear in limited business contexts in the 1950s for women whose marital status was unknown. Its widespread adoption, however, occurred during the women’s liberation movement of the 1960s and 1970s, when feminists embraced it as a neutral equivalent of Mr. More recently, the gender-neutral title Mx.

(pronounced miks or muhks) emerged in print in the late 1970s. Initially intended for individuals who preferred not to be identified by gender, it is now also used by people whose genders fall outside the male–female binary. Like Ms., Mx. Does not indicate marital status and is used in combination with a person's name as a sign of respect. Pronunciation variations can add complexity: in some regions, Mrs. May be pronounced "MIS-iz" or "MIS-is," while in the southern United States, it may be pronounced "MIZ-iz" or "miz," which is identical to the pronunciation of Ms. In those areas, creating potential ambiguity [5].

Politeness theory (Brown and Levinson, 1987) offers a useful framework for analyzing these patterns. For instance, women may employ positive politeness strategies, emphasizing solidarity and agreement, while men may use negative politeness less frequently, focusing on asserting autonomy or authority. Understanding these linguistic tendencies contributes to a broader picture of how language both mirrors and perpetuates societal gender roles.

The concept of face, meaning a person's dignity or social reputation, exists in many languages and cultures, including China, Korea, the United Kingdom, Persia, India, Thailand, and the United States. In these societies, people can both save and lose face. In some cultures, like China, more attention is given to losing face, as a damaged reputation can seriously affect social status and be difficult to recover. According to Brown and Levinson's politeness theory, every interaction has the potential to threaten someone's face. People use different strategies to protect both their own face and the face of others in conversation. These strategies, known as positive and negative politeness, help maintain respect and smooth social relationships. The idea of face shows how language, culture, and social norms are connected, and how people adjust their speech to show respect and avoid conflict [6; 7].

The study of gender and language in English highlights the close connection between how people speak and the social and cultural norms that shape identity. Language functions not only as a tool for communication but also as a means of expressing and constructing gender roles, showing how society defines and perceives men, women, and non-binary individuals. Over time, English has adapted to include more inclusive and neutral forms, reflecting changes in attitudes toward equality and diversity. Gender affects communication patterns, vocabulary, and pragmatic choices, yet these tendencies are socially influenced and continually evolving. The introduction of gender-neutral pronouns and titles demonstrates the flexibility of English and its responsiveness to societal change [2; 3].

Thus, the study of gender in language emphasizes that linguistic change is a natural and inevitable process. Understanding how gender is represented through language offers valuable insights into communication and societal development, highlighting the dynamic and evolving nature of English.

References:
1. Martin S. Language. Portal of Canada. The evolution of gender in the English language. URL: https://www.noslangues-ourlanguages.gc.ca/en/blogue-blog/evolution-of-gender-in-english-eng
2. Curzan A. University of Michigan. Gender Shifts in the History of English. URL: https://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/2003273210.pdf
3. Gender-inclusive language guidelines (English). URL: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Gender-inclusive%20language/Guidelines-on-gender-inclusive-language-en.pdf
4. Luck O., Ross E., Masutti R. The Impact of Social Media on Gender Identity. URL: https://otago.shorthandstories.com/the-impact-of-social-media-on-gender-identity/index.html
5. Learn the Difference: “Miss,” “Mrs.,” “Ms.,” and “Mx.” Grammarly. URL: https://www.grammarly.com/blog/commonly-confused-words/ms-mrs-miss-difference/
6. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge UP.
7. Politeness theory. EBSCO Knowledge Advantage. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/politeness-theory

Олена Яруш. Англійська мова та гендер: як лінгвістичні вибори відображають соціальні норми

Ця стаття досліджує взаємозв'язок між гендером та мовою в англійській мові, зосереджуючись на тому, як лінгвістичні вибори відображають та підкріплюють соціальні норми. Дослідження розглядає як історичні, так і сучасні аспекти англійської мови, включаючи еволюцію гендерних форм, розвиток гендерно-нейтральних займенників та титулів, а також відмінності в стилях спілкування між чоловіками та жінками.

Ключові слова: гендер, лінгвістика, фемінізм, соціальні норми, еволюція мови

Наукове видання

Іноземні мови XXI століття: професійні комунікації та діалог культур

Збірник наукових праць

Підписано до друку 08.12.2025
Гарнітура Times New Roman.
Формат 60×84/16. Обл. вид. арк. 21,00

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету
50005, Кривий Ріг, вул. Трамвайна, 16

Видавець Р. А. Козлов
вул. Вахи Арсанова, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
097-192-20-77
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4514 від 01.04.2013 р.